

మహాభారత మీమాంస

(రావుబహదూర్ చింతామణిపైద్య ఎం. ఏ. ఎల్. ఎల్. బి. గారు
వ్రాసిన ఉపసంహార మను మరాఠీ గ్రంథమునకు , హిందీలో వండిత
మాధవరావు సప్రేగారి అనువాదముగు మహాభారతమీమాంసకు అనువాదము)

రెండవ భాగము

156/2 - 85

చర్ల నారాయణశాస్త్రి

1984

మొదటి యుద్ధం
ప్రతులు-500

లలితా ఆర్ట్స్ ప్రెస్
విశాఖపట్నం-1

Acc Nos 2742

294.59.09
C.H.I

౧౫

10 రూ॥

చర్ల గణపతిశాస్త్రి,
సిసి, కిర్లంపూడి క్వార్టర్సు,
వాల్తేరు-సి.

విషయ సూచిక

కృమ సంఖ్య

పుట

5వ ప్రకరణము

1	ఈ ఇతిహాస మెవరిది :	1
2	ఋగ్వేదములోని భరతులు (సూర్యవంశ క్షత్రియులు)	2
3	పురువు	9
4	యదువు	11
5	పాంచాలురు	13
6	ఆనువులు మఱియు ద్రుహ్యులు	14
7	చంద్ర వంశీయులు వేరు	17
8	పాండవులు	19
9	నాగులు	22
10	హిందు స్థానములో నాద్యులున్నారు	30
11	శీర్షమావనశాస్త్రము యొక్క ప్రమాణము	34
12	యుక్త ప్రదేశములోని మిశ్రితులైన నేటి యాద్యులు	40
13	రాక్షసులు	45
14	పాండ్యులు	47
15	సంకప్తకులు	48
16	భారతీయాద్యుల యొక్క శారీరక స్వరూపము	51
17	వర్ణము	54
18	ఆయువు	57

6వ ప్రకరణము

18	వర్ణవ్యవస్థ, ఆశ్రమవ్యవస్థ, శిక్ష	58
20	వర్ణము యొక్క లక్షణము	60
21	వర్ణవ్యవస్థ ప్రాచీనమైయున్నది	62
22	బ్రాహ్మణులు క్షత్రియులును	63
23	వైశ్యులు-శూద్రులు	64
24	శూద్రుల కారణమున వర్ణముల యుత్పత్తి	65

- 25 వర్ణ సంకర భయము
 26 భారతీయార్యుల నీతి మత్త
 27 బ్రాహ్మణుల శ్రేష్ఠత్వము
 28 చాతుర్వర్ణ్యము యొక్క యైతిహాసికోత్పత్తి
 29 మహాభారతముయొక్క సిద్ధాంతము
 30 వివాహ బంధనము
 31 వ్యాపారము యొక్క బంధనము
 32 బ్రాహ్మణుల యుద్యమము
 33 క్షత్రియుల కృత్యము
 34 వైశ్యులకృత్యము
 35 శూద్రుల కృత్యము
 36 సంకర జాతుల కృత్యములు
 37 ఆశ్రమవ్యవస్థ
 38 సంన్యాస మొవరికి విధింపబడెను
 40 సంన్యాస ధర్మము
 41 గృహస్థాశ్రమము యొక్క గౌరవము
 42 శిక్షా పద్ధతి
 43 వ్యవసాయముయొక్క శిక్ష
 44 స్త్రీ శిక్ష
- 7వ ప్రకరణము
- 45 వివాహ సంస్థ
 46 నీయోగము
 47 పునర్వివాహమున కాటంకము
 48 ప్రౌఢా వివాహము
 49 అనేకవత్సీ వివాహము
 50 ఒక స్త్రీ కనేక వతులఁ జేయుట
 51 వివాహము యొక్క భేదములు
 52 బ్రాహ్మము, క్షాత్రము, గాంధర్వము

53. ఆసురము	179
54. రాక్షసము	181
55. వివాహము యొక్క బంధనములు	184
56. సింహావ లోకనము	186
57. పతివత్సీ సಂಬంధము	188
58. పతివ్రతా ధర్మము	189
59. వతివత్సు అయభేద్య సಂಬంధము	191
60. సతియొక్క యాచారము	197
61. ఘోషాయొక్క యాచారము	198
62. మఱియొక బంధనము	200

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

సామాజిక పరిస్థితి

62. అన్నము	205
63. మాంసముయొక్క పరిత్యాగము	205
64. యజ్ఞహింసమఱియు మృగయా హింస	214
65. మద్యపాన నిషేధము	221
66. సారస్వతుల మత్స్య క్షణము	222
67. బియ్యము మొదలైన ధాన్యములు	228
68. గోరసముయొక్క మహిమ	230
69. భోజనము చేయునపుడు మౌనము	231
70. భోజనములోని భిన్నపదార్థములు	232
71. భోజన నియమములు	233
72. వస్త్రములు భూషణములు	235
73. పురుషుల దుస్తులు రెండు	237
74. స్త్రీలయొక్క వస్త్రములు	240
75. స్త్రీలకేళ రచన	244
76. పురుషుల తలగుడ్డ	246

77. నారచీరలు
78. పొదత్రాణము.
79. పురుషుని శిఖ
80. డ్రస్సుయొక్క నిరాడంబరత
81. అలంకారములు
82. ఆసనములు
83. నీతి - రివాజులు
84. వేశ్యస్త్రీలు
85. ద్యూతము
86. శుద్ధాచరణము
87. స్పష్టోక్తి
88. పెద్దల ఆదరము
89. భీష్ముని విత్పభక్తి
90. ఉద్యోగ శీలము
91. చౌర్యము లేకుండుట
92. శీలముయొక్క మహత్త్వము
93. రణమందు దేహత్యాగము
94. శవ సంస్కారము
95. వాహనములు
96. వేట
97. పాట
98. ఘోషా
99. తోటలు - చిన్న తోటలు
100. విశేషాచారములు
101. నమస్కారము, కరస్పర్శము

మహాభారత వివా మాంస

(రెండవ భాగము)

అయిదవ ప్రకరణము

ఈ యితిహాస మెవరిది

మనమిప్పటివఱకు, మహాభారత రచన యేమూలభారత—యుద్ధము యొక్క యితిహాసముమీద నున్నదో ఆ మహాభారతయుద్ధము ఎప్పుడు జరిగియుండునో చూచియుంటిమి. ఇప్పుడు మనకు, ఈ యుద్ధము ఏయే లోకులమధ్య జరిగెనో మఱియు నీ యితిహాసము ఏ లోకులదో విచారించ వలసి యున్నది. భారతీయ—యుద్ధము కౌరవులకును పాండవులకును మధ్య జరిగెనన్నమాట స్పష్టమే. ఇప్పుడు మనమిప్రకరణమందు, ఈ కౌరవ పాండవులెవ్వరో, ఈ లోకులెవ్వటికి ఎచ్చబినుంటి వచ్చిరో; మరియు వీరికి ఇతర—లోకులతోగూడ నెఱుపండి సంబంధముండెనో; ఈ సంగతుల యొక్క జాడ తీసునలసియున్నది. అట్టిచో. మనము అది విచారించు నెడల నే ప్రకారము మహాభారతముయొక్క ప్రమాణము నీయవలయునో అదేప్రకారము వైదిక సాహిత్యము యొక్క యాధారము గైకొను వలయుననుట స్పష్టమైయున్నది. ఎంచుచేత? భారతీయయుద్ధము ద్రాహ్మణ కాలమున జరిగియుండెనని యిదివఱలో మనము చూచియుంటిమి.

పూర్వకాలమున కౌరవులను పాండవులనుగూడ భరతులు, అని చెప్పుచుండిరనియు నా కాలముననే వారి యుద్ధమునకు పేరు భారతీయ యుద్ధము అని వచ్చినదనియు మునుపు వ్రాయబడియేయున్నది దుశ్యంతునినుండి శకుంతలకు బుట్టిన పిల్ల వాని పేరు భరతుఁడు. ఇతఁడు వారికిఁ బూర్వుఁడు. ఇంకను సౌర్యభాముఁడనినూడ నామాఁకి

తుండై యుండెను. ఇందుచేత వానియొక్క సంస్కృతము సంక్షిప్త 'భారతా' అనియొనది. మహాభారతములో ఈ నామము యొక్క ప్రమాణము రెండు పక్షముల వారికిని జేయఁబడి యున్నది. భరత నామమువలనఁ గొందఱు పాశ్చాత్య పండితులు భ్రమఁజెందుచున్నారు. వారు, ఋగ్వేదములో "భరతాః, అని పేరు మాటి మాటికిని వచ్చుచున్నది, ఆ భరతులకును గౌరవులకును నీ విధముగా నీ యుద్ధము కాలేదుగదా; అని చెప్పుచున్నారు. కాని ఋగ్వేదములోని భరతులు సుతీయోరశేయై యున్నారని మనము జ్ఞప్తి యుంచుకొనవలసి యున్నది. మన యీ ప్రదేశమునకు నే భరతఖండనామము ప్రలితమై యున్నదో, అందలి భరతశబ్దము విషయమైకూడ నిట్టిదే భ్రమ కలుగుచున్నది. పిమ్మటి దివేచనవలన నీ రెండువిధములైన భ్రమలును దూరముకాఁగలవు. హిందుస్థానమునకు భరతఖండనామము దుష్యంత పుత్రుఁడైన భరతుని కారణమున నేమియు వచ్చినదికాదు. భాగవతములోనే—

ఇ తి హా స మె వ రి ది

క్రిందివచనములున్నవి:—

ప్రియవ్రతో నామసుతో మనోః స్వాయంభువస్యహా |
 తస్యాగ్ని ధ్రస్త తో నాభి ర్పషభస్య సుతస్తతః |
 అవతీర్ణం పుత్రశతం తస్యాసీద్రృహ్మపారగ ||
 తేషాం వై భరతో జ్యేష్ఠో నారాయణవరాయణః ||
 విఖ్యాతం వర్ష మేతద్యన్నామ్నా భారతముత్తమం |

ఇందువల్ల స్పష్టమగునది యేమనగా;— స్వాయంభువు మనుషుడొక్క, వంశమున ఋషభుని కొడుకు భరతుడు అను రాజుండెను. ఆ భరతుని నామమువలన నీ దేశముయొక్క నామము "భారతభర్తము" అయ్యెను అని. మత్స్యపురాణములో "మనుర్భరత ఉచ్యతే. అను వచనమున్నది;

మఱియు ఆ మనువునకే భరతసంస్థాని యీ చుట్టినది; ఇదే భారతమునకు జెప్పబడి యున్నది— వర్ణవంశస్థాపనం స్మృతం, అని (అధ్యాయము 114) అనగా మనువునల్లనే భారతవర్ణనామము బనులుదేరినది. హిందుస్థానమునకు బనుటనుండి వచ్చిన ఆర్యజనులలో ముందు సూర్య వంశీయులు వచ్చిరి, వారిలోని భరతనామకుడైన రాజువలన నీ దేశమునకు భారత వర్ణము, అని పేరు కలిగెను. దీనిబట్టి, ఋగ్వేదములో ఏ భరతాః, అనునామము వచ్చియున్నదో, అది సూర్యవంశ్యక్షత్రియులైన యాచ్యులది; ఏ లోకుల నడుమ భారతీయ యుద్ధము జరిగినదో వారిది మాత్రము కానేరదు అని స్పష్టపడుచున్నది.

ఋగ్వేదములోని భరతులు అనగా సూర్యవంశ క్షత్రియులు

ఋగ్వేదములోని యుల్లేఖములబట్టి, ఆ భరతులు సూర్యవంశ క్షత్రియులగుదురని నిష్కర్షముగా సిద్ధించుచున్నది. మేఠోనాల్లుగారు చెప్పుచున్నారు. “ఒకానొక మహాత్త్వముగల లోకులయొక్క నామము ఋగ్వేదములో భరతులు అని యున్నది. ఆ నామము విశేషించి మూడవ ఏడవ మండలములందు త్రిత్సు, సుదాసుల నామములతోడి పాటుగా మాటి మాటికి వచ్చుచున్నది. తరువాత నిభరతులకు నేమి జరిగిందో మాత్రము తెలియకున్నది. ప్రాచుళ్యవీరు కురుపులలోగలసిహాయి యుందురు. భరత శబ్దము చేత దుష్యంత పుత్రుండగు భరతుని కల్పననుబట్టి యీ గడబిడకలుగుచున్నది ఏడవ మండలమున పసిష్ఠఋషి చెప్పిన సూక్తములలోని యుల్లేఖములబట్టి భరతులకు బురోహితుండు పసిష్ఠఋషి యనియు వాని కులమునఋషివనాడు త్రిత్సుపనియుండెలియుచున్నది. భరతులలోని సుదాసరాజునకు యుద్ధములో పసిష్ఠుండు సహాయము చేసియుండెనని వర్ణింపబడినది. మూడవ మండలమున విశ్వామిత్రునియొక్క సూక్తములున్నవి. సూర్యవంశ క్షత్రియులతో విశ్వామిత్రునికి సంబంధము పసిష్ఠునితో బాటుగనే యున్నది. విశ్వామిత్ర సూక్తములలో భరతులయొక్క యుల్లేఖము విశేషముగనున్నది. ఒక సూక్తములో, శతద్రుపు మరియు విపాశ నదులయొక్క సం గ మ ము వర్షకు ఒకస్పృడు భరతులు వచ్చిరి. తాని వజ్రచేత వారికి దారి దొరకదయ్యెను. అపుడు విశ్వామిత్రుండు భరతుల నిమిత్తము ఈ సమయము స్తుతించెను. అంతట

నెచ్చటికో నీరు తీసిపోయినది. మరియు భరతులు దాని నాటి వెళ్లిరి అని వర్ణనమున్నది మూడవ సూక్తములో, సునాస రాజును విశ్వామిత్రుఁడు కూడ సాహాయ్యము చేసెనని చెప్పబడినది. ఈసూక్తముందును విశ్వామిత్రస్వ రక్షతి బ్రహ్మేందం భారతం జనమ్, అనుఋక్కు చాల మనోరంజక మైనది. విశ్వామిత్రుని యొక్క యీ స్తోత్రము భారతజనులను రక్షించుచున్నది. ఈ వాక్యమందు భారత జన, శట్టము సుహృత్త్వము కలిగియున్నది సూర్యవంశముతో విశ్వామిత్రునికి నెటుపంటిపంటంధమున్నదో అటువంటిదే భరద్వాజునికిని గలదు. ఆరవమండలమున భరద్వాజునిసూక్తము లున్నవి వాటియందుఁగూడ భరతునియొక్క, భారత జనులయొక్క, భరతుల లోని యగ్నియొక్క, మరియు దివోదాసునియొక్క యుద్దేశము రలదు. దివోదాసుఁడు సుదాసునియొక్క తండ్రినుని ఋగ్వేదములో పఠించబడి యెను. భరతులకు పసిష్ట విశ్వామిత్రులతోడవైతే సంబంధమున్నది కాని భరద్వాజునికేమి సంబంధమున్నది? అని పాశ్చాత్య పండితులు ప్రశ్నించు చున్నారు. కాని మనము భరద్వాజునికి సూర్యవంశీయులతో సంబంధమున్న దని రామాయణముయొక్క యాధారముమీద నెలిసికొనుచున్నాము పై దివ్య యములన్నిటిని రామాయణమందు వర్ణితమైన కథతో సరిపోల్చిన మీద ఋగ్వేదములోని భరతులే సూర్యవంశ క్షత్రియులని స్పష్టముగా బాడబడు చున్నది వారియొక్క పురోహితుఁడు వసిష్ఠుడు మరియు తమ ఋషులు విశ్వా మిత్ర భరద్వాజులు వారియొక్క వంశాప్యంతుండును మనువునరుఁడినైతే భరతుఁడును సుదాసరాజును గలరు ఈ యన్ని సంగతులచేతను బై నివ్రావరు బడిన యనుమానము నిశ్చితమైనదని చెప్పవలసియున్నది.

ఋగ్వేదమందు ఏ భరతులయొక్క యులేఖమున్నదో, ఆ భరతులు మహాభారతములోని భరతులు కారనియు; వారు హిందుస్థానమునకు వెలుట్ట మొదట వచ్చిన యార్యులై యున్నారనియు సిద్ధమైనది. వారు సూర్య వంశీయులై యుండిరి. వారిచేత హిందుస్థానము భారత వర్షమునిపించు కొన్నది. మరియు నెంతదేశము ఆ సమయమువలనఁ దెలియబడియుండెనో అంత దేశమునను వారు నివసించిరి. హిందుస్థానమందున్న లోకులకు సామాన్య రూపమున భారతజనులని సంజ్ఞ ప్రాప్తించినది. బ్రాహ్మణగ్రంథము

అయందు భరత శబ్దమునకు సాధారణముగా క్షత్రియ వీరులు లేక సాధారణ ఋత్విగ్ బ్రాహ్మణులు అర్థమగుచుండిరి. నిరుక్తకారుడు భారతీ శబ్దమునకు అర్థము చేసియున్నాడు. భరతః ఆదిత్యః తస్య ఇరుం భాంతి: వీనిబట్టికూడ భారతులకు సూర్యపంశముతో సంబంధము కనబడుచున్నది. ఈ భారతుల యొక్క రాజ్యము వంజాయినుండి మొదలుకొని తేట్టునకు యూర్పుననయోధ్య. మిథిల వఱకు వ్యాపించియుండెను.

మహాభారతములోని భారతులు ఋగ్వేదములోని భారతులునుబోత్తి నా పేరుపేరై యున్నారు. ఈ సంగతి మనకు మహాభారతములోని యీ శ్లోకము వలనఁ దెలియు న్నది.

“భారతా ద్భారతీ కీర్తి ర్యేనేదం భారతం కులం!

అత ఏవచ సూర్యేవై భారతా ఇతి విప్రనాః (131 ఆ.అ 74)

దీవకారుడు ఈ శ్లోకముయొక్క యుత్తరార్థమున కర్ణము జేసియుండలేదు ఈ యుత్తరార్థమునందు ఋరాణ భరతులు ప్రసిద్ధులు, వారు పేరై యున్నారు అనియే చెప్పబడియున్నది. మనమతమునందు నిప్పలు వైదిక భరతుల యొక్క యుల్లేఖమున్నది యింకను వారియొక్క ప్రత్యేకత చూపబడినది.

ఋగ్వేదమండైతే సూర్యపంశముయొక్క నామమును చంద్రపంశము యొక్క నామమును లేదు, కాని చంద్రపంశమునందలి సూర్య పురుషుల యొక్క నామములు ఋగ్వేదమునందుఁ గనబడుచున్నవి. సు గూ ర పు దు ఆయువు సహజుఁడు మరి యుయాతి యీ నామములు ఋ గ్వే ద ము లో నున్నవి. విశేషమేమిటనీ ఋగ్వేదమందొకచోట యుయాతియొక్క యైదు గురు కొడుకులయొక్క యుల్లేఖము కలదు. ఇంకను వారైదుగురియొక్క పేరులుకూడ నీయందలియున్నవి; అట్లు వారినుండి పొడమిన యైదుగురి యొక్కయుఁదేరులున్నవి. ఈ యుల్లేఖములనుబట్టి వారైదుగురు సోదరులై యుండిరిని స్పష్టముగా దెలియుచున్నది, పురాణములయందు మ రి యు మహాభారతమునందు వర్ణితమైన చంద్రపంశముయొక్క చాపఁ గనుఁగొనుటవై ఋగ్వేదమందు మంచి యాధారము దొరుకుచున్నది. చంద్రపంశ క్షత్రియులై స యార్దులు అగ్నుప్రసాపకులై యుండిరి. సూర్య, చంద్రపంశక్షత్రియుల వలెనే వీరు గంగానదియొక్క కొండ లోనులనుండి సరస్వతీ తీరమునకు పచ్చి యచ్చటనే స్థిరపడిరి. ఇటువంటి సంగతులు ఋగ్వేదములోని ఋక్కులచేత

సిద్ధించుచున్నవి. ఋగ్వేద (1.108) మందుఁజెప్పబడినది -“యదింద్రాగ్ని యదుషు తుర్వశేషు యద్రుహ్యోష్వనుషు పూరుషు ఘ్నేఃఅతఃపరిస్పృషదావాహి యాతమథా సోమస్యపిబతం సుతస్య॥” అనఁగా ఓయింద్రాః సీయగ్ని! విచారింపఁగా మీరు యదులయందును తుర్వసులయందును, ఇదే విధముగా ద్రుహ్యపులయందును ఆనువులయందును పురువులయందును ఉన్నారు. అయినను ఇచ్చటికి వచ్చి తీయఁబడిన యీ సోమరసము ద్రాగుఁడు దీనిఁబట్టి యనేకములైన యనుమానములు బయలుదేఱుచున్నవి. అందొకటి యిది. వీరు ప్రాచీనార్యులవిధముగానింద్రాగ్నులనుపాసించుచుండిరి. రెండవది, వీరైదు గురు నొక వంశములోనివారే యగుదురు; అందును యదువులు మరియు తుర్వసులు సహోదరులై యుండిరి. చంద్రవంశమువాడైన యుచూతికి ఇరువురు స్త్రీలనుండి యత్పన్నులైన యైదుగురు పుత్రులయొక్క కథ యిందు వ్యక్తమవుచున్నది.

ఋగ్వేదముఁబట్టి, తరువాత వచ్చిన యీ చంద్రవంశీయులైన యార్యులకు ముందటి భారతులతో జగడమై వారిమధ్య సనేకయుద్ధములు జరిగినట్లు తెలియుచున్నది; చాలచోటుల వారి విషయమై ఋషులకు గ్రోధ మగపడుచున్నది. దీనిఁబట్టి వారు తరువాత వచ్చిరని తెలియఁబడును. ఒక చోట దివోదాసునికై యింద్రుడు యదుతుర్వసులను జంపెనని పర్ణ సమున్నది సరయూనది వద్దఁగూడ భరత రాజులతో యదుతుర్వసులకు యుద్ధములు జరిగినవిఋగ్వేదములోఁగొన్ని సూక్తములయందునొక పెద్దయుద్ధము వర్ణితమైనది. ఇప్పుట దానియొక్క సారాంశమునిచ్చుట యావశ్యకము. ఈ యుద్ధమును ‘దాశరాజ్ఞ’మని చెప్పియున్నది ఈ యుద్ధము వరుష్ఠీ- ఇప్పు టిలో రావీ నదియొడ్డన జరిగియుండెను. ఒక వక్షమందు భరతులు వారిలోని సుదాసరాజు అట్లు పురోహితుఁడు వసిష్ఠుఁడు మరియు ద్రితువు కలరు. రెండవ వక్షమందు అయిదుగురు ఆర్యులైన రాజులు యదువు, తుర్వసుడు. ద్రుహ్యవు, అనువు మరియు పురువు అట్లు వారి మిత్రులు అయిదుగురు అనార్యులైన రాజులును గలరు.

ఇ తి హా స మె వ రి ది

ఈ యుద్ధమందు భరతులయొక్క వి నా శ ను వేయఁబడునదియై యుండెను. ఇంకను వారియొక్క ధనమును శత్రుజనులు దోచుకొనువారై యుండిరి. కాని యెప్పుడు పసిష్ఠుఁడు ఇంద్రుని స్తుతించెనో అప్పుడు సది నుండి కాలువ వెడలి జల వ్రవాహమును వెలువరించెను. అది ప్రపహించు నపుడు, శత్రుసేన కొట్టుకొనిపోయి వారి సామానులు భరతులచేతిలోఁ జిక్కినవి. ౧౦౦ ద్రుహ్యపులును అనువులును, గోపృషభములఁ దోలుకొని త్రీసికొని వచ్చునపుడు, రణాంగమునఁ జంపబడిరి. అని వర్ణనమాస్తుది. ఆ యుద్ధమయొక్క యుదాహరణములింకను అనేక సూత్రములయందుఁ గలవు. దీనిఁబట్టి, పంజాబునందు ముందుగావచ్చి నివసించిన భారతీయులను జయించుటకై తరువాత వచ్చిన యదు వ్రభృత్యులైన క్షత్రియులు అనార్యరాజులకు సాహాయ్యముచేయ యత్నించెనని తెలియుచున్నది. కాని ఋగ్వేదకాలమున నిట్టి ప్రయత్నము సిద్ధింపలేదు. కొందఱు లోకులు ఈ యుద్ధములో భారతీయ యుద్ధమునకు సూలకారణముండవచ్చునని కల్పింతురు. కాని యీ యుద్ధము బహు ప్రాచీన కాలమున జరిగియుండెనని జ్వప్తి యుంచుకొనవలెను. ఇందు మఱియొక భరతులు సూర్యపంశ క్షత్రియులు, మఱియు వారి గురువు పసిష్ఠుఁడు నుండిరి. రెండవ వైపునఁ జంద్రవంశరాజులందఱు నుండిరి; ఈ యుద్ధమునకు భారతీయ యుద్ధముతో సంబంధములేదు. ఋగ్వేదయుద్ధము భరత పూరువులనడుమ జరిగి యుండెను. ఇంక భారతీయ యుద్ధమె? కురుపాంశాలురనడుమ, వీరిద్దఱును ఒక పూరువుయొక్క యే పంశజులై యుండిరి. ఋగ్వేదమందుఁ బూరువుయొక్క యుల్లైకము మాత్రము కలదు, కాని కురువులయొక్క జాడ యెచ్చటనులేదు. భారతీయ యుద్ధము ఋగ్వేదమున కితివలిదియని మనము మున్ను వ్రాసియుంటిమి. కురుపాంశాలురు ఇరువురి విషయమై మఱియు వారి పూర్వజుల విషయమై యేమి యగుపడుచున్నదో యిది యిప్పుడు చూడవలసియున్నది.

చంద్రవంశీయులైన యోధులు

చంద్ర వంశమునకు మూలపురుషుడు మహాభారతమువలననే మహారవుడని సిద్ధమగుచున్నది. ఇందుచేత మొదటి చంద్రుని పుత్రులను మనము విడిచిపెట్టుచున్నారము. పురూరాపునికొక దల్లి యిలయెను యుండెను. హిమాలయమునకు సుత్రురము వైపుననున్న వర్ణమును ఇలా వర్ణమునునున్నారు. దీనినిబట్టి మొట్టమొదటి వీరలు హిమాలయమున కుత్తరముననుండియుండవలసి తెలియుచున్నది. ఋగ్వేదమందుఁబురూరపుని యొక్కయు అన్యంప యూర్వశియొక్కయు వర్ణనము హెచ్చుగానున్నది. ఇతఁడు హిమాలయము నందే యుండెనని తెలియుచున్నది. పురూరపునికొకటిమ్ముట నాయునుపునివర్ణన హుషుని యొక్కయు నామములున్నవి. ఋగ్వేదమునందు వీరు నొకడ జేర్కొనబడిరి. వీరికిఁబిదవ యయాతియున్నాడు. ఇతఁడు గొప్పకావ్య ఋగ్వేదమందు వీనియొక్క వర్ణనమున్నది. ఇతఁడు తన సంతకమునకు ముఖ్యుడై యుండెను. ఋగ్వేదమందు వీనిపేరుదనుపుతోఁగూడఁబట్టి చూచుట ఇతఁడు శుక్రుని కుమార్తెను దేవనూనిని అనువకస్య రుగు శత్రువును దినాహ మాడెను. వృషపద్మ్యుడను ననురునికి సమీపమనే యుచూతియొక్క రాజ్యముండియుండును. ఈ యిద్దఱు స్త్రీలు హిమాలయముననుభవల్లి పునసున్న అనగా వర్షావారియొక్క — అనురులయొక్క బాలికలై యుండిరి. ఈ కథ ఋగ్వేదమున లేదు. మహాభారతమున. గలఁచువీరికి అనురుగులుపు నులుండిరనియు వారు ఋగ్వేదమునఁబ్రసిద్ధులై యున్నారనియు మున్ను చెప్పఁబడియే యున్నది. వీరైదుగురు పుత్రులే మొదట హిమాలయమునను వచ్చిరి. వారు కొండ లోయలనుండి వచ్చి సరస్వతీ నదియొద్దను మొదటి నుండి నివసించిన సూర్యవంశీయులైన యోధులయొక్క రాజ్యమందు బ్రవేశించిరి. ఋగ్వేదమున వారు వంజాబుమీఁదఁబడమరవై పునను ఆమోఘ్య వైపు తూర్పునను దండెత్తిరి. కాని వారి యత్నములు కొనసాగఁబయ్యెను. ఈ కారణముచేత నాలోకులుసరస్వతీ తటమునుండి గంగా ముమున తటములకు దక్షిణ దిక్కుగా వ్యాపించిరి. సంహితయొక్కయు బ్రాహ్మణముయొక్కయు వర్ణనముఁబట్టి వారియొక్క యితిహాసమునకు నిదే క్రమముగా పడుచున్నది;

నేటి హిందుస్థాన వాసుల పరిస్థితిఁబట్టికూడ నిదే సిద్ధమగుచున్నది. ప్రాచీనేతిహాసమును మరియు వంశమును సిద్ధము చేయుటకై యా దినములలో భాషాశాస్త్రము మరియు శీర్షనూపనశాస్త్రము, ఈ రెండు శాస్త్రములనుండి సాహాయ్యము గైకొనఁబడుచున్నది. ఈ రెండు శాస్త్రముల సిద్ధాంతములను ఈ చంద్రవంశీయులయొక్క పేర్కొనఁబడిన యితిహాసముయొక్క ప్రమాణమున కనుకూలములై కనిపించుచున్నవి. డాక్టర్ గ్రయర్సను ఇప్పటి హిందీభాషల నభ్యసించియున్నాడు. వారి సిద్ధాంతము నాధారము చేసికొని సం 1911 వత్సరములోని జనాభాయొక్క రిపోర్టునందు, ఈ విధముగా వ్రాయబడి యున్నది;— “హిందుస్థానముయొక్క యార్యభాషయగు హిందీ (సంస్కృతోత్పన్నము) భాషను ఆర్యులయొక్క రెండు సమూహములు తీసికొని ఇచ్చిరి. మొదటి సంఘము ఎపుడు ఉత్తర హిందూస్థానముయొక్క బహిరంగభూమియందు వ్యాపించెనో, అపుడు రెండవ సంఘము నడుమనే ప్రవేశించి, అంటాలా మొదలు దక్షిణమున జబల్పూరము కాలియావాడు వఱకు వ్యాపించెను. నేటి పంజాబు రాజపుతానాల అయోధ్యల హిందీ భాషకు సంబంధించిన మార్గము వేఱు ఇంకను బచ్చిమ హిందీ అనఁగా అంటాలా ఢిల్లీలు మొదలు మధుర మొదలైనవి మతీయు జబల్పూరము వఱకునున్న పర్గము వేఱు; దీనియొక్క శాఖ కాలియావాడులో గుజరాతియైయున్నది. ఈ రెండవప్రాంతము హిందుస్థానముయొక్క మధ్యదేశముగాఁ జెప్పఁబడఁగలదు. ఈ మధ్యదేశమందే చంద్రవంశక్షత్రియులయొక్క నివాసమును వృద్ధియునయ్యెను. ఋగ్వేదము మొదలుకొని మహాభారతము దాఁకనున్న గ్రంథములయొక్క యితిహాసముఁబట్టి యిదే విషయము కనఁబడుచున్నది. ఇప్పుడు ఈ చంద్రవంశ శాఖల గుఱించి కొంచెము విస్తరించి విచారితము.

పురువు

వచ్చిన రెండవ చంద్రవంశార్యులయందుఁ బురువుయొక్క కులము చాల వృద్ధినొందినది ప్రసిద్ధమైనదికూడను. యయాతియొక్క యైదుగురు కొడుకులందును ముఖ్య రాజు పురువేయైయుండెను. అతనికేదండీయీ

యాశీర్వాదమునిచ్చెను — “అఖారవాతు మహీ స కదాచిద్భువిష్యతి” ఈ పురువులు మొదట సరస్వతీ తీరమునకు వచ్చి తరువాత దక్షిణమువ్రక్క వ్యాపించిరి. ఋగ్వేదమందు సరస్వతీ సూక్తమున పసిష్ఠుడు, సరస్వతి యొక్క యుభయ తీరములను బురువులున్నారని వర్ణించియున్నాడు. పురువునకు దస్యవులతో అనగా భారతవర్షముయొక్క మూల నివాసులతో జాల యుద్ధములు చేయవలసివచ్చెనని సయితము ఋగ్వేదమునుండి తెలియుచున్నది. పురుకల్పమునకు సాచారణముగా మనుష్యుఁడల్లము చేయవలయునని యాస్కండు సూచించియున్నాడు. దీనిఁబట్టి పురువులు వ్రబతులై సర్వత్ర వ్యాపించియుండిరని యగవడుచున్నది. పురువుయొక్క వంశమున అజామీఁధుడునున్నాడు; అతనియొక్క యుగ్లీఖసుగూఢ ఋగ్వేదములోనున్నది. ఈ పురువులయొక్కయు చంద్రవంశీయులయొక్కయు ఋషులు కాణ్వుఁడు సంగిరసుఁడునై యుండిరి. పురువుయొక్క కులమున వీని తరువాత దువ్యంతుడును భరతుఁడునై యున్నారు. ఋగ్వేదమునందు వారి నామములులేవు. కాని దువ్యంతపుతుఁడు భరతునియొక్క నామము బ్రాహ్మణమందున్నది. బ్రాహ్మణమందునుశ్వమేధ కర్తలలో భరతునియొక్క వర్ణనము కలదు.

అశ్వమేధ శతేనేష్ట్యాయమునామను వావ యః ।

త్రింశతాశ్వాస్పరస్వత్యాం గంగామను చతుశ్శతాన్ ॥

శత వధానుసారముగా నీ వర్ణము మహాభారతములందుఁగలదు. దీనిఁ బట్టియును పురువులయొక్క రాజ్యము యమున, సరస్వతి వఱియు గంగ వీటి యొక్క తటములయందు నుండెననియె తెలియుచున్నది. ఈ భరతుఁడు మహాపరాక్రమశాలి; కాని యతడు ఋగ్వేదములోని ఛందోతుడుకాదు. ఈ సంగతిని జుపుటకై బ్రాహ్మణ గ్రంథమునందు వానిని

మహాభారతమందు శ్రీ కృష్ణుఁడు — “జరాసంధుని తియము వలన మనకు మన ప్రియమైన మధ్యదే శము విడువవలసివచ్చెను.” “స్మరన్తోమధ్యమం దేశం వృష్టిమధ్యే వ్యవస్థితః” (సఖో. 4, 1)

దౌష్యంతి భరత, నామము పెట్టబడియున్నది. ఈ భరతుని కాలముండు కురువుండెను. సరస్వతికిని యమునకును మధ్య విశాలమైన బహిరంగ ప్రదేశమును (మైదానమును) “కురుక్షేత్ర, మనుచున్నారు. ఇచ్చటకురు పరివారమునకు నెక్కువ యొన్నత్యమయ్యెను. ఆర్యులయొక్క సంస్కరణ మిచ్చట అత్యంతము ఉన్నతికెక్కినది. ప్రజలిచ్చటి భాషను అత్యంతము సంస్కృతమును మన్నింపసాగిరి. ఇచ్చటి వ్యవహారము రీతి యాచారము అన్నిటికంటె నుత్తమములుగా నెంచబడినవి. బ్రాహ్మణ గ్రంథముల యుండు నీ విషయములయొక్క వర్ణనమున్నది. మహాభారతమువలన, పురుషుల రాజ ధాని, గంగకుఁబడఁపటి యొడ్డుననున్న హస్తినాపురముని సిద్ధించుచున్నది. ఈ సంశయందే కౌరవులైరి. పాండవులకుఁగూడ నిదే సంశయతో సంబంధ మున్నది. భరతునియొక్క భురువుయొక్కయు నుల్లేఖము విచార్తింపఁగా ఋగ్వేదమందు లేదు, అయినను, ఋగ్వేదసూక్తములు ముగియకమునుపు వారుండిరనుటకుఁ బ్రమాణమున్నది, ఎందుచేత? చివరియొక సూక్తము నకుఁగర్తదేవాపి, శంతనువుయొక్క సోదరుఁడు కౌరవసంశయమందునుండెను. ఈ సంగతి ముందే వ్రాయబడియున్నది.

య గు పు

భారతీయ యుద్ధమునఁదఱచు చంద్రపంశ రాజులందఱును గలిసి యుండిరి. ఇందుకై మనము ఇతరేతర శాఖలయొక్క యితిహాసము మీఁదను విచారముఁగావించము. ఋగ్వేదమందు యదుపుల యుల్లేఖమెప్పు డును తుర్వసులతోఁగనబడుచున్నది. అందుఁ గణ్యఋషి యొక్కయు నుల్లే ఖము కలదు. మొదట యదుతుర్వసులు ఒకేచోట నుండియుందురు. వీరి విషయమై మొట్టమొదట పసిష్టాది ఋషులిట్లు ప్రార్థించుచున్నారు -- “ఓయి యింద్రుడా! నీవు యదుతుర్వసులను జంపుము” అని తరువాతవారు ఎప్పుడు ఇచటి స్థిరనివాసులైరో, అప్పుడు వారియొక్క వర్ణనము చక్కని రీతిగా నారంభమాయెను. ఇచ్చట, ఋగ్వేదముయొక్క యెనిమిదవ మండలము

కణ్ణుముషిదియను సంగతి చెప్పదగియున్నది. కణ్ణునియొక్క చిన్నచిన్న వంశీయులైన ఋషులు ఏ నూక్తములను జేసిరో, అవి యీ నుండల మందు మిలితములై యున్నవి. ఈ యనేక నూక్తములనుండు 'మనము యదుతుర్వసులనుండి గోవులను దీసికొని వచ్చితిమి.' అది యెడలగా వర్ణముకలదు. దీనినిబట్టి కణ్ణుముషులు చంద్రవంశీయులకు హితమును జింతించువారై కనబడుచున్నారు. దీనినిబట్టి దుష్యంతునిగిరిని గణ్ణునిగిరి గల సంబంధమేమియో ఇదికూడఁదెలిసికొనవచ్చును. బ్రాహ్మణమునుండును భరతునికిఁ బురోహితుఁడు కణ్ణుఁడని చెప్పఁబడియున్నది. యదుతుర్వసులయొక్క మంచియుల్లే ఖమును జేయువాఁడు ఆంగిరస ఋషిహవ్యుఁడై యున్నాఁడు. మొదటి మండలములోని యాంగిరసునియొక్క వాలనూక్తములందు నీ సంగతి దొరకును. ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో దేవాపి పుత్రుడైన కృష్ణునికి ఘోరుఁడైన యాంగిరసుఁడువదేశించి యున్నాఁడు. దీనిని గి. జేర్కొనబడిన వర్ణనముతోఁ జక్కగా సంబంధము కలియచున్నది. అభిప్రాయ మేమనగా ఋగ్వేదకాలమున యదువంశమునకు సధికమైన జయము కలిగి యుండెను. యదువంశజులైన యాదవులు యమునానది యొట్టుననుండిరి. వారి వంశమున తరువాత శ్రీ కృష్ణుడుదయించెను. యదుతుర్వసులు గోవుల యొక్క యుద్యమమును జేయుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. వారి యొక్క యిదే పరంపర తరువాత మహాభారతమందును గనఁబడుచున్నది. యాదవులకు రాజ్యము చేయునధికారము క్రేతకుండుటయొక్క దృఢ నిశ్చయము ఇదే కారణముగా వ్యాపించియుండును. వారికి యయాతియొక్క శాపదానమును గూర్చిన వర్ణనమిది—

తస్మాద్రాజభాక్తాత ప్రజాతవ భవిష్యతి! (ఆది. 84.9)

శ్రీ కృష్ణుఁడు వసుదేవునికిఁ బుత్రుడై యుండెను. వసుదేవుడు గోకులవాసియై నుండెను. ఇత్యాది విషయములును బ్రసిద్ధములై నున్నవి. కాని యాదవులు ఆరంభము నుండి యే గోవులయొక్క యుద్యమమును జేయుచుండిరి. ఈ సంగతికి సంపూర్ణప్రమాణము భారతములోని యొక చిన్న వాక్యమునుండి దొరుకుచున్నది. ఏ నమయమున సుభద్ర ఆర్జునితో నింద్రవృష్ణమునకు వెళ్ళెనో, ఆ నమయమున సుభద్రను

పాంచాలురు

పురువుయొక్క రెండవశాఖలోని వంశజులు పాంచాలురని హరివంశమునుబట్టి జాడ తెలియుచున్నది. వీరియొక్క ముఖ్యపురుషుడైన సృంజయుడు ఋగ్వేదమునఁ బ్రసిద్ధుడై యున్నాడు. అతనియొక్క పెండ్లివంతుల సహదేవుడు సామకుఁడునునయిరి. ఈ యిద్దరు కూడ ఋగ్వేదమునఁ బ్రసిద్ధులై యున్నారు. సృంజయునియొక్క యగ్నికి, ఋగ్వేదములో నొకచోట ప్రశంస కలదు. దీనిఁబట్టి, అతఁడు చాల యుజ్జకర్తయై యుండెనని తెలియుచున్నది. బ్రాహ్మణములో, సోమకుఁడు రాజనూయ యుజ్జమును జేసి, పర్వత నారద లిరువురి యొక్క మాటవలన, మరియొకటియేయగు రీతిని సోమపానము గావించెను. అందుచేసతనికి యశస్సు వచ్చెనని వర్ణనము కలదు. కనుకనే యతని వంశజులకు సామకనామము కూడఁ బ్రాప్తి యయ్యెను. మహాభారతములో పాంచాలురు సృంజయులనియు సోమకులనియు జెప్పఁబడి యున్నారు. బ్రాహ్మణములో నొకచోటఁ బాంచాల పదమునకర్థము క్రిపులని చేయఁబడిన వీరెవరో తెలియదు; కాని వీరియొక్క యుల్లేఖము ఋగ్వేదమునున్నది. పాంచాలురలో నైదుజాతులు కలిసియుండుననుట సంభవమై యున్నది.

స సృంజయాను తుర్వశం పచాదాద్యచీవతో

దై వవాతాయ శిక్షన్ || (ఋ. ౧. ౧. ౧)

ఈ ఋక్కునుబట్టి, తుర్వశులు సైతము పాంచాలురయందు మిళితమైన యుండురని తెలియుచున్నది. దీనిఁబట్టి, పాంచాల ప్రజలు అనార్యులలో మిశ్రితులై యుండురని శంక చేయఁబడఁగలదు, కాని, క్రిపులను తుర్వశులును ననార్యులై యుండిరిని యొక్కడ సిద్ధమగుచున్నది? బ్రాహ్మణ గ్రంథములయందుఁ గురు పాంచాలురకు నెడతెగని గొప్పతనము గనబడుచున్నది. కొన్నిచోటఁ బాంచాలురయొక్క స్వతంత్ర నామము పచ్చుచున్నది. బ్రాహ్మణ గ్రంథములలోని పర్వసముఁబట్టి కురుపులవలె వీరును యుజ్జకర్తలును, విద్వాంసులును మరియుఁ దత్త్వజ్ఞానాభిమానులులై యుండిరిని ప్రకటమగుచున్నది. తాత్పర్యమేది, పాంచాలురయొక్క సత్కీర్తి కొంచమైనఁ దక్కువ తరగతిగ కాలయండెను. ఈ పాంచాలురు గంగా యమునలకు

నడుము హస్తినాపురమునకు దక్షిణభాగములను నుండిరి. మహాభారతయునుండి గంగకు సుత్తరమునఁగూడ వీరికి సంగము లాబ్యముండెనని తెలియుచున్నది.

అనువులు మఱియు ద్రుహ్యులు

ఇప్పుడు అనువులును ద్రుహ్యులుననెడి యీ రెండు శాఖలు నిలిచి యున్నవి; కనుక వీరినిగూడ మనము విచారించుచున్నాము. యు. మం. 4 సూక్త 48 మందు ద్రుహ్యువుయొక్కయుఁబురువుయొక్కయు స్త్రీ శాము మున్నది. ఒకవేళ పురువుయొక్క చిన్న శాఖయందు ద్రుహ్యువులు కలిసి పోయి యుందురు. కానీ హరివంశముయొక్క పంశధరుఁడైతని గాంధారుఁడై యుండును. శకుని యతని వంశమువాడై యుండెను. అతఁడు భారతీయ యుద్ధమందు వచ్చియుండెను. యుద్ధేటమలో అనువుయొక్క ప్రశంస చాలఁజేయబడియున్నది. అతనియొక్క యుగ్గురి నెప్పున గొప్ప తనమున్నది. అతఁడు మిక్కిలి పెద్ద యుజ్జకర్తయై యుండెనని తెలియుచున్నది. పంజాబులోని ఔశీనరుడైన శిబి యీ వంశమునవాడై యున్నాడు ఈ వంశమందే భారతయుద్ధ కాలికుడైన వైల్పరాజు అయియుండెనని పురాణకారులు చెప్పుచున్నారు. హరి వంశమున నున్నదియెందననుభ్యామిమన నందు నే వర్ణనఁచున్నదో యది కొంచెము క్షేరగానున్నది. నరకపనియొక్క వంశము నష్టమై పురువుయొక్క వంశములోఁగలసిపోయెను. అతనికి నమ్మత యను పేరుగల చిన్నది యుండెను. ఆమెనుండి దుష్టవంతులను పుట్టెను. ఈ ప్రకారము తుర్వకునియొక్క వంశము కౌరవులలోఁగలసిపోయెను. ద్రుహ్యులయొక్క వంశము గాంధారముని చెప్పఁబడియున్నది కాని యునువు నకుఁబ్రచేతుఁడు, మరియు సుబేతుఁడు మొదలైన పుత్రులను పొత్రులు గలిగిరి తరువాత మరల నతనియొక్క వంశ వర్ణనము లేకయున్నది ఈ కథనమునకు వివరీతముగా నాదిపర్వమునందు ఒక పదనమున్నది ఇక్కడ దానిని బేర్కొనుట మంచిది కావచ్చును.

యదోస్తుయాదవా జాతాస్తుర్వసోర్వసనాః స్మృతాః॥
ద్రుహ్యోస్తుతాస్తువై భోజా అనోస్తుష్టేచ్చ జాతయః॥

యదుపుసుండి యూదపులు, తుర్వసుపుసుండి యుపనులు, ద్రుహ్యుపు
 నుండి భోజులు మరయు సనుపుసుండి ష్టోద్దులు సొడమిరి ఈ శోభమందు
 వర్ణింపజెడిస తుర్వసుపు; ద్రుహ్యుపు, అనుపు వీరి సంతతి బొత్తిగా వేరై
 యున్నది. దీనిఁబట్టి, మహాభారత కాలమందు వీరి సంతానము విషయమై
 బొత్తిగనే భిన్నమైన యూహయలఁదెడివని సిద్ధించుచున్నది. ఇంకను దీనిఁ
 బట్టి, సౌతి హరివంశమును వ్రాయులేదనియు దానిని బరీక్షింపనేలేదనియుఁ
 గూడఁదెలియుచున్నది. అతనికి సంతతికి సంబంధించిన తెలివి బొత్తిగా
 మహాభారత కాలమున లోపించిపోయి యుండెనని తోచుచున్నది. ప్రాచీన
 గ్రంథముల యైతిహాసిక ప్రమాణమును జూచునప్పుడు పూర్వపూర్వము నధిక
 ప్రమాణముగా గౌరవించవలయును. అనగా, హరివంశముకంటె మహాభారత
 మెక్కువ ప్రామాణికమై యున్నది. మహాభారతమునన్న వేదాంగములకును
 వేదాంగములకన్న వ్రాహ్మణములకును బాల ప్రామాణ్యమున్నది. వ్రాహ్మణ
 గ్రంథములకంటెగూడ తెచ్చువగునో సహితమునుండును ఋగ్వేద సహి
 తసు నీ కార్యముపట్ల శ్రేష్ఠముగా. మన్నింపవలయును. ద్రుహ్యుపుసుండి
 భోజులయొక్క యుత్పత్తియై యుండుననిదియూ మహాభారత వచనము
 విశ్వసించుటకుఁదగియున్నది. ఎందుచేతననగా దీనికి విరుద్ధమైన 'అతని
 నుండి గాంధారవ్రజ లుత్పన్నులితై రయెను హరివంశములోని కథనము వెనుక
 డిదియై యున్నది' ఇదివార గాంధారదేశము పంజాబువై పుననున్నది. కాఁబట్టి
 యచ్చదిగిఁబండ్లపంక్తులు వెళ్ళియుండరు. శ్రీకృష్ణుఁడు సభా పర్వములో,
 యయాతి కులమున భోజరాజు పుట్టెనని యేది చెప్పియున్నాడో. దానితోఁ
 గూడ నిచ్చుది మేళవింపజున్నది. గాంధారమందు బహుళః ముందు వచ్చి
 యున్న యూర్వుల పలకజాఁడు లేర సూర్యవంశుఁడు కావచ్చును. నున
 కల్పనకు రామాయణముయొక్క పర్ణనముతో నా ను కూ అ్యము కలదు.
 రామాయణముందు, భరత పుత్రుఁడు సింధు ప్రాంతమునఁబుష్కరాపతిని
 నిర్మించెనని వ్రాసియున్నది. అప్పడె తిరిగి ద్రుహ్యుపుసుండిభో జులత్పన్ను
 లైరి. లోకులు మధ్యదేశముందు భారతీయు యుద్ధ సమయముపలన మగధ,
 శూరిసేనాది దేశములలోఁబ్రజలులై యుండిరి; సుతీయు వీరి కులమున జరా
 సంధుడు, కంఠుఁడు లోకగువారు అయియుండిరి. మంచిది, తుర్వసుపు
 నుండి యుపనులుత్పన్నులైరి. యీ సౌతి వచనము సరియైనది కాదు. ఒక

వేళ, అనువు మఱియును ఆయోసు ఒకడే కావచ్చును: మఱియు నతనినుండి యవనులు కలిగియుందురు; తుర్వసునుండి తుర్వ గోత్రమునుండి ఈరానుకు శత్రువు తూరాను మొదలగు మేల్లెచ్చ బాతులు కలిగియుండును. కాని యీ సంగతియనసత్యమై యున్నది. 'యవనులు మఱియును మేల్లెచ్చ జాతులు మన పూర్వులనుండియే పుట్టియున్నారు. ఈ కల్పనవల్లనే యాచార్య నిశ్చయమయియున్నది. కాని యయాతియొక్క సంతానసూక్ష్మతే కావలయును. మరియు నాతఁడు హిందుస్థానముననే యుండవలయును. ఇదిగార, ఋగ్వేద ప్రమాణము దీనికి వివరితమై యున్నది. ఋగ్వేద సప్తమపాఠబట్టి తుర్వసులు సృంజయులతోఁగలసిపోయి యుండుట కనబడుచున్నదని పూర్వము వ్రాయఁబడియే యున్నది. అనువు గొప్ప యజ్ఞములను చేయుచుండెడివాఁడు మరియు నతని యగ్నికూడఁబ్రసిద్ధమై యుండెను. అతని యొద్దకు నిండ్రుఁడునునగ్ని దేవుఁడును నిత్యము సచ్చుచుండెడివారు. ఋగ్వేదములో నిటువంటి యేయుల్లెఖములు కలవో వాటియొక్క వర్ణనము మొదటి చేయఁబడియున్నది. దీనిఁబట్టి, అనువు వైదిక ధర్మాభిమాని, అగ్నిపూజకుఁడు మరియు నిండ్రభక్తుఁడునై యుండెనని సిద్ధించుచున్నది, మొన్నుడు అగ్నిపూజకుఁడు నిండ్రభక్తుఁడునై యుండెననుటకు దృష్టాంతమొందును దొరకక యున్నది. అనగా, అనువునుండి మేచ్చులుత్పన్నులగుట సంభవమే కానేరదు. అనువుయొక్క వంశమేదియై యున్నదో? ఈ సంగతి సాతి సమయమునఁదెలిసియే యుండదని తాత్పర్యము. హరివంశమందుఁగూడ దీనియొక్క ప్రసంగము లేదు. యదువుయొక్క వంశమున శ్రీకృష్ణుడు పుటావుయొక్క వంశమునఁగౌరవ పొండవులునగుటఁబట్టి వారి కులములు ప్రసిద్ధములైనవి. యయాతి తన కుమారులకు శావమిచ్చియుండెను, అది యిచ్చటఁ బేర్కొనఁదగియున్నది. యదువుయొక్క సంతతికి రాజ్యము లేరుండుటకై ఏ శావమును యయాతి యిచ్చెనో. యయ్యది పూర్తియయ్యెను. నీయొక్క సంతతికి నుచ్చేదము కాగలదని తుర్వసునికి శావమిచ్చియుండెను. కనుక నదియు నైతిహాసిక రీతని సరిగా నచ్చుబాటగుచున్నది. ద్రుహ్యువునకు ఏనుగులు, గుఱ్ఱములు, ఎద్దులు. పల్లకీలు మొదలగునవి యెచటబొత్తిగా నుండవో, మరియు నెగటఁబడవలమీదఁ గూర్చుండి రాకపోకలు చేయవలసి

యున్నవో యచటనే నీవుండుఁగాక యని శాపమిచ్చియుండెను.

అరాజుభోజశబ్దస్త్వం తత్రప్రాప్యసి సాస్వ రుః

ఇటువంటి దేశమేదియో తెలియకున్నది. హిందుస్థానములో నిట్టి ప్రదేశ మేదియో యూహకు రాకున్నది. భోజ సంజ్ఞకుఁడైన రాజు దక్షిణమునఁ గలఁడు. కాని యచ్చట నీ సంగతులు లేకయున్నవి. ఇదియొక ముఖ్య మైన యద్భుతము. మేలుఁడ్రుహ్యపుయొక్క వంశజులు భోజులని యిందుఁ జెప్పబడి యున్నది. అనువునకు, నీ సంతానముల్పాయపుకాఁగలదనియు నీవు అగ్నియొక్క పరిచర్యను విడనాడి నాస్తికుఁడవగుదువనియు శాపముండెను. దీనిని ఋగ్వేద సర్గనముతోఁ చూడఁగా, అనువునకుఁ బూర్వమే యుపసులు అయినని కల్పన కాఁగలదు. హిందుస్థానములోని యనువుయొక్క పంశస్కృతి మహాభారతకాలమున జేకయుండును.

చంద్రవంశీయులు వేలు

ఆలోచించఁగా వైదిక సాహిత్యమున, హిందుస్థానమునందుఁ జంద్ర వంశము మఱియు సూర్యవంశము ననెడి రెండు వేర్వేరు వంశములుండెనను విషయమై యుల్లేఖము లేకున్నది. అయినను మహాభారతములో దీనియొక్క పర్ణసము స్పష్టముగా దొరకుచున్నది. శ్రీకృష్ణుఁడు సఖా వర్షమునఁ జెప్పియున్నాడు — 'ఈ సమయమున హిందుస్థానముందు ఐలునియొక్కయు ఐక్ష్వాకునియొక్కయు వంశమువి 100 కులము లున్నవి. వారిలో యయాతికులమునఁ బుట్టిన భోజవంశపురాజులు గుణవంతు లును సలుదెసల వ్యాపించినవారునై యున్నారు. ఐల, ఐక్ష్వాక శబ్దముల నుండి చంద్రవంశము మఱియు సూర్యవంశము యొక్క బోధయగు చుండుట స్పష్టమైయున్నది. చంద్రునియొక్క సూర్యునియొక్కయుఁ బేరు మాత్రములేకున్నది. ఈ కాలమువేత, మహాభారతకాలమునఁగూడ నీనామముల యొక్క ప్రచారముండెనో లేదోయని కొంచెము సందియము మిగిలియే

యున్నది. తరువాతఁ బురాణకాలమున నీ నామములు ప్రసిద్ధములై పోయెను. ఋగ్వేదకాలము మొదలుకొని మహాభారతకాలము వఱకు మాత్రము, హిందుస్థానమందు రెండు వంశముల యార్యులు వచ్చియుండిరినియే సంగతి కనఁబడుచున్నది. మొదట భరతులు లేక సూర్యవంశ క్షత్రియులు వచ్చిరి. మఱి వెనుకనుండి యదువు, పూరువులోనగు వారి వంశముల క్షత్రియులు వచ్చిరి. బ్రాహ్మణకాలములోని రెండు వంశముల క్షత్రియులకు నుత్కర్ష యుగపడుచున్నది. అదే భారతీయ యుద్ధ సమయమైయుండును. శ్రీ కృష్ణునియొక్క కథనముఁజట్టి భారతమందు యయాతి వంశజమగు భోజకులముయొక్క ప్రాబల్యమధికమై యుండెనని తెలియుచున్నది, ఈ చంద్రవంశీయులందఱి కులములు గంగా, యమునా, సరస్వతీ నదులయొక్క తీరములనుండు స్థిరజాతియుండెను. మొదట వచ్చిన యార్యులు పంజాబు మఱియు సయోధ్యామిథిల ప్రాంతమున నివసించియుండిరి; చంద్రవంశీయులైన యార్యులు వారి యొక్క మధ్యను దూరియుండిరి. ఈ చంద్రవంశీయార్యులమందు నెక్కువ ముఖ్యములైన కులములివియై యుండెను; - (1 కురుక్షేత్ర మందలి కౌరవులు, (2 గంగాతీరమున యాదువులు మఱియు దానికి దక్షిణమునఁ బాంచాలురు, (3 మధురయందును యమునా తీరమందును యాదువులు వెండియు శౌరసేనిభోజులు (4 దక్షిణమున యమునా తీరమందుఁ బ్రయాగవఱకుఁజేది వంశస్థులు వెండియు (5 గంగకు దక్షిణమున మగధులు. వీరుగాక (6 అవంతియందును విదర్భయందును భోజకులములుండెను. వీరందఱును చంద్రవంశ క్షత్రియులై యుండిరి. భోజులయొక్క ప్రతాపముచేత యాదువులు శ్రీ కృష్ణునితోడ మధ్యదేశమును విడనాడి వెళ్ళిపోయిరి; వెండియు (7 సౌరాష్ట్రము అనఁగా కారీచూవాడునకు వెడలి ద్వారకయందు నివసించిరి. వీరందఱు చంద్రవంశీయ క్షత్రియార్యులై యుండిరి. వీరియొక్క ధర్మము వైదికమే యైయుండెను. అనఁగా వీరు ఇంద్రుని మఱియు నగ్నిని నుపాసించుచుండిరి. మరల వీరియందును, మొదటి యార్యులయందును మిక్కిలి స్వల్పభేదముండెను. ఈ క్షత్రియులయొక్క వర్ణనము శ్యామవర్ణమై యుండును. శ్రీకృష్ణుఁడు, అర్జునుఁడు. వేదవ్యాసుఁడు మఱియు ద్రావిడి మొదలైనవారి

యొక్క వర్ణముఁ బట్టి యిట్లే తెలియుచున్నది. మల్లవిద్యయందు వారి కభినానముండెను. శ్రీకృష్ణుఁడు, బలరాముఁడు, దుర్యోధనుఁడు, భీష్ముఁడు మఱియు జరాసంధుఁడు మొదలైన వారియొక్క వర్ణనముఁబట్టి వీరికి మల్లవిద్యయందు విశేషమైన ప్రేమ యుండెనని తెలియుచున్నది. వీరి యొక్క భాషయందును గొంచెము భేదముండెను; మనము ఈ భేదము నేటి సంస్కృతాత్మమై మధ్యదేశీయునుగు హాం దీ భాష యందును వచ్చియున్నదని మఁడు చూపియే యుంటిమి. వారి శిరస్సుయొక్క ప్రమాణమందును గొంచె మంతరముండి యుండును. దీనియొక్క నిర్ణయము తరువాతజేయుఁ బడును, అనుమానముఁబట్టి, వీరిలోఁ జాంద్రవత్స రముచేత వ్యవహరించు లోటులు కొండఱుండిరని తెలియుచున్నది. పరస్పర కలహముపలన నీ ప్రజలయందు భారతీయు యుద్ధము సంభవించినది. రెండు వైపులను ముఖ్యముగాఁ జంద్రపంశ క్షత్రియులుండిరి.

పాం డ వు లు

ఇప్పుడు, పాండవులవరై యుండిరో, ఈ సంగతిని విచారించవలయును. ప్రతీపుడుఁ; కౌరవరాజై యుండెను. అతనికిఁ బుత్రుండయ్యెను శంతనువు, శంతనుని కిరువురు పుత్రులు భీష్ముఁడు విచిత్ర వీర్యుఁడు వైరి. భీష్ముఁడు తనకు రాజ్య విషయమునఁగల యుధిరాఠమును వదలుకొనెను; ఇందుచేత విచిత్ర వీర్యుఁడు సింహాసనము నెక్కెను. విచిత్ర వీర్యునికి ధృతరాష్ట్రుఁడును పాండురాజును గలిగిరి. ధృతరాష్ట్రుఁడంధుఁడై యుండెను, ఈ కారణముడః బాండుఁడు రాజయ్యెను. రోగము వచ్చి పాండుఁడు వనమునకు వెళ్ళిపోయెను. ఇందుచేత ధృతరాష్ట్రునియొక్క పుత్రుఁడు దుర్యోధనునికి రాజ్యము లభించెను. ఎపుడు పాండుఁడు వనము నకు వెడలెనో, అప్పటికతనికి సంతానము లేకుండెను. ఈ కారణముచేతఁ గుంతియును మాద్రియును దేవతలను బ్రసన్నులను గావించికొని వారిచేత నైదుగురి బిడ్డల కనిరి. వీరే పాండవులనిపించుకొనిరి. ఈ పాండవులు హిమాలయమందే వయసుఁబచ్చిన వారైరి. మఱియుఁ బాండురాజు మరణించిన పిదప హిమాలయమందలి బ్రాహ్మణులు వారిని హస్తినాపుర

మందు ధృతరాష్ట్రునియొక్క రక్షణములో నుంచిరి. ఇచ్చట వారితో దుర్యోధనాదులకు వివాదమారంభమయ్యెను. ఆ సమయమునఁగూడ, వీరు పొండు సంబంధులు కారను కల్పన యుండి యుండును. ఇంకను నీ కారణముచేతనే యీ జగడము క్రమ క్రమముగాఁ జెరిగి తుదికిఁ జాల భయంకరమై పోయెను. మహాభారతమందు బాండవులయొక్కయు భారతీయ యుద్ధము యొక్కయుఁ బూర్వపీఠిక యిట్లై యీఁజదియున్నది. ఇపుడిచ్చట, ఈ కథకు సైతిహాసిక స్వరూపమేదియో, యిది విచారించ వలసియున్నది. కొందఱు లోకులు, ఈ సమస్తకథయుఁ గల్పితమైయున్నదని చెప్పుచున్నారు; కాని యీ యూహ యసత్యమైయున్నది. మనయు భిష్యాయమందుఁ జంద్రవంశ సంబంధియగు సంతిమ శాఖలోని యే యార్యులు హిందుస్థానమునకు వెలువడినుండి వచ్చియుండిరో, వారిలోన బాండవులున్నారు. మనము మునుపు, చంద్రవంశీయులు హిమాలయుము యొక్క యావలిపై పునుండి, గంగానదియొక్క కొండలోయలలోనుండి వచ్చుచు హిందూస్థానమునకు జేరిరని వ్రాసియుంటిమి. చంద్రవంశము యొక్క మూలపురుషుఁడు ఐలుఁడైన పురూరవుఁడు అనఁగా ఇతయొక్క పుత్రుడయి యుండెను; ఇంకను హిమాలయుమునకు సుత్తరమున నేభాగమున్నదో, దానియొక్క నామము ఇలా వర్ణమై యున్నది అనఁగా, చంద్రవంశముయొక్క యసలు ప్రదేశము ఇలా వర్ణమై యుండెలు; ఇంకను కురువులయొక్క యే మూలస్థానము హిమాలయుమున కుత్తరమున నుండెనో, దానిపేరు ఉత్తరకురుదేశమై యుండెను. కొంకణమందున్న బ్రాహ్మణులు కొండలోయలకు వచ్చి, వ్యాపించి నివసించిరి, కాని వారియొక్క మూలభూమి వర్తమానముననే ప్రకారము దక్షిణ కొంకణమే యైయున్నదో, అదే ప్రకారము కురువులయొక్క మూల దేశము హిమాలయుమున కుత్తరభాగమున నుండెనని తాత్పర్యము. రోగము రాఁజ్జి పొండుఁడు రాజ్యమును వదలిపోయెనన్న మహాభారత పర్ణసము సరిగా నగపడుచున్నది. పొండుఁడు తన కురువులయొక్క మూలప్రదేశమునకుఁ బోయి యచ్చటఁ జాలవత్సరములదాఁక నివసించెను. అచ్చట నతడు

అందలి మతాచారము అతనియొక్కయు అతని పరివారము యొక్కయు శరీర మంతటను నిండియుండు సంతటి పేశేషకాలము వఱకు నుండి యుండును. ఆదేశమందలి చంద్రవంశ క్షత్రియులనుండు నేపద్ధతులు ప్రపలితములై యుండెనో, అవి ప్రాచీన పద్ధతివై యుండెను, హిందుస్థానమందు నివసించియున్న క్షత్రియుల యొక్క పద్ధతులతో గలసిమెలసియుండవయ్యెను. మనము ముందుముందు విస్తరించి, బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు నిద్దఱుగాకే వంశమున నుత్పన్నులై రనిచెప్పుదుము. పాండురాజు యొక్క దేహాంశమైన పిమ్మటఁ కుంతిదేవి తనయైదుగురు కొడుకులను వెంబఁ బెట్టుకొని, బ్రాహ్మణ క్షత్రియు పరివారముతో, హిమాలయము యొక్క హన్యప్రదేశమును విడిచి వైచిత్రన కుఁజిర పరివితమైన స్థానమును హిందుస్థానమునకుఁ జేరుకొనెను. ఇంక, పాండవుల యొక్క యుత్పత్తి యే ప్రచారముగా నయ్యెనని ప్రశ్నము కలుగుచున్నది. కాని యాసమయములఁ బ్రాచీనార్యుల యందు ఆసఁగా హిమాలయవాసుల యందు నియోగరీతి ప్రపలితమై యుండెను. ఇంతియే కాదు, మహాభారత మందు విచిత్రవీర్యుని సంతతి విషయమై యేపర్ణసమున్నదో దానిఁ బట్టి, నియోగ ప్రచారము హిందుస్థానములోని కురువంశ మందును నుండెనని సిద్ధించుచున్నది. ఈ నియోగ విషయకమైనయుల్లేఖము మనుస్మృతి యందును గలదు. మనుస్మృతి యుండి పద్ధతి నింద్యముగా విశ్వ సింహబడియున్నది. ఈ కారణముచేత సమాజమునుండి దాని యొక్క ప్రచారము తొలఁగిపోయెను. పాండవులై తిహాసికులనియు వారు హిమాలయ మునుండి వచ్చిన చిట్టచివరి చంద్రవంశ క్షత్రియులనియుఁ జెప్పుటకు సందియము లేదు. బహుపతికత్వరీతిని బట్టి యీ సంగతి నిర్వివాదమని సిద్ధమగుచున్నది అదిపర్వము యొక్క త్రిపయధ్యానుముందు, ఒక ద్రాపదితోడ నైదుగురు పాండవులకు వివాహ మెట్లుగుసని యీ వివాదము యొక్క పర్వనము కలదు. ఇక్కడ నున్నది యెత్తి వ్రాయఁదగియున్నది. “ఒక స్త్రీకి ననేక వతులందును వినఁబడరు. లోకాచారమునకును వేదాజ్ఞకును విపరీతముగా నిట్టి పెడత్రోవను నీవెందువలసఁ బట్టెదవు?” అపుడు యుధిష్ఠిరుఁడు పలికెను—“పూర్వులు పోయిన త్రోవనే నేనును బోవుచున్నాను.” ఆతడు స్పష్టముగా “ఇది మా కులక్రమాగతమైన యాచారమని చెప్పెను. దీనిఁ బట్టి పాండవుల యొక్క యుత్పత్తి హిమాలయమున నయ్యెననియు సచ్చట

నిటువంటి రీతి యుండెడిదనియుఁ బ్రకటమగుచున్నది. చాల పూర్వకాలమున నిటువంటిరీతి యార్యుల యందుండెను. కాని వేదములు దీనిని మన్నింపవు. వీదియో యగుగాక దీనిఁ బట్టి, పాండవులు హిందుస్థానమునకు బొత్తిగా వెనుక వచ్చి యుండిన యత్యంత ప్రాచీనశాఖలోని హేమాలయవాసులై యున్నారనియు, హస్తినాపుర మందు ననేక కాంజములచేతఁ గౌరవులతోడ వారికి జగడమయ్యెననియు సిద్ధించినది. క్రొత్తక్రొత్తగా వచ్చిన వారి యొక్క శాఖ యెల్లప్పుడు నధికోత్సాహవంతమును నెక్కువ తేజస్వియునై యున్నదని మైతిహాసికానుభవము తేటవఱుచుచున్నది. ఏతదనుసారముగాఁ బాండవులును బాగుగా చుఱుకై న వారుగా నుండిరి. ధృతరాష్ట్రుని వలనవారు రాజ్యములో సగము వంతుఁ దీసికొనిరి. అనఁగా రాజ్యములోని బీటినేల— (యమునకుఁ బడమటి వైపు ప్రదేశము) వారికిఁ దటస్థించెను. అందు వారు ఇంద్రప్రస్థ నామకమైన రాజధానిని స్థాపించిరి. ఈ ప్రకార మైతిహాసికరీతిని బట్టి కౌరవులయుఁ బాండవులయుఁ గథకు మైత్రి కుదురుచున్నది. మఱియు నయ్యది బహు ప్రాచీనకాలికమని యూహ కలుగుచున్నది.

నా గు లు

భారతీయ యుద్ధమునకు సంబంధము నాగులతోఁ గూడనున్నది. వీరు కూడ నైతిహాసికులనుటలో నేహానియులేదు. ఋగ్వేదములో నెవరిని దస్యులు లేక దాసులని చెప్పుచున్నామో వారు వీరేయై యుండురు. వీరు హిందు స్థానముయొక్క మూలనివాసులై యున్నారు. వీరి యొక్క యాకారము పద్ధతీయుఁ బుక్కిటి పురాణముఁ బట్టియే మాఱిపోయినది; అనఁగా ఈ ప్రజలు నాగులుఅనఁగా బ్రత్యక్షసర్పములై యున్నవను నీకల్పన వెనుకనుండి చేయఁ బడియుండును. ఎక్కడెక్కడ నార్యులు వచ్చి నివసించిరో, నక్కడక్కడ నాగులు మొదటి నుండియే స్థిరపడియుండిరి. పాండవులకుయమున యొక్క పడమటి యొడ్డున రాజ్యముయొక్క యేభాగము లభించెనోయచ్చుట

ప్రదేశముందు, నాగులు నివసించుచుండిరి. వీరు విశేషించి యరణ్యముల
 యందు నివసించుచుండిరి. మఱీయు నాగులయొక్క అనఁగా సర్పముల
 యొక్క పూజ చేయుచుండిరి. రాజ్యమును బాగుచేయుటకై పాండవులీ
 యరణ్యములను సాపుచేయవలసివచ్చెను. మఱీయు నచ్చటినుండి నాగులను
 దొలఁగింపవలసి వచ్చెను. మహాభారతమందు ఖాండవదహనముయొక్క యే
 కధయున్నదో, యది యిట్లున్నది. ఖాండవవనమును దహించి యుచ్చటి
 బీడు నేలను కృషికువయుక్తముగా సరిచేయుటకై యీ యుపాయము
 వన్నబడిఁ యుండును. ఖాండవ వనదాహముయొక్క ముటనకుఁ జారిత్రక
 స్వరూపమిట్లై యీయఁబడఁగలదు. మిక్కిలి ఘనమైన ఖాండవ వనము
 యొక్క విస్తారము యమున యొడ్డునంనుగెడెను. అక్కడఁ జాల దట్టమైన
 యరణ్యములయందు నాగులు నివసించుచుండిరి. వారు ఆర్యుల యొక్క
 గ్రామములను బీడించువారు కూడ నై యుండిరి. ఈ కారణముచేత వారిని
 దండించి సమస్తమైన యరణ్యమును దహించి వేయుటయు నచ్చటి సార
 వంతమైన భూమిని గ్రామములోఁ గలిపివేయుటయు నావశ్యకమై
 యుండెను. ఈకారణమున వారు నాగులతో యుద్ధముకూడఁ జేయవలసి
 వచ్చెను. ఆ వనములోని నాగులకు నాయకుఁడు తక్షకుఁడై యుండెను;
 ఆదివర్షము నందలి 228 వ యధ్యాయముఁబట్టి, ఈ తక్షకుఁడర్జునుని
 చేతికిఁ జిక్కలేదు. ఇంద్రుఁడతనికి సాహాయ్యముఁ జేయుచుండెను. ఇందు
 చేత నాకాశవాణి ద్వారమునఁ జెప్పబడినదేమనఁగా-- 'ఓ యింద్రుడా;
 నీవెవని రక్షించుటకై ఇంతటి ప్రయత్నముఁ జేయుచున్నావో, ఆనీ
 మిత్రము నాగరాజు తక్షకుఁడై తే నిచ్చట నేనేలేడు. అతఁడిప్పుడు కురుక్షే
 త్రమునకు వెళ్ళిపోయెను. "దీనిఁబట్టి, నాగనాయకుఁడైన తక్షకుని దండించు
 కొఱకు నర్జునునికి సంకల్పముండెనని ప్రకటనమయ్యెను, కాని యా
 నమయమున వాఁడు దొరకనేలేదు. వాఁడు తన దేశమును విడిచి కురు
 క్షేత్రమునకుఁ బోయియుండెను. తరువాత సతఁడు పంజాబునఁ దక్షశిల

యొద్ద నివసించెనని తెలియుచున్నది. ఈ నాగులతోఁ బాండవులకు వీరైర మారంభమయ్యెనో, యది తరువాత రెండు మూఁడు తరములవఱకు నుండెను. నాగులు భారతీయ యుద్ధములోఁ బాండవులకుఁ బ్రతికూల ముగాఁ గౌరవులకు సహాయులై యుండిరనియూహించుటకై యపకాశ మున్నది, ఎందుచేతననగా గర్జునియొక్క యంబుల పొదియందు, ఖాండవ వనదాహమునుండి తప్పించుకొని పొతిపోయిన యశ్వసేన నామకమైన నాగము బాణమయి కూర్చుండి యుండెను. అర్జునుని మీఁదనీశరము గర్జుడు ప్రయోగించికూడ నుండెను. కాని గుఱీ తప్పిపోఱు యది వృథా యయ్యెను. అందుచేత నయ్యది మరల వచ్చి కర్జుని చెవిలో, నన్ను దిరిగి ప్రయోగింపుమని వనించెను; కాని కర్జుఁడిందులకు సమ్మతంపలేదు. మహాభారతములోని యీ కథకుఁ జారిత్రక రూపము, నాగులర్జునునికి విరుద్ధముగాఁ గర్జునికి సహాయతఁ జేసియుండిరను విధమున నీ ముఁబడ గలదు; కాని దానికిఁ బ్రయోజనమెంతమాత్రమును లేదు. ఖాండవవన మును దహించి యర్జునుఁడు మన దేశమును విడిచి వేసెను. తక్షకుఁ డర్జుమని యొక్క మనుమనినుండి యిందులకుఁ బగఁ దీర్చుకొనెను. తక్షకుఁడు కఱుకుఁబట్టి పరీక్షిత్తునకు దేహాంతమయ్యెనని యే కథయున్నదో దానియొక్క రహస్యమిదియే. మాల భారతీయ యుద్ధము క్రీస్తుకంటె 3000 ఏండ్లకుఁ బూర్వమని విశ్వసంపబడునేని మహాభారతము దానికి 2500-2700 ఏండ్ల పిమ్మటఁ దయారయ్యెను. ఇంతటి తడవు లోపల లోపల యొక్క కల్పన యందును బుక్కిటిపురాణమందును నాగజాతి ప్రత్యక్ష మయిన నాగులు లేక సర్పములై పోయెను. ఇంఱుకింతయు నాశ్చర్యము లేదు. మహాభారత సమయమందు, నాగులు సర్పములేయై యుండెననియే కల్పన యుండెడిది. అవి యెప్పటి సర్పములవలెఁ బటవులు మాత్రము కాకుండెనని వాటియందొక విశేషత విశ్వసంపఁ బడుచుండెను. వాటియందు దేవాంశముండెను. అవి మనుష్యులవలెనే సంభాషించుచుండెను మఱియు వాటియందు వివిధములైన దైవశక్తులు కూడ నుండెను. ఒకవేళ తక్షకుఁడు గుప్తరూపమునఁ బరీక్షితునియొక్క సభయందుఁ జొచ్చి యతని

మ హా భా ర త మీ మాం స

యొక్క హత్య చేసి యుండుట నిజమైన సంగతి కావచ్చును. కాని యందు లకు రూపాంతరము, వైరమున బొత్తిగాఁ జిన్నపామై ప్రవేశించి తరువాత నొక్కమాటుగా జాల పెద్దదియై పరీక్షిస్తుని గఱచెననుట యయ్యెను. దీనితరువాతి భాగమింత కంటెను జనుత్కారములతో నిండియున్నది, జనమేజయుడు తన తండ్రి యొక్క మృత్యువునకుగాఁ బగదీర్చుకొనుటకై తక్షకునికి నితర నాగములకును బ్రాయశ్చిత్తము చేయింపఁ దలఁచెను. సమస్తప్రపంచమును జయించిన యోధుల ననుకరించి యతఁడు నాగనారుకుడైన తక్షకునియొక్క దేశమును తక్షశిలను గెలిచి నాగులను బూర్తిగా సరింపఁజేయుటకు బ్రహ్మాండ మైన పని గావించెను. కాని తరువాత దయాళువును విద్వాంసుడునైన యొకా నొక బ్రహ్మణుల యొక్క యాగ్రహముచేత, జనమేజయుఁడు వాని షోలికి పోక పైగాఁ దక్షకుని సైతము క్షమించెను. నిజమైన కథా భాగమిట్లున్నది. దీనికి మహాభారత కాలము నాటికి సర్వసత్రము యొక్క రూపక మీయఁబడెను అదివర్షమునందు జనమేజయుని విస్తృతమైన సర్వవర్ణన మిదే విధమున నున్నది. కాని సర్వసత్రమునఁగా నేమి ? సర్వసత్రము పంటి యే సత్రము యొక్క వర్ణనమును బ్రాహ్మణ గ్రంథమునఁ గాని మఱి యే వైదిక గ్రంథ మునఁగాని కనఁబడకయున్నది; వేయేల మహాభారత పచనముఁ బట్టి, ఈ సర్వసత్రము కేవలము జనమేజయునికోసరమే యుత్పన్నము చేయఁబడి యుండెననియు ఈ సత్రమందు వివిధ జాతులైన సర్పములయాహుతులీయఁ బడియుండెననియుఁ బ్రకటమగుచున్నది, ఋషులు సత్రము నారంభించిరి; ఎంతవేగముతో సర్పములఁ బేర్కొని యుగ్నియందు నాహుతులు ప్రేల్పవడి నవో యంత పెద్దపెద్ద సర్పము లగ్నిలోఁబడి భస్మమైపోవ నారంభించెను. చివరఁ దక్షకుని యొక్క పిలుపు అయ్యెను. తక్షకుఁ డింద్రుని యాశ్రమమున నుండెను. పైగా నాసమ గుఱుండు ఆస్తికుఁడు నాగముల వక్షముఁ గైకొని జనమేజయుని బ్రార్థించెను. మఱియు సర్వసత్రము నాపి తక్షకుని కభయ పచనము నిప్పించెను. ఈ కథను బట్టి, నాగులు సయితము మనుష్యులేయై యుండిరనియు నింద్రుని యాశ్రమమందు నివసించుచుండెననియు దెలియు చున్నది; అనఁగా ఎచ్చట విఫలములైన వర్షములు కురియుచుండెడియిటు వంటి యరణ్యములలో నివసించుచుండిరి. వీనిలో సనేక భేదములుండెను క్షత్రి యుల యింద్రిలోజాలమంది నాగస్త్రీలుండెడివారు, అర్జునుఁడును ఉలాపి

యను నొక నాగకన్యను వివాహమై యుండెను. నాగులయొక్క ముఖ్య పట్టణము పాతాళమందున్న దనియుఁ బాతాలమును జేరుటకు మార్గము నీటిలోపల నున్నదనియుఁ గల్పనకలదు. కాఁబట్టి, నదియందు స్నానము చేయుచుండఁగా నద్దనుని పాదముఁ బట్టుకొని యులూపి యతనిని బాతాళమునకుఁ దీసికొని పోయెనని వర్ణనమున్నది. ఇదిగాక, ఋషులకనేకులకు నాగకన్యనుండి సంతానము కలిగెనని మహాభారతమందు వర్ణింపఁబడి యున్నది. నాగులయొక్క పక్షమును గైకొన్న ఆస్తికుఁడు, జరత్కారు ఋషికి నాగకన్యనుండియే యుత్పన్నుడై నపుత్రుడై యుండెను. ఈయన్ని విషయములమీఁదను నైతిహాసికమే చెప్పవలసి యుండును. ఈదృష్టిచేత చివారింపఁగా, నాగులు అరణ్యములయందు నివసించుయున్న మనుష్యజాతియై యుండుననియు; వారియొక్క రాజైన తక్షకుఁడు భాండవనమందు నివాసియై యుండెను. అక్కడినుండి వెడలగొట్టబడిన కారణముచేత నతఁడు సాండవులకు బద్ధవిరోధియై యున్నాడు. మఱియును భారతీయ యుద్ధమందుఁ బాండవులకు దుడిచివేయుటకై యతఁడు కర్ణునికి సహాయకుడై యుండెను.

ఇచ్చటఁ గొంచెము వివరించుట యావశ్యకమైయున్నది. అప్పుడు మొదటనే నాగములు సర్పములు ననురెండు భేదములుండి యుండునని తెలియచున్నది. భగవద్గీతయందు భేదము లిట్లు చెప్పఁబడి యున్నవి. “సర్పాణా మస్మివాసుకిః, మఱియు “అనంతశ్చాస్మి నాగానాం” అనగా భగవద్గీతా సమయమున లేక భారతకాలమున సర్పములు నాగములునను, రెండు విధముల ప్రజలు హందుస్థానముననుండిరి సర్పములు సవిషములై యుండెను. అనఁగా ఆ ర్యులను బీడించుచుండెను. ఇంక నాగములు నిర్విషములై యుండెను, అవి యార్యులతో విరోధింపకుండెను. వారి కనుకూలములై యుండెను. ఇందుచేత, నాగమైన పృథికిని ననంతుఁడు, విష్ణువునకుఁ బరుండుటకై పచ్చెను. కాని, సౌతి సమయమున ఈ భేదము లేదని తెలియచున్నది. మహాభారతములోని యాస్తీకాఖ్యానమందుఁ బౌషాఖ్యానమందును నీ భేదము బాత్తిగా నగపడదు. ప్రతిస్థానమునను, సర్పము నాగముకూడ వొక్కటియై యుండును.

మ హా భా ర త మీ మా ం స

న్నట్లు కనబడుచున్నది. మరల, శేషుడు లేక యనంతఁడు మొదలగు నాగములు సర్పాలకంటె భిన్నములై యున్న పని నమ్ముటకవశాక మున్నది. జనమేజయకృతమైన సత్రమునకుఁ జేరు సర్ప సత్రమై యున్నది. యా సర్ప సత్రమందు విషోల్బణములైన సర్పములు దహింప బడి యున్నవి. (అ. అ. 5-7) ఇందు, దహించి భస్మము చేయబడిన సర్పముల నామములు కూడ నీయఁబడి యున్నవి. అవి వాసుకి, తక్షకుఁడు, ఐరావతుఁడు, ధృతరాష్ట్రుఁడు. వీరికులములవారై యుండిరి. అనంతఁడు లేక శేషుడు వీరి యొక్క కాలములవికాపు. ఇదే విధముగా ఈ సర్పములు రెండును పేర్వేలు చోటుల నివసించుచుండెనని కూడ సూహకలుగుచున్నది. అది పర్వములోన మూడన యధ్యాయమునందు ఉత్తంకుఁడు నాగలోకమునకుఁ జనుడెంచి నాగములయొక్క యొస్తుతిని జేసియున్నాఁడో, దానిఁ బట్టి మహత్త్వముగల సంగతులు తెలియుచున్నవి.

బహూని నాగవేశ్మాని గంగాయాస్త్రిం ఉత్తరే |
తత్రస్థానాపి సంస్థామి మహతః పన్నగానిమాన్ ||

దీనిఁబట్టి, నాగములు గంగ కుత్తరమునగూడ నివసించుచుండెనని తెలియుచున్నది. కురుక్షేత్రమందును మఱియు ఖాండవవనము దహింపఁ బడకమునుపు ఆ వనమందును తక్షకుఁడును అశ్వసేనుఁడును నివసించు చుండిరని కూడఁ తెలియుచున్నది. ఆలోచింపగా సాతి వీటిని నాగములని చెప్పియున్నాడు. అయినప్పటికిని ఔవర్ణనముఁ బట్టి యివి సర్పములని తెలియుచున్నవి. వీనికి సంబంధించిన యీ స్తుతియందు నీ క్లోకము లున్నవి--

అహమైరావతజ్యేష్ఠం బ్రభాత్పభ్యోఽకరవం సమః |
యస్యవాసః కురుక్షేత్ర ఖాండవేచాభపత్పరా |
తక్షకశ్చాశ్వసేనశ్చ నిత్యం సహచరా వృథా |
కురుక్షేత్రం చ పసతాం నదీమిక్షుమతీమను |

ఇందుఁ దక్షకునికి మఱియు నశ్వమేధమునకు సంబంధము వ్యక్తపడుచున్నది. తక్షకుఁడు నాగరాజుని చెప్పఁబడి యున్నాడు. అతని యొక్క వర్ణనమిట్లు కనబడుచున్నది—

అవసద్యో నాగద్యుమ్ని ప్రార్థయన్నాగ ముఖ్యతాం ।

ఈయన్ని సంగతులఁబట్టి, తక్షకుడు సర్పము అనఁగా ప్రతికూల జాతిదియై యుండెనని విశ్వసించవలసియున్నది. అతఁడు మొదట ఖాండవ వనముందు నివసించుచుండెను. అతనికి నాగలోకముయొక్క రాజ్యము మీఁది యిచ్చయు గొప్ప మహత్త్వముపై సపేక్షయునుండెను. పాండవులతని ప్రదేశమును జిచ్చుబెట్టి కాశీచేసి వైచిరి. ఈ కారణముచేత వారితోఁదఁ దక్షకునికి నశ్వసేనునికి శత్రుత్వమయ్యెను. ఆరంభమున నాగులయు సర్పములయు పంశములైతేని యొక్కటియే యైయుండెను కాని జాతులు ప్రత్యేకముగా నుండెనను సంగతిమీఁద ధ్యాసముంచవలయును; ఈ సంగతి భగవద్గీతనుండి ప్రకట మగుచున్నది. (ఈ కారణముచేత సయితము భగవద్గీతా సమయము సౌతియొక్క మహాభారతము కంటే ముందటిదిగా నగవడుచున్నది.)

యుద్ధమందలి శత్రుసేనలయొక్క జనము.

ఇప్పుడు మనము, ఉభయసేనలలోని యార్యు లెవ్వరెవ్వరై యుండిరో యిది చూడవలయును. మఱియు దానిఁబట్టి యేయాహ కలుగుచున్నదో అందుమీఁద విచారితము. దుర్యోధనునివై పున ॥ అక్షాహిణులుండెను. అందునే రాజులుండిరో, ముందుగా వారిని జూడవలయును. దుర్యోధనుని యొక్క దశమందు మొదటివాఁడు శల్యుఁడై యుండెను. ఇతఁడు మద్రదేశాధిపతియై యుండెను. ఇతని రాజ్యము పంజాబులోనిది. రెండవవాడు భగదత్తుఁడు. తూర్పు దిక్కున చీనకిరాతులకు నితఁడొక రాజుగానుండెను మూడవవాడైన భూరిశ్రవుఁడును పంజాబునకే రాజై యుండెను. నాల్గవ వాఁడగు కృతవర్మ భోజభూపాలుఁడై యుండెను, ఈతని రాజ్యము

కాఠియావాడు దగ్గరిది. ఎవఁడు సింధుదేశమునకు రాజో, యాజయద్ర
 ఘుండై దవవాడు. అజపవాడైన సుదక్షిణుఁడు, కాంభోజములోని యాఫ్
 గనిస్థానమున కధిపతియై యుండెను. ఏడవవాఁడు మాహిష్యుతికి సంబం
 ధించిన నీలుండై యుండెను; ఇతఁడు నర్మదా మహిశ్వరమునకు రాజు.
 ఎనిమిదవవాఁడు తొమ్మిదవవాఁడును అపంతి నరపతులు; పదియవవాఁడు
 పంజాబునందలి కేకయుఁడు; మఱి యు 11 పృ యుక్తాహిణీయందు
 గాంధారపతియగు శకుని, శిబి మఱియుఁ గోవలేశ్వరుఁడగు బృహద్ర
 ఘుఁడు లోనగు వారుండిరి. పాండవులవైపున సాత్యకి యు యుధానుఁడు
 ద్వారకలోని యాదవుఁడుండెను. రెండవ యతఁడు వేది దేశముయొక్క
 ధృతకేతుఁడు. యమున యొడ్డునఁ గాస్పూరునకు నమీపమునఁ జేది జనులు
 నివసించుచుండిరి. మూడవ యతఁడు, మగధములయొక్క జయశ్రేసుఁడై
 యుండెను. నాలవ యతఁడు, నము ద్రతీరమునందలి సౌంశ్యుఁడు. అయిదవద్రువ
 దుఁడు పాంచాలమువాడు. గంగా యమునల నడిమి భాగమున ఆలీగఢు
 యొక్క చుట్టుప్రక్కల ప్రదేశము పాంచాలములదియై యుండెను. ఆరవ
 యతఁడు మత్స్యదేశముయొక్క విరటుఁడై యుండెను. జయపురము,
 ధౌలపురము మొదలగు భాగముల నుండు మత్స్యదేశముండెను ఏడవవారు,
 వరస్పరము రాజులు-- కాశియొక్క ధృష్టశేతుఁడు, చేకితానుఁడు, యుధా
 మన్యుఁడు ఉత్తమౌజుఁడు మొదలగు రాజులొకము (ఉద్యోగ. అ. 19);
 ఇట్లు పాండవులవైపున నేడక్షాహిణులును దుర్యోధనుని వైపునఁ బడునొ
 కండక్షాహిణులును నుండెను. ఈ పేరస్తును (నామ పరంపర) బట్టి, ముందు
 వచ్చిన మఱియు వెనుకవచ్చిన యార్యులకు మధ్య భారతీయ యుద్ధము
 జరిగెను; లేక యుత్తర దక్షిణముల నుండలి యార్యులగూజగడము
 జరఁగెను; లేక చుట్టుప్రక్కల యార్యులకును మధ్యదేశమునోని యార్యు
 లకును మధ్యదేశములోని యార్యులకునుని యుద్ధము జరఁగెనని యొక
 గొప్ప యనుమితి బయలుదేరగలదు. దుర్యోధనువైపునఁ గురుక్షేత్రమునుండి
 పుచ్చుకొని పంజాబులోని గాంధారము, కాంభోజము పర్యంతము అనగా
 ఆఫ్ గనిస్థానము పర్యంతముగల రాజులందఱును, ఇదీ ప్రకారము సింధువు
 యొక్క రాజులొకము, కాఠియావాడు మఱియుపంతి (ఉజ్జయిని) పర్యం
 తమున్న రాజులును దూర్పుననయోధ్య(కోసలము)అంగము ప్రాక్ష్ణ్యోత్తిషము

పర్యంతము (క ర్ణ డు ను భ గ ద త్తు ం డు ను) రా జు లు —
 నుండిరి. ఈ వైపున రెండవదశమందుఁ బాండవుల పక్షమున ఢిల్లీ, మధుర,
 (శౌరసీని) పాంచాలము, చేదిదేశము, మగధము వెండియుఁ గాఢి మొదలైన
 యమునాతీరము యొక్క గంగాతీరము యొక్కయు మధ్యదేశములలోని
 రాజులుండిరి. దీనిఁబట్టి, వీరందఱును గ్రొత్తగా వచ్చిన చంద్రవంశమువారై
 యుండిరని చెప్పటలో నేహనియును లేదు, ఉత్తరపు వైపువారిలో, నందఱ
 కంటె ముందుగా వచ్చిన చంద్రవంశీయులైన కురువులుండిరి. ఈ రెండు
 దశముల యందును జాల మతభేదముండి యుండును. ఆ యిరువురియొక్క
 యాచార విచారముల యందును భేదముండి యుండును, మఱియును వీరి
 యొక్క భాషాభేదము వర్తమాన భాషలయందుఁగూడ వచ్చియున్నదని
 ముందే వ్రాయఁబడి యున్నది. ఇదిగాక, మధ్యదేశీయులు చాంద్రవంశమును
 మన్నించి యుండురని నమ్ముటకు నాటంకమేమియులేదు. ఆ ప్రజలీకార
 ణము చేతనే పాండవులలో వచ్చి కలిసియుండురు.

ఆ ప్రజల యందు క్రొత్తజీవన శక్తియు సుత్సాహముకూడఁ జాలి
 యుండెను. వారి యందు హిందుస్థానము యొక్క మూలనివాసులతోఁ
 గలిసిపోయి నివసించు ప్రవృత్తి యొక్కవగా నుండెను, ఈ లోకుల యొక్క
 వర్ణముతో నేచామనచాయ వచ్చెనో, యనియు ది మూలనివాసులతోఁ గలియు
 టకే కారణమయ్యెను. వారు వైదిక ధర్మాభిమానులుగను నిశ్చితముగనే
 యార్యజాతి వారుగను నుండుటలో సందేహ మెంతమాత్రమునులేదు.

హిందుస్థానములో నార్యులున్నారు

కొందఱు లోకులు, హిందుస్థానములోపల నార్యులు బొత్తిగా లేనేరని
 మిక్కిలియైన యాగ్రహముతోఁ జెప్పుచున్నారు. కాఁబట్టి యుప్పుడిచ్చట
 హిందుస్థానమునందు నార్యులున్నారో లేరో; మఱియు నీ చంద్రవంశీయు
 లార్యులై యుండిరోకారో కొంచెము విస్తరముగా విచారించవలయును. హిందు
 స్థానమందు నార్యులు మొదటి నుండియుఁ గలరో యిప్పుడు మాత్రమున్నా
 రేమో యీ విషయమై యిప్పుడు మనము వేదములనుండియు మహాభారతము

నుండియుఁ బ్రమాణములఁ జూడవలయును. హిందుస్థానమందార్యజాతివారుండి రని ఋగ్వేదములోని యనేకోల్లేఖములవల్ల స్పష్టమగుచున్నది. వేయునేల యార్య శబ్దము మొదట జాతి వాచకమే యైయుండెను. మరలఁబిమ్ముట నయ్యది స్వభావవాచకమైపోయెను. ఋగ్వేద మందియ్యది జాతివాచకముగనే కనఁబడుచున్నది. మూలనివాసియైన దాసశబ్దమునకు విరుద్ధముగా నీశబ్దము వ్యవహరింపఁబడియున్నది. ఋగ్వేదములోని 10వ మండలము యొక్క 38వ సూక్తమందు 3వ ఋక్కియ్యదియై యున్నది.

“యో సోదాస ఆర్యో వా పురుష్టుతా ।

దేవ ఇన్ద్రో యుధయే చికేతతి ॥”

అర్థము—“ఓయి యింద్రా ! ఎవఁడు మనతో యుద్ధముఁ జేయనభిల షించుచున్నాఁడో, వాఁడు దాసుఁడు కానిమ్ము. ఆర్యుఁడుకానిమ్ము, అదేవుడు కానిమ్ము, ఈ వాక్యమందు మూఁడు జాతుల యుల్లేఖమున్నది. దాసుఁడు ఆర్యుఁడు, అదేవుఁడు ఆర్యులనఁగా హిందుస్థానమునకు వచ్చిన యార్యులు వాసులిచ్చటి (మూల) నివాసులు; అదేవులనఁగా నసురులు; అనఁగా జేండా వేస్త అనెడు పొరసీకుల ధర్మ గ్రంథమునందు వర్ణింపఁబడ్డ పొరసీకులు (ఎవ రితో వేఱుపడి హిందూస్థానార్యు లిచ్చటికి వచ్చి యుండిరో వారు). సాయనా చార్యుని కాలమున ఆర్యశబ్దమునకు వంశవాచిత్యకల్పన నష్టమై పోయియుం డెను. మరిఅతఁడు ఆర్యశబ్దమున కర్థము త్రైపర్ణికులు అనఁగా బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులుమరియు వైశ్యులనియే చేసియున్నాఁడు. దీనియొక్క తాత్పర్యము కూడ నిట్లే సిద్ధించుచున్నది. వైదికకాలమందు ఆర్యులకును దాసులకును పరస్పర విరోధ ముండెను. బ్రాహ్మణకాలమందును విరోధ ముండియుండెను. పదవడి మెల్ల మెల్లగా ఘాత్రులలోపల దాసులకు సంతర్భావ మేర్పడెను; ఈకారణముచేత ఇతఁడార్యుఁడు వీఁడు దాసుఁడు అను నిట్టి విరోధము లేకుం డెను. తిరిగి యుప్పు డార్య మ్లేచ్ఛ భేద ముత్పన్నమయ్యెను. వీరు వేర్వేరు జాతులయి యున్నారని లోకు లూహింపవారంభించిరి, అయినను మహాభారత మందుమాత్రము ఆర్యశబ్దము విశేష జాతివాచకమై విశ్వసింపబడుచుండెను. హిందుస్థానమందలి వేర్వేరు జనులను గణించునపుడు ఆర్య, మ్లేచ్ఛ, మిశ్ర భేదములు మూటియొక్క వర్ణనము మహాభారతమందు గలదు.

ఆర్యా మ్లేచ్ఛాశ్చ కౌరవ్య సౌర్మిత్రాః
పురుషా విభో॥ (శ్రీష్క 9-113)

ఇదీప్రకార మేసమయమున నర్జునుఁడు అశ్వమేధావసరమున దిగ్విజయముఁ గావించెనో, యా సమయమున సనేక రాజులు విరోధించియుండిరి. ఆ విరోధులలో మ్లేచ్ఛులు నార్యులని డెండు శ్రేణుల రాజులునుండిరి. (అశ్వ అ. 73).

మ్లేచ్ఛాశ్చాన్యే బహువిధాః పూర్వంయే నికృతా రణే
ఆర్యాశ్చ వృధివీపాలాః ప్రహృష్టా సరవాహనాః
సమీయుః పాండుపుత్రేణ బహవో యుద్ధ దుర్మదాః॥

దీనినిబట్టి సెకందరుసకుఁ బిమ్మటిపఱకు మహాభారతకాల వర్షంతము హిందుస్థానములోని కొందఱురాజులు తమ్ము ఆర్యులమని చెప్పుకొనుచున్నారు మరికొందరు మ్లేచ్ఛులని విశ్వసించబడుచుండిరి. హిందుస్థాన మందలి లోతుల యొక్క పేరస్తు భీష్మ పర్వము లో నున్నది. అందును గొండులు మ్లేచ్ఛ రాజుల యొక్క స్పష్టమైన యుల్లెఖము కలదు. దీని బట్టి ఆర్య నామ మిప్పటివాఁక జాతివాచకమై యుండెనని ప్రకటమగుచున్నది. ఆర్యవర్త శబ్దముయొక్క యుపయోగము హిమాలయ వింధ్య పర్వతములనడుమ ప్రదేశమునకై చేయఁబడుచున్నది. ఆర్యశబ్దముచేతఁ గేవలము జాతియొక్కయే భేదము చూపఁబడియుండదు. ఇఁకనేమసగా భాషాభేదముకూడఁ జూపఁబడుచుండెను. మహాభారతములో సొక చోటఁ “నార్యా మ్లేచ్ఛన్రి భాషాభి”ః. అని చెప్పబడియున్నది. ఈ వాక్యమునకు, భాష మాటాడుటలో మ్లేచ్ఛువలె నార్యులు పొరవడరని తాత్పర్యము మహాభారత కాలమందు నార్యశబ్దము జాతివాచకమై యుండెను. మఱియును మ్లేచ్ఛుబిరుద్ధమైన యర్థమున వ్యవహరింపఁబడు చుండెను. మనుస్మృతిలో నీభేదమిప్పటికిఁగూడ నున్నది. ఈ స్మృతియందును నార్య శబ్దము జాతివాచకమైయున్నది. మఱియు నాసమయమున లోతులు, హిందుస్థానముననే చాతుర్వర్ణ్యేతరులు కలరో, వారార్యులుకాని చెప్పచుం

డిరి, భీష్మపర్యములోని దేశగణనయందు హిందుస్థానములోని యార్యదేశము లేవేవియో చెప్పబడవయ్యెను. అయినను నుత్తరమునఁ బంజాబు మొదలు కొని యంగవంగ దేశముల వఱకును దక్షిణమున అవరాంతదేశము వఱకును నార్యులు వ్యాపించియుండురు; ఆ సీమకు బయట మేచ్చులయొక్క నివాసస్థానములుండునని తెలియుచున్నది. మైప్పులును మఱియు వేద బాహ్యులును నగు లోకులయందు అంగము, వంగము, కాలింగము మఱియు ఆంధ్రము ఈ దేశముల యొక్కయు గణన చేయబడి యున్నది. యవనులు, చీనులు, కాంభోజులు, హూబలు, పారసీకులు మొదలైనవారు దరులు, కాశ్మీరులు, ఖసీరులు. పహ్లావులు మొదలైన యితర మైచ్చులు నుత్తరపు వైపున జెప్పబడియున్నారు. ఈ వర్ణనముఁ బట్టి, మహాభారత కాలమున ఎవరెవరు మైచ్చులని చెప్పబడుచున్నారో చక్కఁగా తెలియుచున్నది మఱియు నీ కారణముచేతనే హిమాలయమునకును వింధ్యమునకును నుద్వ దేశములో ఆర్యావర్తము చెప్పబడుచుండెను. దీనికి వెలుపలఁగూడ నార్యులుండిరి. వారు సంస్కృత భాషగూడ మాటాడుచుండిరి. మరల వేదాక్షర బాహ్యులగుటచేత వారు మైచ్చులని చెప్పబడుచుండిరి. మనుస్మృతిలో వారిగణన దస్యవులయందుఁ జేయబడి యున్నది. ఈ యనుమానము ఈ శ్లోకముఁబట్టి యుదయించుచున్నది--

ముఖబాహోరుపజ్జానాం యా లోతే
 జాతయో బహిః | మైచ్చవాచ ఆర్యవాచః
 సర్వేతే దస్యవః స్మృతాః ||

భారతీయ యుద్ధ సమయమున హిందుస్థానార్యుల నివాసస్థాన మిట్లే యుండెనని విశ్వసించుటలో క్షతియేమియును లేదు. బ్రాహ్మణ గ్రంథములయందుఁ గురువులకుఁ బాండవలకుండు కొసలులయు, మైదే హులయు విషయమున నెడతెగని వర్ణనములు లభించుచున్నవి, అనఁగా దూర్పుదిక్కునను గంగకు నుత్తరమునను అంగదేశము వఱకు నార్యుల యొక్క నివాసస్థానముండెను. శౌరసేనము, చేది, మగధము ఈ మూడి యొక్క నామములు బ్రాహ్మణములయందు లేకున్నవి. శౌరసేనచేది మగధ

ప్రజలు ఆ సమయమున ఒడ్డున వ్యాపించి యుండిరను సంగతి మరల విశ్వసించబడఁగలదు. మత్స్యములపేరు ఋగ్వేదమఁచును గలదు. శ్రీ కృష్ణునియొక్క కథ యుద్ధకాలికమని నిశ్చయించఁబడు నెడల కాయావాడు ద్వారక వఱకు నార్యులయొక్క గ్రామముల వరుస యుండవలయును వేదమునందు సముద్ర పర్ణసము చాలఁగలదు. అనఁగా వైదిక ఋషులకు సింధు, కాయావాడు మొదలైన వాటియొక్క స్థితి తెలిసియుండును. పంజాబు నందైతేని యార్యులయొక్క ముఖ్య నివాసస్థానముండెను. మొట్టమొదట వారచ్చటనే నివసించిరి. అందుచేత, పంజాబు మొదలుకొని కాయావాడు దాఁక తూర్పున విదేహము దనుక నార్యులు వ్యాపించియుండిరి; మఱియు నీ దేశములయందున్న వారియొక్క నామమార్కులై యున్నది. దీనిఁబట్టి హిందు స్థానమున నార్యులయొక్క నివాసము ప్రకటమగుచున్నది.

శీర్షమావన శాస్త్రముయొక్క ప్రమాణము

దీనిబట్టి, వీరిజాతివారు కారను సంగతులు పరిక్షింపఁబడుచున్నవో, ఇటువంటి శీర్షమావన శాస్త్రమొకటి నవీనముగా నుత్పన్నమయ్యెను. ఈ శాస్త్రమును బట్టి విశేషించి, వీరార్యజాతివారు వీరు కారను సంగతులు నిశ్చయించఁబడఁగలవు ప్రపంచమునిండ నెంత మందిమనుష్యులున్నారో వారు విశేషించి నాలుగు జాతులుగా మన్నింపఁబడుచున్నారు. ఆర్యులు, మంగోలియనులు, ద్రవిడులు. నీగ్రోలు, వీరిలో సాధారణ విభమున నార్యులు తెలుపురంగు గలవారు పైవారుగను నున్నారు. మంగోలియనులయొక్కయెత్తు నడిమిదిగను రంగు పసుపుపచ్చనిదిగను నున్నది. ద్రావిడులు శ్యామవర్ణము గలవారుగను ఎత్తున మధ్యములుగను నున్నారు. నీగ్రోలు ఎత్తుగా నల్లనివారుగ నున్నారు. రంగుయొక్కయు నెత్తుయొక్కయు వేఱు పరిమాణములకంటె దలయొక్కయు ముక్కుయొక్కయుఁ గొలఁతకు శీర్షమావనశాస్త్రము మహత్త్వమిచ్చి యున్నది. మఱియు, ఈ కొలఁతయొక్క యాధారముమీఁద వేర్వేఱు జాతులకుఁ దఱుమ నిశ్చితమైన లక్షణమగుచున్నది. ఆర్యులయొక్క నాసిక విశేషముగానున్నతమును దీర్ఘము

నగుచున్నదనియు వైశాల్యముకంటె వారి శిరస్సుకూడ దైర్ఘ్యము కలదనియు ననేకార్యజాతులను బోల్చి నిశ్చయము చేయఁబడియున్నది. సం 1901 యొక్క మనుష్య గణనా (జనాభా లెక్క) సమయమున సర్ హర్షర్షు రిస్లేయొక్క సూచనఁబట్టి హిందుస్థానములోఁ దఱచుగా నన్ని ప్రాంతముల యందును గౌరవఱ పరిమాణములు శీర్షపూచన శాస్త్రము ననుసరించి త్రిసి కొనఁబడి యుండెను. ఆ పరిమాణములఁబట్టి రిస్లే మహాశయుఁడు, హిందు స్థానముయొక్క భిన్న భిన్న ప్రాంతము లందున్న యార్య జాతివారికి నేభేదములు కానిపించుచున్నవో, వాటి యొక్క కల్పన యేడు విభాగములయందు జేయఁబడఁ గలదని యీ సిద్ధాంతమును ప్రకటించెను. (1) పంజాబు. కాశ్మీరము, రాజపుత్రానా ఈ పూడింటి యందును విశేషించి రుందఱును ఆర్య జాతి వారై యున్నారు. (2) సంయుక్త ప్రదేశము, బీహారు ఈ రెండు చోట్లను నెవరున్నారో, వారు ఆర్యుల యు ద్రవిడులయు మిశ్రసంతాతియై యున్నారు. (3) బంగాళము యొక్కయు ఒరిస్సా యొక్కయు ప్రజలు మంగోలియును జాతివారును ద్రవిడియును జాతి వారునై యున్నారు. కాని పైవర్ణమునందుఁ గౌరవ యార్య జాతి యుఁ గనఁబడుచున్నది. (4) సిలోను మొదలుకొని సమస్తమైన మద్రమండలముయొక్క మతీయు హైదరాబాదు, మధ్యప్రదేశము అట్లు భిన్న నాగపురము యొక్క నివాసులు ద్రవిడ జాతి వారై యున్నారు. (5) పడమటి వైపున హిందుస్థానము యొక్క కొనను గుజరాతు, మహారాష్ట్రము, కోంకణము మతీయు రూర్గ పఱకు ద్రవిడశక జాతులు రెండింటి యొక్క మిశ్రణము అయియున్నది. మిగిలిన రెండు భాగములు పడమటివైపున దెలూచి స్థానము తూర్పునఅస్సాం, బర్మాదేశము అయియున్నవి. వీటి యందు గ్రమముగా ఈరాసులు మతీయు మంగోలి యను జాతివారు గలరు. కాని వీరు హిందుస్థానమునకు వెలుపలనున్నారు; కాఁబట్టి వారితోడ నుసకేమాత్రము ప్రయోజనములేదు. పైఅయిదు భాగముల ప్రజల యొక్క యేపర్ణనము చేయఁబడి యున్నదో, దానికి మైత్రియనే కాంశముల యందు, (ఒక భాగమును విడిచి) ఏవి పై దిక సాహిత్యమునుండి యును మహాభారతము నుండియు సిద్ధించి పున్నవో, ఆ యనుమానములతో జక్కఁగా గలసిమెలసి యున్నవి. ఇపుడిచ్చటినిదే విషయము విచారించఁ జడును.

వేదము యొక్క యనేక భాషాంతరీరణములఁ బట్టి, వంజాబు నందును రాజపుతానా యందును ఆర్యులు మొట్టమొదట నివసించి యుండిరియు ముందు చెప్పబడి యున్నది. ఋగ్వేదముందు భరతుల నామము కనఁబడుచున్నది. వీరు మొట్టమొదట వచ్చిన యార్యులై యున్నారు. మఱియు ప్రస్తుత సమయమున సూర్యవంశ్యులుగా విశ్వసించఁబడుచున్నారు. వీరికి ముఖ్య ఋషులు వసిష్ఠుఁడు, విశ్వామిత్రుఁడు, భరద్వాజుఁడు మొదలుగా నుండిరి. వీరిలో భారత కాలికులైన ముఖ్యులు మద్రులు, కేకయులు, గాలధారులునై యుండిరి. వీరు తెల్లని వారుగను మంచి యాకారము కలవారుగను నుండెడివారు. మధ్యదేశ క్షత్రియులు విశేషించి వీరి పిల్లలను వివాహమాడుచుండెడివారని తెలియుచున్నది. ఈ కారణముచేతనే పాండురాజుసకొక భార్య మాద్రి కూడనై యుండెను. వంజాబు నందలి యార్యులు మొదట వచ్చిన యార్యులై యుండిరిని సారాంశము. వారు తెల్లనివారును మంచియొకృతి గలవారై యుండిరి. లోకమాన్యుఁడయిన తిలకు తన గ్రంథము ఆర్థిల్ హూమ్ ఇన్ ది వేదాస్, నందుఁ బెక్కు ప్రమాణముల నిచ్చి, భారతీయార్యులు ఉత్తర ధ్రువప్రదేశము విడిచి దక్షిణమునకు వచ్చినపుడు, ఈరానులతో లేక యునురులతో జగడమాడిరినియు, తరువాత వారు హిందుస్థానములోని వంజాబునకు వచ్చిరినియు మఱియు నిచ్చట వారు క్రీస్తు కంటె దాదాపు 4100 సంవత్సరాల పూర్వము నివసించిరినియు సిద్ధము చేసియున్నాఁడు ఈ విషయము యొక్క వర్ణనము ఈరానుల యొక్క వేందిదాద్, నామకమగు ధర్మగ్రంథమున నున్నదని లోకమాన్య తిలకు ప్రపంచమునకుఁ బ్రకటించియున్నాడు. ఆ గ్రంథమునఁ జెప్పఁబడియున్నది. “ఆర్యులు సప్తసింధువున అనఁగా వంజాబు నందు గ్రామముల నిర్మించిరి. కాని వీరిని బీడించుటకై పైతాను పిశాచము, కడుఁ బ్రచండమైనధూపములను మఱి యుసర్పములను బుట్టించెను, సప్తసింధువులనఁగా వంజాబులోని యొదు నదులు మరియు సింధువు అట్లు కుభయునై యున్నది. ఋగ్వేదములో నీయేగు నదుల నామములు పఠతెగక పచుచున్నవి. ఈ సింధువుల వర్ణనముఁ బట్టియు మహాభారత జనులవర్ణనలఁ బట్టియు, వంజాబు నందును సమీపముననే యున్న కాశ్మీరముందును అట్లు రాజపుతానాయందును తెల్లనివారు మంచి యొకృతి గలవారునగునార్యుల యొక్క యొక్కవ జనసంఖ్య యుండెనని సిద్ధించుచున్నది. ఇందు మూల

నివాసులైన దన్యువులు కొలదిగ నుండియుండురు. ఆ ర్యులు వచ్చుటచేత వారు మెల్ల మెల్లగా దక్షిణమునకుఁ దొలఁగియుండురు. ఈ ద్రవిడజాతీయులయొక్క నివాసస్థానము దక్షిణమందే యుండెను. ఉత్తరపువైపు నుండి యార్యులెంతెంత మందివచ్చుచుండిరో, అంతంతమంది యీ మూలనివాసులును దక్షిణపువైపునకుఁ దొలఁగుచుండిరి. మీఁదఁజేయుఁజుడిన విభాగముఁ జట్టి, ఆ లోకులయొక్క విశేషసంఖ్య యిప్పుడు ను దక్షిణభాగమునందే యున్నదను సంగతి తెలియుచున్నది, శీర్షమాపన శాస్త్రము ననుసరించి యీ ద్రవిడులయందు ముఖ్యమైన విశేషత, వారియొక్క ప్రమాణము వెడల్పుగా నుండుట యగుచున్నది. వారియొక్క శిరస్సు మాత్రము ఆర్యజాతి వారికి వలెనే పొడవుగనే యుండును, కాని వెడల్పు గల ముక్కు, వారికి విశేషలక్షణమై యున్నది. దానియందు మనము ధ్యానముంచవలయును. ఆశ్చర్యకరమయమనఁగా ద్రావిడులయొక్క యీ విశేషత్వము మీఁద నార్యఋషులయొక్క పృష్ఠి పడియుండెను. వారు పేదమునందుఁ జాలచోటులను దన్యువులు నిర్నాసికులు, అని పర్ణనము చేసి యున్నారు. పంజాబులోని దన్యువులు మెల్ల మెల్లగా వెనుకకు దొలఁగిరి. మఱియును ఋగ్వేద కాలమునుండి నేటి పఠకు పంజాబులో నెక్కువ మంది యార్యజాతివారై యున్నారు; రంగు వారిది యిప్పుడును దెల్లగాను ముక్కు ఎత్తుగను నున్నది. పంజాబుయొక్క నేల మిక్కిలి ఫలవంతమై యుండెను, ఇందుచేత ద్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు మఱియు వైశ్యులు లేక కృషి చేయుచున్న రయితులు మొదలైన వారియొక్క సంఖ్య యెంతయు వృద్ధి నొందెను. ఈ కారణమునఁ బ్రస్తుతకాలమున శూద్రులని విశ్వసించఁజుచున్న, పంజాబులోని జాబు (ఒక హిందూజాతి) మొదలగు జాతులు నిజమైన యార్యులై యున్నారు. ఇప్పుడు మనము రెండవ భాగము విషయమై విచారించుచున్నారము.

రిస్లేమహాశయుఁడు రెండవభాగమందు సంయుక్త ప్రదేశమును బీహారును విశ్వసించియున్నాఁడు. ఈ రెండు ప్రాంతములయందును మిశ్రజాతివారైన యార్యులున్నారని యతఁడు చెప్పుచున్నాడు. బీహారు ప్రాంతము వైదిక కాలికమైన విదేశమై యున్నది. శోనలమై యున్నది యయోధ్య.

బ్రాహ్మణగ్రంథములలో కోసలము. విదేహము ప్రసిద్ధములై యున్నవి. కోసలవిదేహములు రామాయణ కథా భాగమునకు ముఖ్యప్రదేశములై యున్నవి. ఈ ప్రదేశములయందలి నివాసులు సూర్యవంశ క్షత్రియులై యున్నారు. పంజాబుతో వారికి సంబంధము కలదు. అచ్చటి సంస్కృతోత్పన్నములైన వర్తమాన దేశభాషలఁ బట్టియు నీ విషయము ప్రకటమగుచున్నది. ఈ రెండు రాజధానులలోని మనుష్యులును మిశ్రితజాతివారగు నేని యాశ్చర్యమేమియులేదు. అయోధ్య మొదటి నుండియే స్వతంత్రమై యున్నది. ఇప్పుడు మిగిలిన సంయుక్త ప్రదేశముయొక్క విచారము చేయుఁ బడుచున్నది. ఈ ప్రదేశమందు విశేషించి చంద్రవంశీయు క్షత్రియుల యొక్కయు మఱియు బ్రాహ్మణులయొక్కయు నివాసస్థానమున్నది. ఋగ్వేద వర్ణనముఁ బట్టికూడ. చంద్రవంశీయులు మొదట సరస్వతీ తీరమునను గంగాతీరమునను నివసించియుండిరి. కురు పాంచాలములు బ్రాహ్మణ గ్రంథములకు ముఖ్యదేశములై యుండెను, బ్రాహ్మణ గ్రంథములఁబట్టి ఈ లోకులయొక్క యాచార విచారములు కొంచెము భిన్నములై యుండెననియు వైదిక ధర్మముయొక్క పూర్ణమైన యుత్కర్షణము సుస్వతీ తీరమునఁ గురుక్షేత్రమందు నయ్యెననియుఁ దెలియుచున్నది. సరస్వతీ దృష్ ద్వతీ నదుల మధ్యనున్న యల్పప్రదేశమే ముఖ్యమగు నార్యాసర్వమై యున్నది. దీనిని లోకులు వైదిక ధర్మమునకు ముఖ్య స్థానమని విశ్వసించు చుండిరి. ఈ భాగము నందలి లోకులు పంజాబు నివాసులైన యార్యులకంటె మిగులఁజక్కని వారుగను విశుద్ధాచరణముగల వారుగను సూహంపఁబడు చున్నారు. ఏ విధముగా వర్తమాన సమయమున మహా తాష్ట్రము (దక్కను) నందు పూనాప్రాంతము భాష, నాగరతత ఆచారము మఱియు ధర్మశాస్త్రము మొదలైనవాటి విషయమున ముఖ్య మైందిగా మన్నింపఁబడుచున్నవో, అదే విధముగాఁ బ్రాచీన సమయమందు వైదిక సభ్యతకును కేంద్రస్థానము కురుక్షేత్రమని మన్నింపఁబడు చుండెను. బ్రాహ్మణ కాలము మొదలుకొని మహా భారత కాలము పర్యంతము సౌతి యొక్క సమయము వఱకు, కురుక్షేత్ర ప్రాంతము నందలి యార్యుల కంటెఁ బంజాబులోని యార్యులు తక్కువ నాగరకులై యుండిరినియు వారి యొక్క యాచరణము కూడఁగొంచెము పరిశుద్ధమై యుండెననియుఁ గల్పన

యుండెను. ఇందులకుఁ బ్రశస్తమైన యుదాహరణము శల్యునియుఁ గర్ణునియు సంభాషణమందు దొరకుచున్నది. ఇది మహాభారతములోఁ గర్ణ పర్వమున నున్నది. కర్ణుఁడు చెప్పుచున్నాడు “మద్రదేశమువారు అధములై యున్నారు. మరియుఁ గుత్సిత భాషణములను జేయుచున్నారు. మద్రదేశములోని పితృపుత్ర ప్రభృతులు, ఆందఱు సహచరులును, అతిధులును, దాసదాసీవర్ణము మొదలగు వారొక చోటఁ గలిసి భోజనము చేయుచున్నారు. అచ్చటి స్త్రీలు పురుషులతోఁ దనుయిచ్చ పచ్చినట్లు సహవాసముఁ జేయుచున్నారు. ఆ దేశము నందు ధర్మబుద్ధి బొత్తిగా లేకున్నది. మద్రదేశములో నాచారమునకు విధి నిషేధములు లేకున్నవి; అచ్చట, ఏ కార్యము చేయఁ దగునో యేది చేయఁదగదో యీ విషయమై, విచారములేదు. స్త్రీలుమద్యము యొక్క మత్తులో మునిగి యుందురు,” ఈ ప్రకారముగాఁ గర్ణుఁడు శల్యుని మిక్కిలి నిందించుచున్నాఁడు. ఆలోచించుచూడఁగా నిందులో నతిశయోక్తి లేదు, వంజాబు నివాసుల యొక్క యాచార విచారములు కురుక్షేత్ర నివాసుల కంటెఁ దక్కువ తరగతియై యుండెనని రూఢ స్పష్టమడుచున్నది. క్రీస్తు కన్నఁ గొంచె మించుమించుగా మూడువేలన్నర (3000) ఏడునకు బూర్వము చంద్రవంశీయులు కురుక్షేత్రమందు ఉత్తర దక్షిణముల విశేషించి యున్నట్లు వంటి యయోధ్యను వదలి సమస్త సంయుక్త ప్రదేశమందును వ్యాపించిరి; అనఁగా బుందేల్లందము, అగ్రా, మధుర, కాన్పూరు, ప్రయోగ మొదలైన వాటి యందు వారి యొక్క గ్రామము లయ్యెను. భారతీయ యుద్ధసమయమున వీరు మిగుల నొన్నత్యమును జూపుచుండిరి. మరియు వీరు వైదిక ధర్మమునకుఁ బూర్ణమైన యొన్నత్యమును గావించిరి. వీరు పూర్వముగా నార్యజాతి వారై యుందురు. ఇచ్చటఁ ప్రస్తుతమున నార్యజాతి వారే వీరున్నారో వారెట్లు తృన్నులై రని యిప్పుడు ప్రశ్నము కలుగుచున్నది! కాఁబట్టి యిప్పుడు దీనిని విచారించుచున్నారము. కాని, ఈ చంద్రవంశీయులు సూర్యవంశ క్షత్రియుల కంటెఁ గొంచెము. వేఱెయుందురని జ్ఞప్తియుంచు కొనవలయును. వీరియొక్క వర్ణము కొంచెము కొంచెము శ్వామమై యుండెను. అయితే, ఇచ్చటి యధికోష్ఠమైన వాయువు కారణముగా వీరియొక్క వర్ణరూపము మారియుండును. అప్పుడు వంజాబు యొక్క గాలి కూడనుషయ్యై యున్నదని చెప్పఁబడును. మల్లవిద్య మీఁద వీరికిఁ జాలప్రేమ యుండెడిదని

ముందు వ్రాయఁబడియున్నది: ఆ యీ విశేషత్వము వీరి వంశజుల యందుఁ బ్రస్తుతము సైతము చూడఁబడుచున్నది. వీరిలో ద్రవిడజాతియొక్క మిశ్రణమెట్లయ్యెను? హిమాచలమునుండి గంగయొక్క యిరుకైన కొండలోయలవెంటఁ బడి జాతిత్రోవను వచ్చియుండిరి. ఈ కారణముచేత వీరియందు స్త్రీలు జాతిగాఁ దక్కువ యుండిరని యీ సందర్భమునఁ జెప్పబడి యున్నది. కాని హిందుస్థానమునకు వచ్చిన పిమ్మట వీరు ద్రవిడజాతిలోని పిల్లలను పెండ్లియాడుటకుఁ గొంచెమేని సంకోచపడరైరి. ఈ కారణముచేతనే గంగా యమునా ప్రాంతములలోఁ బ్రస్తుత సమయముననే నివాసస్థానమున్నదో, అందు ద్రవిడ జాతియొక్క మిశ్రణము అయియున్నది. ఈ కల్పనయొక్క యుంబురము మహాభారతములో ననేక కథలయందు దొరుకుచున్నది.

యుక్త ప్రదేశములోని మిశ్రతులైన నేఁటి యాఝ్యలు.

ఏ ప్రదేశమందు గంగా యమునలు ప్రవహించుచున్నవో, అందు మొదట ద్రవిడ జాతియొక్క గ్రామముండెను. ఆ ద్రవిడులు నాగపంఠీయులై యుండురు. యమున యొడ్డునఁ దక్షకనాగము నివసించుచుండెననియు దాని నర్జునుఁడు వరంకెత్తించి యుండెననియు వ్రాయఁబడియున్నది. ఇటువంటిదే యొకనాగము యమున యొడ్డున యమునదగ్గర నివసించుచుండెను. దానిని శ్రీ కృష్ణుఁడు జయించి వెడలగొట్టెను. రాజియుని ప్రసిద్ధ కథయొక్క యైతిహాసిక స్వరూపము ఐతిహాసిక రీతినిబట్టి ఇట్లే విశ్వసించవలసి యున్నది. ఇంతకంటెను దక్షిణమున వసురాజైన యుపచరుఁడు చేది రాజ్యమును స్థాపించియుండెను. అతని కథయు నిట్లే తెలియుచున్నది. అగుఁగాక; దీనిఁబట్టి గంగా యమునా ప్రదేశమందు నాగజాతి వారు చాలమంది యుండిరని ప్రకటమగుచున్నది, నాకకన్యయైన యులూపి గంగా తీరపుదియై యుండెను; అది యర్జునుని వివాహమాడి యుండెను. శ్రీ కృష్ణునికే జాలమంది రాణులుండిరి. వారిలోఁ గొండలు నాగకన్యలు కూడఁ గలరు. శంతనురాజు నిషాదకన్యయగు మత్స్యగంధిని వివాహము చేసికొని యుండెను. ఈ మత్స్యగంధముయొక్క గర్భమునుండి పరాశర

ముని వలన వ్యాసమహర్షి యుత్పన్నుడై యుండెను. ఒక నాగరస్య గర్భమునుండి జరత్కారు ఋషివల్ల ఆస్తికుఁడు అయియుండెను. నాగ కన్యకలను వివాహమైనందులకు మహాభారతములో సుదాహరణము అనేక మున్నవని సారాంశము. దీనిబట్టి భారతీయ యుద్ధకాలమందుఁ జంద్ర వంశారులయు నాగలోకులయుఁ గలయుక యయిపోయెనని (కలగా పులగామయ్యనని) కల్పన యుత్పన్నమైనది. ఈ మిశ్రణముచేత వర్ణము నందు భేదము తటస్థించెను మఱియు నారులకు శ్యామవర్ణమయిపోయి యుండును. కృష్ణద్వైపాయనుఁడు, శ్రీ కృష్ణార్జునులు మఱియు ద్రౌపది వీరి కృష్ణ వర్ణము యొక్కయుల్లేఖమున్నది. కొండతీ శిరస్సుల గొలిచియీ యనుమితి చేయఁబడియున్నది. శీర్షమునకు మధ్య పరిమాణముండుట చేత నిచ్చటి ద్రవిడ జాతి యొక్క యేజనులు మద్రరాష్రీ మంమన్నారో, వారి శిరః పరిమాణము వెడల్పైఉన్నది. పొడవు కాదని సిద్ధించుననియే రిస్లేమహా శయుని వాదము. శీర్షమాపనశాస్త్రము నెఱింగిన వారు మొత్తము ద్రవిడుల యొక్క శిరస్సు పొడవై యున్నదని స్థిరపఱిచిరి. ఈ సంగతి రిస్లే మహా శయుఁడును మన్నించి యున్నాఁడు. తరువాత రెండవసమూహములోని యే యారులు హిందుస్థానమునకు వచ్చిరో, వారి యొక్క శిరస్సు పొడవై యుండెను మఱియు నెవరితో వారియొక్క మిశ్రణమగుట సమ్మఱిబడి యున్నదో, అ ద్రవిడ జాతి వారి శిరము సైతము పొడవై యుండెను. ఇట్టి స్థితియందు ద్రవిడ జాతియుల మిశ్రణము చేత సుత్పన్నులైనలోకులశిరస్సు యొక్క పదిమాణము మధ్య స్థమెట్లు కాఁగలదు? రిస్లే మహాశయునిపై సిద్ధాంతము మీఁద నీ గొప్ప యాక్షేపము ఒకటి యున్నది. ఇపుడి యాక్షేప మును నిరాకరింపవలయును.

భారతీయ యుద్ధ కాలమందుఁ జంద్రవంశీ యారుల యొక్క యెన్ని రాజ్యములు స్థాపితములై యుండెనో, వాటి యందు కాలియావాడుకు సంబంధించిన ద్వారకయున్న శ్రీకృష్ణ స్థానముముఖ్యమై యున్నది. ఇత్యుది యాదవుల యొక్క నివాసమయి యుండెను, మరియు నీస్థానమందేదాశార్ద నామకులైన లోకులు నివసించి యుండుటయు సుశ్రేణింపఁబడియున్నది.

అవంతి దేశమందును జంద్రవంశీ యార్యుల నివాసస్థాముండెను. అచ్చట ఉజ్జయినీ నగరము యొక్క స్థాపనయు నై యుండెను. ఈ నగరము పురాతనమై యున్నది. మరియు సప్తనగరములలో ద్వారకతోడిపొలుగనే పవిత్రముగా నెంచబడియున్నది. ఉజ్జయినీకి శ్రీకృష్ణుడు విద్యాభ్యాసమునకై వెళ్లి యుండెనని యాఖ్యాతిక యున్నది. విదర్భ యందు భోజులయొక్క రాజ్యము స్థిరమై యుండెను. రుక్మిణి విదర్భభోజుని కూతురు విదర్భ, మాల్యా మణియు కాలియావాడు అట్లు గుజరాతు ప్రదేశమునఁ జంద్రవంశీ యార్యుల నివాసస్థానమై యుండెననియు భారతీయ యుద్ధ సమయమున నీ ప్రదేశములు ప్రసిద్ధములై యుండెననియు సారాంశమై యున్నది. ఈ దేశమందున్న వారి యొక్క శిరస్సుల పరిమాణము మధ్యమముకాదు, వెడల్పై యున్నది. ఇది యెందుకనఁగా రిస్లే మహాశయునిపై సిద్ధాంతము మీఁద నియ్యది మణియొక గొప్పయాక్షేపమై యున్నది. ఇప్పుడి రెండు ఆక్షేపములను బూర్వపక్షము చేయవలయును. దక్షిణమున మహారాష్ట్రాది దేశముల యందును నార్యుల వ్యాపించియున్నారు. సహ్యాపర్వతము యొక్క సమభూమియందు నార్యుల యొక్క రాజ్యములు అనేకముండెననియు నీ రాజ్యముల యొక్క స్థాపనను నలుగురు నాగకన్యల గర్భము నుండి యుత్పన్నులై న యదువు యొక్క నలుగురు కుమారులు చేసి యుండిననియు హరివంశములోఁ జెప్పబడియున్నది. మహారాష్ట్రమును వేఱుగానుంచినప్పటికిగుజరాతువిదర్భఅనఁగాబరాఁమొదలై సప్రదేశములయందుఁ జంద్రవంశయార్యుల యొక్క యే నివాసస్థానముండెనోయది యా ప్రదేశములయందు నివృత్తిని నున్నది. ఇందున్న వారియొక్క మస్తకములకొలఁతపరిమాణము మధ్యముకాదు వెడల్పై యున్నది. ఇట్లందులకయి యున్నదో యీ విషయము నిర్ణయింపఁబడవలయును.

శీర్షమాపన శాస్త్రజ్ఞులు ఏరితిని మస్తకముయొక్క పరిమాణమును దీసికొనుచున్నారో, దానియొక్కయుఁ గొలఁదియైన సంక్షేపము చేయఁబడుచున్నది. వారిలలాటము మొదలుకొని శిఖవఱకు శిరస్సుయొక్క సొడవును దీసికొనుచున్నారు. మఱియుఁ జెవియొక్క పై భాగము (కణత) నుండి రెండవ భాగమువఱకు వెడల్పును దీసికొనుచున్నారు.

పొడవుకంటె వెడల్పుయొక్క పరిమాణము చాలదక్కువ కనబడినయెడల శిరస్సు దీర్ఘమని చెప్పబడుచున్నది. ఇంక ఈ రెండు పరిమాణములును దగ్గఱగానున్న యెడ నడిమి తరగతిదియని చెప్పబడును ఇంకఁ జొడవునకు వెడల్పు మిగుల సమీపముగనో లేక సమానముగనో యున్నచో శిరస్సు వెడల్పుని చెప్పబడును. ఈ రీతిని నేయొకజాతిలోని కొందఱు జనులయొక్క శిరస్సులను గొలిచిన మీఁదట సరాసరిని బట్టి యేయనుమానము కలుగుచున్నదో. దానిచేత నీ పరిమాణ మాజాతిదియని విశ్వసింపబడుచున్నది. పై సంగతులను బట్టియే హిందు స్థానమునకు వీరెండవజాతిలోని వంద్రవంశీయార్యులు వచ్చిరో, వారియొక్క మస్తకములు వెడల్పులై యుండెనని సిద్ధించుచున్నది. ద్రవిడ జాతివారి మస్తకములయొక్క పరిమాణము పొడవై యున్నది. దీనిఁబట్టి యీ పొడవైన కపాలము గల వారియొక్క సంమిశ్రణమెప్పుడు వెడల్పున కపాలము గలవారితో నై యుండునో యప్పుడే యుత్తర ప్రదేశమునందలి మధ్యమ పరిమాణముతోడి కపాలము గలవారు పొడమి యుండురని ప్రకటమగుచున్నది. ఇదే విధముగా గుజరాతు, కాయావాడు, విదర్భ మొదలగు దేశములయందు నేజనమున్నారో, వారి శిరస్సులు వెడల్పు యున్నవి; ఈ ప్రాంతములయందుఁ జంద్రవంశీయ క్షత్రియులు నివసించి యుండి రను సంగతి మహాభారతము నుండియుఁ బ్రకటమగుచున్నది. అప్పుడు, ఈ ప్రాంతముల వారి యొక్క అనఁగాఁ జంద్రవంశీయ క్షత్రియులయొక్క మస్తకముల పరిమాణము వెడల్పు యుండునని విశ్వసింపవలయును. ఇంకను, ఈయనుమానము మీఁదియుక్త ప్రదేశ నివాసులకు సంబంధించిన యనుమానముతోఁ గలియుచున్నది,

శీర్షమాపన శాస్త్ర వండితులందఱుఁ గపాలముయొక్క పరిమాణమేదియు వంశమునకు నిశ్చితమైన లక్షణము కాదని యెంచుచున్నారు. నాసీర పరిమాణమే వంశముయొక్క విశేషలక్షణమై యున్నది. పశ్చిమార్యుల యందును వెడల్పున కపాలముగల వారున్నారు. ఫ్రెంచి, కేల్టు, ఐరిషు మొదలగు జాతులు వెడల్పు కపాలము గలవియే యగుచున్నవి. అనఁగా ఆర్యులయందుఁ గపాలము వెడల్పుగానున్న జాతులనేకమున్నవి. ఇదే

ప్రకారము శిరస్సు పొడవుగా నుండుటయు నార్యసంశయమునకు నుంఖ్య లక్షణము కాకున్నది. ఎందుచేతననగా ద్రవిడ జాతియొక్కయును ఎర్రను పొడవుగా నుండును. కనుక నాసాపరిమాణమునే నుంఖ్యముగా నుంచిన లయును. ఆర్యజాతియొక్క నాసిక యెత్తుగా నుండును. ద్రవిడజాతిది చదునైనదిగా నుండును. మంగోలియా జాతి యొక్క నాసిక, కన్నులకు నిదానముగా విశేషమైన యెత్తులేని యుంత అనగా నుంఖ్యమున మిగులసాగి యుండునంత వెడల్పుగా నుండును. దీని నుంఖ్యయు ప్రజలయొక్క వెడల్పైన ముఖము నెల్లరును జూచియుండురు, నాసిక పరిమాణమును విచారించునపుడు, చంద్రసంశక్త ప్రతిభయులయొక్క కపాలము వెడల్పైనప్పటికి నెత్తైన నాసిక యున్నవారెవరినో చేత వారు ఆర్య వంశీయులే యగుచున్నారు; మఱియు వారియొక్క శ్వాసపిష్టియు శ్రేష్ఠ మైనప్పటికిని వారార్యవంశమువారే యగుచున్నారని నిర్ణయించుచున్నది ఇంకను వారియుక్క సభ్యతయును ఆ పరిశయనికాని యున్నది. తపరులు రాజపుత్రులు మఱియు గూర్జరులు నిదే ద్రవిడము వారైయున్నారు. వీరి నివాసస్థానము గంగా యమునా ప్రదేశమున నున్నది. వీరే పాండవులయు నార్యులయు పర్తమాన పంశజాలని యుంఖ్యలను బడుదురేని మనయభిప్రాయమందును నిదే పంగతి యగుచున్నది. వీరు మంచి శరీరదార్ద్యము కలవారుగను జాల యెత్తురుగను నున్నారు. వీరి నాసికయు నెత్తెయున్నది. ఈ కారణముచేత వీరార్య సంశయములగుటలో నెవరికి సందేహముండదు. విశేషించి చంద్రసంశక్తయులయందు భారతీయ యుద్ధము జరిగియుండెనని మనయభిప్రాయము; ఆర్యులని సిద్ధింపఁ జేయుటకై మనము మిగులఁ జూనికతో నిచ్చట దివేచనఁ గావించితిమి. ఎందుకనగా కొందఱు లోకుల యుంఖ్యయుండు హిండ్ముమునకుఁ బశ్చిమమున నార్యులు లేనేలేరు; అచ్చటి వారియుండు శకజాతియొక్క మఱియు ద్రవిడజాతియొక్కయే సంమిశ్రణము కలదు, ఈ యభిప్రాయము విశేషించి మహారాష్ట్ర వాసుల విషయముననున్నది. మహారాష్ట్ర వాసుల విషయముననున్నది. మహారాష్ట్ర బ్రాహ్మణులు మరాఠాక్షత్రియులును నార్యులుకారు. దీనిని సిద్ధింపఁజేయుటకై యీ దయాభిక్షమునొచ్చి; అనగా రిస్లే మహాశయుండు ఈ లోకులలో శకద్రవిడ జాతుల

దీనిఁబట్టి యార్యజాతి యందు ద్రవిడ జాతి యొక్క కొందెముమిశ్రణముండు ననుట సంభవమగుచున్నది. కాని శీర్షనూపస శాస్త్రముఁ బట్టియు నితిహాసము బట్టియుఁ బశ్చిమదిక్కు యొక్క మరియు మహారాష్ట్రముయొక్క యార్యులు విశేషించి చంద్రవంశీ యార్యులై యున్నారనియే నిర్ణయమగుచున్నది. విదర్భము యొక్క మరియు గుజరాతు యొక్క భోజుఁడై తేని నిస్సందేహముగా నార్యుఁడై యున్నాఁడు. సంయుక్త ప్రదేశాంతర్గతమైనమధ్యదేశము లోని వారు మిత్రార్యులై యున్నారు. అసఁగా వారియొక్క నాసికా పరిమాణము ఉన్నతముకాదు, మధ్యమమై యున్నదను విషయమై యిప్పుడు విచారింపవలయును. ఇచ్చటి లోకుల యందు మొట్టమొదటి విశేషముగా భారతీయ యుద్ధ కాలమున నాగజాతి వారియొక్క యొక్క పుష్టినమిశ్రణము తటస్థించియుండు నని మునుపు వ్రాయఁబడియున్నది. మరియు, ఇదే కారణముచేత యుక్తప్రదేశస్థుల యందు ద్రవిడ జాతి యొక్క విశేషమిశ్రణము బహుప్రారంభములోనై యుండును. కాని యీ మిశ్రణమగుట తరువాత వాగిపోయె ననుట సందేహములేదు. ఎందుచేతననఁగా జాతికి మహత్తత్త్వమును హిందుస్థానములోని వారందఱును విశేషముగా నమ్మియున్నారు. ఇందుచేత సెంత మిశ్రణము మొదట నయిపోయెనో, అంతయే నిలిచెను. మరలఁ దరువాతఁగాలేదు. మంచిది. పై వివరణముఁ బట్టి భారతీయ యుద్ధము అర్యజాతి యొక్క చంద్రవంశీయ క్షత్రియులలో జరఁగి యుండెనని నిశ్చయముఁ జేయఁబడియున్నది. వీరు దక్క నెప్పరెప్పరు ఈ సమరమునఁ గలిసిఁజొండిరో యిది యిప్పుడు చూడవలయును.

రాక్షసులు

పాండవుల ఐక్షమున హిడింబాపుత్రుఁడైన మతోత్కచుండును దుర్యోధను పక్షమున అలంబుఘోషును, వీరిరువురు రాక్షసులై యుండిరి. మంచిది ఇప్పుడు వీరెవరు? అను ప్రశ్నమున కుత్తరమిచ్చుట యాపశ్యకమైయున్నది మహాభారతము, రామాయణము మొదలైన వానియందు రాక్షసులకు ముఖ్య లక్షణము వీరు నరమాంస భోజులై యుండిని చెప్పఁబడి యున్నది. హిందుస్థానముననే కొన్ని జాతులు ప్రాచీన సమయమందు నరమాంస భక్షణము

చేయునదియై యుండెనో వారు రాక్షసులై యుండిరని తెలియుచున్నది. ఈ రాక్షసుల యొక్క అనగా యాతుధానుల యొక్క, యుగ్లీఖము యుగ్లీఖ పర్యంతము కలదు. వారికై ఋషుల యొక్క వచనమున్నది “అట్రిణః సస్త్వ పుత్రిణః”. * మనుష్యులను విశేషించి వరకీయ (విదేశీయ) మనుష్యులను భక్షించు నట్టి యీ మూల నివాసుల యొక్క జాతులు రాక్షస నామముతోఁ బ్రసిద్ధములై యున్నది. అప్పరలు, నాగులు మొదలగు సనార్యజాతులే విధముగా శ్రేష్ఠములయి * యగుచుండెనో ఆ విధముగనే యీయ సనార్యజాతులు భయంకరములగు చుండెను కాని మరల తరువాతి కల్పనఁ బట్టి అప్పరలు, నాగులు, గంధర్వులు మొదలైన వానికి వలె నీ దుష్ట జాతులకుఁ గూడ దైవ శక్తి ప్రాప్తమై యుండెనని విశ్వసింపఁబడ నారంభమయ్యెను. వారు కాదు రూపమును ధరింపఁగలరు, అదృత్యులు కాఁగలరు మఱియు వారి యుండు విలక్షణ శక్తులున్నవి. ఇట్టి కల్పనలు తరువాతఁ జేయుటచే యుండును. రాక్షసులు సభోమార్గము నుండియును రాకపోకలఁ జేయుఁగలరనిమాత్ర మిశ్వ సింపఁబడియున్నది. భారతీయ యుద్ధ సమయమున విశేషించి యీ జాతుల బౌత్తిగాఁ దక్కువగనే యుండియుండును. ఇప్పుడు వారు కేవలము అలస మాను ద్వీపమునందే యున్నారు. రెండు పక్షములను బాంక్షింప రాక్షసుల డుండెనన్నమాట కల్పనికమై యుండును. మరల భారతీయ యుద్ధము ఋగ్వేదకాలానంతరమే యారంభమయ్యెనని విశ్వసింపఁబడుచున్నది. అప్పుడు ఆ సమయమున హిందుస్తానమందు రాక్షసజాతులు చాల స్వల్పమునగుటచే టను విశ్వసించుటకు హానియేమియునులేదు. మహాభారత కాలము అట్లుగా సౌతి సమయముననే జాతులు కల్పనికములై యుండెనో నాని యుండు విలక్షణ శక్తులు సమ్మేళింపఁబడుట సహజమైయున్నది.

* ఈ మాంస భోజనులు పుత్రహీనులగుదురుగాక.

* కర్ణార్జున యుద్ధ సమయమున నేయే జాతుగేయే దైవతముండెనో యీ విషయమైన వర్ణనము చేయుఁబడియున్నది. “అసురులు, యాతు ధానులు రాక్షసులు మఱియు గుహ్యతులు కర్ణుని పక్షవలనైతి. కర్ణుని పక్ష వై నతేయ వ్రభృతులర్జున పక్షముననైరి.” (కర్ణ. అ. 87)

పాండు్యలు

పాండవుల పక్షమునఁ బాండ్యరాజు యుద్ధము జేయుట యొక్కవర్ణన మున్నది. కాని పాండు్యుఁడు బొత్తిగా దక్షిణముననున్నాడు. మతీయు భారతీయు యుద్ధ సమయమున నాతఁడున్నాఁడాలేఁడా యీ విషయమున సంశయమే యగుచున్నది, దక్షిణమున విదర్భ పర్యంతము ఆర్యుల యొక్క నివాసస్థానము భారతీయులు యుద్ధసమయముననై యుండెను. కానిఁడినిఁబట్టియు దక్షిణమున నతని యొక్క నివాసస్థానము లేకుండెనని లేక యూర్యులయొక్క యుద్ధమందుఁ జేరఁగలవా రచ్చట లేకుండెననియే సిద్ధించుచున్నది. రాముఁడు లంకమీఁద గూఢ దెండ్రుత్తియుండిన యెడల భారతీయు యుద్ధ సమయమున హిందుస్థానములో దక్షిణపుకొనపఱకు సంపూర్ణ మార్గము దొరకుటలో నాశ్చర్యవిషయమేమియును లేదు. అయినను నీ వైపుననున్న యూర్యులయొక్క రాజ్యము లిప్పటికిని దక్షిణమున లేకుండెను. యుద్ధములో నాండ్రులు మతీయు ద్రవిడులు మొదలగువారు సమ్మిలితులై యుండుట యొక్క యే పర్ణనమున్నదో. యది సౌతి నాఁడిదియై యున్నది. ఎందుచేతననఁగా రామునియొక్క యుద్ధ సమయమున ఆండ్రద్రవిడ పాండ్యాది నామధారులైన జనులు లేకుండిరి. వారలపున్నచో రామునికి సాహాయ్యముచేసి యుందురు. అ సమయమున వాసర శల్లూక ప్రభృతులే మదరాసు వైపున నుండిరని తెలియుచున్నది. కొండలైతేని పాణిని లాలము పఱకు దాక్షిణాత్యులయొక్క నామములు విశేషరీతిని దెలియుకుండెనని యనుమానమున్నది. కాని మహా భారతకాలమందు అనఁగా క్రీస్తువందఁ బూర్వము 200 సంవత్సర ప్రాంతమున హిందుస్థానములో దాగుగా దక్షిణ కోణము పఱకుదైన మార్గము ఆర్యులకు దొఱకియింపఁడెననుటకు సంశయములేదు. బొద్దులకందెను జైనుల కందెను ముందుగా సనాతన ధర్ములైన యూర్యులు దక్షిణ వైపున వ్యాపించి యుండిరనుటయు నిర్వివాదమై యున్నది. దక్షిణమున శివ విష్ణువుల పూజ యుద్ధమునకుఁ బూర్వమే స్థాపింపఁబడి యుండెననుటలో వడ్డనింజలన యొక్కచూడ సంకరుములేదు; ఎందుచేత ననఁగా ఈ దేశములోని బుద్ధునినాఁడి పర్ణనములఁబట్టి యీ సంగతియే నిష్ఠన్నమగు

చున్నది. ఇదిగాక వంజాబుసంధు అలగ్నాండరు చక్రపర్తికి దక్షిణ ప్రాంత
 నంగతులేయేవి ప్రకటింపఁబడియెనో, వాటిని అలగ్నాండరుతో పచ్చి స
 భూగోళ వేత్త ఇరాటాస్థేనిస్సు వ్రాసిపెట్టి యున్నాఁడు. అంఘు సింధు
 ముఖమునుండి కన్యాకుమారి వఱకుఁగల భాగమెన్ని క్రోసుల పొడవు
 న్నదో యీ విషయముకూడ వ్రాయఁబడి యున్నది. కన్నింగహామ్ మహా
 శయుఁడు తనహిందు "స్థానప్రాచీనభూగోళ, నామక మైసపుస్తకమునందు, ఇరా
 టాస్థేనిస్సు మద్రాసు ప్రాతముదియైన యే నిజమైన పృథ్వాంతమును
 వ్రాసియున్నాడో, అది నిజమైన పొడవులో దానికంటె పదియైదు క్రోసులు
 మాత్రము భేదముగలదియగు చున్నదను మాట సరియైనదని వ్రాసి
 యున్నాడు. అనఁగా సౌతిక దన సమయమందలి సంపూర్ణ హిందుస్థా
 నము యొక్క స్థితి లేశలేశమునుండియుఁ దెలిసియుండెను; మఱియు
 దీని యాధారము మీఁద సతఁడు దేశవర్ణనమును దిగ్విజయ వర్ణనమును
 గూడఁ జేసియున్నాఁడు ఇట్లే దేశములయు నదులయు నా మఘుల
 వ్రాసియున్నాఁడు. సౌతికాలమువ దక్షిణ కోణము నొద్ద బాండ్యవ్రజలు
 మిక్కి ప్రబల రాజులై యుండిరి. మేగాస్థినిజు సైతము వీరి పర్ణన
 మును జేసియున్నాఁడు. అతఁడు పాండ్యులకుఁ బాండవులతోఁ గొంత
 సంబంధమున్నదనియుఁ జూపియున్నాడు. హరివంశమందును బాండ్యు
 నికి సంబంధము యదువంశముతోఁ గలువఁబడి యున్నది. కనుకనే,
 ఎపుడు పాండ్యరాజులు మహాభారత కాలమునఁ బ్రసిద్ధులై యుండిరో,
 అపుడు భారతీయ యుద్ధమందున్న వారియొక్క నామావళితోఁ బాండవుల
 యొక్క నామములుకూడ వచ్చియుండునని మనకుఁ దోచుచున్నది. విశే
 షించి ప్రత్యక్ష భారతీయ యుద్ధము ఋగ్వేద కాలానంతరమై యున్నది;
 ఆ సమయమందు వీరు లేనేలేరని యనుమానము కూడ గలుగుచున్నది.

సంశప్తకులు

భారతీయ యుద్ధమందు యవనులు అనఁగా యూనానులు శేక
 యుండిరి. అప్పటికి వారు పుట్టి యుండనేలేదు. అచ్చటచ్చట భారతీయ
 యుద్ధమందు వారున్నట్లుకూడ వర్ణనమున్నది. ఎప్పుడైనను వీరియొక్క

వర్ణనము రాజబట్టి, మహాభారత కాలమున వీరి నామము ప్రసిద్ధమగుట చేతఁ బాండ్యులువలె వెనుకనుండి వీరుకూడఁ గూర్చబడి యుందురని ప్రకటమగుచున్నది. మంచిది సంశప్తకులెవరు? ఈ ప్రశ్నము మిగుల సంతోషకరమైయున్నది. వీరలీదేశము వారై యుండిరను విషయమై మహాభారతమందెచ్చటను వర్ణనము లేకున్నది. వీరు కడు హురత్వముల వీరులై యుండిరి. యుద్ధమునఁ జనిపోవుటయైనను మంచిదేకాని వెనుకకుఁ దొలగరాదని తలంచుట వీరి స్వభావమై యుండెను. కనుక నిజీ శవభము చేసి యుద్ధము చేయుటకై పోవుచుండెడివారు. ఈ కారణముచేత వీరు “సంశప్తకుని, చెప్పఁబడుచుండిరి. ఈ సంగతి ద్రోణపర్వములయొక్క 27 వ యధ్యాయమున నున్నది. అయినను దీనికి ‘సంశప్తక, రూపముకూడ లభించుచున్నది. వీరు ఏడు జాతులసౌకచోటనే నివసించినవారై యుందురు. మఱియు సైన్యములో సంఘటితులై యుండిరి, ఈ కారణముబట్టి సంశప్తక నామము కలిగి యుండును. ఎవరిని బ్రస్తుత సమయమున ‘ప్రాంటి యర్ ట్రాయిబ్స్, అని చెప్పుచున్నారో, వారియందలి అనఁగా హిందుస్థానము యొక్క పడమటి సరిహద్దుననున్న పర్వతముల నివసించు అఫ్ఘిదీ (పఠానుజాతి భేదము) హురహతులలోని వారై యుందురు. వంజాబు మొదలుకొని అష్టనిస్థానము దాఁక నెల్లరును దుర్యోధను పక్షమున నుండిరని పూర్వము చెప్పఁబడి యున్నది. సంశప్తకులు సైతము దుర్యోధనుని సైన్యమందే యుండిరి. అప్పటి ముఖ్యమైన యార్యదేశము పంచ నదమే యై యుండెను, ఈ కారణముచేతనే కౌరవ పాండవులకు జగడము అప్పటి హిందుస్థాన సామ్రాజ్యముఁ గూర్చియై యుండెను. ఏది యే నగుగాక, సంశప్తకులు మఱియొకరు వారు— అదే హిలిమేర (నరి హద్దు) లో నున్న పర్వతీయులై యుండురని యనుమానించుటకై యవకాశమున్నది. త్రిగర్తాధిపతి ప్రభృతులు వంజాబువారనియే చెప్పఁబడి యున్నారు. ఈ సంశప్తకులను సంశప్తక గణమని చెప్పఁబడి యున్నారు. వీరితోడి పాటుగా నారాయణుఁడును గోపాలగణముకూడఁ జెప్పఁబడి యున్నారు. (భా. ద్రో.) దీనిఁ బట్టియు, వీరు గణములై యుండిరి. అనగా రాజులేని పర్వత నివాసులై యుండిరని యనుమాన ముదయింపఁ గలదు. మహాభారతమందలి గణశబ్దముచేత, ఎవరు స్వతంత్ర బ్రజాసత్తాత్మ

కులు లేక యల్పసత్తాత్మకులై యుండిరో, యిటువంటి విశేష జనులయొక్క భోధమగుచుండెడిది. సంశప్తక గణములేక ఉత్సవ సంకేత గణమని మన యొక్క యనుమానము.

గణానుత్సవ సంకేతా నజయత్పురుషర్షభః ॥

శూద్రాభీరగణాంశ్చైవ యేచాశ్రిత్య సరస్వతీం ॥

వర్తయన్తి చయే మత్సైర్యేచ పర్వతవాసినః ॥

(సభా. అ. 22. 10)

వ్రభృతి పడముయొక్క యే యుల్లే ఖము కనలుడుచున్నదో యయ్యది యిటువంటివారి నిమిత్తమే యై యున్నది. శిలాలేఖములో “మాలవ గణస్థిత్యా” శబ్దముండు పచ్చి స మాలవగణముకూడ నిటువంటి జనులదే యై యుండెను. వీరు ప్రాయికముగ నేకపంచములోని వారును శూరులును నగుచుండిరి. ఇందుచేతనే మనము సంశప్తమిలను సరిహద్దు లోని అప్పరదీ మొదలైన వారితో నీ భేదమును జేసియున్నారము. వీరు బహుధా స్వతంత్రులై నివసించు చుండిరి. మఱి యు నామనూత్రము నకై యెవరో యొక సప్రమాట్టనకధీనత్వమును విశ్వసించుచున్నారు. ఇదే కారణమున యుద్దిష్టిరుండివిషయమై శాంతిపర్వము యొక్క 107 వ యధ్యాయముండు స్వతంత్రప్రశ్నమును కేసియున్నాడు. అ తం ద డ డ డ గి యున్నాడు. “ఈ గణములకు నుత్కర్ష మెందువలన నగుచున్నది. మఱి యును వీటియందుఁ బరస్పర ద్వేష మెవిధముగా నగుచున్నది?” వీరి యొక్క యే పర్వసములు కలబడుచున్నవో, వా ని బట్టి వీరియందుఁ గొంతమంది నాయకులున్నారని తెలియుచున్నది. వారియొక్క యుత్కర్ష మునకుఁ గారణమైక్యమే యై యున్నది.

నగణః కృత్స్నశో మస్త్ర్యం శోతుపర్షన్తి భారత ॥

గణముఖైస్తుసంభూయ కార్యం గణహితం మిథః ॥

ఈ శ్లోకమును బట్టి యీ గణములకు సాధారణముగా సర్వసాధారణ మైన సభ జరుగుచుండెడిదాని యొకపడుచున్నది: కాని గుప్తవరామర్షము గణముల నాయకుల చేతనే చేయుట యొక్క యుపదేశమీయఁబడియున్నది. బెప్పఁబడినదేమనఁగా :

జాత్యా చ సదృశాస్సర్వే కులేన నదృశాస్తథా ।
 న చోద్యోగేన బుద్ధయా రూప ద్రవ్యేణ వా పునః ॥
 భేదావై చైవ ప్రదానాచ్చ భిద్యంతే రిపు భిర్గణాః ।

దీనిఁ బట్టి యీ గణములోనికే జాతివియు సకలమువినయియుండె ననియుఁ గేవలము భేదముఁజేసియే తీవించుచుండెనని యును దోఁచుచున్నది. టీకాకారుఁడైన సులకంతునికి వారిని గుఱించి సరియైన కల్పన లేకుండెను, కాఁబట్టి యాతఁడు వారిని వీర పముదాయములని మాత్రము నమ్మి యున్నాడు. కాని వారు సదాయేక జాతి వారగుచుండిరను సంగతిధ్యానింపఁ దగియున్నది,

భారతీయారుల యొక్క శారీరిక స్వరూపము

బాగు, భారతీయ యుద్ధము ముఖ్యముగాఁ జంద్రవంశీ యారుల యందయ్యెను. హిందుస్థానములో నారుల బిప్పటికిఁ గూడనున్నారు. మహా భారత సమయమందై తేని నిస్సందేహముగా నుండిరి. ఇందులకుఁ బ్రమాణము శారీర వర్ణనముఁ బట్టియు దొరకుచున్నది. సామాన్యతః ఆర్యుల యొక్క యొత్తు ఉన్నతము, శరీరము కఠువులు గలిది, వర్ణము తెల్లనిదియు నగు చున్నది. నాసికయు నేత్రములును మంచి యాకారము కలిదియు వారి యా కృతి సుందరమును నగుచున్నవి. మహాభారత మందు లోకాల యొక్క శారీరామలకు నెఱుపంటి స్వరూపము చూడఁబడుచున్నదో మనమీ ప్రకరణ ములోఁ గనుగొందుము.

మహాభారత కాలమందు హిందుస్థానములోని మనుష్యులు ఎత్తైన వారును మిక్కిలి బలము గలవారును సగుమండిరని తెలిసికొనుటకై యునేకో దాహరణములు లభించుచున్నవి. మేగాస్థినీజు కూడ లిఖించియున్నాఁడు ఏషియాఖండ వాసులందఱలోను హిందుస్థాన నివాసులు ఊన్నతులు బల శాలులు నగుచున్నారని ఆతఁడు దీనికి కారణమును జెప్పియున్నాఁడు. ఏమ నగా ఇక్కడ నన్న పానములకు సౌకర్యమున్న కారణము చేత నిక్కడి వారు సాధారణోన్నత్యము కంటె గొంచె మధికముగానెత్తిన వారగుచున్నారు. మఱియు వీరి యొక్క ముఖమునందుఁ దేజస్విత్యము ప్రకటమగుచున్నది. మన యూహయందు ఈ కారణ మొక్కటి చాలదు. వీరు ఆర్య సంశయములై యుండుటయేకాక వీరి యొక్క వైవాహిక స్థితియుఁ గడునుత్తమమై యుండుటయుఁ గారణమైయున్నది. వివాహమగు నప్పటికిఁ బతివత్సులకు బూర్ణావస్థ యుండెడిది. మఱియు వివాహము గాక పూర్వమిరువురికిని బ్రహ్మ చర్యారక్షణము మీఁద పూర్ణమైన దృష్టియుండుట యనఁడు నాశ్రమస్వప్రస్థ యున్న హితువు చేత సంతానము చాల శక్తి మంతమును దేజస్విత్యములై యగుచుండెడిది. మూఁడవ కారణమిది, భారతీ యార్యులకు, విశేషించి క్షత్రి యులకు, శారీరిక బలమును వృద్ధి మొందించుటకు సఫికమైన యుల్లాసమగు చుండెను. ఈ విషయమైన కళ యా దినములలో మితిమీఱి యుండెను; చంద్రపంశీయ క్షత్రియులకు మల్లవిద్య యందెక్కువ యభిమాన ముండెను. భీమజరా సంధుల యొక్క ప్రాణాంతకమైన బాహు యుద్ధము సభాపర్య ములో వర్ణింపఁబడియున్నది. దానిఁ బట్టి భారత కాలమందు మల్ల విద్య యెంత వఱకుఁ బూర్ణమై యుండెనో యీ సంగతి ధ్యానమునుకు రాఁగలదు. (సభా. అ. 17) ఇదిగాక యింకను ననేక మల్లల యొక్క వర్ణనము మహా భారత మందున్నది. కృష్ణ బలరాము లిద్దఱును గొప్పమల్లలై యుండిరి. ఈ బలరామకృష్ణులు కంసాశ్రయమందు నివసించియున్న చాణూరాద్యనేక మల్లల బడవైచిరి. జరాసంధుని యొద్ద హంస డిభకనామకులైన యిద్దఱు మల్లులుండిరి. వీ రుభయులును జరాసంధుఁడునువీరు మఃపురుషులు ముఖ్యముగ ముల్లోకములను జయించుటకు సమర్థులై యున్నారు. ఈ సంగ తిని శ్రీ కృష్ణుఁడు జెప్పియున్నాడు. (న. అ. 18) విరాటరాజువొద్దఁ గూడ గీచకుఁడును వాని యనుయాయులును మహా మల్లులుగ నుండిరి.

ఆ సమయమున వీరులందఱకును శారీరికశక్తి యత్యంత మావశ్యకమగు చుండెనని యభిప్రాయము. యుద్ధముల యన్నింటను శారీరిక శక్తికి విశేషోపయోగము సంభవించుచుండెను. గదా యుద్ధమును గజ యుద్ధమును మల్లలే చక్కగాఁ జేయుగలుగు చుండిరి. గజముతోఁ గే ప ల ము బ్రాహు యుద్ధమును జేయునట్టి శ్రీ కృష్ణుఁడు భీముఁడు పంటి మల్లలా సమయముననుడిరి. ఈ కాలమంతైతే నీ విషయములయొక్క యుపంభవతకాననచ్చుచున్నది; కాని మనుష్యుడు తన శారీరిక బలమునెంతదాఁక వృద్ధి నొందింపఁగలడో మఱియు యుద్ధమందెంత ప్రవీణుఁడు కాఁగలడో దీనికి నిజముగా మేరయేమియులేదు. గదా యుద్ధము చేయుట యును మల్లని పనియే యై యుండెను; దుర్యోధనునిపంటి సార్వభౌముఁడును దానిమందుఁ గుశలుఁడై యుండెను. ధనుర్విద్యకుఁగూడ శారీరిక శక్తియొక్క యీ యవసశ్యకత యుండెను. దృఢమైన ధనుస్సు నాకర్షించుటయందు నెక్కువ సామర్థ్యము కావలసియుండెను. ప్రాచీన కాలములై యున్న యుద్ధముల యందును శరీరశక్తి యావశ్యకమగు చుండెనని సారాంశము. ఇందులకై డక్షత్రయులును ద్రాహ్మణులును ఒకే శక్తిని బెరిగించుకళను నభ్యసించుచుండిరి. దేశములో నన్నియుచూడ సంపూర్ణముగా నుండెను. కాఁబట్టి వారియొక్క సాహసములు మిక్కిలి సఫలములగు చుండెడివి ఇంకను మూలముయొక్క బీజశక్తిని బట్టియు వారికి సాహాయ్యము చేరూరుచుండెడిది.

సమస్తమైన యాశ్రమవ్యవస్థయు సమాజస్థితియు నీ ప్రకారముగా ననుకూలమై యున్న కారణముచేత శారీరిక శక్తియొక్క యనేకోద్యమములయందు భారతీయార్యులు ప్సార్థను ప్రజలపలె సగ్రగణ్యులై యుండిరి. ఇందాశ్చర్యమేమియును లేదు. ప్రాచీన కాలము మొదలు మహా భారత కాలము దాక వారి యీ ప్రసిద్ధి స్థిరమై యుండెను. పోర్చుగీసులు యొక్క మిక్కిలి యున్నతమైన యెత్తును అధిక బల సంపన్నమైన శరీరమును జూచి మఱియు నతని కొరతను విచారించి యులగ్నాండగు కౌతు కమునకుఁ సైతముగారణ మిదే యైయున్నది. పంజాబులోనిమఱియుగంగా

యమునా ప్రదేశములోని యార్యులు నేఁడికి నున్నతులును శక్తి మంతులును నగుచున్నారు. వీరికి నేఁడి పర్యంతము మల్లవిద్యమీఁద మితిమీఱిన యుల్లాసమున్నది. ప్రాచీనకాల ప్రజల స్వభావముయొక్క యీ పరిణామము నేఁడి వఱకును సాగివచ్చునన్నదని చెప్పఁబడగలదు.

హిందుస్థానమునందలి భారతీ యార్యులెంతటి శక్తిమంతులై యుండిరో యంతటి యుత్తమాశ్వుతులునై గూడ నుండిరి. సున గ్రంథముల యంధును యు నా ను ల లేఖములయందును భారతీ యార్యుల యొక్క నాసిక యున్నతమనియు నేత్రములు వికాసము లనియు పర్ణనమున్నది. చీనా పరిపాలకుడైన హుయేన్ సాంగుకూడ నిటులే పర్ణించి యున్నాఁడు. యూనానీ యితిహాసకారులు దీర్ఘులయొక్క స్వరూపము బాగుండెనని వర్ణించియున్నారు. కాని వీరు నోపిటినునను శోభను నిచ్చునంతటి సౌందర్యమని చాలఁ బ్రశంసించియున్నారు. నోసిటిను శబ్దమునకు తాత్పర్యమశ్వపతియని ప్రకటమగుచున్నది. రామాయణ మందును మహాభారతమందును కేకయుండైన యశ్వపతి యొక్క పర్ణనము హెచ్చుగా నున్నది. మద్రప్రజలు కూడ నిదే జాతివారై యుండిరి. కేత్రయియు మాద్రియు సత్యంత సుందరులై యుండిరి. మహా భారతమందు మాద్రి యొక్క కొడుకు నకులుఁడు బహు సుందరుడై యుండెనని లిఖింపఁబడి యున్నది. ఈ ప్రాంతాలఁబట్టి పంజాబులోని క్షత్రియులు బహు సుందరులగు చుండిరని ప్రకటమగుచున్నది. యూనానులయొక్క పై ప్రమాణముఁబట్టి పంజాబు క్షత్రియులయొక్క విశేషత మహా భారతకాల పర్యంతము కూడ నుండెనని సిద్ధమగుచున్నది. ఇప్పుడు సంజాయివారు క్షీపురుఘులై గును అన్యప్రాంతముల వారికంటే సత్తులును సుందరులు పగుచున్నారు.

వర్ణము

ఆర్యులయొక్క వర్ణము భారత సమయమున నొకటి యు మహా భారత సమయమున నొకటియునై యుండునని తోచుచున్నది. ఆరంభ

మున నార్యులందఱ యొక్క రంగు తెల్లనిదియై యుండును. వంజాబు వారిదైతేని ప్రాయికముగా నిపుడును దెల్లనిదియై యున్నది. రెండవది యనగాఁ దరువాత వచ్చిన చంద్రవంశీ యార్యులయొక్క రంగు శ్యామముఁ గృష్ణమునై యుండును. ఈ సంగతి మునుపు చెప్పఁబడి యున్నది. శ్రీకృష్ణుఁడు, అర్జునుఁడు, ద్రౌపదియు వీరందఱు కృష్ణవర్ణము గలవారై యుండిరి; రంగుయొక్క యీకారణముచేత ద్రౌపదికి పేరులో కూడఁ కృష్ణ, యని తణ్ణించి యుండెను. కాని యీ శ్యామ వర్ణముచేత మరియు నయనములును జక్కఁగాఁ దెలియుచుండెను. శ్యామ గౌరవర్ణ ములయొక్క మిశ్రణము చేతఁ బనుపువచ్చని రంగు సైత ముత్పన్న మై యుండెను. ఉపనిషత్తుల నాడును మహాభారతమందును నార్యులకుఁ దెలుపు, నలుపు, పసుపువచ్చిన యీమూఁడు రంగులుఁ జెప్పఁబడి యున్నవి. బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు. వైశ్యులు శుభ్రులయందును నీ మూఁడు వర్ణములు పచ్చియుండెను. యూనాసుల వర్ణసముఁబడి మహా భారతకాలమున నీ మూఁడు వర్ణముల మనుష్యులు హిందు స్థానమననుం దిరని తెలియుచున్నది. మహాభారతములో నా శ్రమవాస వర్ణమందు, బాండవులయు వారి స్త్రీలయును వర్ణము కలదు. అది యిచ్చట నెత్తిచూపఁ దగియున్నది, పసమునందు ధృతరాష్ట్రుని గలిసి కొనుటకై తమ స్త్రీలతోసహి తము పొండపులు వెళ్ళిరి. అప్పుడు సంజయుఁడు యుమలను నారికిఁబరిచితుల గావించుటలోనే వర్ణసమున్నది; “ఎవని యొక్క యొన్నత్యములును మిగు నున్నతమై యున్నవో, నాసిక పెద్దదియై యున్నదో, నేత్రములు విస్తీర్ణ లును దీర్ఘములై యున్నవో- మేలిమి బంగాఁములవంటి గౌర వర్ణమువాఁడు యధిష్ఠిఁడై యున్నాడు అతనివై పున ఎవని స్కందములనిండియున్నవో మఱియు భుజములు దీర్ఘములు కడు మాంసములై యున్నవో, యీ తప్త సువర్ణవర్ణమువవంటి గౌర వర్ణము వాఁడు వృకోదరాఁడై యున్నాడు. అతని వెనుక నెవనియొక్క యంశములుసింహమునకువలె సున్నతములై యున్నవో కమలములవంటి పెద్దపెద్ద కన్నులున్నవో, యీ శ్యామవర్ణముకల వీరుఁ డర్జునుండై యున్నాఁడు- ఎవరియొక్క రూపము, శీలములు, ఈ మూఁటి యందుఁబోడి చేయుఁగలవాఁడు సనుస్త పృథ్విఁగుండునొకఁడై సను లేడు వీరిద్దఱు నకుల సహదేవులై యున్నారు. దేనియొక్క యంగఠాంతి నీలోత్ప

అమును బోనిదై యున్నదో యీ కమల వత్రాక్షిద్రోవదియై యున్నది. శుద్ధ స్వర్ణమును బోలిన గౌర వర్ణముగల యీమె సుభద్ర మతీయు గౌర వర్ణ యైన నాగకన్య యులూపి. దీని రంగు ఇప్పపువ్వువలె నున్నదో, యీమె పాండురాజు కన్యయగు చిత్రాగండ ఏది సహదేవునికిఁ బ్రియ పత్నియో ఈ సంపెగమొగ్గల దండ పోలికనున్న గౌరవర్ణముగలది జరాసంధుని రూతుఁడు మతీ యీ యిందివరశ్యామ నకులుని ద్వితీయభార్య. ఒడిలోఁ గుఱ్ఱవాఁడున్న యీ మేలి కుండనపు చాయగలది యుత్తర" (భా. ఆశ్ర. అ. 25) ఈ వర్ణ నముఁబట్టి యొక యద్భుతుఁడే శ్యామవర్ణుఁడై యుండెననియుఁ బాండవు లందఱు గౌర వర్ణులై యుండిరనియు నగవడుచున్నది. ద్రౌపది. చిత్రాంగద, నకుల భార్యయు గౌరీ వర్ణము వారు కాకుండిరి. కడమ వారందఱు (స్త్రీలు) గౌరవర్ణముగల్గి యుండిరి. ఈ గౌరవర్ణ మెల్ల పూడును బంగారముయొక్క నమూనా కలదని వచింపఁబడియున్నది. హిందుస్థాన వాసులకు విశేషము మాత్రము వర్ణమై యున్నది. ఇయ్యది యేదేశమువారియందును గనఁబడదు విశేషించి వర్ణమాన దినములయందును గొంతవఱకు సుందర స్త్రీలచునేవిధము గాఁబనుపువచ్చని రంగు గనఁబడుచున్నదో, యావిధమును సర్వదేశ స్త్రీలయందెచ్చఱను లభింపదు ఆర్యులయొక్క శ్యామ వర్ణము కూడను గొంత విలక్షణమై యున్నది. అది ద్రావిడుల కాలవర్ణము కన్న బొత్తిగా భిన్నమై యున్నది. దానికి మహాభారతమందు ఇంతవరముయొక్క లేక మధూ క పుష్పము యొక్క యుపమ యీయబడి యున్నది. అగుఁగాక, ఆర్యుల యొక్క నిజమైన వర్ణము శుభ్రము. లేక తెల్లన కర్పూరగౌర, విశేషణముద్వారా మహాభారతమందక్కడ నక్కడ లభించుచున్నది. కాని మహా భారత సమయమున స్వర్ణమునకు వలె వర్ణరూపము తఱచు కనఁబడుచుండెను. మనవారివలె నిజమైన గౌరవర్ణముగల మనుష్యులు హిందుస్థాన మునందుఁ జాలమంది యున్నారని యీ నా ను లు కూడి వ్రాసె యున్నారు.

హిందుస్థాన భారతీయార్యులకు ఎత్తైన నాసికయుఁ బెద్ద పెద్ద నేత్రములును ఇవి గలవు, కేవలము కవివర్ణనలోని సామగ్రులు కాకున్నవి. ఈ లక్షణమిప్పటికిని హిందుస్థానములోని యున్నత జాతివారి యందు సధికముగా నగపడుచున్నది. ఈ విషయమై మహాభారతములోని వర్ణనములు కవి కల్పితములు కావు. హుయేన్ సాంగు కూడ హిందుస్థానమువారి నిట్టి వర్ణించి యున్నాఁడు. మహాభారతములో ననేక స్థలములయందు భారతీయార్యులయెత్తు ఉన్నతమై యుండెనను విషయమున సుల్లేఖమున్నది. తాశవృక్షమువలె సరళముగను నున్నతముగను నుండుటకు సిద్ధమయ్యెనను వర్ణనము తఱచు వచ్చుచున్నది. వృష స్కంధుడనియు కవాటపక్షుడనియు వర్ణనము కూడ నెడతెగక లభించుచున్నది. దీనినిబట్టి యెత్తైన మూవురముగల వారును వెడల్పైన రొమ్ముకల వారును భారతీయార్యులలో ముఖ్యులుగా విశ్వసింపఁ బడుచుండిరని సిద్ధించుచున్నది. మహాభారత సమయమున భారతీయార్యుల శరీరము యొక్క విధము పద్ధతియు నిట్లుండెను.

ఆ యు వు

ఇప్పుడు భారతీయార్యులయొక్క ఘనాయువుమీఁద గొంత విచారము చేయఁబడుచున్నది. శరీరస్థితి చక్కగా వర్తిల్లు చుండెను. దేశమందు వస్తువులు చవుకగా నుండెను. మఱియు నిద్రప్రకారము మధ్యదేశము యొక్క యట్లు పంజాబుయొక్క గాలి నీ రోగమును నుష్ణమునై యుండెను. ఈ కారణమున భారతీయార్యులకు బూర్ణాయుష్షమగు చుండెననుట యధార్థమై యున్నది. మహాభారతములో వర్ణింపఁబడిన వారందఱును దీర్ఘాయువులై యుండిరి. తపోబలమునంజేసి సహస్ర పర్షా యువులైన మునులమాట యట్లుంచినప్పటికిని, సాధారణమనుష్యులయొక్క యాయుస్సు కూడ నధికముగా నగుచుండుట సాధుగా నగపడుచున్నది. యుద్ధము నాఁటికి శ్రీకృష్ణుడు గిరి వర్షములవాఁడై యుండెను. అర్జునుని యొక్క వయస్సు గిరి వర్షములు లేక యింతకంటెను నధికమై యుండెను. తన ధామమునకుఁ బోవునప్పటికి శ్రీ కృష్ణుని యాయువు 101 లేక 119

వత్సరములదియై యుండెను. అప్పటికి శ్రీ కృష్ణుని తండ్రి వసుదేవుడు జీవించియుండెను. అతడెంత తక్కువగాఁ జూడబడినను 140 ఏండ్లవాడై యుండువాడే. యుద్ధ సమయమునకు ద్రోణుని వయసు 85 సంవత్సరములదియై యుండెను. భీష్ముడైతేని 100 వర్షములకుఁ బై గానుంఁ యుండును; భారతకాల వ్రజలయొక్క వయసు చాల యధికమై యుండెనని సారాంశము. మహాభారత కాలవర్షంతమిదె స్థితి యుండెను. యూనానుల ప్రమాణముఁబట్టియు నీ సంగతి సిద్ధమై యున్నది. యూనానీ యితిహాస కారుఁడైన అరాయను హిందుస్థానమందు 140 పర్ష పర్వంతము జనులు జీవించియున్నారని లిఖించియున్నాఁడు, నూఱువర్షములకు మీఱిన వయస్సు గలవారు చాలమంది దొరుకుచున్నారు. మతీయు నిటువంటి వారికి వేతే యొకనామ మున్నట్లు కూడ యూనానులు వ్రాసి యుంచిరి. తిరిగియుఁ బూర్ణాయువుయొక్క మర్యాద 110 పర్షములై యుండును. మహాభారతములోని యనేకోలేఖములఁ బట్టి యిటులే తెలియుచున్నది. మహాభారత సమయమున 300 లేక 400 ఏండ్ల వయసుగల సూనిసులుండీరనుట నమ్మఁబడఁజాలదు. సూతుఁడు లేక పౌరాణికుఁడు 50 పర్షముల వాఁడగునని శాంతిపర్వమునందు భీష్ము డిలా చెప్పియున్నాడు. దీని ప్రకారము 50 ఏండ్ల తరువాత మనుషులయొక్క బుద్ధి ప్రౌఢమగు చున్నదనియు వాని స్వభావము శాంతముచూడ నగుననియు విదితమగుచున్నది. ఇటులనే శాంతిపర్వమందు ఁ జెప్పబడియున్నది—

యేతు వింశతివర్షా వై త్రింశద్వర్షాశ్చ మానవాః
 అర్వాగేవ హితే సర్వే మరిష్యన్తి శరచ్చతాత్ ||

(శాంతి. అ. 104. 20)

ఎవరు ఇరువదిలేక ముప్పది లోవల నున్నారో, వారందఱును 100 సంవత్సరము నిండక మునుపే మరణింతురు. ఈ వాక్యము ఒట్టి యాయా పులయొక్క మర్యాద యెక్కువకంటె నెక్కువ 1౦0 లేక 150 పత్సరముల దియై యూహింపబడుచుండెను. ఇంతకంటె సధి కాధి కాయువుయొక్క గణన యెచ్చటనైన చేయుటకునని అది యతిశయోక్తియో లేక యుపవాదవేయో యైయున్నది. మహాభారతముయొక్క ప్రమాణముఁ బట్టి ప్రస్తుత కాలమున కంటె మహాభారత కాలమందును భారతీయ యుద్ధ సమయమునను భారతీ యాద్యులయొక్క యాయుర్మర్యాద మిగుల సధికమై వుండెనను సంగతి నిర్వివాదముగా సిద్ధించుచున్నది.

ఆటవ ప్రకరణము:

వర్ణవ్యవస్థ, అశ్రమవ్యవస్థ, శిక్ష.

మునుపటి వివేచనబట్టి, భారతీయ యుద్ధసమయము క్రీ. పూ. 3000 ఏండ్లకుఁ బూర్వముని నిశ్చితమగుచున్నది. మఱియు నీయుద్ధము హిందుస్థాన నివాసులైన యాయుధుల యందు, విశేషించి చంద్రవంశ్య క్షత్రియుల యందు, జరిగియున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. దీనికి దాదాపున భారతగ్రంథము యొక్క మూలముత్పన్నమై మెల్లమెల్లగాఁ బెరుగుచువచ్చెను; క్రీ. పూ 2500 ఏండ్లకు దగ్గఱ దగ్గఱగా సౌతి దానికే మహాభారత రూపము నొసఁగెను. అనఁగా మహాభారత గ్రంథమున క్రీ. పూ. 3000-: 00 సంవత్సరము వఱకు నున్న పరిస్థితి యొక్క గూఢముతో సంపూర్ణమైన ప్రతిబింబము కలదు. బ్రాహ్మణ కాలము మొదలుకొని గ్రీకుల యాక్రమణము వఱకు నున్న హిందుస్థానము యొక్క జ్ఞానము (చాతుర్యము) ఏదేని యొక గ్రంథమున నున్న యెడల అది మహాభారత నుండేయున్నది. సుఠీ యెచ్చటి మనది లభింపఁజాలదు. ప్రొగయియుండఁజాలదు. హిందుస్థానము యొక్క ప్రాచీనేతిహాసమేదియు నిపుడు దొరకటన్నది. కొన్ని విషయముల జాడ బ్రాహ్మణములు, సూత్రములు, మొదలైన వైదిక గ్రంథములఁ బట్టి నిర్వాహమగుచున్నది. కాని వాని యుండలి వర్ణసము సంక్షిప్తము నసంపూర్ణమునై యున్నది. మహాభారతమందుపఠె విస్తరించిన పర్ణసము వానియందు దొరకదు. ఈ దృష్టిచేత మహాభారతమునకు మిక్కిలి యొక్కువమహత్త్వమున్నది. ఈ మహత్త్వమును బ్రస్తుత సమాలోచన యందు నుపయోగించు సంగతి ముందే వ్రాయఁబడి యున్నది. ఈ సమాలోచన యందు, ప్రాచీన కాలమందు హిందుస్థాన నివాసుల సామాజిక స్థితి యెట్లుండునో, యిచ్చట రీతిరివాజులు (పరిపాటి) ఎట్లుండెనో యేమియై యుండెనో మఱియు జ్ఞానమునకు నెంతటి (ప్రగతి)

యుత్కృష్టగతియై యుండెనో యీయా యనేక విషయముల గుఠించి విపేచన చేయవలసియున్నది. ఇందు, తత్త్వజ్ఞానము యొక్క మార్గమెట్లుండెనో మఱియు సెంత యాశ్రమజము చేయఁబడి యుండెనో లోకుల యొక్క ధార్మికమైన యాచార విచారము లెట్లుండెనో మరియు నీతి యొక్క కల్పన యేమియైయుండెనో యిది కూడఁ జూడవలసియున్నది, ఈయన్ని విషయముల మీఁదను నీ గ్రంథమందు విచారము చేయఁబడును. హిందుస్థానవాసుల సమాజ స్థితికి ముఖ్యాంశము వర్ణవ్యవస్థయై యున్నది. కనుక నీవర్ణవ్యవస్థను ముందుగా విచారించుట యుచితమైయున్నది.

వర్ణము యొక్క లక్షణము

హిందుస్థానమందు వ్యాపించి యున్న వర్ణవ్యవస్థ వంటి వ్యవస్థమరియే దేశమందును లేక యే లోకుల యందును, ప్రాచీనకాలములలో స్థాపింపఁబడి నట్లీతిహాసము చెప్పదు. హిందుస్థాన మందలి వర్ణవ్యవస్థకు నచ్చటిసమాజము నకు విలక్షణ స్వరూపమై యున్నది. ఈ వ్యవస్థ యొక్క నిజస్వరూపమును బాశ్చాత్యులు తెలిసికొనఁ జాలరు. మరియు నీవ్యవస్థయీదేశమందు నేవిధముగా నుత్పన్నమైనదని వారికి మిగుల నాశ్చర్యము కలుగుచున్నది. హిందుస్థానములోని వర్ణవ్యవస్థ విషయమై వారనేక సిద్ధాంతములను జేసి యున్నారు. కాని యవన్నియు అసత్యములై యున్నవి.

ఈ సిద్ధాంతములను స్థిరపఱుచుటకై (యావశ్యకమైన) కావలసినసంత మహాభారతాది గ్రంథ జ్ఞానము పాశ్చాత్యులకు లేకుండెను: ఇందుచేతమరింత గడబిడయైపోయెను. కాఁబట్టి వారి యభిప్రాయముల వైపు ధ్యానముంపక యిప్పుడు మనము మహాభారతము నుండియు, మహాభారతమునకు మునుపటి వైదిక సాహిత్యము యొక్కయుఁ బిమ్మట మానుస్మృత్యాది సాహిత్యము యొక్కయు పొలి సరిచూచుట నుండియు నేమియుప్పన్నమగుచున్నదో చూతము. వర్ణవ్యవస్థ యనఁగా నర్థమేమియో ముందుగాఁ జూడవలయును. బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యకూద్రులే వర్ణమునకు సరాసరిగాఁ దేలిసను సరాసరి యయిన యర్థముగా నగుపడుచున్నది. కానినేడింత తోడనేవని జరగనేరదు.

హిందుస్థానమందిపుడనేక జాతులున్నవి మహాభారత కాలమునఁ గూడ నుండెను. ద్రావదీ స్వయంవరమునఁ గర్ణుఁడు ధనుర్పాణములఁడిసికొనుటకై, లేచినపుడు, ద్రావది నేను నూతుని వివాహమాడనని స్పష్టముగాఁజెప్పివై చెను. అనఁగా ఆ కాలమున సూతజాతి యొకటి ప్రత్యేకముగా నుండెను. మరి యుదాని తరగతి యొక్కవ విలువరేనివియై యుండెను, తాత్పర్యమేమనఁగా మహాభారతనమ మునున నాటును వర్ణములే గాక యింకను నధికవర్ణములు జాతులు నుత్పన్నములై యుండెను. ఈ జాతులెట్లు పుట్టినవి. ఈ ప్రశ్నము మహాత్మ్యము కలదై యున్నది. మేగాస్థినీజా చంద్రగుప్తుని నాఁడు వ్రాసి యుండిన గ్రంథమందు, ఆ దినములలో హిందుస్థాన మరెండు ముఖ్య జాతు లేడున్నట్లు కొన్ని మాటలున్నవి. దానిఁబట్టి ముందుగా మనమువర్ణములయు జాతులయు ముఖ్యస్వరూపము దెలియునట్టి లక్షణమును స్థిరము చేసువలసి యున్నది. సూక్ష్మముగా ననూజ వ్యవస్థను బరిశీలించిన యెడల నీ లక్షణము త్వరగా జ్ఞప్తికి రాకలదు. మేగాస్థినీజా రూప నిలక్షణమును వ్రాసియున్నాడు అతఁడు చెప్పుచున్నాడు. “వీ జాతియుఁ దన జాతి కంటె నితరజాతితో వివాహమును జేసికొనకలదు. లేక తన జాతి యొక్క (సొకరీ) వనితవృత్తెంతవ వని కూడఁ జేయఁజాలదు.” అనఁగా, జాతి రెండు సంగతులయూపరణములో నున్నది. ఒక సంగతి పెండ్లి లేక వివాహము రెండవది యువనిపాటలు దైనికప్పత్తి ఈ రెండు బంధనములు దక్కి జాతికిఁ బూర్ణ స్వరూపము జ్ఞప్తికిరాదు. ఈ బంధనములు, కొన్ని విషయములలో, అపవాద రూపమున హిందుస్థానమందుఁ ద్రావదీన కాలమున శిథిలమై యుండెను. ఇవి శిథిలములైన వెంతుకు మఱియు నెట్లుండెడివి, ఇది ముందు వినారంభంబడును. జాతి యనఁగా సర్థము పైని చెప్పఁబడిన బంధముల ద్వారా చేయఁబడిన సమాజ భాగములై యున్నవి. అనఁగా, ఒక జాతివారు మరియొక జాతివారితోఁ గన్యావ్యవహారములను జేయఁ గూడదు. కన్య నిచ్చుటయుఁ జచ్చుకొనుటయుఁ గూడదు. మఱియు నితరుల పని చేయఁగూడదు. ఈ శోరణముల జీతఃజాతుల ప్రత్యేకత (భిన్నత) స్థిరము యొగ్గును. అన్నిటికినిపకట్ల మొకటియై యుండెను. అన్నియు నొకహిందుస్థానమందేనివసించుచుండెను. మరియు నన్నిటి నై సర్దికాధికారము కూడ నొక విధముగానే యుండెను. మరొక హిందుస్థానమందు వర్ణవ్యవస్థ యెట్లు బయలుదేరినది. నిట్లునిలబడినది.

అది యితర దేశముల నుండు నెందుకుఁ గాలేదు. ఈ వ్రాళ్ళమునే మనము ముందుగా విచారించవలయును.

వర్ణవ్యవస్థ ప్రాచీనమై యున్నది

బ్రాహ్మణులు, కొంతకాలమునకుఁ బూర్వము, హిసత్వముచేత షారసీ దేశస్థుల వ్యవస్థ ననుకరించి హిందుస్థానము దీవ్యవస్థను వ్యాపింపఁ జేసి రనియు; మనుస్మృత్యాది గ్రంథముల యందు ఈ వ్యవస్థకు సంబంధించిన నియములు దూర్చిరనియు; చాతుర్వర్ణ్యమునకు సంబంధించినయట్లే ఖములు గలవై బయలుదేరినవి గొన్నిక్షత్రియనూక్తములు ఋగ్వేద మందుఁ గూడఁ గలుపబడుట సంతోషకరమనియుఁ గొందఱ యభిప్రాయమై యున్నది. కాని యీ యభిప్రాయము బొత్తిగా నసత్యమై యున్నది. విరాట్పురుషుని నాలు గవయవముల నుండి నాలుగు వర్ణములు పుట్టినవని చెప్పినపుడునూక్తమును ఋగ్వేద మందుఁ గలుపిరనుట సంభవముగానేరదు. కారణమేమనఁగా ఋగ్వేదములోని వ్రాళ్ళక నూక్తములు నితర నూక్తములును లెక్కింపఁబడి యున్నవి. శతపథాది బ్రాహ్మణ గ్రంథములలో నీ సంగతి జెప్పఁబడి యున్నది. ఈ యుభేద్యమైన రీతిని బట్టి ఋగ్వేద గ్రంథము బ్రాహ్మణగ్రంథము లకు ముందుగా అనఁగా భారత యుద్ధమునకు ముందుగనే క్రీ. పూ. 5000 వత్సరములకు దాదాపు దిగా స్థిరము చేయఁబడి యుండెనని మనముముందే సిద్ధము చేసి యుంటిమి. సారాంశమేమనఁగ వరభేద కల్పన బ్రాహ్మణులు పిమ్మట నుత్పాదించలేదు. అది భారతీ యాయుల యాది యితిహాసము నుండియు యే సాగివచ్చుచున్నది, ఈ సంగతియే విశ్వసించుటయుకు చితమై యున్నది. పైమతమును ఖండిచుటకై యిత దూరము పోవలసిన యవసరమేమియును లేదు. వదతో వ్యాఘాతః అనఁగా దేనిని జెప్పుచున్నామో యదియే యసత్యమై యున్నది. ఈ న్యాయమును బట్టి ముందుగానే యీ వ్రాళ్ళము కలుగుచున్నది. “బ్రాహ్మణులు వర్ణవ్యవస్థ నుత్పన్నము చేసిరి” ఈ వాక్యమందు బ్రాహ్మణు లెక్కడి నుండి వచ్చిపడిరి? అర్యుల యందు బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వెళ్ళులు ఈ మూఁడు భేదములే ముందుగా నెట్ల నవి? బ్రాహ్మణులకు యధికారము లెట్లు వచ్చినవి, వారి ప్రతాపమెట్లువర్ధితమై

ఈ వ్రశ్మయు వేఱుగనే యున్నది. అనఁగాఁ బ్రైమతమే యసత్యమై యున్నది. భారతీయార్యుల ప్రాచీనేతిహాసమందే వర్ణవ్యవస్థయొక్క యుద్ధమ స్థానము వెదకఁదగి యున్నది.

ప్రతి సమాజమందును వర్ణవ్యవస్థయొక్క బీజము కొద్ది యో గొప్పయో తప్పక యుండునని మనకుఁ దెలియుచున్నది. సాధారణ విషయమేమనగా, తండ్రియొక్క వనినే కొడుకు చేయుచుండును; అతికాంశము (చాలవఱకు) వివాహములు సమానమైన బంధుత్వముగల వారికిని ఒక వనియే చేయువారికిని నడుమ జరుగుచున్నవి. అనఁగా ఒకటి కానిచో మఱియొక తరహాయైన వర్ణవ్యవస్థ ప్రతి సమాజమందును నుండనే యుండును. అందిట్లు చేయుటకై కాలిన్యశక్తియు లేకుండుటమే భేదమై యున్నది. ఇట్టి స్వరూపము పుట్టుట -- బంధనములు పుట్టుట -- వీనికిఁ గొంచెమో గొప్పయో కారణముండును. ఆ కారణము సమాజముయొక్క ధార్మిక కార్యములకై యావశ్యకమగు విశేషవిధమైన యోగ్యత యై యున్నది. అనేక లోకుల యితిహాసమునుండి యీ సంగతి యాహకు రాఁగలదు; ధార్మిక కార్యముల వ్యవస్థ వశమైనవార్ని యొక ప్రవ్రత్యేక జాగామందు (భిన్నజాతి) తయారగుచున్నది. ఫారసీకలలోఁగూడ ముందుగా (మోవేద,) నామకమైన యొకజాతి వేఱైపోయి యుండెను. జ్యూ ప్రజలలో దేవతాపూజకుల జాతి వేఱై యుండెను, అనఁగా ఈ జాతిలోని ప్రజలు ఇతర ప్రజలతో సంబంధములు (వివాహములు) చేస్నినకుండెడివారు. రోమను ప్రజలయందుఁ గూడ, ధార్మికకృత్యములు చేయుటకు స్వాతంత్ర్యమున్న పేటిగియును ప్రజలు, (అన్యాయ్య) ఇతర ప్రజలతోఁ గన్యాయ్యవహారమును జేయకుండెడివారు. సారాంశమేమనఁగా, లోకుల ధార్మిక వ్యవస్థకు సంబంధించిన జాతి బంధనములు మొట్టమొదలునగును, తరువాత దాని స్థిరతకై విశేషకారణము లేదేనియది రూపు మాసిపోవుట స్పష్టమే యైయున్నది.

బ్రాహ్మణులు క్షత్రియులును

హిందుస్థానమునకు మొట్టమొదట భారతీయార్యులు రాకపూర్వమే

వారియందు నిట్లు సహజమైనను సామాజిక వ్యవస్థాకారణమున్నగు జాతిక బంధన బీజముత్పన్నమై యుండెననియే విశ్వసింపలసి యున్నది; ముందుగా వారిలో రెండు వర్ణములు తన్నములై యుండును—బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులును. ఆర్యుల—దేవతలను స్తుతించుటయే దేవతా యజ్ఞములను జేయుటయు బ్రాహ్మణుల ఫనియై యుండెను; యుద్ధము చేయుట క్షత్రియుల ఫనియై యుండెను, రెండు పనులకును రీతియొక్క వ్యాసంగ మావశ్యకమై యుండెను, కాబట్టి వారి మొదటి యుద్వమము వలన రెండు విభాగములయ్యెను. ఋగ్వేదములోని యునేకోల్లేఖములఁ బట్టి బ్రాహ్మణులు స్తుతిమంతములను జ్ఞప్తి యుండుంచుకొనుట కంగీకరించిరి. యుద్ధ సమయమున వసిష్ఠుఁడు, ఇంద్రాదీ దేవతల స్తుతిని భరతుల కనుకూలముగాఁ జేయుచుండెడివాడు. నుదాసరాపుయుద్ధము చేయుచుండెడి వాఁడు ఋగ్వేదములో నీ వర్ణనమున్నది. విశ్వామిత్రుడు, భరద్వాజుఁడు, కణ్వుఁడు; ఆంగీరసుఁడు మొదలైనవారు గూడ నిటువంటి కార్యమునేచేసి దేవతలను భరతుల కనుకూలముగా సంతుష్టులను జేయుచుండెడివారు. సారాంశము, హిందుస్థానమునకు ఋగ్వేదమునాఁడు భారతీయులు వచ్చిన పుడు వారిలోఁ బనినిబట్టి రెండు జాతులు సిద్ధమై యుండెను. కాని యపుడీజాతులు అన్యబంధనములచేత బిగించి (కట్టబడలేదు) పడబడలేదు; అక్షణగా వారి యాచారవ్యవహారములు తిన్నములై క్రాకుండెను వారి యందుఁ గన్యావ్యవహారమునకు లేక పనికిఁ వ్యాపారమునకు గరిసమైన యాటంకమేదియును లేకుండెను. క్షత్రియులయొక్క బ్రాహ్మణులయు బాలి కలు వర్ణస్పరము వివాహము చేయఁబడుచుండిరి; చంద్రవంశ్య క్షత్రియులతోఁ గొండలు క్షత్రియులు తమ కృత్యమును విడిచి బ్రాహ్మణులగు చుండెడివారు. మహాభారతములోను నున్న చంద్రవంశ పర్ణసముపల్ల నీ విషయము స్పష్టపడు చున్నది. ప్రతి పునొ పెద్దకుమారుడగు దేవాపి క్షత్రియోద్యమమును విడిచిపెట్టి వనములో తపస్సుచేయఁదొడగెను. అతఁడొక

సూత్రమును గూడఁ దయారుచేసియున్నాఁడు. కుతినారుని పంపమునఁ గణ్వుఁడు వుట్టి యుండెను. అతఁడు బ్రాహ్మణుఁడయ్యెను. అతని పంపము అందఱును గూడ బ్రాహ్మణులైయ్యెరి. ఈ కవ్వపంచ్యులు ఋగ్వేదముఁ దోఁ గొన్ని సూక్తములకుఁ గర్తృలై యున్నారు.

నిస్సందేహముగా నా సమయమున బ్రాహ్మణులు స్వచ్ఛందోచ్ఛ్రావితత్పరులై కూర్చుండి యున్నట్లు కనఁబడుచున్నది; అనగా యుజ్జయా గాది క్రియలను మేమే చేయునలయునను పట్టుదల వారివలదెను. నేర విద్యను బలించుటయనెడు కఠినకార్యమును బ్రాహ్మణులు ప్రవారముతో నికిఁ దీసికొని పచ్చిరి. యుజ్జయాగాదుల విషయమై యానశ్శకమైన వేర్వేలు జ్ఞానమును మంత్రతంత్రములను వారు సురక్షితముగా నుంచిరి. బ్రాహ్మణుల కర్మము కఠినమైపోయెను. వారు తను బుద్ధియొక్క శక్తిని బెంపుచేసువలసి వచ్చెను. ప్రతి యుద్యమమునకును తంశాను గతమైన సంస్కారము చాలనుబయోగించునన్న సంగతి ప్రసిద్ధమై యై యున్నది. ఆనఁగా బ్రాహ్మణ బాలకులే జ్ఞాపకశక్తివలన వేదవిద్యను గ్రహించుటకై యుద్ధలగుచుండిరి. కాఁబట్టి బ్రాహ్మణబాలుఁడే బ్రాహ్మణు డగునను పట్టుదల మాత్రమును బెద్ద విషయముచాడు. ఈ పట్టుదల (అపరిహార్యమై) సహజమైయున్నది. కాని మొదట క్షత్రియులు బ్రాహ్మ ణులయొక్క యీ మాటను (బెల్ల)సాగనియలేదు. పసిష్ట విశ్వామిత్రుల వివాదమును బట్టి క్షత్రియులీవిషయమై చాలఁ టోరాడిరని స్పష్టమగు చున్నది. దీని తరువాత వేర్వేలు స్వభూతములు రామాయణ మహాభార తములందుఁ గనఁబడుచున్నవి, కాని తాత్పర్యమున్నిటికి నుదాహరణ యై యున్నది. బ్రాహ్మణ బాలుఁడు బ్రాహ్మణుఁడనియు క్షత్రియుఁడాలుఁడు క్షత్రియుఁడనియు బట్టుదలఁ ఆ గ్రహము బ్రాహ్మణులవలదెను; కాని విశ్వామిత్రుఁడు, క్షత్రియునాలుఁడు తన బుద్ధిశక్తిని పృథ్విసంపదించుకొను నెడల సతఁడు బ్రాహ్మణుఁడగుటకు నాటంకమేమియున్న దనిపట్టుబట్టెను. తుదకు జయము విశ్వామిత్రునికే కలిగెను. అతఁడు స్వభూముగా బ్రాహ్మణుఁడయ్యెను. ఇంతేకాక పిమ్మట సతఁడనేర బ్రాహ్మణ కులము లకుఁ బ్రసర్తుకుఁడు రూడ నయ్యెను. అది పర్వమున పసిష్ట విశ్వామి

తుల కథ కలము, చానిబట్టి యీ కథ బహు ప్రాచీన కాలికమని తెలియుచున్నది. ఈ కథ సూర్యవంశ్య క్షత్రియులనాఁడిదియుఁ బంజాబులోనిదియు నై యున్నది. వసిష్ఠముషి విపాశ, శతద్రు అనెడి నడులలో బ్రాణములఁ ద్యజించుటకు యత్నించెను. ఎందుచేతననఁగా విశ్వామిత్రుఁ డతనియొక్క నూలుగురు కొడుకులను జంపివైచెను. కాని యానడులు వసిష్ఠుని మునుఁగనీయలేదు: ఈ కారణముచేతనే యానడులకు విపాశయనియు శతద్రువనియు నామములు వచ్చినవి, (బ్రా.ఆది. అ 177) ఇదే విధముగా మఱియొక పర్ణనము విశ్వామిత్రుఁడు సూర్య వంశీయుఁడగు కల్మాష పాదుఁడను రాజుచే యజ్ఞము చేయించియుండెను. ఈ కథనుబట్టి యీ జగడము చాల కాలము క్రిందటిదనియు నిది పంజాబులో జరిగెననియుఁ బ్రకటమగుచున్నది. ఆ. సమయమున, బ్రాహ్మణులని యనిపించుకొనుటకై ఎక్కువ యభిలాష వడుచున్న క్షత్రియులు బ్రాహ్మణులు కాలగలిగిరి: కాని యిట్టి వ్యక్తులు బ్రాహ్మణుల దక్కువ యుండురను సంగతి ప్రకటమై యై యున్నది: బ్రాహ్మణుల యుద్యమము గు వేద పఠనము, యజ్ఞయాగాది క్రియానుస్థాపనము మిగులఁ గఠినములై యుండెను: ఈ కారణముచేత నాయ్యువితరుడు బ్రాహ్మణుల హస్తముందే యుండెను,

వసిష్ఠ విశ్వామిత్రుల జగడమునందు వర్షో (వ్యవసాయ) ద్యమ విషయకమైన బంధనముయొక్క సమానత్వమునకై దగిన పరిష్కవలెనే నహుషాగస్తి కథయందు జాతియొక్క యొరట రెండు తత్వముల పరిష్క జరగెను. “బ్రాహ్మణుల కృత్యము నితరులెందులకుఁ జేయుఁగూడదు. అనునీ జగడమునకుఁ దోడు, మఱియొక జాతివారి పనిని బ్రాహ్మణునిచే నెందులకుఁ జేయింపఁజాలరు? అని యింకొక ప్రశ్నము కలుగుచున్నది. నహుషుఁడు తనపాలకీని మోచుటకై ఋషులసందఱ నాఱ్ఱాపించెనక ఋషులు పాలకీసెత్తుకొని వడి వడిగా నడువజాలనియపుడు అతడు వారితో

“సర్ప సర్ప” అనగా “నడు నడుము” అని చెప్పడం దొడగెను. అవుడగస్త నీవు సర్పమేయై సొమ్ము, అని అనెను. అతఁడు సర్పమై క్రింద బడెను. (భా. వన. అ 181). ఈ కథకు, బుద్ధి కా ర్య ము చేయు వారియందు శా రి రి క పరిశ్రమము చేయు శక్తి యుండఁజాలదనియే తాత్పర్యము.

వై శ్య లు — శూ ద్రు లు

ఈ ప్రకారముగా ఋగ్వేదమునాఁడు ప్రాచీనార్యులు హిందుస్థానము నకు వచ్చినపుడు వారిలో రెండు జాతులుత్పన్నములై యుండెను; కాని అనాఁడి పశుకు వారియందు బిగువైన బంధనము లేప్పడియుండలేదు. పంజాబునకు వచ్చి వారు స్థిరపడినపుడు సహజముగనే మూఁడవ పర్ణముత్పన్నమయ్యెను. దేశములో గృషి ముఖ్యవ్యాపారముగా నుండెను, చాలమంది యీ (వ్యవహారము) వనినే చేయుచుచ్చిరి. వీరొకచోటనే నివసించిరి. లేక వీరు ఉపనివేశముల నేర్పశచుకొనిరి, కాఁబట్టి వీరు విశులు లేక వైశ్యులు అనగా సామాన్యముగా న్యులని పింపించుకొన సాగిరి. ఋగ్వేదములో విశవర్ణము తఱచు వచ్చుచున్నది. దానిఁ బట్టి పంజాబులో మూఁడు జాతులుత్పన్నములై యుండెనని ప్రకటమగుచున్నది. మొదట రెండు జాతులు మాత్రముండెడివిను పర్ణనము రామాయణములో నున్నది; పిమ్మట ప్రేతాయుగము నమూఁడయ్యెను. ఆ పర్ణన మిచట యుక్తి యుక్తముగాఁ దోచుచున్నది. సారాంశమేమనగా, సూర్యవంశక్షత్రియులు నివసించినపుడు, బ్రాహ్మణ క్షత్రియు వైశ్యజాతులు మూఁడుత్పన్నములయ్యెను. దీనికిఁ బదప వెంటనే దానులయొక్క లేక మూలనివాసులయొక్క సమావేశము వాల్గవ శూద్రజాతియందుఁ గానారంభించెను. పై మూఁడార్యవం జాతులకుఁ బేరు త్రైవిర్ణకమని యయ్యెను. మరల నిప్పటినుండి జాతికిఁ గఠిన నియముల స్వరూపములుత్పన్నము కాఁదొడగెను.

హిందుస్థానమున కార్యులు వచ్చినపుడు వారియందు జాతిబంధన బీజము కొలదిగా నుండెను; బ్రాహ్మణులు క్షత్రియులు ని రెండు జాతులు లేక బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యుల వృత్తి భేదమువలన నుత్పన్నమైన మూడు జాతులుండెను. ఇట్టి భేదములు ఫారీస్ దేశస్థులయందుగూడ నుండెను. రోమనులయందుఁ గూడ నుండెను. జర్మనులయందుఁ గూడ నుండెను. ఆ దేశములయందు, జాతి భేదమునకు వివాహ ప్రతిబంధనమునుండి నాధారము దొరకి, యభేద్య బంధనములుగల జాతులనెడి వృక్షములు హిందుస్థానమందు వలెనే యెందుకుచ్చుములు కాలేదు? అను గొప్పనుహత్త్యము గల ప్రశ్నము కలుగుచున్నది. ఆర్యశాఖ లన్నిటియందును జాతికి నధికమైన బంధనముండెను. అట్టి స్థితిలో (అప్పుడు) హిందుస్థానమందే జాతి బంధనమునకుఁ బ్రాబల్యము పెరుగుటకై కారణము ఇచటి దిశేషవరిస్థితియని ప్రకటమే యైయున్నది. ఆ వరిస్థితి యై యుండినుండి వచ్చిన యార్యులకును హిందుస్థానమందు నివసించిన దానులకు నేక యునార్యులకును నడుమనున్న గొప్ప యంతరమే యై యున్నది. ఆర్యులు గౌరవర్థముగా నుండిరి. వారి నాసక సుందరమై యుండెను; దీనికి విరుద్ధముగా ఆవార్యుల రంగు నల్లదిగను నుక్కు చప్పిడిదిగను బల్లబడుపుది గనుండెను. వారికిఁగల బుద్ధిశక్తియందుఁ గూడఁ జాలనంతరముండెను. రెండవ యార్య శాఖలు వెళ్ళిన యూరోపు మొదలగు దేశములందెప్పు టను నిటువంటి వరిస్థితి లేకుండెను. ఆ దేశములోని ప్రాచీన నివాసులు చాలమంది యార్యవంశపువారే యై యుండిరి, అక్కడివారు ఆర్యవంశము (లోని) వారు కానప్పటికిని రంగునను బుద్ధియందును గ్రౌత్తగా వచ్చిన యార్యుల కంటె నెక్కువ భేదము గల వారు కారుండిరి. జర్మనీయందెట్టి భేదము జాతిగనే కనఁబడదయ్యెను. రోములోఁ గొలది పాటి భేదమవశ్యముగా నుండెను, కొన్ని దినములవఱకు వివాహాతిరక్తులగుబంధములు రెండు జాతులయందు నుండెను. కాని యది శీఘ్రముగనే తొలగింపఁబడి పోయెను. గ్రీకులకును ఫారసీలకునుగూడ నిట్టి స్థితియే యుండెను. ఒక హిందు స్థానమందే యుభయ జాతుల మిశ్రణ మనంభవమై రెండింటి నడుమను వాదమారంభమై యిప్పుటి పఱకు నశింపని యంత బలమైన భేదముండెను. తులసీదాసు తన రాజములో నిట్లున్నదని

వర్ణించియున్నాడు-- “వాదహి శూద్రా ద్విజానసీ, హమతరుసే కుఱు ఘాటి॥ జానహి బ్రహ్మసో విప్రీవీర ఆని దిభావహి శాటి॥” అనగా, బ్రాహ్మణులతో శూద్రులు మేము మీకంటె నెంచుకొనక దక్కవ వారముని వివదించుచున్నారు. వారు కండ్ల (తావేరవార) నెఱ్ఱవేసి బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగువాడే బ్రహ్మణుడని చెప్పుచున్నారు. ఇట్టి జగడము అప్పటినుండియు సాగి వచ్చుచున్నది. మఱియు నార్యులలో సుత్పన్నమైన జాతి బంధనము వీరి కారణమున (నెన్నువగా) నింతను దృఢపడి, వేఱు వేఱు జాతులనేక ముత్పన్నములయ్యెను. దీనికిఁ బిమ్మటి యిది హాసము నుహా భారతమువలనఁ జక్కగాఁ దెలియుచునే యున్నది. హిందు స్థానములోని యీ విచిత్ర పరిస్థితికి సమానమైన పరిస్థితి యిది హాసమునోఁ గేఁ లము దక్షిణాఫ్రికాయుండే యుత్పన్నమై (దృష్టి గోచరమగుచున్నది) కనిపించుచున్నది. అచట గౌరవర్ణము (తెలుపురంగు) గల యూర్వులను పల్లని నీ గ్రోజాతి వారి) డో సంబంధము తటస్థించిన కారణముచేత హిందుస్థానము వంటి పరిస్థితి కొంత యుత్పన్నమై యున్నది. దానిఁబట్టి హాసము కొంచెము అంచనావేయు వేఱుఁగలము.

శూద్రుల కారణమున పర్ణముల యుత్పత్తి.

హిందుస్థానములో పర్ణజాతి శబ్దములను నిట్టి సంబంధము నకుఁగూడ నిదియే కారణమై యున్నది. పాశ్చాత్య దేశములలో జయించిన వారికి (జితులకు) బలువందల బడినవారికిని (జీతములకు) పర్ణ మొకటియే యగుటచేత పర్ణమునకు మహాత్వమేమియు నీఱుటచేత జాలదయ్యెను. ఇచట హిందుస్థానములో వారి రంగనకు భూమ్యాకాశముల యంతరముండుటఁ బట్టి రంగునకు బాటయొక్క రూపము తటస్థించెను. వారి సంబంధమువలన నార్యవంశీయులనుండుఁ గూడ రంగునకుఁ గొంచెము భేదము తటస్థించెను. వైశ్యులు కృషివర్ణమును జేయుచుండుటచేత వారి తెలుపురంగు పసుపురంగుగామాఱెను. గాలి, వ్యాసంగము వీని భేదముచేత క్షత్రియుల రంగు గూడ తెఱ్ఱుగా మాటిపోయెను బ్రాహ్మణులరంగు మాత్రము యథావ్రకార మూర్వులదిగనే (మిగిలి) యుండెను, అనగా వారు తెల్లగనే యుండిరి. ఇందుచేత సనే క కార

ణములఁబట్టి యనేకపవాదము లుత్పన్నమగుచున్న ననుట సత్యమైయున్నది. అయినను బ్రాహ్మణులు తెలుపు, క్షత్రియులెఱుపు, వైశ్యులు వసుపు, శూద్రులు నలుపు అసెడి నియమము సాధారణమైయున్నది. ఈ కారణము చేతనే నాలుగు యుగములలో విష్ణుని నాలుగు రంగులును, మాఱునను కల్పన వచ్చెను. నల్లని బ్రాహ్మణుఁడు తెల్లని శూద్రుఁడౌచాని యున్నచో నీ విషయమై మనలోఁ గలిగిన భయంకర కల్పనకుఁ గూడ నిద్దియే కారణ మై యున్నది. ఈ ప్రకారముగాఁ జాతుర్వర్ణ్యము అనఁగా రంగుచే నిష్పితములైన నాలుగు జాతులును హిందుస్థానమున నుత్పన్నమయ్యెను, వీనిలో విరోధమేవిధముగాఁ బెరిఁగిపోయెనో యిపుడిచ్చటఁ బూడివలయును.

తొలుదొత్త నార్యులు హిందుస్థానమునకు వచ్చినపుడు వారిలో మూఁడు జాతులే యుండెను. గన్యలనిచ్చి పుచ్చుకొనుట (కన్యావ్యవహారము) లోఁ గొంచెపాటి యాటంకముండెను. బ్రాహ్మణులకు మూఁడువర్ణములలోను నేకవ్యను వివాహము చేసికొనుటకును నిషేధమేమియు లేకుండెను. కాని క్షత్రియులు బ్రాహ్మణేతరములైన రెండు వర్ణములలోని కన్యకలఁగైకొనఁ వచ్చునని గలరనియు వైశ్యులు మాత్రముక వర్ణమందే అనఁగా వైశ్యులయందే వ్యవహరించుకొనఁ పలయుననియు నియమముండెను. నాల్గవ శూద్రవర్ణము సమాజములోఁ గలిసిపోయినపుడు సమాజములో శూద్రవర్ణమందలి కన్యకలను గైకొనుట గైకొనకుండుట విషయమై గొప్ప మహత్త్యముగల జగడము తటస్థమయ్యెను. చాలకుండి లోకుల సాధారణ రీతినీబట్టి వారి కన్యలను వివాహమాడుటకు విరుద్ధముగా నుండుట మామూలు సంగతి యయ్యెను. మరల వైశ్యుల వ్యాపారకృషి ఆగుటచేత వారికిని శూద్రులకును విశేష సంపర్కముండెడిది, వైశ్యునికొక వర్ణమందే వివాహము చేసికొను సధికారముండెను. ఇందుచేత వారియందు శూద్రకన్యను వివాహమాడు వద్దతి మిక్కిలి యెక్కువగాఁ బ్రచారములోనికి వచ్చియుండును. క్షత్రియులయందు వీరికంటెఁ దక్కువగను బ్రాహ్మణులయందు మిక్కిలి తక్కువగను వచ్చియుండును. ఇటువంటి స్త్రీలనుండి కలిగిన సంతానమునకు రంగు మిశ్రణమై బుద్ధహీనమై మరల నుండి యుండునని తోచుచున్నది. స్త్రీ యేవర్ణపుది యైనను దాని సంతానము

నకుం బతియొక్క పర్ణమే యగుచుండుటయే పురాణ నియమమైయుం
 డెను. అనగా బ్రాహ్మణునికి క్షత్రియ వైశ్య స్త్రీలనుండి సృష్టిన సంతా
 నము బ్రాహ్మణులనియే విశ్వసించబడుచుండెడిది. ఆర్యులు మొట్టమొదట
 వచ్చినపుడు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యుల రంగుసంచును బుద్ధిచుందును
 నెక్కువ యంతరము లేకుండెను. అన్న పానాదులయందును నెక్కువ
 భేదము లేకుండెను. ఈ కారణము చేత బ్రైనియమును పరిష్కారముగానే
 యుండెను. మాద్ర కన్యకలను వివాహమున దొంగిన మీఁద గూడ నా
 నియమమే యుంపబడునో లేక యేమి చేయబడును అను ప్రశ్నలపుడు
 కలిగెను.

పూర్వకాలమున నిజముగా నిట్టి నియమముండెను. మహాభారత
 ములోనాక మహానియ క్లౌరమునుబట్టి యీ సంగతి దెలియుచున్నది.
 అను శాసనపర్వములో 4 వ యధ్యాయముందు, బ్రాహ్మణుండు మూడు
 వర్ణముల కన్యకలను గైకొనగలఁ డనియు, అతనికి వీరివలన గలిగిన
 సంతతి బ్రాహ్మణులే యగుదురనియుఁ జెప్పబడి యున్నది.

త్రిషువర్ణేషు జాతోహి బ్రాహ్మణా బ్రాహ్మణో భవేత్ ॥
 స్మృతాశ్చ పర్ణాశ్చత్వారః పంచమో నాభిగుమ్యతే ॥

ఇందు, మూడు వర్ణముల స్త్రీలనుండియు బ్రాహ్మణునికి బ్రాహ్మ
 ణుడే యగునను నియమము చెప్పబడి యున్నది; తటనాతఁ దరువాత
 నీ నియమము మాటిపోయె యున్నది. మహాభారతముందే యీ నియమము
 మీఠినట్లు (ప్రమాణము) లభించుచున్నదను సంగతి జ్ఞప్తిచుండు కొనఁ
 దగియున్నది. (అనుశాసన. అ. 48) లో, (శీలీలకాద్వాలు స్త్రీల బ్రాహ్మ
 ణులు క్షత్రియులు—నుండియే బ్రాహ్మణ సంతతి యుత్పన్నమగుట చెప్ప
 బడి యున్నది) బ్రాహ్మణ క్షత్రియ స్త్రీ లిద్దఱనుండియే బ్రాహ్మణ
 సంతతి యుత్పన్నమగుట చెప్పబడి యున్నది. మనుస్మృతిలో మన్న
 నియమ మీ సంచుచి కనియమమే యై యున్నది. దీనిబట్టి, మొదటి
 నియమము కొంత బిగువులేనిది యై యుండెనని ప్రకటమగు చున్నది.

మఱలనది సంకుచిత మయ్యెను. మహాభావత సమయమున అసంగ సౌతి సమయమున రెండువర్ణముల స్త్రీలనుండి పుట్టిన సంతతియే బ్రాహ్మణత్వము మన్నింపఁబడెను. బ్రాహ్మణజాతి స్త్రీ యొక్క లేక క్షత్రియజాతి స్త్రీయొక్క గర్భమునుండి యుత్పన్నమైన బ్రాహ్మణ సంతతి బ్రాహ్మణుఁడుగా నమ్మఁబడు ననెడి నియమము త్తరోత్తరాభి వృద్ధియయ్యెను. పిమ్మట నిందుఁగూడ సంకోధనమయ్యెను యాజ్ఞవల్క్యదిన్నపుటలయందు, బ్రాహ్మణునికి బ్రాహ్మణ స్త్రీ నుండి సంతానము కలిగినపుడే యుది బ్రాహ్మణుఁడుగాఁ జెప్పఁబడునని చెప్పఁబడి యున్నది. సారాంశము, అను శాసన పర్వములో మొదటి పాఠము విశేషించి, అర్హులు హిందు స్థానమునకు వచ్చినపుడు ప్రబలితమైన నియమమును బాపుచున్నది. అప్పటి తాత్పర్య మేమనగా, బ్రాహ్మణునికి మూఁడు వర్ణముల నుండియుఁ గన్పలను గైకొను నధికార మున్నది; మఱియు వారి గర్భమునుండి యుత్పన్నుల గలిగిన సంతానము బ్రాహ్మణుఁడే యగు చుండును. ఈ నియమమునే యుపయోగించి బ్రాహ్మణుఁడు భూకన్యను వివాహమాడిన తొలిసారి సంతని సంతానము బ్రాహ్మణుఁడు గనె తలంపఁబడునా దేదా? మత్స్య గంధి యొక్క గర్భమునుండి పరాశర ఋషికిఁ బుట్టిన వాడును బ్రాహ్మణులతో మేధావియు శ్రేష్ఠుఁడైన వాడునగు వ్యాసమహర్షి మగ్గి పుట్టినందు డెను. ఇది యనుకరింపఁ బడునా? లేక “సదేవసరితం చరేత, అను న్యాయముబట్టి వ్యాసఋషి యొక్క యుదాహరణమును విడిచిపెట్టి, ఊద్ర స్త్రీ నుండి పుట్టిన సంతతి తక్కువ తరగతిదిగా నెంచఁబడునా? ఈ ప్రశ్నము పెద్ద జగడపుదియు వాద వివాదపుదియు నగును. దీని నిర్ణయము తుదకు శూద్ర స్త్రీకిఁ బ్రతికూల మయ్యెననుట సహజమే యై యున్నది. ఇంత భిన్నపరిస్థితిగల వర్ణముల సంతతి యొన్నడును దేవస్య కాశాలదు. కనుకనే బ్రాహ్మణుఁడు శూద్ర కన్యను గ్రహించరాదనియే నిర్ణీత మై పోయెను. ఇది మహాభారతమందును జెప్పఁబడి యున్నది. — “కొందఱుకి నియమము మాన్యము కాదు “కాని యచట, గొప్పవారు శూద్రవర్ణ స్త్రీ యందు సంతానము నుత్పాదింపరను సంగతియుఁ జెప్పఁబడి యున్నది. ఈ వివాదము చాలఁగనే యొక్క వ యై యుండెనని తెలియుచున్నది. శూద్ర స్త్రీ నుండి యుత్పన్నుండైన పుత్రునికి (సంతతి) ఆస్తి లో

భాగము వచ్చునా? రాదా? ఈ పృథ్వీము కూడ నుపసీతమయ్యెను. మహాభారతకాలమందే, వానికి 1/10 అంశవీయనగుసని నిర్ణయము గూడ జేయఁబడి యున్నది. కాని మహాభారతముసకుఁ దరువాత స్మృత్యాది సమయమున, వానికిఁ గొంచెము కూడ భాగమీయవలదని నిర్ణయింపఁ బడి యున్నది. అగుఁగాక: శూద్ర స్త్రీ సుండి యుత్పన్నుడైన పుత్రుని జాతికిఁ దాదాకు బ్రాహ్మణునికంటె భిన్నమగు నిర్ణయము జేయు బడుట సహజమే యై యుండెను. ఎందుచేత ననఁగా వారిరువురి వర్ణములయందును బుద్ధిమత్త యందును జాల నెక్కువ యంతరముండెను మఱలఁ గొందఱు దీని కిఁ బ్రతిపూలురుగనే యుండిరి. మనుస్మృతిలో బీజక్షేత్రముల పరస్పర మహత్త్వాదము చాల సభిదముగా పర్తింపఁబడి యున్నది, శూద్రస్త్రీ క్షేత్రమును బ్రాహ్మణజాతి బీజము నై సచో మహత్త్వము దేనికియఁబడును ఎంత యీయఁబడును? ఈ వాదము మనుస్మృతిలో మిక్కిలి యెక్కువగా విస్తృతమై యున్నది. తుదకు, బ్రాహ్మణుని వల్ల నుత్పన్నమైన శూద్ర స్త్రీ యొక్క సంతతి బ్రాహ్మణుఁడుగా నెంచఁ బడలేదు శూద్రుఁడుగను నెంచబడలేదు. ఒక స్వతంత్ర జాతిగా నుంచి దాని తరగతి కూడ వేఱుగనే యుంపఁబడెను. అనుశాసన పర్వముయొక్క 48 వ యధ్యాయమునందు నీ జాతికి నామము పారవశమని యుంపఁ బడెను. దాని కర్ణమేమనఁగా--

పరంశవాద్బ్రాహ్మణస్త్వైవ షత్కృం । శూద్రాష్శుక్రం హరశాశం
విదుః । శుశ్రాషరః స్వస్య కులస్య స స్యాత్ స్వచారిత్ర్యం
నిత్యమథో న జహ్యత్ ॥

“బ్రాహ్మణునికి శూద్ర స్త్రీ సుండి పుట్టిన పుత్రుని శపమురంది నావలి వానిగా అనఁగా, పారశివునిగా నెఱుఁగవలయును. వాఁడు తన కులమునకు శుశ్రాష చేయవలయును మఱి యుం దానినిత్యచర్యమును విడువఁగూడదు.” ఈ భేదభావము చేతను నుచ్చ పర్ణమునఁమఁ గూడ నితర వర్ణముల వారి కన్యరను గై కొనుట లాభంకము మెల్ల మెల్లగా నవకాశమును బొంద నారంభించెను. క్షత్రియుఁడు శూద్రును వివాహ మాడునేని దాని గర్భమునుండి పుట్టిన సంతానము నుతియొక పర్ణ పు

దిగా నెంచబడ నారంభమయ్యెను. ఇట్టి సంతతికిఁ జేరు ఉగ్రుడని తటస్థించెను. కాని వైశ్యవర్ణమునకు వైశ్యపూత్ర వర్ణములు రెండింటిలోని కన్యకలను వివాహమాడు నధికారముండెను, ఇందుచేత, ఇద్దఱు నుండియే వైశ్యసంతాన ముత్పన్నమగుచున్నదని చెప్పబడి యున్నది. కాని తరువాత నొక స్మృతికారుఁ డీ సంగతిని మన్నింపలేదు. మహాభారత కాలమునకుఁ బిమ్మట నీ సంగతికూడ లేదయ్యెను. ఇంతకంటెఁ బూర్వము సూత్రమారీతి యుండనే యుండెను. కనుక వైశ్యజాతియందు శూద్రులకు నధికమైన మిశ్రణమై సోయెను. ఇందుచేత వైశ్యులార్యులగుటలో గొంచెము సందేహము కలిగెను. బ్రాహ్మణుఁడు వైశ్యబాలికను వివాహమాడునేని దాని సంతానము బ్రాహ్మణుఁడుగా నెంచబడఁడు వాఁడు వైశ్యుడుగా నెంచబడును లేక యుంబట్ట జాతి వాడుగా నెంచబడును అని నిర్ణయము చేయబడెను. సారాంశమేమనఁగా, పేఱుపేఱు వర్ణముల బాలికలను వివాహమాడు విషయమై యించించుక విచారము బంధనము సుత్పన్నములు కాఁదొడఁగెను. ఇది యనులోమ వివాహ విషయమైన సంగతి, ప్రతిలోమ వివాహ విషయమై యారంభము నుండియు విరుద్ధమైన కఠాక్షమగపడు చున్నది. కాని మొదట నుచ్చ వర్ణములోని కన్యకలను వివాహమాడుటకు నీచవర్ణములకు నిషేధము లేక పోవచ్చును మఱల వెంటనే యాటంకమై యుండును. ఎంచుచేతననఁగా ఇట్టి నింద్యమైన వివాహము లేక సంబంధమువల్లఁ బుట్టిన సంతానముయొక్క తరగతి బొత్తిగనే చులకనగా (నెంచబడి యున్నది) చూడబడి యున్నది. క్షత్రియునుండి యుత్పన్నుడైన బ్రాహ్మణ స్త్రీ యొక్క పుమారుఁడు సూతజాతి వాఁడుగా నెంచబడి యున్నాడు బ్రాహ్మణ స్త్రీకి వైశ్యునుండి పుట్టిన పుత్రుఁడు వైదీహకుఁడుగా నెంచబడి యున్నాడు. బ్రాహ్మణ స్త్రీ నుండి శూద్రునికి సంతానము కలిగినట్లైన నయ్యది బొత్తిగనే నింద్యముగా నెంచబడి యున్నది. వాఁడు బాండాలుఁడుగా దలంపఁబడు చుండెడివాఁడు. ఆర్యులైన మాతాపితల నుండియే యుత్పన్నుడైన కారణముచేత సూతుఁడును వైదీహుఁడును వైదిక సంస్కారములకు బాహ్యులుగాఁ దలంపఁ బడరైరి. కాని బాండాలుఁడు మాత్రను స్పృశ్యుఁడుగా నెంచబడి యున్నాడు, ఇంతమాత్రమేకాదు. గ్రామములో నుండు

టకుఁ గూడ ననర్హునిగా నెంచి వాఁడు గ్రామమునకు బయటనే యుండవలయునను బంధనము చేయఁబడియెను. [అను. అ. 48] బ్రాహ్మణ గ్రంథములలోఁ గూడ నీ నియమ మగపడుచున్నది. దీనిఁ బట్టి దాని యొక్క ప్రచారము బహు ప్రాచీన కాలమునుండి యుండి యుండునను జూడ నిర్వహమగుచున్నది.

ఉచ్చవర్ణములోని కన్యకలు నీచవర్ణములకు విశేషించి పూద్రులకు గృహీణులుగా నుండుటవలన భయంకరమగు హాని కలుగునని దృఢనిశ్చయము బహు ప్రాచీనకాలము నుండియు నడచి వచ్చుచున్నది. ఇది స్వాభావికమై యున్నది. రెండు వర్ణములలోఁ జాలా భేదము అనఁగా నొకటి తెల్లనిదియు రెండవది సల్లనిదియు నై సపుడు, మఱియు వాని సభ్యతయందును జాల సంతరము అనఁగా నొకటి [శుద్ధ] జనపంతము రెండవది బొత్తిగా నజ్ఞానములో మునిఁగినది యిట్లు బొత్తిగా ననుంగళ రీతిగా నుండునది యైనపుడును, ఇటువంటి వర్ణముల మిశ్రణము విశేషించి ప్రతిలోమ మిశ్రణము [అనఁగా ఉచ్చవర్ణములోని యొక్క స్త్రీకిని నీచ వర్ణములోని పురుషుని యొక్క [రిని] మిశ్రణము] నింద్యముగా నెంచఁబడునేని యాశ్చర్యమేమియును లేదు. బ్రాహ్మణ కాలము మొదలుకొని మహాభారతము పఱకు వర్ణ సంకేతమును మిక్కిలి నిందించుటకిదే కారణమై యున్నది. వర్ణ సంకరము పలన చాండాల తుల్యమైన నీచ సంతానము కలుగునని యూహింపఁబడుచుండెడిది. దీనికి [గారణము రెండు వర్ణములయందును సభ్యతా స్వరూపము భిన్నముగా నుండుటయై యున్నది. భగవద్గీతయందుఁ గూడ వర్ణసంకరము పలని భయమెక్కువగాఁ జూపఁబడి యున్నది. అందు సంకరము పలన గలుగు దుష్పరిణామము “సంకరో నరకాయైవ కులఘ్నానాం కులస్య” అని చెప్పబడి యున్నది. వర్ణ సంకరము కాకుండ రాజకూడఁ జూచుచుండవలయుననియుఁ జెప్పబడు చుండెడిది. వర్ణ సంకరము కాకుండుటకై [రాజులెంత పరిశ్రమము చేయుచుండిరో, ప్రజలు వారి సంతయే పొగడుచుండిరి] రాజులు పరిశ్రమము చేసిన కొలఁదియు ప్రజలు వారిని పొగడు

చుండిరి. వర్ణ సంకరముగుట యొక్కవ పాపముగా నెంచబడు చుండెను. లోకులు చానినెక్కువ యనహ్యించు కొనుచుండిరి.

వర్ణ సంకర భయము

పంజాబులోని కొందఱు లోకుల ప్రస్తుత పరిస్థితివలన వర్ణసంకరము వలని భయంకర పరిణామము కేవలము కల్పన కాదనియుఁ బ్రత్యక్షమై యుండెననియుఁ దెలియుచున్నది. కొందఱు లోకులు 'బ్రాహ్మణ స్త్రీనుండి శూద్రుని కుత్సన్నుండైన పుత్రుని చాండాలుండని విశ్వసించు కల్పన కేవలము ధర్మశాస్త్రపుదియై యున్నది. వాస్తవమున నిట్టి సంతానము చాండాలుండగు విశ్వసించఁబడి యుండలేదు. చాండాలురు ఇచ్చటి మూల నివాసులలో మిగుల నీచులును దుస్థితిగల లోకులునై యున్నారు." అని చెప్పుచున్నారు. కాని శీర్షరూపన శాస్త్రమునుబట్టి, పంజాబులోని యుప్పుశ్య జోతులలోనున్న చూహడ్ జాతివారి యందు అసలు (మూల) ఆర్యజాతి యొక్క మిశ్రణము కలదు. చాండాలురి యొక్క యీ జాతిఁ పై ని వ్రాయఁబడినట్లుగా, ఉత్పన్నమై యుండుననుట సంభవమై యున్నది. చూహడుల యుదారణము బట్టి వర్ణసంకరము వలని భయముచేత భిన్న జాతులెట్లుత్పన్నము లైనవో వ్యక్తము కాఁగలదు. ప్రతిలోమ వివాహ విషయమునఁ జూపఁబడియున్న వర్ణసంకర భయముచేతఁ బిమ్ముట నిట్టి వివాహము లాఁగి పోయియుండును. ఇంతియేగాక యనులోమ వివాహ ములు సైతము మెల్ల మెల్లగాఁ దగ్గిపోయెను. అనులోమ వివాహము శ్లోఁ బుట్టిన క్రొత్త జాతులు తమలోనే తాము వివాహములు చేసికొను నియమమును స్థిరపఱచుకొనెను.

వర్ణ సంకరముచే ననిష్ఠము కలుగునని భయపడి బ్రాహ్మణ డ్డత్రురు వైశ్య శూద్రులు నాలుగు వర్ణములును దమ దమ వర్ణములలోనే వివాహ ములు చేసికొన నారంభించిరి. ఈ సిద్ధాంతము పై ని, ఇట్లు జేయుటలో బ్రాహ్మణులు బొత్తిగా నస్యాయము చేసిరని యాక్షేపము రాఁగలదు. బ్రాహ్మణులకును శూద్రులకును వివాహ సంబంధమున్న మీఁదటఁ గలిగిన సంతానము తక్కువ తరగతిదియని యెందుకు విశ్వసించ బడవలయును?

పరమేశ్వరుడందఱు లోకులకు సమానమైన బుద్ధినిచ్చి యున్నాఁ డనునాక్షి పము సహజమే యై యున్నది: మఱియు బ్రాహ్మణులందఱు గూడఁ జాల యెక్కువ నీతి మంతులును శుద్ధాచరణులు సగుచున్నారను సంగ తియు లేదు: మరియు శూద్రుల నుండు గూడ బుద్ధిమంతులు సదాచార ణులు నీ తి మంతులు నైన మనుష్యులున్నారు. ఏ యొక జాతి వారును బుద్ధిని లేక సదాచారమును గుత్త గొనియుండలేదు. కుంబు చ్చికోని యుండలేదు. బ్రాహ్మణులయందును సూర్యులు దురాచారులునైన లోకులున్నారు. అపుడు పర్ణభేదము పంశము మీఁదలేదు, కేవలము స్వభా వము పైనే యవలంబితమై యుండవలయును. ఇట్టి యాక్షిపము తెప్పుడు సగుచునే యున్నవి యివి బౌద్ధుల కాలమునను నై యుండును. మహా భారతములో నిట్టి విషయమునకు సంబంధించిన యొక మహాత్మ్యపూర్ణ మైన యాఖ్యాన మున్నది. అది యిచ్చి బుఁ బూర్తిగా నీయఁదగి యున్నది, నహుష రాజునకు బ్రాహ్మణులు శాపమిచ్చిన వర్ణనమిది పరలో వచ్చి యున్నది. నహుషుని మనస్సులో బ్రాహ్మణ ప్రస తా ప ము యొక్క పూర్ణప్రసిద్ధి బాగుగా దెబ్బకొట్టి యుండును. మన ముం ద ఆ బ్రాహ్మణుఁడు శ్రేష్ఠుఁ డెట్లగుచున్నాడు. అని యెల్లప్పుడును బ్రశ్నము కలిగియుండును. వన పర్వతములో యు ధి స్థి రు ని సర్పయోనియుండు బడిన నహుషునికిని సంవాదమున్నది. ఈ సంవాదము మిగుల మహాత్మ్య పూర్ణమై యున్నది. నహుషుఁడు చెప్పుచున్నాడు— “ఓ ధర్మరాజా? నా ప్రశ్నమునకు సముచితమైన యుత్తరము నిచ్చెద వేని నేను నీ సోద రుని విడిచిపెట్టుదును. “ఆ సమయమున నహుషుఁడు భీమసేనుని బట్టు కొని యుండెను. యుధిష్ఠిరుఁడు చెప్పెను— “సర్పమా, అడుగుము; నేను నా యెఱిగినంత మట్టు ఉత్తర మిచ్చెదను.” సహుషుఁడడిగెను— “బ్రాహ్మణుఁడని యెవరి ననవలయును?” దీనికి సరళమైన యుత్తర మును యుధిష్ఠిరుఁడు, బ్రా హ్మ ణ స్త్రీ పురుషులనుండి యుత్పన్నుఁ డైన వానిని బ్రాహ్మణుడుగాఁ దెలిసికొమ్మని యిచ్చియుండలేదు, అతఁడు విలక్షణమైన యుత్తరము నిచ్చియున్నాఁడు, అతఁడు చెప్పెను— “శాంఠి’ దయ, దానము, స త్య ము, తపస్సు, ధర్మముగల వాఁడే బ్రాహ్మణుఁడగును.” యుధిష్ఠిరుఁడు బ్రాహ్మణుని లక్షణమును దానయుచ్చ

స్వభావము ననుసరించి చెప్పెను, కాని ఎలా వాదమింతటితో ముగియు లేదు. నహుషుడు దీనిపై మఱలఁ బ్రయత్నించెను.

వాతుర్వర్ణ్యం ప్రమాణం చ సత్యం తేద్రచ్చహ్మవై సహి ॥

శూద్రేష్యపి చ సత్యం స్యాద్ దానముశ్చోభ దీపచ ॥

అనఁగా వాతుర్వర్ణ్య పృథ్వీను యినూణముగా విస్తరింపవలయును మఱియు సత్యమే బ్రహ్మము లేక బ్రాహ్మణ్యమైన యెఱుల శూద్రు ని యందును సత్యము, దానము, శాంతి మొదలగు గుణములు చూపఁ బడుచున్నవి. (దీనికి గతియేమున్నది?) యుధిష్ఠిరుఁడు దీనిచే యుత్తరము నిచ్చెను—“శూద్రునియందీ లక్షణములున్న యెఱుల బ్రాహ్మణ్యనియందు లేని యెఱులను శూద్రుడు, శూద్రుఁడు కాఁడు ఆ బ్రాహ్మణుఁడు, కాఁదు. ఈ వృత్తము అనఁగా ఆచరణమగపడిన వాని బ్రాహ్మణుఁడని చెప్పవల యును అది యగపడని వానిని చూచుడిని చెప్పవలయును.” దీనిపై నహుషుడడిగెను— “పృత్తముమీఁదటనే నిపు బ్రాహ్మణత్వమును సిద్ధాం తీకరింతురేని జాతిని గూర్చిన వివాదము ప్రయోజనము లే సంతస్యర్థ ముగా నున్నది. “యుధిష్ఠిరుఁడు దీనికి విలక్షణమైన యుత్తరమిచ్చి యున్నాఁడు (ప. అ. 18].

జాతిరత్రో మహాసర్ప మనుష్యత్వే మహామతే ॥
సంకరాత్పర్వ వర్ణానాం దుష్పరీక్ష్యేతి మే మతిః ॥
సర్వే సర్వా స్వవత్యాని జనయంతి సదా నరాః ॥
వాత్సైధుసమథో జన్మ మరణం చ సమం సృజాం ॥
ఇద మార్షం ప్రమాణం చయే యజామహ ఇత్యపి ॥
తస్మాచ్ఛీలం ప్రధానేష్టం విదుర్వే తత్త్వదర్శినః ॥
కృత కృత్యాః పునర్వర్ణా యది వృత్తం స్థనవిద్యతే ।
సంకరస్తత్ర రాజేన్ద్రో బలివాన్ ప్రసమీక్షితః ॥

యుధిష్ఠిరుఁడు చెప్పెను. “ ఓ సర్వా, ముఖ్యుడాతి యీ రోజులతో మనుష్యత్వమేయై యున్నది. ఎందుచేతననగా పర్ణమూలన్నియు సంకరమై పొవుట చేత నేర్వేణు జాతుల పరిష్కయే నే ముఁదడఁజాలదు. నేనిట్టి యూహించుచున్నాను. అన్ని వర్ణముల వారును నానాజాతుల యందును సంతానము నుత్పాదించుచున్నారు. ఈ గారణముచేత వాఱిము బస్కనురణములు నందఱు సోకరీతిగానున్నవి. ఇదిగాక యే యుజామహి, ఇది నేదము యొక్క యార్థ ప్రసూణమైయున్నది. ఇందుచేతఁదత్త్వదర్శులై స లోకులు శీలమును బ్రధానముగా మన్నించుచున్నారనుట సిద్ధమైయున్నది. వృత్తముస్వచ్ఛము కాని యెడల వర్ణములు లాభకారి కానేరవు. ఎందుచేతననగా నేఁడి రోజులలో సంకరము బలవత్తరముగా కనఁబడుచున్నది.” ఈ యుత్తరమును సూక్ష్మముగా విచారించిన యెడల, ఇందు వర్ణముయొక్క యు స్థిస్వము స్వీకరింపబడిని యుట్లు తెలియఁగలదు. వర్ణములు సంకరమైపోయిన కారణముచేత వివిధ ప్రజల యందు భిన్న భిన్నా చరణము కనఁబడుచున్నది. ఇందుచేత, మొదట వర్ణమూలఁబట్టి వృత్తము పరీక్షింపఁబడుచున్నట్లు (గుఱితింపఁబడు) బడినట్లు ఇప్పుడు వృత్తము బట్టి వర్ణమును పరీక్షింపవలసియున్నది. బ్రాహ్మణ వర్ణములోని ముఁగుఘృణఁడు శీలపంతుఁడై యుసశ్యము కావలయునను వృధనిశ్చయము ప్రాచీనమై యుండెను. కాని వర్ణ సంకర కారణమున బ్రాహ్మణుల యందును బెద్దవారు పుట్టినారంభమయ్యెను; ఇట్లు భయంకరమైన గడఱిడఁబోయినది. అపుడు శీలమునకుఁ బ్రాధాన్యమీయ దగియున్నది. యెసరిశీల ముత్తమమైయున్నచో వారిని బ్రాహ్మణులుగాఁ దెలిసికొనవలసియున్నది. యుద్ధిష్ఠిరుని యొక్క యుక్తి యిట్లున్నది, దీనిఁ బట్టి వర్ణము యొక్క యు స్థిస్వము పునాది లేనిది కానేరదు. ఈ గనవిడయం తయు పర్ణసంకరముచేతఁ గలిగినదని యుధిష్ఠిరుని భాషణమునకుఁ దాత్పర్యము యుద్ధిష్ఠిరుని ముఖిప్రాయము. హుద్రుల యందు శ్రేణులున్న యెడల, హుద్రుల యందు జ్ఞానము, దాసము, దను, సత్యము మొదలగు గుణము లగవడిన యెడల ఇటువంటి గుణములు హుద్ర జాతియందును గాఁగలవని యూహింపఁజాడదు. ఇఁకనేనుంటే హుద్రుల యందు బ్రాహ్మణ సంకర మైన కారణముచేతఁ గొండఱు హుద్రుల యందు బ్రాహ్మణ జాతియొక్క గుణములగవడనారంభించినవి. బ్రాహ్మణునియందు అసత్యము, క్రూరతః

అధర్మము మొదలగు దుర్గుణములగవడిన యెడల, బ్రాహ్మణులలో, జెడ్డ మనుష్యులు పుట్టఁ గలరని యూహింపరాదు. ఇకనయినా బ్రాహ్మణులయందు శూద్ర వర్ణము సంకరమైపోయిన కారణముచేత నిటువంటి దుర్గుణములగవడు చున్నవని యూహింపవలయును. సారాంశమేమనఁగా యుద్ధిష్ఠిరునియుత్త రములో వర్ణమునకు జాతిచే అస్తిత్వ విశ్వాసము తిరస్కరింపఁ బడలేదు. ఇక నేనుంటే యరని భాషణమును బట్టియెఱి వర్ణమున అస్తిత్వమే ప్రకటమగు చున్నది.

యుద్ధిష్ఠిరుని భాషణమందు వర్ణసంకరము వలని యసర్వోత్ప్రేక్షణము పూర్తిగా సిద్ధించుచున్నది. హిందుస్థానమందలి యూర్యులకు నెప్పుడును ఏవర్ణ సంకర భయమారంభయ్యెనో దానికెఱ గారణమిదియేయై యున్నది. వర్ణము లేక వంశమే మనుష్యుని స్వభావమునకు ముఖ్యస్తంభమని వారూహించు చుండిరి. ఈ వర్ణము వారి కిటువంటి స్వభావమే యగునని వారి యొక్క దృఢనిశ్చయమై యుండెను. వారు వర్ణముతోపాటు స్వభావమునకు నిత్య సాహచర్యమును విశ్వసించుచుండెడివారు. ఈ సిద్ధాంతమెంతవఱకు సత్య మనునది మఱియొక విషయము. మఱియు నిటువంటి దృఢనిశ్చయము కేవలము భారతీయూర్యులకే యుండునదికాదు. ప్రస్తుత కాలమున యూరోపీ యూర్యులు గూడ నిట్లే తలంచుచున్నారు. యూరోపియన్ ప్రజలజాతి నవ్య ఖండముల వారు పోటీ చేయఁజాలరాని వారి దృఢనిశ్చయమై యున్నది దక్షిణాఫ్రికా యందలి హిందువుల యెడ నీగ్రోవారి యెడ యూరోపీయుల నడవడికిదే కారణమని నమ్ముట కేయాటంకమునులేదు. జర్మనువారును ప్రాచీనవారును మొదలైనవారు ఆర్యజాతితోఁ బోటీని ఇతరజాతి మనుష్యులు చేయఁజాలరను సంగతిని విశ్వసించుచున్నారు. వీరిలో విశేషించి జర్మనుల యాక్షేపమిదియేయై యున్నది. శూరత, బుద్ధి మొదలగు వానిలో జర్మనులు మిగిలిన వారి కంటె జాలయెక్కువ యని వారభిమానించుచున్నారు. ఇంగ్లీషు వారు మొదలగు పాశ్చాత్యులు స్వయముగాఁ దమ్మునూర్యులని చెప్పి చెప్పించుకొనుచున్నారు వ్యవహార జ్ఞానమునకును రాజకార్యములకును

నావశ్యకములైన గుణములును వ్యాపారములోఁ బోడిచేసి గెలిచికొను సామర్థ్యమును ఆర్యవంశమందెక్కువగా నున్నవని వారు తలంచుచున్నారు; అన్యఖండములవారును సన్యజాతివారును ఇందులో వారిని బోడి చేయు జాలరు. శాత్పర్ణము, పాశ్చాత్య దేశములలో నేటిపఱకు, ఆర్యవంశము వారియందుఁ గొంత విశేష సామర్థ్యమున్న దనియు, ఈ సామర్థ్యముతో వార్యవంశమునకు నిత్యసంబంధ మున్నదనియు దృఢ నిశ్చయమున్నది.

భా ర తీ యా ర్యు ల నీ తి ము త్త

పాశ్చాత్యార్యులకంటెఁ గూడ విశేషించి యధికముగా నుదాత్తము నుదారములైన కల్పన భారతీయార్యులది యై యుండెను. భారతీయార్యులు ఆర్యవంశములను గేవలము, వారు కూ రు లు, వ్యవహారములలో నేర్పరులు, బుద్ధిమంతులు నుద్యోగులు సనియే యుచ్ఛతములుగా విశ్వ సింపలేదు: కాని ఆర్యవంశములయే మఱియొక సామర్థ్యమును బట్టియు గొప్పతనము నొసగియుండలేదు— ఔన్నత్యమునకుఁ గారణము, ఆర్యులు నైతిక సామర్థ్య మందఱకంటెను శ్రేష్ఠులని వారియొక్క కల్పనయుండెను. ఐందియేకాదు, ఆర్యశబ్దమున కేజాతివాచమైన యర్థముండెనో యది గూడ మాఱిపోయి శ్రేష్ఠమైన నీతివాచకార్థము అయిపోయెను, ఈ యర్థ మందీశబ్దము పురాతన గ్రంథములలో నెవఁదెగకుండ వచ్చుచున్నది. వారు మంచి యాచరణమును ఆర్యాచరణమనియుఁ చెప్పదానిని అనార్యాచరణమనియుఁ దెలుపు చుండెడివారు. భగవద్గీతలో అనార్య బుష్టశబ్దము నందే వచ్చియున్నది. శ్రీ బామార్య స్వభావానాం” (రామాయణము) (నమయములో) చెప్పి వారు, ఆర్యశ్రీ లార్యస్వభావము గల వారు అనఁగా పతి దేవతలై యున్నారని విశ్వసించుచుండిరి. సారాంశము, ఆర్య వంశీయులు శూరుతనుందును బుద్ధిమంతులనుందును శ్రేష్ఠులై యున్నట్లే నీతికార్యములయందును శ్రేష్ఠులై యున్నారని వారికి దృఢ నిశ్చయముండెను. యధిష్ఠిరుఁడు బ్రాహ్మణుని యొక్క వర్ణనము నెట్లు చేసెనో అంతకంటె నీతిమత్తయొక్క యధికమైన యువాత్త చిత్రమును వ్రాయ జాలఁడు. భారతీయార్యుల యూహలో

దయ, శాంతి, తపము, దానము మొదలైన పద్మణము లుండనే యుండవలయును. “ఉత్తాస్మతః ఋషిర్యథా” (రామా) ఈ యుపమను బట్టి కూడ బ్రాహ్మణులయొక్క సత్యవాదిత్వ కల్పనమున యెదుట నిలబడిపోవుచున్నది. “ఏ ఋషి ముఖమునుండి అనృత భాషణము వెడలునో, వానివలె నిస్తేజస్కుడగును.”— ఈ ఉపమానము గైకొన బడినపుడు. బ్రాహ్మణుల సత్యవాదిత్వము భారతీయుల యుద్ధ సమయమున లేక రామాయణ మహాభారతముల సమయమున మాన్యమై యుండియుండుననియే విశ్వసించవలయును. బ్రాహ్మణుని యందుఁ జెప్పబడిన గుణములు బ్రాహ్మణ జాతి మనుష్యుని యందెల్లపుడు నుండనే యుండవలయును. భారతీయారుల దృఢనిశ్చయమిట్లే యుండెను. జాతి గుణములు సహజముగ (సులభముగా)నే స్వభావ సిద్ధములై యున్నది. అవి మాఱునేని వాని జాతియందే భేదము తటస్థించి యుండును. ఈ దృఢనిశ్చయము చేతనే యుద్ధిష్ఠిరుఁడు, గుణముచేత జాతి గుణితింపఁ బడఁ గలదని నిర్ణయము చేసెను. ఇట్టిది మహత్త్వ పూర్ణమైన యొకకథ యుపనిషత్తులో నున్నది. ఒక ఋషి యొద్దకు సత్యకామజాబాలుఁడు ఉపసయనము (శిక్షాప్రాప్తి) కై వెళ్ళెను. అప్పుడు గురువు వాని నామమును జాతిని గూడ నడిగెను. వాఁడుత్తర మిచ్చెను— నా తల్లి “నీ బాబెవరో నాట జ్ఞప్తిలేదు. అని చెప్పెను. అప్పుడు ఋషి యనెను—” (ఎచట పేలకొలది మనుష్యుల సత్యమాడు చుందురో యచట) నీవు సత్యమాడుచున్నావు. ఈ కారణముచేత నీవు బ్రాహ్మణుని పుత్రుఁడవేయని నేను నిశ్చయించు కున్నాను.” ఈ ప్రశ్నోత్తరములబట్టి, ప్రాచీనకాలమున బ్రాహ్మణుని యొక్క సత్యవాదిత్వము విషయమై ఏయుదాత్త కల్పన యుండెనో దాని దిగ్దర్శనము కాఁగలదు. ఇంతియేగాదు. ఇంకనేమంటేని ఆచారమున బ్రాహ్మణునికని సత్యమునకును సత్యంత సాహచర్య మూహించబడుచుండెను.

వర్ణనమునకు స్వభావముతో నిత్య సంబంధమున్న కారణముచేత, వర్ణమునందు మిశ్రణమైపోయినచో స్వభావమునందుఁగూడ మిశ్రణము

తప్పక కావలసియున్నదని భారతీయార్యు లాహించి చెప్పుచున్నారు. వర్ణ సంకరమున వర్ణము స్వభావ సంకరమని వారు విశ్వసించుచుండిరి. అనేక వర్ణసములంబట్టి, వారియొక్క యూహప్రకారము శూద్రజాతి స్వభావ మనార్యము అసంగ జన్మదిగాఁ బుట్వక యుండవలయునని వారి యొక్క స్థిరాభిప్రాయమైనట్లు తోచుచున్నది. మైచ్చులును సస్యమైన వర్ణ జాతులును దుష్టములగు చున్నవని వారికి నమ్మకముండెను. పై వర్ణ సములంబట్టి వర్ణ సంకరము కల్గము వంశము చేయవలయునని యగ వడఁ గలదు. భారతీయార్యులలో వర్ణ సంకరము విషయమై యతిశయ మగు ద్వేషముండెను, ఇందుచేత జాతుల బంధనము విషయమై వారి యభిప్రాయమునుకూలముగా నుండెను. నుతీయు భిన్న భిన్న జాతులు వివాహబంధనము చేత బంధింపఁబడెను. ఇంతేకాక జాతియొక్క బీజము భారతీయ సనూజమునందుఁ బూర్ణముగా నిండియుండెను. బ్రాహ్మణ క్షత్రియ పైత్యులకుఁ గూడ స్వాభావిక ధర్మములు ప్రత్యేకముగ స్థిరమై పోయెను. భగవద్గీతలో జాతులు స్వభావసిద్ధము లనుకల్పన కలదు. మతీయు, అందులో, ఈ భేదమీశ్వర నిర్మితమని స్పష్టముగా జెప్పఁబడి యున్నది. 'జాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మ విభాగళః,' ఇది భగవద్గీతా వచనము. ఇందు భిన్న భిన్న జాతులకు స్వభావ సిద్ధములైన భిన్న భిన్న గుణములు కలవను సంగతి మన్నింపఁ బడి యున్నది. ఇందుచేతనే సంకరము యొక్క భేదము అసంగ జాతి భేదము (వర్ణము-జాతి) యొక్క బంధనము స్థిరమయ్యెను. మతీయు హిందుస్థానమందు భిన్న భిన్నములైన జాతులనెడి వృక్షములు విస్తరిల్లెను.

పై ని పర్ణింపఁ బడిన యుద్ధిర సహుష సంవాద మెప్పుటిదో యిపుడు నిశ్చయించుట కిచ్చకలుగుచున్నది. " ఈ సమయమున నన్ని వర్ణముల వారును నన్ని జాతులయందు సం తానము నుత్పాదించు చున్నారు." అనియొద్దిక్షిరుఁడు చెప్పిన సంగతి యెప్పుటిది? మహాభారత మునకు మునుపు జాతి బంధనము విశేషించి యన్ని సమయములయందు నుండెను. లోకులందఱయందును వర్ణసంకలము ఆయి యున్నదని యుధి

షీరుని యొక్క కథనము, ఈ మాట యే సమయమును లక్ష్యముగా జేసి చెప్పబడి యున్నది. దీని నిశ్చయింప వలయును. ఈ కథాక్షము విశేషించి బౌద్ధులపై నై యుండును. బౌద్ధులు జాతి కలహములను దూరముగాఁ ద్రోసివైచి యున్న జాతులను నేకము చేయుటకై ప్రచారము నారంభించి యుండెను. ఈ వర్ణన మప్పటి స్థితిదే యై యుండును. లేక, చంద్రవంశీయార్యులు మొట్టమొదట హిందుస్థానమునకు వచ్చినపుడు తొలుదొల్ల వర్ణము విషయమై విశేష లక్ష్యమును జేయులేదు. భిన్న భిన్న వర్ణస్థులు కూడ్ర స్త్రీలను జేసికొనిరి. ఆ నైపు ఈ వర్ణనమును గూర్చిన సూచన యై యుండును. ఈ రెండు సమయములను మినహాయించి మఱి యెన్నడును జాతియొక్క బంధనముల్కుశిలములు కాలేదు. పైని సత్యకాముండైన జాబాలుని గుఱించి వ్రాయబడిన సంగతి ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోఁ గలదు. అదియుఁ బైనమనుషుదియే కావచ్చును. బౌద్ధుల కాలమున జాతిబంధనము పై ననాధారము కలిగిన కారణముచేత మహాభారతానంతరము చాల శీఘ్రముగనే జాతిని సంబంధించిన నియమములు బాగుగా (గతినమై) నాటుకొని పోయెనని మనము చూపియుంటిమి.

బ్రాహ్మణుల శ్రేష్ఠత్వము

ఋగ్వేదము మొదలుకొని అనఁగా క్రీస్తు వత్సరమునకు 3000 ఏండ్లమునువటి నుండియు మహాభారతకాలము వఱకుఁ జాతుర్వర్ణ్య సంస్థ వ్యాపించి యుండెననియు నాలుగు వర్ణములుగాక వాని మిశ్రణము వలన ననేక వర్ణములు గాక వాని మిశ్రణము వలన ననేక వర్ణములు ఆయి యుండెననియు నింతదాఁకఁ జెప్పబడియెను. ఈ విస్తారమునకు ముఖ్య బీజము, ఆర్య వర్ణముల నైతికాన్యత్య స్వరూపము మిక్కిలి యుచ్చమై యుండుటయు శూద్రులయందును నీ సంగతి లేకుండుటయు నై యుండెను. ఇందుఁగూడ నివ్విశేష పరిస్థితిలో బ్రాహ్మణుల యుండరము

చేత దానికి స్థిర స్వరూపము ప్రాప్తించెను. మహాభారతములో మాటిమాటికిని బ్రాహ్మణులవిషయమై యందఱి మనస్సులోను నత్యంతాదర ముండవలయు నని చెప్పబడియున్నది. దీనికిఁగారణము బ్రాహ్మణులయొక్క నీతివిశేషము మహాభారతమందెక్కువరీతిగా వర్ణింపబడుటయైయున్నది. బ్రాహ్మణులందఱును దను యాచారమును నిజముగా నుత్తమమైన రీతిని రక్షించుకొని యుండిరో లేదో మనమిది చూడవలసిన యుపసరములేదు; ఇఁకనేమంటే మహాభారతమందు బ్రాహ్మణులయొక్క తపస్సు; సత్యవాదిత్వము, శాంతి వీనియొక్క వర్ణనమున్నది; దానిచేత సప్రపంచవారికి బ్రాహ్మణుల విషయమై యున్న యభిప్రాయము చక్కగాఁ బ్రకటము కాఁగలదు. మహాభారతముయొక్క యాదినర్యములోనున్న కణ్ఠ్యముపై వర్ణనమునుబట్టి బ్రాహ్మణులు వేదవిద్యా పఠనమును ఇంద్రియనిగ్రహ పూర్వకముగాఁ దవశకరణమును బ్రపంచమునఁ దమకర్తవ్యములుగా విశ్వసించియుండిరని ప్రకటమగుచున్నది. పసిష్ఠ విశ్వామిత్రుల కలహమును వర్ణించుట బట్టియు బ్రాహ్మణ క్షత్రియుల మధ్య నుపస్థితమై యున్న ఖేదము దాగుగాఁ గన్పట్టగలదు. ఇంద్రియ దనునము, శాంతి, తపశ్చర్యయు బ్రాహ్మణుల ముఖ్యకర్తవ్యములుగా విశ్వసించబడుచుండెడివి. విశ్వామిత్రుఁడు పసిష్ఠుని కానుభవమును హరించెను; అప్పుడును పసిష్ఠునికే గోపమురాలేదు. విశ్వామిత్రుఁడు పసిష్ఠుని నూఱుగురు కొడుకులను జంపివై నెను. అప్పుడును పసిష్ఠుఁడు బ్రహ్మాదండమున త్తలేదు; (వైశిఁదీయలేదు) సన్నద్ధము చేయలేదు. విశ్వామిత్రుని స్థితి దీనికి వివరితముగాఁ జూపింపబడి యున్నది. ఆతనియొక్క శాంతి వెంటనే యొక మాటలోనే తొలఁగిపోవుచుండెడిది. పంపలకొలఁచి యొండ్ల వరకు నీతఁడు తపస్సు చేసెను. కాని మొనకనుజూడఁగనే యుతఁడు రానువతుడైపోయెను. ఈవిధముగా శాంతి ఇంద్రియ నినుమము మాటిమాటికి ఇండిత మైనప్పటికిని నీతఁడు బ్రాహ్మణ్య ప్రాప్తికై పలుమూఱు బ్రయత్నించెను. తుదకు శాంతి, ఇంద్రియనిగ్రహము వీనిపై నధికారము లభించినప్పటికి అతఁడు వెంటనే బ్రాహ్మణుఁడై పోయెను. మహాభారతములో నిటువంటికథ లనేకము లున్నవి, జరత్కరముపి రేవలము తపస్సుమీదనే ధ్యానముంచి, పివాహము చేసికొను సభిప్రాయమును విడచి రక్షింపఁ దలచుచుండెను. కాని పితృదేవతల యాజ్ఞపేత నొకపుత్రుఁడుకలుగువఁడు గృహస్థాశ్రమములోనుండి, పుత్రుఁడు కలిగినతర్వాత, గృహస్థాశ్రమమువిడిచి

యంతఁడు తవస్సుచేసెను. ఈ కథ లన్నిటిబట్టియు యుధిష్ఠిరుడు బ్రాహ్మణుని లక్షణములలోఁ జెప్పిన శాంతి, దయ, దాసము, సత్యము, తవస్సు, ధర్మము మొదలైనగుణములు బ్రాహ్మణునియందు నిజముగా నుండెడివని ప్రకట మగు చున్నవి. అట్టి గుణములచేత లోకులు బ్రాహ్మణులను సమాధరించుటయే గాక, తవస్సామర్థ్యముచేత బ్రాహ్మణులయందు వారు విలక్షణకర్తనిగావ విశ్వ సించుచుండిరి. స్వభావముగా లోకులకు వసిష్ఠునందువలె నానాచార సుఖ సాధనములు కేవలము తన యిచ్చచేత తనకేగాక యితరుల యుపయోగ మునకును ఉత్పాదించుక క్తి బ్రాహ్మణులయం దున్నదను దృఢ నిశ్చయము కలిగిపోయెను. ఇతిహాస కాలమందుఁ గూడ జాలసారులు సదాచార మందును దవస్సందును గొంతయద్భుతసామర్థ్యమున్నట్లు చూడఁబడుచున్నది. ప్రాచీన కాలమందు దానివిషయమై యంతకంటెను సధికకల్పన యున్నదో నేమియు నాశ్చర్యములేదు. వసిష్ఠునిప్రభావమును జూచి విశ్వామిత్రుఁడు తునకిట్లనెను. “ధీగ్బలం క్షత్రియ బలం బ్రహ్మ తేజోబలం బలం” అగుఁగాక; ఈ విధముగా సదాచారము ఇంద్రియ దమనము శాంతి సంసారమునుండి విరక్తి మొదలైన గుణములచేత బ్రాహ్మణుల యాధ్యాత్మిక తేజము సహజముగనే వృద్ధి గొందు చుండెడిది. మఱియు వారి విషయమున లోకులకుఁ బూజ్య భావము కలిగి పోయెను. అన్ని వర్ణములపై నను బ్రాహ్మణుల శ్రేష్ఠతయొక్క ముద్ర నాటు కొనెను. అది కారణముచేత వర్ణవిభాగమున కొక విధముగు సధిక సహాయము లభించెను.

చాతుర్వర్ణము యొక్క యైతిహాస కోత్పత్తి

ప్రాచీనకాలము నుండి హిందుస్థానములోని యైతిహాసిక రీతి మీఁద విచారించునపుడు పై వివేచనము యొక్క సారాంశమునుబట్టి పాఠములు వర్ణ వ్యవస్థయొక్క యుత్పత్తి యేవిధముగా నయ్యెనో యీ సంగతి యొక్క కల్పనను జేయఁగలరు. హిందుస్థానమున కార్యులు మొట్టమొదట వచ్చినపుడు వారిలో బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు వీరిద్దఱే యుండిరి. వేదవిద్యను బఠించి యజ్ఞ యాగాది సమయములయందు ఋత్వి క్కార్యమును జేసిన కారణమున బ్రాహ్మణులకు గొప్పతనము లభించెను. వారిది స్వతంత్ర జాతిగా నేర్పడెను.

బ్రాహ్మణుల యీ కార్యములు కఠినములై యుండెను: విశ్వామిత్రుని కథను బట్టి యీ సమయమున నీ జాతి యుభేద్యము కాకుండెనని ప్రకటమగు చున్నది; అనఁగా. ఇతరులైన క్షత్రియు జాతివారు, ఇచ్చయు సామర్థ్యము నున్నమీఁదట? బ్రాహ్మణులు కాగలిగిరి. పంజాబులో నార్యులు నివసించిన మీఁదఁ గృషికర్మ నారంభించువారిని యొక ప్రత్యేక జాతి యై పోయెను. వారు నిట్టులు లేక వైశ్యులు. పంజాబులో నివ్విధముగా భిన్న భిన్న వ్యాపారముల కారణమున బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు నని మూఁడు జాతులేర్పడెను. కాని యిప్పటి వఱకు మూఁడు వర్ణములు లేకుండెను. మూఁడు జాతులవారును ఆర్యులే యై యుండిరి. మఱియు వారి వర్ణము రూఢ నొకటియే యై యుండెను. అనఁగా వారు తెల్లగా నుండిరి. ఈ మూఁడు విభిన్న జాతులయందును బరస్పరము కన్యనిచ్చి పుచ్చుకొనుట యుండెను (కన్యా వ్యవహారముగు చుండెడిది, అనఁగా బహుప్రకారముల ననులోమ రీతినిబట్టి బ్రాహ్మణులు మూఁడు వర్ణముల కన్యలను క్షత్రియుఁడు రెండు వర్ణముల కన్యలను స్వీకరించుచుండెను. దీనికొక భిన్నుట మెల్ల మెల్లగా హిందుస్థానమందార్యుల నివాసము పెరుగఁ జొచ్చెను పిదపఁ జంద్రవంశీయార్యులు గూడ వచ్చిరి. గంగా యమునా ప్రదేశముందు వారి రాజ్యములు స్థాపితమయ్యెను. ఆ సమయమున నార్యుల సమాజ వ్యవస్థ ముందు హిందు స్థానముల నివాసు (ల ప్రవేశమయ్యెను) లు చేరుట తటస్థమయ్యెను. వారి ఉపయోగము సాధారణముగా నన్ని విధముల దాస కర్మమునందును గానారంభమయ్యెను. మఱియు శూద్రులు అనఁగా మూఁడు జాతులకు శుభ్రాష చేయు నాల్గవ జాతిగా నేర్పడెను. (సయ్యెను)

మెల్ల మెల్లగాఁ బైజాతివారు శూద్ర స్త్రీలను గ్రహింప నారంభించిరి. ఇప్పటి నుండియే వర్ణోత్పత్తి యయ్యెను. ఆర్యజాతివారి రంగు తెలుపును శూద్రజాతి వారి రంగు నలుపును నై యుండెను. ఈ కారణము చేత వర్ణము (రంగు) నామ జాతి స్వరూపము ప్రాప్తించెను. పాశ్చాత్య దేశములందుఁ గూడఁ బాశ్చాత్యార్యులకు నీగ్రోలతో సంబంధము కలిగి

నవుడు, వర్ణమునకు జాతి స్వరూపము ప్రాప్తమయ్యెను. ఇట్టి వైదిక కాల మందుఁ దుష్టవర్ణులైన శూద్రుల సంబంధము చేత వర్ణము అనఁగా జాతి యొక్క భేదము పుట్టెను. మఱల శూద్రుల స్త్రీని గ్రహించవచ్చునా లేదా యని జగడము లేచెను. దీనికిఁ బిమ్మట శూద్రుల స్త్రీ సంజానమునకు తర గతి తక్కువగా నెంచఁ బడెను మరియు నీ కారణముచేత నింకను భిన్న భిన్న జాతులుత్పన్నమయ్యెను. అర్చ్యల సభ్యతము బుద్ధిమత్తయు శూద్రుల బుద్ధికంటెను నున్నతమై యుండెనుఁ ఈ కారణములచే శూద్రుల స్త్రీ వల్లఁ బుట్టిన సంతతిని దక్కువగా నెంచునలవాటు బయలుదేరెను. అట్లు శూద్రులు, పారశవులు మొదలైన జాతులయ్యెను. వైశ్యులు శూద్రుల స్త్రీని గ్రహించునెడల వారి సంతతి వైశ్యులుగనే విశ్వసించఁ బడుచుండెను, ఈ కారణముచేత వైశ్యుల రంగునందుఁ జాలభేదము తటస్థించెను వైశ్యవర్ణము వచ్చనిదిగా విశ్వసించఁ బడెను. క్షత్రియుల రంగునందును నిట్టి భేదము తటస్థించుచు వచ్చెను. వారి రంగు ఎఱ్ఱనిదిగా (నూహించఁ బడెను) దెలువఁబడెను. కాని యీ వర్ణముల (రంగుల) యొక్క యిది (స్థూలమైన) మోటతక్కువుగా నున్నది. దీని కవవాదము లేదన్నమాట లేదు.

ఆర్యజాతి వారియు శూద్రజాతి వారియు వర్ణము (రంగు) నను సంస్కారములయందు నున్న భేదమే నీతిమత్తయందును నుండెననుట యన్నిటికంటెను ముఖ్యమైన విషయము: ఆర్యుల యీ దృఢనిశ్చయము చాలగనే యుదాత్తమై యుండెను. వారు జేత (విజయ) లైన కారణము చేతనే గొప్పతనమునకుఁ బట్టుదొరకుటగాక యింకొక కారణము మేము నీతియందుఁ గూడ శూద్రులకంటె శ్రేష్ఠులకును కల్పయ్యెయుండెను. మఱియు, వారి యాచరణము సైతము నిజముగ నిటువంటిదై యుండెను. వారూర్ముఖులు సకలసద్గుణ యుక్తులుగను అనూర్ముఖులు దుర్గుణ యుక్తులుగను నూహించుచుండిరి. ఆర్య శబ్దమునకు సాధికముగా నర్థము మాఱిపోయెను. దానికి నీతిమత్తతో సంబంధము దొరకెను. ఇదే కారణముచేత నార్యుల సంబంధము నిష్ఠముగా నూహించఁ బడెను. దీనిచేత

నీతియందుఁ గూడ, గళంకము (కొఱత) తటస్థించునని వారూహించు చుండిరి. వర్ణసంకఁ డము విషయమై వారికున్న అసర్వోత్త్రేక్షణమునకుఁ గారణము ఆర్యవర్ణపువారు నీతిలో నున్నతులై యుండుటయు, పూద్ర వర్ణముతో వారికి సంకరమగునేని వారి సంతాన మాచరణమందుఁ గూడ నీ చులు కాలగలవనుటయు చెండ్ల యై యుండెను. ఇందుచేత బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యులు పూద్రస్త్రిని గ్రహించఁ గూడవను నియమము తటస్థమయ్యెను. ఈ నియమబంధనము యొక్క న్యూనాధికతల కారణమున బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యులందుఁ గూడ దిన దినము భేదముధికముగాఁ జెరుగుచు వచ్చెను. బ్రాహ్మణుల యూచరణ మంత్యంతము శ్రేష్ఠమై యుండెను. ఇందుచేత సమాజమందు వారి విషయమై యాదరము పెరుగఁ జొచ్చెను. బ్రాహ్మణుల శాంతి, వారి తపస్సు వారికిఁగల సంసార విరక్తి యొదలైన గుణములు వారి వర్ణమును శ్రేష్ఠముగాఁ జేసివైచెను. వాతుర్వర్ణము యొక్క యైతిహాసికోత్పత్తి యీ విధముగాఁ గనిపించుచున్నది. బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులు నాలుగు వర్ణములు, సంశానుగత స్యభావముచేత నుత్పన్నములై నవి. వారియందుఁ బ్రతిలోమ వివాహమందైతే విశేష దృష్టి యుంపఁబడెను. బ్రాహ్మణ స్త్రీకి శూద్రువతినుండి పుట్టిన సంతానము మిగుల నింద్యముగా నూహించఁ బడి చాందాలురలో గణించఁ బడెను. ఇదే విధముగా క్షత్రియ స్త్రీకి శూద్రు పురుషునుండి పుట్టిన సంతతి ధర్మబాహ్యులైన నిషాదులుగా గణించఁ బడెను. పై చూడఁడు వర్ణములయందుఁ బ్రతిలోమ వివాహమువల్ల నుత్పన్నమైన సంతానము వేఱు జాతిదిగా గణించఁ బడెను. కాని పైని చెప్పఁ బడిన పూద్రసంతతివలె ధర్మ బాహ్యముగా నూహించఁ బడలేదు. ఈ ప్రకారముగా వర్ణములయొక్క భిన్న భిన్న జాతులయొక్కయు నుత్పత్తియొక్క బాడ యైతిహాసిక రీతిచే లభించుచున్నది మహాభారతమందు వర్ణముల యుత్పత్తి యొట్లు చెప్పబడెనో పైని వ్రాయ బడిన యుత్పత్తితో దానికి మైత్రి యొట్లు కుదురునో యిది యిప్పుడు చూడవలయును.

మహాభారతము యొక్క సిద్ధాంతము

శాంతివర్ణముయొక్క 188 వ యధ్యాయముందిట్లు వర్ణింపఁ బడి యున్నది— బ్రహ్మ మొదట బ్రాహ్మణులనే పుట్టించెను. వీర్లును సర్వ పాప్తికై యతఁడు సత్యము, ధర్మము, తపస్సు, శేషము, అపారము, సవిత్తత సృజించెను. దీని తరువాత మనుష్యులలో బ్రాహ్మణక్షత్రియు వైశ్య శూద్ర) వర్ణములను మఱియు సత్యాది గుణములనుగై నయుస్య ప్రాణివర్ణముల వర్ణములను సతఁడుత్పాదించెను. బ్రాహ్మణుల వర్ణము (రంగు) శుభ్రము, క్షత్రియుల వర్ణము అరుణము, వైశ్యులది పీఠము శూద్రులది కృష్ణమునై యున్నది,” ఇట్లు చెప్పి యొక శంకను లేపఁ దీసెను— “బ్రాహ్మణాది చాతుర్వర్ణ్యమందుఁ గల భేదమునకుఁ గారణము శ్మేతాది వర్ణము (రంగు) లైన వక్షమున మరల సన్ని వర్ణములును సంకీర్ణములై యున్నవి. ఎందుచేతననఁగా ప్రతివర్ణమునందును వేర్వేరు రంగులు గల మనుష్యులున్నారు. శేషము రంగుచేతనే వర్ణభేదము విశ్వసింపఁ బడఁ జాలదు. ఇతర కారణములచేతఁ గూడ వర్ణమందు భేదము విశ్వసింపఁ బడఁ జాలదు; ఎందుచేతననఁగా బ్రాహ్మణాదు లన్నిది యందును గామ, క్రోధ, భయ, లోభ, మోక్ష, చింతలయొక్క యొక విధమైన ప్రభావమున్నది. మఱివర్ణభేదముండుటకుఁ గారణమేమి? బ్రాహ్మణాది సర్వవర్ణుల శరీరమునుండి స్వేద, పూత్ర, మల, కఫ, పిత్త రక్తములొక విధముగనే (వెలువలికి వచ్చుచున్నవి) వెడలుచున్నవి; ఇక వర్ణభేదమును విశ్వసించుటకు నవసరమేమి?” భృగువు దీనికి ఉత్తరము నిచ్చియున్నాడు— “సమస్త ప్రపంచము మొదట బ్రాహ్మణ మయము గనే యుండెను; కాని కర్మానురోధమున దానికి వర్ణ భేద మావ ము ప్రాప్తించెను. బ్రాహ్మణులలో రజోగుణ ప్రధానులైనవారు దిగ్భ్రమణ్యము నందలి ప్రీతి, క్రోధము యుద్ధముచేయు నలవాటు, సాహస రిత్తియునఁబ్రేమ వీనిచేత క్షత్రియులై పోయిరి. రజస్మో గుణముల మిక్కిలముచేతఁ బశుపాలనము, కృషికర్మమును జేయనారంభించిన బ్రాహ్మణులు వైశ్యు లైరి. తమో గుణప్రధానులైన కారణముచేత హింసయుండు ససత్యమందు

నాసక్తులై మనసుకు వచ్చిన కామముల జీవనోపాయము చేయు నారంభించిన వారు శూద్రులైరి. కార్మియోగమును బట్టి యొక జాతియే భిన్న భిన్న పర్ణములయ్యెనని తాత్పర్యము. ఈ వివేచమందు పర్ణత్వముయొక్క యుప పత్తి సత్య రజస్తమో గుణములతోఁ గలుపఁబడి యున్నది. దీనియొక్కయుఁ దాత్పర్యము పై యైతిహాసికోపపత్తితోఁ గలసి మెలసి యున్నది. సత్యముయొక్క రంగు తెలుపు, రజస్సుది యెఱుపు తమ స్ఫుని నలుపు నగుచున్నది. రజస్సు గలిసిన రంగు పసుపగుచున్నది. సత్య రజస్తమస్ఫుల కల్పనికమైన రంగుల యాధారము మీఁద పర్ణముల యొక్క కల్పన చేయఁబడి యున్నది; మరల నందు స్వభావభేద మునెడి ప్రధాన విషయము కట్టువడి పోవలేదు. బ్రాహ్మణులు సర్వశీలు రగుచున్నారు. శూద్రులు తమో యుట్టులును క్షత్రియులు రజో యుట్టులు నగుచున్నారు. ఈ మొదలగు పర్ణసములయందు పర్ణముల స్వభావ భేదముయొక్క యుస్తిత్వము మన్నింపఁ బడుచున్నది. ఇందు రెండు పంశీయుల జేఱగు నీతిమత్త చేతనే వాని యుచ్చనీచ భావము నిర్ణయించుటకై ప్రశుత్పము చేయఁబడి యున్నది. ఇందు, నిజముగానేక జాతియేయుండి తరువాత వేఱ్యేఱు స్వభావముల ననుసరించి వంశము యొక్క అనఁగా పర్ణముయొక్క భేదము తటస్థముయ్యెనను సంగతి మాన్యము చేయఁబడి నట్లగవడుచున్నది. పర్ణమునకు గుణము స్వాభావిక మై యున్నది. ఈ సిద్ధాంతము విశేషించి బ్రాహ్మణ శూద్ర పర్ణములకే యుపయుక్తమగును. ఒకటి సత్యప్రధానము రెండవది తమః ప్రధానమునై యుండెను. యుఢిస్థిరుని యుత్తరములో బ్రాహ్మణులయందుఁ చెప్పఁ బడిన సత్యము, తపస్సు మొదలైన గుణములే యివటఁ గూడ జెప్పబడి యున్నవి.

వి వా హ బ ం ధ న ము

చాతుర్వర్ణముయొక్క యుత్పత్తిమాట యెట్లున్నను, మహాభారతమునకు మునుపవీనుండియు హిందుస్థానమందుఁ జాతుర్వర్ణ్య వ్యవస్థ

యుండెననుటలో సందేహమేమియునులేదు. మఱియు నీ వ్యవస్థకు మూల బీజమైన రంగుయొక్క భేదము సభ్యతయొక్క భేదము మహాభారత కాలిక మైన స్థితియందు లేదనుటయు మన్నింపఁదగి యుండును. ఎందుచేతననగా పై నీయఁబడిన శాంతి పర్వాను వాదములో, అన్ని పర్ణముల యందు నన్ని రంగులు కనఁబడుచున్న పనియుఁ గామ త్రోధాదుల ప్రబలత సర్వత్ర మున్నదనియు విశ్వసింపఁ బడి యున్నది. కాని యీ రెండు సంగతుల యధిక స్వరూపము మహాభారత కాలమందును స్థిరమై యుండును. ఇది లేని యెడల బ్రాహ్మణుల విషయమై పూజ్యులు స్థిరముగా నుండక పోవును. మంచిది; యీ సంగతి సఱుంచి యీ పర్ణములయందుఁ బరస్పరము కన్యనిచ్చి పుచ్చుకొనుట యుండెడి బంధనము మహాభారత సమయమున ను పస్థితమై యుండెననుట మన్నింపఁగది యున్నది. బ్రాహ్మణ క్షత్రియు వైశ్యశూద్రుల వ్రతము సాధారణముగా దమ జాతిలోనే వివాహమును జేసికొను చుండిరి. మిగస్థినిజా చేసిన యీ సమయపు పర్ణము బుట్టియు నిదే సంగతి తెలియుచున్నది. అతఁడు చెప్పుచున్నాఁడు— “ఈ జాతులు ఒండొరులలోనే వివాహముఁ జేసికొను చున్నది. కేవలము బ్రాహ్మణులకు, ఉచ్చైష్ఠ పర్ణ మగుట బట్టి, యన్ని జాతుల స్త్రీలను గ్రహించెడి స్వాతంత్ర్యము కలదు.” (సంభవోపా, ఉస్కి వహే జాన్కాపీ యపూర్ణవో) క్షత్రియులును పైత్యులును దమకంటే నీవ జాతివారైన స్త్రీలను గ్రహించుచుండి యుండురు. కాని సమస్త ప్రమాణముల మీఁద విచారింపఁగా మహాభారత సమయమున క్రాహ్మణులిట్టి యనులోమ వివాహమును బ్రత్యక్షముగాఁ జేయుచుండిరి. మఱియు అనుశాసనిక పర్వముయొక్క 44 వ యధ్యాయముందు స్పష్టమైన పచనముకూడ నున్నది. పూర్వకాలమున బ్రాహ్మణునికి చూఁడు పర్ణముల స్త్రీల నుండియుఁ బుట్టిన సంతానము బ్రాహ్మణుఁడు గనే విశ్వసింపఁ బడు చుండెను; కాని తరువాత మరల నీ నియమము సంకుచితమయ్యెను.

మఱియు మహాభారత సమయమున బ్రాహ్మణ, క్షత్రియులు వీరిరువురనుండి వుట్టినసంతానము బ్రాహ్మణుఁడుగా నెంచఁబడుచుండెను. విలోమ అనులోమ సంబంధముల కారణమునఁ గొన్ని ధర్మ బాహ్యములును, గొన్ని శుద్ధాచార యుక్తములునైన జాతులేర్పడినవి. వానిలోఁ దమ తమ జాతులయందే వివాహము లగుచుండెడివి. విశ్వామిత్రుని యుదాహరణముఁ బట్టి ప్రాచీన కాల మందు నీచ వర్ణమునుండి యుచ్చ వర్ణమునకుఁ బోవు నలవాటున్నట్లు కనిపించుచున్నది. కాని మహాభారత సమయమున నీసంగతి లేకే యుండును; ఎందుచేత ననఁగా విశ్వామిత్రుని విషయమున ననుకాసన వర్ణముయొక్క మూఁడు నాలుగధ్యాయములయందొక నవీనకథయున్నది. ఆ కథ విశేషించి యీ సంగతినే కనఁబఱుచుచున్నది. యుధిష్ఠిరుఁడు ఆకస్మికముగా నిట్లు ప్రశ్నించెను.—“ఓ భీష్ముఁడా? క్షత్రియు వై శ్య శూద్రులకు బ్రాహ్మణ్యము దుర్లభమగునేని మఱి విశ్వామిత్రుఁడు బ్రాహ్మణుఁ డెట్లయ్యెను? విశ్వామిత్రునిది అమృత తాపము. క్షత్రియుఁ డయ్యును నాతఁ డెట్టి కార్యముల నెట్లు చేయఁగలిగెను? ఇతరేతర యోసులయందుఁ బ్రవేశింపకుండనే యిదే దేహమునుండి ఇతనికి బ్రాహ్మణప్రాప్తి యెట్లయ్యెను?” భీష్ముఁడు దీని కిచ్చిన యుత్తరమందు, భృగుఋషికిఁ బుత్రుఁడైన ఋచీకుని గాధి కూతురు వివాహమాడె నను కథ యున్నది. గాధికిఁ బుత్రుఁడు లేకుండెను; అపుడు గాధి భార్య ఋచీకుని యుత్తరారు ఋచీకునుండి పుత్రుఁడు కావలెనని ప్రార్థించెను. ఇచట ఋచీకుని భార్యయు పుత్రుఁడు కావలెనని ప్రార్థించెను. అపుడు ఋచీకుఁ డిరువురకును మంత్రితమైన చరువునిచ్చెను. తనప్రీతి బ్రహ్మతేజము చేత నభిమంత్రితమైన చరువు నిచ్చెను. అత్తగారికి క్షత్రియ తేజముచేత మంత్రింది చరువు నిచ్చెను. తల్లి రూతుల్లిధరును తమ తమ చరువులను మార్చుకొని భక్షించిరి. ఈ కారణముచేత ఋచీకుని భార్యకు క్షత్రియాంశుఁ డగు బ్రాహ్మణుఁడు పరశురాముఁడు జన్మించెను. గాధి భార్యకు బ్రహ్మ తేజో యుక్తుఁడైన విశ్వామిత్రుఁ డుదయించెను. బ్రాహ్మణ వంశమందు క్షత్రియ పరాక్రమమును జూపు పరశురాముఁ డెట్లు జన్మించెనో క్షత్రియుని యింట బ్రాహ్మణ పరాక్రమమును జేయు విశ్వామిత్రుఁ డేవిధముగా జన్మించెనో ఈ రెండు విషయముల సంక్షిప్త మిచ్చటఁ గలదు. ఈ సంక్షిప్తము తరువాతఁ జేయఁబడినట్లు కనిపించుచున్నది. పూర్వకాలమున క్షత్రియులు బ్రాహ్మణు

లుగా నైన కొన్నియు దాహరణములు ఆరంభమున నిచ్చియే యుండివి. కాని కాలక్రమమున నిది కట్టు విడిపోయి యుండును. మహాభారత సమయమున నన్యజాతి మనుష్యుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు కాజాలకుండె సని స్పష్టముగా నగవడుచున్నది. ఇంతమాత్రమే కాదు, ఇతర నేమంటేని పై శ్యుఁడు క్షత్రియుడు కాజాలకుండెను. శూద్రుఁడు పై శ్యవర్ణమునఁ బ్రవేశించఁజాలకుండెను. ఏ జాతి లేక వర్ణము తన వర్ణమును లేక జాతిని విడువఁజాలకుండెను. బొత్తిగా నాలుగువర్ణములు నభేద్యములేయైయుండెను. వారి సంకరమువలనఁ బుట్టిన జాతులకుఁ గూడ నిట్టి స్థితియే యైయుండెను. దీనిఁబట్టి సమాజమునందొకవిధమైన జగడము స్థిరమైపోయియుండెను. మంచిది, ఐనను బ్రాహ్మణ వర్ణమునకుఁ దనకంటె నీచములైన మూడు వర్ణముల స్త్రీలను గ్రహించు నధికారముండెను. దీనిఁబట్టి క్షత్రియులకు నీచములైన రెండు వర్ణముల స్త్రీలను గ్రహించు నధికార ముండుటచేత సమాజముందు ఐరిపూర్ణమైన విభిన్నత లేకుండెను. ఇది గాకుండఁ తొలుదొల్లఁ బ్రాహ్మణులకు క్షత్రియు పై శ్య స్త్రీల నుండి యుత్పన్నమైన సంతానము గూడ బ్రాహ్మణులుగా విభవసింపబడుచుండెడిది. విరోధమును దొలఁగించుటకై యీ విషయ మనుకూలమై యుండెను. కాని మహాభారత సమయమందే కొంచెముగా సంకోచము చేసి బ్రాహ్మణునికి బ్రాహ్మణి, క్షత్రియ వీరినుండి పుట్టిన సంతానము బ్రాహ్మణుఁ డగునను నిర్ణయము చేయఁబడియెను. పై శ్య స్త్రీ నుండి కలిగిన సంతానముయొక్క జాతి వేరై పోయెను.

శాంతివర్ణము యొక్క 24వ యధ్యాయమందు, మహాభారత సమయమునఁ గల జాతు లన్నియు లెక్క వేయఁబడి యున్నవి. ముఖ్యమైన వర్ణములు నాలుగుండెను. వానియొక్క సంకరమున లేక మిశ్రణమున అధిరథులు, అంబష్టులు, ఉగ్రులు, పైదేహులు, గృహికులు, పుల్కనులు, స్త్రీనులు నిషాదులు, నూతులు, మగధులు, అయోగావులు, కరణములు, వ్రాతులు, చాండాలురు మొదలగు ప్రతిలోమానులోమ వివాహములవల్లఁ బుట్టిన జాతులు చెప్పఁబడి యున్నవి. ఈ యధ్యాయమందే జాతియొక్క హీనత కర్మముపై నవలంబితమా లేక యుత్పత్తి మీఁదనా యను ప్రశ్నమునకుఁ గూడ నిర్ణయము చేయఁబడి యున్నది. కర్మము, ఉత్పత్తి రెండు కారణములు ముఖ్య

ములై యున్నవని స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడెను. “ఎవని (భాగమున) పంతున హీన జాతియు, హీన కర్మము వచ్చునో, అది జాతిని లక్ష్యపెట్టక హీన కర్మమును ద్యజింపవలయును. ఇట్లు చేసినయెడల వానియొక్క గణన యుత్తమ పురుషుల యందు అగుట కారంభమగును. దీనికి భిన్నముగాఁ జాతి యుచ్చమైనను గర్మము హీనమైన యెడల నా మనుష్యునికి హీనత ప్రాప్తమగుచున్నది.” తాత్పర్య మేమనగా ఇచటఁ గర్మము యొక్క ప్రశంస యోగ్యమగు రీతిని జేయఁబడి యున్నది. కాని దానితో పాటుగనే జాతి జన్మసిద్ధమని కూడ మన్నింపఁబడియున్నది. ఇచటఁ బ్రశ్నముచేయఁబడియున్నది. “అనేక ఋషులు హీన జాతిలోఁ బుట్టినవారైనను శ్రేష్ఠ తత్పరులలో నెట్లు చేరిరి? స్వయముగనే జన్మయందు నుత్తమ వర్ణము నెట్లు పొందిరి?” దీని కుత్తరమీ యధ్యాయమందే యున్నది. — “మునులు తమ తపస్సామర్థ్యము వలన నిష్ఠమువచ్చిన క్షేత్ర మందు బీజారోపణమును గావించి తమ సంతానమును ఋషిత్వమునందుఁ జేర్చిరి.” అనగా పురాతన ఋషుల యుదాహరణమును గైకొనుట న్యాయము కాదని మహాభారత ప్రణేతలు చెప్పుచున్నారు. సారాంశ మేమనగా సౌతి సమయమున వర్ణములు, జాతులు నభేద్యములై యుండెను. బ్రాహ్మణాది వర్ణములందుఁ బుట్టిన వారే తమ దమ జాతుల వర్ణము వారుగా మన్నింపఁబడుచుండిరి.

వ్యా పా ర ము యొ క్క బంధనము

ఈ విధముగా నింతవఱకు వర్ణ వ్యవస్థ యొక్క ప్రాచీన స్వరూపము మీఁద విచారించఁబడెను. వివాహము యొక్క యే బంధనములెట్లుత్పన్నములైనవో; ఆరంభమున. చైదికకాలమందు, వర్ణవ్యవస్థ రెట్టిస్వరూపముండి యుండునో; సౌతి సమయమున అనగా మహాభారత సమయమున దాని దశయెట్లుండునో యీ సంగతికూడ విచారించఁబడి యున్నది. ఇప్పుడి వర్ణవ్యవస్థ యొక్క రెండవ పక్షము చూడవలయును. మఱియునే వర్ణమునకేయే యుద్యములఁ జేయుట కధికారము లేక స్వాధీనత యుండెనో యీ సంగతి యన్వేషింపఁ దగియున్నది. జాతికి ముఖ్యములైన బంధనములు రెండున్నవని ముందే వ్రాయఁబడియెను. జాతికి వెలు

పల వివాహ నిషేధమున్నట్లే జాతియొక్క వ్యాపారమును విడిచి మఱి యొక వ్యాపారము చేయఁ గూడదనికూడ నియమముండెను. ఆపుడు, ప్రతిజాతికి నే వ్యాపారములు నియుక్తములై యుండెనో లేక లేకొ, ఈ విషయమై విచారింపఁగా వివాహ విషయమై యున్న యవపాదమే వ్యాపార విషయమునఁ గూడ నుండెననుట చిత్రమైయున్నది. ఏ వర్ణమైనను, ఆవత్కాలమందు, తనవంటి నీచ వర్ణముయొక్క యే పనినైనను జేయవచ్చును; అనులోముల వ్యాపారమును జేయవచ్చుననునది కఠిన నియమై యుండెను. కాని తనకంటేఁ బై వర్ణము వారి పనిఁ జేయఁ గూడదు అనఁగా ప్రతిలోముల వ్యాపారము జేయఁగూడదు. నాలుగు వర్ణముల యుద్యమములును మహాభారతమందు భిన్న భిన్న స్థలములలోఁ జెప్పఁబడి యున్నవి. సంక్షేపముగా నవి యిట్లున్నవి;—బ్రాహ్మణుని కాలు వ్యాపారములుండెను. పఠన పాఠనములు, యజనయాజనములు, దానప్రతిగ్రహములు. ఇంచేత బ్రాహ్మణుఁడు షట్కర్మాధికారిగాఁ జెప్పఁబడు చుండెను. క్షత్రియునికి యజనము, అధ్యయనము, దానము చేయుట కధికారముండెను; అతనికి విశేష కర్మము ప్రజాపాలనము యుద్ధము లై యుండెను. వైశ్యులకుఁ గూడ నీ మూఁడు కర్మములను జేయునధికారముండెను అతనికింకను మూఁడు విశేషకార్యములు—కృషి, గోరక్ష, వాణిజ్యము నుండెను. శూద్రులకు మాత్రమొక్క వ్యాపారము—మూఁడు వర్ణములకు శుశ్రూష చేయుట యై యుండెను. అతనికి అధ్యయనము, యజనము, ప్రతిగ్రహము లేకుండెను. ఇంతియే కాదు శూద్రవర్ణ మార్యవర్ణమునకు వెలుపటిదియై యుండెను. వేదాధ్యయనాధికారము త్రివర్ణములకు అనఁగా ఆర్యులకే యుండెను. వైదిక సంస్కారాధికారము కూడ వీరికుండెను, దీనిఁ బట్టి యార్యుల వంశము భిన్నమై యుండెను వారి నీతి. సభ్యత, జయించువాని యోగ్యత వీనిదైతే వారి యధికారములు భిన్నములై యుండెను. శూద్రులను వారు సమాజ వ్యవస్థలోనికిఁ దీసికొనిరి; కాని యీ వనిని వారు కేవలము శుశ్రూష చేయించుకొనుటకును మనమందఱమొక దేశముననే నివసించు చున్నారమును ప్రేమచేతను గూడ జేసిరి. భిన్న భిన్నములైన ముఖ్య వర్ణములకు సంకర వర్ణములకు నేయే యుద్యమము లుండెడివో మనము

కొంచెము విస్తరించి చూతము; మఱియు నొక్కొక్క యుద్యమమును పేజు పేజుగా విచారితము.

బ్రాహ్మణుల యుద్యమము

బ్రాహ్మణుల మొదటి కర్తవ్యము అధ్యయనము చేయుటయై యుండెను. వేదముల సభ్యయనము చేసి వానిని రక్షించెడి కఠిన కార్యమును వారు స్వీకరించి యుండిరి. ఈ కార్యము వారి పవిత్రతకును ఘనతకును గారణ భూతమయ్యెను. మహాభారతమందు చాల చోట్లను వేదాధ్యయన మందు సదాచారమందును రెండింటియందే వారి సమస్త ముండెనని చెప్పఁ బడి యున్నది. వేదముల సభ్యయనము చేయుటకు స్వాతంత్ర్యము మూఁడు వర్ణములకు నున్నప్పటికిని బ్రాహ్మణులతో పని నుత్తముగా, జీసెరనుటలో నందేహములేదు. వేదములతోపాటు ఇతర విద్యలనుగూడ సభ్యయనము బ్రాహ్మణులకుఁ జేయవలసి యుండెను; ఎందుచేత? అధ్యయన కార్యము బ్రాహ్మణుల విశేష కర్తవ్యములో నుండెను. బ్రాహ్మణ గురువులన్ని వర్ణములకు సన్యాసకులై యుండిరి. దీనిఁబట్టి భిన్న భిన్న వర్ణములకు భిన్న భిన్నోద్యమములకై యావశ్యకమైన విద్యలు బ్రాహ్మణులకు నేర్చుకొనవలసి యుండెను. సారాంశమేమనగా, విద్యాధ్యయనము చేయుట విద్యను నేర్చుట యనెడు సర్వ కఠినములైన కార్యములను బ్రాహ్మణులు స్వీకరించి యుండిరి. అనఁగా బ్రాహ్మణులను భరించుట పోషించుట యనెడు బరువు సమాజములో నందఱు యందును నుండెను. మరియు అధ్యయన నాధ్యాపన కార్యములను గైకొనుటచేత తమ భరణ పౌషణములను నిర్వహించుకొనుటకు వారికి ధ్యానము పోఁజాలకుండెను. ఈ కారణముచేత బ్రాహ్మణుల కుటుంబ వ్యయము జరుపు భారము లోకులపై, వివేషించి సమాజముపై నుండెను.

బ్రాహ్మణుల యితర కార్యములు యజన యాజనములై యుండెను. యజనము అనఁగా యజ్ఞము. పూర్వకాలమందు, గృహస్థాశ్రమములో నున్న ప్రతి బ్రాహ్మణుఁడును అగ్నిని స్థాపించి ప్రతిదినము దాని

పూజను హోమమును జేయవలయునను నిశ్చయముండెను. వైదిక కాలముందు ప్రతి బ్రాహ్మణుఁడును దమ దమ యింట సన్ని ని స్థాపించి హోమమును జేయుచుండెడివారు. కై. కే. యోషా ఖ్యాస (శాంతి. అ. 76) మందు గైకేయరాజు చెప్పియున్నాడు — “నారాజ్యముందు ఎవఁడు విద్వాంసుఁడు కాఁడో, ఎవఁడధ్యయనము చేయుఁడో లేక యుజ్జశీలుడు కాఁడో ఇట్టి బ్రాహ్మణుఁడొకఁ డై ననురేఁడు.” పూర్వకాలముందు అన్ని ని స్థాపించి యుజ్జమును జేయుట గృహస్థాశ్రమియైన బ్రాహ్మణునికి ముఖ్య కర్తవ్యముగా విశ్వసంపఁబడు చుండెడిది. యాజనమును అనఁగా క్షత్రియుఁడు వైశ్యుఁడుగాని యుజ్జమును జేయునపుడు ఋత్విక్కార్యమును బ్రాహ్మణుఁడు చేయవలయును. క్షత్రియులార్యరాజ్యము చేయుటకు నిషేధముండెను. విద్వాంసుఁలైన బ్రాహ్మణుల నిర్వాహమునకై యీ సమాజ వ్యవస్థ యుండెను. ఇట్టి బ్రాహ్మణునికి దాసప్రతిగ్రహాధికారముండెను. ప్రతి గ్రహము అనఁగా దాసము పుచ్చుకొనుట బ్రాహ్మణులకు విశేష కర్తవ్యమై యుండెను. అనఁగా దాసము పుచ్చుకొను సధికారము బ్రాహ్మణులకుఁ దక్కి నితరులకు లేకుండెను. బ్రాహ్మణులు వేదాధ్యయనమును జేయుటలో నిమగ్నులగు చుండెడివారు. ఇందుచేత వారు తమ నిర్వాహము వైపు ద్యాయనముంపఁ జాలకుండిరి. ఇందుకై వారికిఁ బ్రతిగ్రహాధికార మీయఁబడి యుండెను. సమాజములో జరుగుచున్న ధానధర్మములవల్ల బ్రాహ్మణులకే లాభము చేకుఱుచుండెను. ఈ ప్రకారముగా బ్రాహ్మణులకు మూఁడు కర్తవ్యములును మూఁడే రుధికారములును సుండెను వేద పఠనము, అన్ని స్థాపనము, యథాశక్తి దాసము బ్రాహ్మణుల కర్తవ్యములై అధ్యాపనము, యాజనము, ప్రతిగ్రహము ఇవివారికివిశేషాధికారములై యుండెను. ఈ మూఁడధికారముల ద్వారమునను వారికి ద్రవ్యప్రాప్తి యగు చుండెడిది, దానిచేత నిర్వాహముగు చుండెను. చెప్పఁబడిన వర్ణసము కేవలము కాలానికమా లేక యైతిహాసికమా యని యిప్పుడొకగావ్యప్రశ్నము కలుగుచున్నది. వర్ణ విభాగమును పర్ణించునపుడెల్లను మహాభారతమందీ వర్ణసము వచ్చుచున్నది. కాని యసలు సంగతియేమోయిదికూడఁజూడవలయును మహాభారత మందెవృత్తును గడమ వర్ణములు బ్రాహ్మణుల విశేషాధికారముల వల్ల నుపయోగించు బనిపుచ్చుకొనినట్టి యుచాహరిణములు దొరకకున్నవి.

విశ్వామిత్రుఁడు సూర్యపంక్తుఁడైన త్రిశంకువు కల్మాషపారుఁడు మొదలైన రాజుల యాజనమును జేసియుండెను. అనఁగా యుజ్జమును జేయించియుండెను. కాని యితఁడా సమయమునకు బ్రాహ్మణుఁడై యుండెను. ఇతరులు ప్రతి గ్రహమును జేసినట్టి యుదాహరణము: నెచ్చటకుఁ బ్రతిపకున్నవి. అధ్యాపనముఁ గూడ బ్రాహ్మణులే చేయించుచుండిరి. అన్య వర్ణములచేతనాయావర్ణవిద్యలను బ్రాహ్మణులే చదివించుచుండిరి. కౌరవులకు ధనుర్విద్య గడపుటకై బ్రాహ్మణుఁడైన ద్రోణుఁడు నియుక్తుఁడై యుండెను. ఆ కైకేయోపాఖానమందు నిది కూడఁ జెప్పబడియున్నది. నారాజ్యమందు క్షత్రియులు యాచింపరు అధ్యయనము చేయింపరు చేరురు. వారితరులచేత యుజ్జయాగములఁ గూడ జేయింపరు. మహాభారత సమయము వఱకు బ్రాహ్మణుల విశేషాధికారముల నెవరును లాగుకొనలేదు. వాని నుపయోగించుకొననులేదని తార్యము. బ్రాహ్మణులు తమ కర్తవ్యముల నెంతవఱకుఁ జేయచుండిరో యిప్పుడు చూడవలయును. అందఱు బ్రాహ్మణులును వేదాధ్యయనము చేయుచున్నారనునదియు అగ్నిని సిద్ధముగా నుంచుకొనుచున్నారను సంగతియు లేదు. ఇట్టి కర్మత్యాగులైన బ్రాహ్మణులు సమాజమందుండిరి. వేదాధ్యయనమును నగ్నాధానమును జేయని బ్రాహ్మణులు శూద్రతుల్యులుగా సూహింపబడుదురనియు ధర్మాత్ములైన రాజులు వారి నుండి వన్ను వసూలు చేయవలయుననియు వెట్టివాకరి కూడఁ జేయింపవలయుననియు స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడియున్నది. దీనిఁబట్టి స్వకర్మ నిరతులైన బ్రాహ్మణుల నుండి వన్ను వసూలు చేయుటండిరనియు వెట్టివాకరి కూడఁ జేయింపవలయుననియుఁ దెలియుచున్నది. సహువరాజు ఋషులను తనపాలకీ మోయుట యందు నియోగించియుండెను. మంచిదే సరే యతఁగాడి యవరాధమును జేసియుండును. కాని మహాభారత సమయమున కావల బ్రాహ్మణత్వ సంబంధమున బ్రాహ్మణుల కీయఁబడిన యనుచూల్యము (యధికారము)లనుండి ప్రతి బ్రాహ్మణుఁడును లాభము తీయఁజాలకుండెనను తత్త్వము మాన్యమై యుండెను. తమ కర్తవ్యములను జేయఁజాలని బ్రాహ్మణులు ప్రత్యక్ష శూద్రతుల్యులుగా విశ్వసంపఁబడుచుండిరి. బ్రాహ్మణులు చేయుచుండిన యితర కార్యములు చూడనిచు ద్యాయు మందుబేర్కొనఁబడియున్నవి (శాంతి అ. 76) నెలనెలకు జీతము పుచ్చుకొని పూజారితనము చేయుట, సక్షత్రజ్ఞానముపై జీవిక నడుపుట (పంచాంగము చెప్పి జీవించుట) సముద్రమై

నోడమీద బోవుట మొదలగు నుద్యోగములఁ జేయువారును, పురోహితుఁడు, మంత్రి, దూత, వార్తాహరుఁడు, సేనయందునశ్వారూఢుఁడు, గజారూఢుఁడు రథారూఢుఁడు, లేక పదాతి మొదలగు నౌకరీ చేయువారునగు బ్రాహ్మణుల సమయన నుండిరి. తన రాష్ట్రమందలి బ్రాహ్మణులు దొంగతనముచేయుటకు దిగుదురేని యంగడగుదురేని యిది రాజుయొక్క యవరాధముగా విశ్వసించ బడుచుండెడిది వేదవేత్తయైన బ్రాహ్మణుఁడు చౌత్యకర్మకు దిగునేని రాజతని నిర్వాహమును జేయనలయును. ఇట్లు చేసినఁ గూడ నతడా పని విడువని యెడల వానిని రాష్ట్రము నుండి వెడల నడవ(గొట్టు) వలయును.” ఈ ప్రకారముగా బ్రాహ్మణులు, ఇప్పటి విధముగా, వివిధములైన వ్యాపారముల నాదీనములయందు సహితము జేయుచుండిరి.

ఇట్టి వ్యాపారములను బ్రాహ్మణులు కేవలమావత్కారణముననే చేయుచుండిరను మాటలేదు; ఇంకనేమంటేని దీనికిఁ గారణము స్వభావమై చిత్ర్యమే యైయుండెను. బ్రాహ్మణుల యందు స్వభావముచేతనే యుండఁదగిన వెరాగ్యమునకు శాంతి ప్రభావమునకును లోటు వాటిల్లి యుండెను. మఱియు నితరుల వివిధములైన కార్యములను గావించి, తమ వ్యావహారిక స్థితినుత్కృష్టముగాఁ జేసికొనుటకై స్వాభావిక మోహము బ్రాహ్మణులకు గలుగుచుండెడిది. అవత్కాల మందు బ్రాహ్మణుడు తనకంటె నీవపర్ణము యొక్క ధర్మము నవలంబించి కుటుంబమును నిర్వహించుకొనవచ్చునని యాసతీయఁబడి యున్నది. అనఁగా ఆతనికి, క్షత్రియ కృత్యమును జేసి సేనలో నౌకరీ చేసికొనుట కాజ్ఞ యుండెను. ప్రాచీన కాలమందు క్షత్రియ వృత్తిలో నున్న బ్రాహ్మణులు చాలమంది యుండి యుందురు. ఒకటి బ్రాహ్మణ క్షత్రియుల నడుమ భేదము కొలఁదిగనే యుండెను. రెండవది బ్రాహ్మణులుక్షత్రియ స్త్రీలను గ్రహించుచుండిరి. ఈ కారణమున క్షత్రియోత్పన్నులైన బ్రాహ్మణులు సులభముగనే క్షత్రియ వృత్తి వైపు మునిగిపోవుచుండిరి. బ్రాహ్మణులపత్నీలయందు వైశ్యధర్మము నవలంబించునచ్చునాలేదా ? యని యుద్ధిష్ఠిరుఁడు భీష్ముని బ్రశ్నించెను. (శాంతిప. ఆ. 78) ఇట్టి సమయమునబ్రాహ్మణుడు కృషిని గౌరక్షను జీవికగా జేసికొనవలయునని దీని కుత్తర మిచ్చెను. కాని యొక (షరతు) నియమము కలదు. బ్రాహ్మణుడు క్షత్రియ ధర్మము

నుపయోగించుకొనుటలో నసమర్థుఁడైనపుడే యీ విధముగాఁ గుటుంబ నిర్వహణమును జేసికొనవలయును. క్రయవిక్రయములఁ జేయుటకుఁ గూడ నాజ్ఞయుండెను. కాని తేనె, ఉప్పు, పశువులు, మాంసము, వక్వావక్వ వదార్థములు వీని నమ్ముటకు నిషేధముండెను. అనఁగా, మహాభారత కాలమందు బ్రాహ్మణులు కేవలము (సిపాయితనము) పైనికత్వమును జేయుటయేగాక కృషి, గోరక్ష, దుకాణము పెట్టుకొనుట, మొదలైనవి, ఇప్పటి యుట్టి, యుప్పుడుగూడఁ జేయుచుండిరి. కాని తఱచుగా నీవనులాపత్వమయ మందే చేయుచుండిరి.

క్ష త్రి యు ల కృ త్య ము

ఇప్పుడు క్షత్రియుల యుద్యమమును విచారించవలసి యున్నది. వారి కధ్యయనము, యజనము, దానము చేయు నధికార ముండెను. వేదాధ్యయనమును జేసి తనయింట నగ్నిని స్థాపించి హోమమునుజేయుటకు యధాశక్తి దానము నిచ్చుటకు వారి కధికార ముండెను. కాని యివి వారి కృత్యములు కావు. బ్రాహ్మణులవలె, ఈ కృత్యములమార్గమున, వారు తమ్ము నిర్వహించుకొనఁ జాలకుండిరి. క్షత్రియులు ప్రాచీన కాలమందు సంపూర్ణ వేదాధ్యయనమును జేయుచుండి రనియు హోమమును గూడ స్వయముగాఁ దెలిసికొని చేయుచుండి రనియు విశ్వసించుటకు నావత్తి యేమియు లేదు. మహాభారత మందు పేద పారంగతులును, యజనశీలురు నైన రాజుల వర్ణము అనేకములున్నవి. ఇంతకు మునుపు పేర్కొనఁబడిన కైకేయోపాఖ్యాన మందు, నా రాజ్యమందు క్షత్రియు లధ్యయనము చేయుచున్నారనియుఁ (దమకుఁ దాము) స్వయముగా యజ్ఞములు చేయుచున్నారనియు స్పష్టముగాఁ జెప్పబడి యున్నది. బ్రాహ్మణ గ్రంథములవల్ల నుపనిషత్తులలోని యనేక వర్ణనములవల్లను బ్రాచీనకాలమందు బ్రాహ్మణులకును, క్షత్రియులకును వేదాధ్యయనము విషయమై జాల పోటీ యున్నట్లు స్పష్టముగాఁ గనఁబడుచున్నది. కాని మెల్ల మెల్లగా వేదవిద్యకఠినమైనకొలఁదియు యజ్ఞయాగములు క్లిష్టములైన కొలఁదియు నీ కృత్యములు విశేషజాతిదియైపోయెను. క్షత్రియులలో నీ కృత్యముల వ్రవృత్తి తగ్గిపోయెను. మహాభారత కాలమందు క్షత్రియులకు వేద ప్రావీణ్యము తగ్గిపోయి యుండును. ఎందుచేత ననఁగా యుద్ధిష్ఠిరుండు

వేదముందు బ్రవీణుడైనందుకును యుజ్ఞాది కర్మముల యందును గుణిలుండైనందుకును బ్రశంసించుట యొకవైపున గలదు. దానికి వ్యతిరేకముగా గొన్ని స్థలములలో నీ కృత్యము తఱిగినందుకు సతఁడు నిందించఁబడెను. మహాభారతకాలమున సామాన్య రూపమున క్షత్రియు లందఱును వేదములోఁ బ్రవీణులైనచో నిట్లు నిందింతమును యూహయే యెవనిమనమునను బుట్టదు. అనఁగా సాత్ సమయమున వేద విద్య వరింపవలెనను సభిలాషము క్షత్రియులలోఁ దగ్గిపోయి యుండెను. ప్రజా పాలము, యుద్ధము క్షత్రియుల విశేష కృత్యములై యుండెను. యుద్ధములలో శూరత్వమును బ్రకటించు రృత్యము క్షత్రియులదే యైయుండెను. ఈ కృత్యమును బహు దినముల నుండి చాల తాగుగాఁ జేయుచు వచ్చిరి. క్షత్రియులకుఁ యుద్ధేచాప్య పలాయనం వృత్తి స్వాభావికమై యుండెను. అయుధ కార్యమును వీరు నడుపుచుండిరి. కాని యీ వనిని గొందఱు బ్రాహ్మణులు గూడఁ జేయుచుండిరి. ఇది గాకుండ విశేషావత్సమయములందు నన్ని జాతులవారును శస్త్రముల గ్రహించి వత్సమని శాస్త్రముయొక్క యాజ్ఞఁగూడ నుండెను, మరియు యుద్ధకృత్య ఘోష నెంతమంది తయారైనను వారి యందఱి యావశ్యకత యుండనే యుండెను. ఈ కృత్యమే, యందు శూరులకే నిర్వాహమున్నది యని యనవలసి నట్టిది. ఇందుచేత, శూరత్వమున్నవారికి కృత్యమును చేయు స్వాతంత్ర్య ముండవలయును. మహాభారత సమయమునఁ జాల మట్లు క్షత్రియులిదే పనిని జేయుచుండిరి. ఆవత్స మయమునఁ గూడ క్షత్రియులు యాచింపరాదు—ఈ కారణము చేతను, యాచనను బ్రాహ్మణులు దమ వ్యాపారముగా నిర్వహించుట చేతనుగూడ, ప్రతిలోముల కృత్యమును దృష్టిచేత నియ్యది క్షత్రియులకు నిరాటంకమైనది కాదయ్యెను. క్షత్రియులకు, కేవలము విపత్తి కాలమందు, వైశ్య పృత్తి చేయుటకు స్వతంత్రత యుండెను. అనఁగా క్షత్రియుఁ డిష్టపడిన యెడల గోరక్షను గృహిని జేయవచ్చును. మహాభారతకాలమందు గృహిని జేయు క్షత్రియులుండిరో తేరో యీ సంగతి నిశ్చయ పూర్వకముగాఁ జెప్పఁ బడఁ జాలదు. అయినప్పటికి నట్టి వారున్నట్లు హించుట కపకాశ మున్నది. యుద్ధము గాకుండ క్షత్రియులకొక కార్యము ప్రజాపాలనమై యుండెను. రాజ్యము చేయుట క్షత్రియుల కార్యమై యున్నది. ఇదే వారికి విశేషాధి

కారము. ఆ సమయమునఁ జిన్న చిన్న రాజ్యములుండుట ప్రసిద్ధమే యై యున్నది. ఈ చిన్న చిన్న రాజ్యములకుఁ బ్రభువులు క్షత్రియులే యై యుండిరి. మహాభారత సమయమున లేక యంతకంటె గూడఁ బూర్వము, విశేషించి, అందఱు రాజులు క్షత్రియులై యుండిరి. క్షత్రియులకంటె నితర వర్ణములకు రాజ్యము చేయు నధికారము లేకుండెను. ఆర్యదేశమం దన్యవర్ణము రాజ్యము చేసిన యువాహరణముకూడ మహాభారత మందెచ్చటను లేకున్నది. అశ్వమేధ సమయమున నర్జునుఁడు ఆర్యరాజులను మ్లేచ్ఛరాజులను గూడఁ గెలిచెనని వ్రాసఁబడి యున్నది. ఆ సమయమున హిందూస్థానమందు మ్లేచ్ఛరాజు తపసెవరో చెప్పఁజాలము. ఈ మ్లేచ్ఛరాజులు విశేషించి హిందూ స్థానమునకు బయటి వారై యుండిరి. ఆ సమయమున నుత్తరము వైపున శాకయు నంజ్జగల మ్లేచ్ఛులై యుండిరి; ఇంతియేకాదు; ఇకనేమంటేని దక్షిణమందలి యాంధ్రులు, చోళులు. కేరళులు మొదలైన వారికిఁ గూడ ని నంజ్జయే యుండెను; అసఁగా ఆ సమయము వఱకు వీరి యంతర్భావము ఆర్యావర్తమందు లేకుండెను. మఱియు నీ దేశములయందూర్వుల నివాస స్థానములు కూడ లేకుండెను. ఇట్టి దేశములయందుఁ బ్రజలును మ్లేచ్ఛులై యుందురు. రాజులును మ్లేచ్ఛులై యుందురు. ఈ ప్రశ్నయు స్థలాంతరమందు విచారింపఁ బడును. కాని యార్యవ్రజల దేశమందు క్షత్రియులే రాజ్యము చేయుచుండిరని చెప్పవలసి యున్నది. బ్రాహ్మణులుగాని వైశ్యులుగాని రాజ్యము చేసినట్లువాహరణము మహాభారతములో లేదు. ఒక యుపనిషత్తులో శూద్రురాజు మొక్క వర్ణమున్నది మరియు నిషాదాధిపతి గుహునియొక్క వర్ణనము మహాభారతమందున్నది. కాని యా చిన్న చిన్న రాజ్యములు ప్రజలవి యసఁగా శూద్రులవి నిషాదులవే యై యుండునని తోచుచున్నది. రాజ్యము చేయునధికారము క్షత్రియులదే యై యుండును. ఆ వనియందు మహాభారత సమయమున బ్రాహ్మణులుగాని వైశ్యులుగాని ప్రవేశించి యుండలేదు. మొట్టమొదట నియధికారమును చంద్రగుప్తుఁడు లేక నవనందులు గ్రహించిరి. చంద్రగుప్తునినాఁడు లేక యతనికిఁ దరువాత శీఘ్రముగనే మహాభారతము చేయబడెను అందు “నందాంతం క్షత్రియకులం” ఈ వచనమునకు— పూర్వపు పురాణములకువలె— ఎచ్చ

టను నుల్లేఖములే లేకపోవుట స్వాభావికమే యై యున్నది. మహాభారతము వఱకుఁ బరంపర క్షత్రియ రాజులదే యై యుండెను. ఈ పరంపర తరువాతఁ దరువాతఁ జెడిపోయి మరల బాగుపడలేదు. రాజ్యము చంద్రగుప్తుని చేతికి వచ్చిన తరువాతఁ జాలమంది పూద్రులును బ్రాహ్మణులును రాజులైరి. తరువాత శకయవనులు, తరువాత నాంధ్రులునైరి. సారాంశమేమనఁగా, రాజ్యము, చివరకు సార్యభౌమత్వము, మరల క్షత్రియ కులమునకు హిందుస్థానేతిహాసనుండు రాలేదు. మరల క్షత్రియుల చిన్న చిన్న రాజ్యములు హిందుస్థానమందు శాశ్వతముగా నుండనే యుండెను “దానమీశ్వరభావశ్చ జాతృకర్మ స్వభావజం” ఈ గీతా వాక్యముననువ రించి రాజ్యము చేయు వృత్తి క్షత్రియులయందు ఇప్పటికిఁ గూడ క్షత్రియులకు రాజ్యము లేకుండ సమాధానము కాఁజాలసంత సహజమును వారి ప్రతినరమునను నిండినదియునై యున్నది. ఆ రాజ్యము బొత్తి గాఁ చిన్నది యైనను సరియే—ఒక గ్రామపుదియే యైనను సరియే—కానిమ్ము యుద్ధిష్ఠిరునియొక్క యాచన యీ సహజ వ్రాసృష్టినే యనుసరించి యుండెను. అతని యంతిమ ప్రార్థన యిట్లుండెను— “లేని యెడల మా యెదుగురు సోదరులకు నైదు గ్రామములైన నిమ్ము.” ఇందు ఆ సహజ స్వభావముయొక్క ప్రతిబింబము వచ్చియున్నది. రాజ్యముచేయుట క్షత్రియునికి సహజ కృత్యము నుద్యోగమునై యుండెను. ఎందుచేత ననఁగా వారు బిచ్చమెత్తను గూడదు కృషిచేయును గూడదు. రెండు విషయములును తుచ్చములని వారికి వచ్చియుండెను. అప్పుడు బొత్తిగా దారిద్ర్యములోనున్న వారికి పై నికత్యముండెను. మంచి స్థితిలో నున్న లోకులకు నెచ్చటనో యవశ్యకముగా రాజ్యముండవలయును మహాభారత సమీయము వఱకు వారు తమ రాజ్యము చేయుసదికారమును. జక్కఁగా రక్షించుకొను చుండిరి. ఇందు బ్రాహ్మణులుగాని వైశ్యులుగాని ప్రవేశింపరైరి.

వై శ్య ల కృ త్య ము.

ఇంక వైశ్యులకు స్వాభావికమైన యుద్యమముపైని విచారము చేయుఁ బడుచున్నది. భగవద్గీతలో వైశ్యునికి ముఖ్యవృత్తి కృషి, గోరక్ష, వాణిజ్యము

చెప్పబడియున్నది. మహాభారతమున శాంతి పర్వములోఁ గూడ నీ సంగ
 తియే వ్రాయబడియున్నది. పూర్వకాలమున వైశ్యుల వ్యాపారము కృషియై
 యుండెను. మఱియు గోరక్ష అనఁగా గొల్లవారి వ్యాపారముఁ గూడ వీరే
 చేయుచుండిరి. వరిస్థితి బహుప్రాచీనము నాఁటిదియై యున్నది, ఇప్పటి
 వైశ్యులు మాత్ర మీరెండు యుద్యములలో నొక వ్యాపారమైనను జేయుట
 లేదు. గోరక్ష వ్యాపారమును శూద్రజాతులినేకము చేయుచున్నవి. కృషి
 గూడ శూద్రులు, రాజపుత్రజాతి, బ్రాహ్మణులు మొదలైన వారి హస్తములో
 నున్నది. కాని ప్రాచీనకాలమంది రెండు వ్యాపారములను నార్యవర్ణస్తులైన
 వైశ్యులు చేయుచుండిరనుటలో సందేహములేదు. సౌతివాటి కాఁగిస్థితి మారి
 యుండును. ఎందుచేతననగా ప్రస్తుతమునకు శూద్రుల స్థితి భాల బాగు
 పడి యుండునని మునుపటి వివేచనబట్టి స్పష్టము కాఁగలదు. వైశ్యులు
 మాత్రము కేవల వాణిజ్యమును జేయుచున్నారు. ఈ వ్యాపారమును
 వారు ప్రాచీన కాలమునుండియు నేఁటివఱకుఁ జేయుచు వచ్చుచున్నారు
 ఈ వ్యాపారములో నితరులకుఁ బ్రవేశము చాలఁ దక్కువయై యున్నది.
 వేలకొలది వత్సరములనుండి సంశానుగతమైన సమస్కారములఁ బట్టి వైశ్యులీ
 వ్యాపారములో నధికముగా నర్థి వాస్తులై యున్నారు.
 వాణిజ్యములో వారితోఁ జూటి చేయుట యుండెయితర
 వర్ణము సమర్థము కానేరదు. మంచిది; ఈ విచారము విడిచిపెట్టుఁడు. వైశ్యులు
 తాము ముఖ్యవ్యాపారమైన వాణిజ్యమును ప్రాచీనకాలమునుండి మహాభారత
 సమయమువఱకుఁ జేయుచుండిరి. మొదట తఱచుగా వైశ్యజాతి యందుఁ
 జాలమంది చేరియుండిరి. కాని యిప్పుడీ జాతి సంకుచిత మైపోయెను. కృషి
 చేయు ననేక వైశ్యజాతులు శూద్రులలోఁ బెట్టబడుట యారంభమయ్యెను.
 దీనికిఁ గారణ మేమనఁగా వేదాధ్యయనము యజనము ఈ రెండధికారములు
 బ్రహ్మక్షత్రియులకు వలెనే వైశ్యులకుఁ గూడఁ బ్రాప్తములై యుండెను.
 కాని వారు వీనిని రక్షింపలేదు. క్షత్రియులలో వేదాధ్యయనము కొంతమా
 త్రము ఉండియుండును, కాని వైశ్యులలో నయ్యది చాల తగ్గిపోయి
 యుండును; అవతల నది నొత్తిగా లుప్తము కాకుండెను. వ్రజము నందలి
 గోపిగోవులు వైశ్యులై యుండిరి. భాగవతములోఁ గూడ గోపాలకులు యజ్ఞము
 చేసినట్లు వర్ణన మున్నది. ఇది గాక కృషి కార్యములో రాత్రింబగళ్ళు శూద్రు

ACC No. 2245
 19-00
 20-00
 21-00
 22-00
 23-00
 24-00
 25-00
 26-00
 27-00
 28-00
 29-00
 30-00

అతో పాటు నివసించిన కారణమునఁగూడ వేదాధ్యయన ప్రవృత్తి వైశ్యులలో తగ్గిపోయియుండును. ఈ ఈ కారణములచేత ఆ వైశ్యజాతు లిప్పుడు శూద్రులలో లెక్కింపఁబడ నారంభమయ్యెను. కాని మహాభారత సమయమున వారు శూద్రులుగా విశ్వసింపఁబడక యుండురు. ఉదాహరణార్థము మూలమందు గృషి కర్మ చేయు వైశ్యులు ఒక హిందూ జాతివారై యుండురు. గోరక్ష వ్యాపారముచేయు వైశ్యులు గూడ గొల్ల, ఒక క్షత్రియజాతివారై యుండురు; ఎందుచేత ననఁగా వీరి వద్దతి, యాకారము వీరియందుఁ జాల మటుకు నాద్యులై యున్నారు. శీర్ష మాపన (తల కొలత) శాస్త్ర పండితులకుఁ గూడ నీ విషయమై యాసక్తి లేదు. మహాభారతములోని యీ వర్ణనములు ప్రత్యక్ష స్థితి ద్యోతకములై యున్నవి. లేక అట్లు పదిగణింపబడుచు యుండుకు పోయిరని చెప్పుట కఠినమై యున్నది. అయినను ఋర్వకాలమందుఁ గృషి, గోరక్షయుఁ జేయుట వైశ్యుల వ్యాపారములై యుండె నను మాటయైతే స్పష్టమై యున్నది.

నచ వైశ్యస్య కామః స్యాన్న రక్షేయం పహునితి ।

వైశ్యేచ్ఛేచ్ఛతి మాన్యేన రక్షితవ్యాః కథంచన॥ (27 శాం. అ.)

సాతిసమయమున నిందుఁ గొలందిగాఁ బరివర్తనమైపోయియుండును. ఘటియు వైశ్యుల ప్రవృత్తి కేవలము వ్యాపారము లేక వాణిజ్యము వైపుననే యుండిపోయి యుండును.

శూద్రుల కృత్యము

ఇక శూద్రుల కృత్యము విచారింపఁ దగియున్నది. ప్రాచీనకాలమున శూద్రుల స్థితి కేవలము దాసులదియై యుండెను. వీరు మూఁడు పర్ణములను సేవింపవలయుననియు దీని ననుసరించి వారు సేవయే చేయుచుండిరనియు నిర్ణయమై యుండెను. వారి కధ్యయనము గాని, యజనము గాని చేయుట కధికారములేకుండెను; ఇంతమాత్రమే కాదు. ఇక నేమంటిని వారికి ద్రవ్యార్జన కూడ నిషేధింపఁబడినది. వారికిఁ గడుపునిండ భోజనము పెట్టుటయు, ధరించుటకుఁ జినిగిన ప్రాంత గుడ్డల నిచ్చుటయు రెండే వారి యుజమానునికిఁ గర్త

వ్యములై యుండెను. తరువాత నిట్టి స్థితి మాత్రమే యుండును. ఉత్తరోత్తరమున నాద్యుల నివాసము దక్షిణము వైపున తగ్గిపోయిన కొలదియు శూద్రుల సంఖ్య పెరిగిపోయి యుండును. ఇదే గాక వీరు కృషి చెక్కువగా చేయ మొదలిడియుందురు. దక్షిణపువైపు రాష్ట్రమున వైశ్యులైన యార్యులు తగ్గియుండిరి; ఇందుచేత కృషి ధర్మమును శూద్రు లెక్కువగా జేయవలసి వచ్చెను. ఈ విధముగా వారి పరిస్థితి మాత్రమే యెను. ఇందుచేత శూద్రులకు ధన మార్జించు సధికారము లభించెను. శాంతి పర్వములో ౧౦ వ యధ్యాయ మందు రాజానుమతిని బొంది శూద్రులు ధన సంపాదనమును జేయవచ్చు సని చెప్పఁబడి యున్నది; కాని యీయనుమతి యాజ్ఞలేకుండఁగూడ శాశ్వతముగా లభించెను. మెల్ల మెల్ల గా వారికి ద్రవ్యముతో పాటుగనే యజ్ఞ యాగాదులను జేయు సధికారము లభించెను; దాసమిచ్చుటఁగూడ సధికారము లభించెను శూద్రుఁడు యజ్ఞియ ప్రతము నాచరింపక యమంతకమైన యజ్ఞమును జేయవలయునని షర తుండెను.

స్వాహాకార వషట్కారౌ మంత్రః శూద్రే స విద్యతే ।

తస్మా చ్ఛూద్రః పాకయజ్ఞై ర్యజే తా ప్రతివాన్ స్వయం॥

(:8 శాం. అ. ౧౦)

శూద్రునికి స్వాహాకారమునకు, వషట్కారమునకు, వేదమంత్రమునకును సధికారము లేదు. ఈ యధ్యాయమందు శూద్రులకు ఋగ్యజు స్సామముల యధికారములేదను సంగతియుఁ జెప్పఁబడి యున్నది. యజన, దాస, యజ్ఞ ముల యధికార మన్ని వర్ణములకుఁ గలదు. శ్రద్ధా యజ్ఞ మన్ని వర్ణములకు విహితమై యున్నది; ఈ మొదలగు పంచములఁ జట్టి యార్య ధర్మములోని యధికారము క్రియలలో- శ్రాద్ధాదుల వలకు- అధికారము శూద్రులకు మహా భారత సమయమునకుఁ బూర్వమే లభించి యుండెను. శూద్రుని యొక్క అనఁగా గేవలము దాసునియొక్క పరిస్థితి నుండి వెడలి యిప్పుడు శూద్రులకు స్వతంత్రోద్యమము, కృషి మొదలైనవి చేయు సధికారము లభించి వారు ద్రవ్య సంపాదనము చేయ నారంభించిరో యప్పు డి స్థితి ప్రాప్తమయ్యెను; కాని త్రైవిది కార్యులు తమ వైదిక కర్మాధికారమును శూద్రుల కిరులేదు.

కేవలము మూడు వర్ణములే యధ్యయనముచేయు నధికారమును గలిగియుండెను; అనగా సమంత్రకములైన ఈ వైదికక్షత్రియులెఱిగియుండుటవారికే సంభవమై యుండెను. వైదిక కాలము మొదలుకొని మహాభారత సమయము వఱకు శూద్రులయొక్క వ్యాపారము, కర్మాధికారము మిగుల నెక్కువ. తరుగతిది యైపోయెను.

సంకరజాతుల కృత్యములు

భిన్నభిన్న వర్ణముల సంకరముచేతఁ బుట్టిన జాతులకును విశిష్ట కర్తవ్యములు లేక యుద్యమములు గూడ విచారించఁదగి యున్నవి. ప్రతిలోమ వివాహములవల్లఁ బుట్టిన మొదటిజాతి సూతులదియై యుండెను. బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వతివల్ల దీని కుత్పత్తి చెప్పఁబడి యున్నది. (అనుశాసనవర్ణం అధ్యాయము 48). ఇట సూతుల కృత్యము రాజుల స్తుతించుటయని చెప్పబడినది పురాణముల నధ్యయనము చేసి కథలను వినిపించుటయు వీరి కృత్యమై యున్నట్లు తెలియుచున్నది. మహాభారత కథను వినిచిన లోమహర్షణుఁడు సూతప్రతుఁడై యుండెను. ఇతనిని ఔరాణికునిగాఁ గూడఁ జెప్పుచున్నారు. పురాణములయందు రాజుల వంశావళులుండును. రాజులయు, ఋషులయు * వంశావళిని రక్షించు వని సూత పౌరాణికులదియై యుండెను. ఇప్పటి భట్టు వాండ్రుకూడ నీ వనినే చేయుచున్నారు. వీరుకూడ వంశావళిని వల్లవేయుచున్నారు. రాజులను స్తోత్రము చేయుచున్నారు. భట్టులజాతి బ్రాహ్మణుల జాతి వలెనే పూజ్యముగా విశ్వసించఁబడి యున్నది. భాగవతమం దొకకథలోఁ జెప్పిన ప్రకారముగా లోమహర్షనుని బ్రాహ్మణుఁ డని విశ్వసించవలసిన యాపసరము లేదు; ఎందుచేత ననగా సూతులకుఁ గూడ వేదాధికార ముండెను. సూతుఁడైన అధిరథునికే బుత్రుఁ డైనప్పటికిని గర్భండు వేదమును బఠించుచుండెను. ఇట్లు మహాభారతములో వర్ణన మున్నది. కుంతి యతని జూచుటకు వెళ్ళినపుడు ఆతఁడు వేద మోషము చేయుచుండెను. (ఉద్యో. అ. 144) అచ్చములైన బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వర్ణములు రెండింట నుండి సూతజాతి కలి

* ఆదిపర్వమందు సూతునితో శౌనకుఁడు, ముందుగా భృగుల వంశావళిని వినమనియే చెప్పెను.

గిన కారణముచేత నమ్యుది బ్రాహ్మణ జాతితోఁ దుల్యముగా మన్నింపఁబడి యుండును; నేఁడును రాజపుత్ర జాతి యందలి రాజుల రాజ్యమందు బ్రాహ్మణుని కిని భట్టులకును సమానమైన గౌరవమున్నది.

సూతుల కింకొక వ్యాపారము గూడఁ దెలియును. వారు సారథ్యము గూడఁజేయునున్నారు. రథము తోలుట సూతుని వనియై యుండెను. అతని పేరు అధిరథిగూడ నై యుండెను. కర్ణుఁ డధిరథికిఁ బుత్రుఁడై యుండెను; అనఁగా అతఁ డొక సారథికిఁ బుత్రుఁడయి యుండెను. ఈ కారణముచేతనే ద్రౌపది యతనికి జయమాల వేయలేదు; సూతుని వ్యాపారమును నిర్ణయించు నపుడు ఆ కాలపు పరిస్థితిపైని విచారము గావించి, తల్లిదండ్రు లిద్దఱు వ్యాపారము ననుసరించి అతనికి వ్యాపారము నిశ్చయింపఁబడియుండును. బ్రాహ్మణుని వ్యాపారము బుద్ధిదియై యుండెను; ఈ దృష్టిచేత జేదముఁడెఁ దక్కువైన పురాణముల నధ్యయనము చేయు నధికారము సూతుని కీయఁబడి యుండును; క్షత్రియుని వ్యాపారము యుద్ధమై యుండెను; అది సూతునికి క్షత్రియ జనక సంబంధమును బట్టి అభించి యుండును. అనఁగా సూతునికి సారథియొక్క వ్యాపారము నేర్పఁబడి యుండును. దక్షిణాఫ్రికాయందు నీగ్రో స్త్రీల నుండి యూరోపియనులకుఁ గలిగిన సంతానము విషయమునఁ గూడ నిట్టి వ్యవస్థయే చేయఁబడి యున్నది. వారి కీ వ్యాపారమే బండి తోలుటకును గుఱ్ఱపు చాకిరీ చేయుటకును నప్పగింపఁబడి యుండును. ఇదే విధముగా హిందుస్థానమందుఁగూడ యూరోపియన్ పురుషులనుండి యేషియా స్త్రీలకుఁ గలిగిన యూరోపియన్ సంతానమునకు యూరోపియనులకంటెఁ దక్కువదర్జా గల చిత్తరువు పని అభించి యున్నది. తాత్పర్యము, ఈ దినములలోని యూరోపియనులు ఇప్పటి హిందూస్థానపు బ్రాహ్మణ క్షత్రియులై ఉన్నారు. వీరికి శూద్ర స్త్రీల నుండి కలిగిన సంతానమును వారు తమకు సమానముగా నెంచరైరి. కాని వారీసంతానమును వేఱగు నొక క్రొత్తజాతిగాజేసిరి. వారిని స్పష్ట రీతిగాఁ గాదుకాని యవప్రత్యక్ష రీతిగా మాత్రము ఒక భిన్న వ్యాపార మందుఁ బెట్టిరి. ఈ యుదాహరణమును బట్టి పాఠకులు ప్రాచీన కాలమందు హిందుస్థానములోని యార్యులలో మిత్రవర్ణముగల మతీయొకజాతియెందుచేఁ గలిగెనో దానికి వ్యాపారము వేఱుగా నెట్లుచేయఁబడియెనో చక్కఁగాఁ తెలిసికొవఁగలరు.

ఏదో కానిండు; వైశ్యునికి బ్రాహ్మణస్త్రీ నుండి పుత్రున్నమైన సంతతి యొక్క పేరు వైదేహుడయి వుండెను. అంతఃపురస్త్రీలను రక్షించుట వీరి పని యైయుండెను. ఇదీ విధముగా క్షత్రియ స్త్రీ యందు వైశ్య పురుషుని వలన నుత్పన్నమైన సంతతికి బేరు మాగధుఁ డయియుండెను. ఈ మాగధులవని రాజుల స్తుతించుటయై యుండెను. ఈ యుచ్చ వర్ణములు మూడిటికిఁ బ్రతి లోమ వివాహమువల్లఁ బుట్టిన సంతానము సూత వైదేహ మాగధ జాతులని విశ్వసించఁబడెను. మఱియు రాజుల స్తుతిగానమును బాదుట వీరి కృత్య మయ్యెను. ఈ జాతుల పేరులు “సూత వైదేహ మాగధాః” ఈ విధముగా నెల్ల పుడుఁ గలిసివచ్చుచున్నవి.

ఉచ్చ వర్ణ స్త్రీలయందు శూద్రుని వలనఁ బుట్టిన సంతానము యొక్క వ్యాపార వ్యవస్థ యిపుడు చూడవలయును వైశ్య స్త్రీకి శూద్రపురుషుని నుండి పుట్టిన సంతతిని అయోగవులని చెప్పచుండిరి. ఈజాతి యెక్కువ నింద్యముగా నెంచబడలేదు, ఎంచుచేత ? వైశ్య శూద్రవర్ణములు దగ్గఱదగ్గఱయై యున్నవి వడంగవని వీని వ్యాపారమయ్యెను. క్షత్రియ స్త్రీకి శూద్రుని వలన నుత్పన్న మైన సంతానము అధిక నింద్యమైన నిషాదజాతియై యున్నది చేవలఁ బట్టుట వీరి పనియైయుండెను; ఇంకను వీరు వ్యాధుల వనిఁ గూడఁ జేయుచుండిరి. సరోవరమందు దుర్వ్యధనుఁడు దాగిన సమాచారము పొండపులకు నిషాదుల నుండి దొరకినట్లు వర్ణన మున్నది. చివరకు బ్రాహ్మణ స్త్రీకి శూద్రుని నుండి పుట్టిన సంతానము అత్యంత నింద్యుఁ డగు చాండాలుడై యున్నాఁడు. వీరికి ఘాతుక కృత్యము లభించెను. ప్రాణాంత దండనము విధించఁ బడుచున్న యవరాధుల శిరస్సులను వీరు ఖండించుచుండెడివారు. అనులోమ జాతులలో అంబులు, పొరకవులు, ఉగ్రులు నను జాతులు చెప్పఁబడియున్నవి. వారి ఉద్యమముయొక్క వర్ణనము (అను. ప. అ. 4Hలో) లేదు. అయినను ద్విజులను సేవించుట వారి కృత్యమై యుండెను. సంకరజాతుల యందుఁ గూడఁ సజాతీయ స్త్రీపురుషులనుండి వారి జాతియొక్క సంతానము కలుగుచున్నదని చెప్పఁబడి యున్నది. ఈ నియమము నుల్లంఘించి, యుత్తమ పురుషునికి నధమ స్త్రీకి లేక యధమ పురుషునికి నుత్తమ స్త్రీకి సమాగమము వలన న్యూనాధిక ప్రమాణమున నింద్యమైన సంతతికలుగుచున్నది. విశేషించి బ్రతి

లోమ సంతతి బెరుగఁగా బెరుగఁగాఁ నొకదాని కంటె రెండవది హీనమైనది. ఇట్లు వదునైదు విధముల బాహ్యంతర సంతతి కలుగుచున్న దని యివట నీ సంగతి మొదటఁ చెప్పఁబడి యున్నది. వానిలోఁ గొన్ని నామము లివియై యున్నవి. బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వె శ్యులకుఁ గ్రియా లోపము సంభవించునేని వారినిదస్యులుగా విశ్వసించుచున్నారు. ఇటువంటిదస్యునినుండి యాయోగవ స్త్రీయందుఁ గలిగిన సంతానమునకుఁ బేరు సైరంధ్రులని యైయున్నది. ఈ జాతి పురుషుల వ్యాపారము రాజుల యలంకారములయు దుస్తులయు వ్యవస్థచేయుట, సలుగుపెట్టుట, పాడము లొత్తుట మొదలగునవియైఉండెను స్త్రీల వని నిజీ రాణుల సేవకేయెట్లుయై ఉండెను. ఈ సంతానము నిజ ముగా (అసలు) దాన కులముది కాదని వ్రాయఁబడి వున్నది. కాని వీరికి సేవావృత్తి చేయుటయే నియమమై ఉండెను. సైరంధ్రీ జాతి విషయమునఁ గొన్ని మాట లింకను వ్రాయఁబడుచున్నవి. ఆర్యవర్ణములోని పతి నుండి యనాయోగవస్త్రీనుండి వారి ఉత్పత్తియైఉండెను. ఈకారణముచేత నయ్యది బాహ్యములు లేక బాహ్యతరములైన జాతులలో లేక యుండును. ద్రౌపది సైరంధ్రయైనపుడు ఆమె చెప్పియుండెను—“సైరంధ్రీనామికత్వై న స్త్రీలు, లోకులు ఇంటఁగలాకౌశల కర్మమును జేసి తమ్మునిర్వహించుకొనుచున్నారు. ఈ స్త్రీలు భుజిష్యంతైయున్నారు. అనఁగా యజమానునికి వీరిపైనాకవిధమైన సత్తా యున్నదని కూడ వర్ణనమున్నది. ఇందుచేత, సైరంధ్రీ ముందుగనే నాశతులు గంధర్వులని చెప్పియుండెను. అనఁగా దాసికంటెసైరంధ్రయొక్క స్థితి కొంత మంచిదియైయుండును. ఈ సైరంధ్రులలో ననేక భేదములు చెప్పబడియున్నవి; ఏ విధముగా మాగధ సైరంధ్రులు, వైద్యుల పనిచేయుదురో, వైదేహసైరంధ్రులు, ఇంకను వ ద్యము చేయుదురు. మరియును సైరంధ్రీ స్త్రీల నుండి చాండాలునికిఁ గలిగిన సంతానమునకుఁ బేరుశ్వపాకు లని చెప్పఁబడియున్నది ఈ జాతులు తఱచుగా నూరిబయట నుండువారును తుచ్ఛాభ్యాసము చేయువారును నీచులైన మూలనివాసులలో వారును నై ఉండురు. ఈ జాతి జనులు కుక్కలు, గాడిదలు మొదలగు వాని మాంస మును దిని నిర్వహించు జీవించుఁచుండియుండురు. ఆ యోగవస్త్రీనుండియు చాండాలునుండియు బుల్కన పుక్కిన జాతి పుట్టుచున్నది. “ఈ జాతివారు గజాశ్వముల మాంసమును దినుచున్నారు. సీను గుపైఁ గప్పు బట్టలను

దాల్చుచున్నారు, పుణ్యాలలోఁ దినుచున్నాను. వీరి వర్ణన మిట్టివున్నది, శ్వపాకుల వ్యాపారము ఆభ్యాసము శ్మశానమందు శవములరక్షించుటయొయుండెను. అత్యంత నింద్యములైన యీ యనేక జాతులు గ్రామముదెలువలనుండవలయునను. నియమింపుడు నుండెను. ఈ సమయమునఁ గూడ నున్నది. మహాభారతముందు వర్ణ సంకరమునకై వర్ణింపఁబడిన భయంకరనింద్యత్వము యొక్క కల్పన పై వివేచనఁ బట్టి కాఁగలదు. అట్లు సంకర జాతుల సంఖ్య యనంతముగాఁ జెప్పఁబడియున్నది, అయినను త్రైవర్ణిక ప్రతిలోమ జాతి ముందు సూత్రపై దేహమాగధులు, అట్లనులోమ జాతి ముందు నాంబషపారశపులు ఆర్య సరితాన సమాజములోఁ బ్రవేశించి వుండిరి. నిషాదులు, ఛండాలురు, పుల్కినులు మొదలైన బాహ్యములు బాహ్యతరములునైన యనార్యజాతులుండెను వీనియందును అనార్య జాతి కొంత మిశ్రమమై వుండునుడు. ఇందుచేత వీని విషయమై యివి ప్లేచ్చజాతి కంటె పేజ్జెవుండెనను కల్పన యుండెను. వీని నివాసము ఆర్యావర్తమందే ఉండెను. మఱియు నవియన్య వర్ణముల వరుసలో నుండెను. వారి ధర్మ సంతానము ధర్మమునుండివిడిపోయియుండలేదు వారందఱకు సనాతన ధర్మము యొక్క ముఖ్య నియమములనుచరములయి ఉండెను చూడఁగా వారుచాతుర్వర్ణ్యమునకు బాహ్యులై ఉండిరిమరియు దాని నుండి బొత్తిగా భిన్నులై ఉండలేదు. వారి నార్యులని చెప్పినను వారు ప్లేచ్చులుకారు. ఆర్యశబ్దము జాతివాచకమై యున్నది. మరియుఁ ద్రైవర్ణికాధ్యముననున్నది యార్య సంస్కారమున్న వారిని బోధించుచున్నది. అనగా ఈ నింద్యజాతులు త్రివర్ణ బాహ్యములై ఉండెను. వీని యాచరణము కూడ సవవిత్రమై వుండెను. ఈ జాతుల త్రివర్ణమునకుఁ గోనులమేరలోలేదు వారి సమాజమునకును లేక ధర్మమునకును బొత్తిగా పేరయి వుండలేదు. అగుగాక హిందుస్థానమందలి సమాజ వ్యవస్థ కొక ప్రధానాంగము చాతుర్వర్ణ్యవ్యవస్థయై ఉన్నది. చాతుర్వర్ణ్య వ్యవస్థ లేని దేశము ప్లేచ్చదేశమనియు అప్పటి వారార్య భాష మాటాడుచున్నను నది యేమాత్రము ఆర్యదేశము కాజాలదని మనుస్మృతియందు స్పష్టముగాఁ జెప్పబడి ఉన్నది. మహాభారతము యొక్క సమయమున మధ్యదేశమందువర్ణవ్యవస్థ యొక్క ప్రచారమెక్కువగానున్నట్లు కనిపించుచున్నది. కర్ణవర్ణమందు, కర్ణుండు శల్యుని నిందించునపుడు భాషిం

చిన భాషణముఁ బట్టి హిందుస్థానములోనే యే భాగములందు వర్ణవ్యవస్థ పూర్ణముగాఁ బ్రవలితమై వుండెనో యనుమానము చేయుఁ డగలదు. ఈ క్షవర్ణము యొక్క 4వ యధ్యాయముండు మత్స్యకురుపాంచాల వైమిషణీ ద్వాదిదేశ జనులు నిరంతరము ధర్మమును బాలించుచున్నారు: కాని మద్రప్రాంచనదదేశముల జనులు ధర్మలోపమునుజేయుచున్నారని చెప్పి బడి యున్నది. దీనినికొ బూర్వమిది కూడఁ జెప్పఁబడియున్నది “బాహ్లికదేశ మందు మొదటి మనుష్యుఁడు బ్రాహ్మణుఁడగుచున్నాడు, పిదప క్షత్రియుఁడు వీని తరువాత వైశ్యుఁడు, అపుడు శూద్రుఁడు, పిమ్మట నాపితుఁడు ఈ విధముగాఁ గాఁగా నిరూపింపఁగా నతఁడు మంగలియైపోయెను అయినను మరల నతఁడు బ్రాహ్మణుఁ డగుచున్నాడు మరల బ్రాహ్మణుఁడైన తరువాత నతఁడు బానిసయగుచున్నాఁడు.” ఈ వర్ణసముఁ బట్టి పంజాబులో వర్ణవ్యవస్థ కొంత శిథిలమైపోయినట్లు అనుమానము కలుగుచున్నది. ఈ భాషణ మందతి శయోక్తి యున్నదనుటలో సందేహములేదు, అయినను కురువులతో వర్ణవ్యవస్థ యొక్క స్వరూపము కఠినమై యున్నంతగాఁ బంజాబులో లేకపోయి యుండును, అన్నపాసముల సంగతితోఁ బంజాబున నేఁడును విశేషబంధవ మేమియు లేదనుట సంతోషకరమై యున్నది. ఇదిగాక మహాభారతములో కారస్కరులు, మాహిషకులు, కాళింగులు, కేంఠులు, కార్కొటకులు మొదలైన దుర్మతస్థులైన లోకులతోఁ గూడ సంవర్కము చేయఁగూడదనియుఁ జెప్పఁబడి యున్నది. వీనిలో జాలదేశములు దక్షిణము వై పువ్వియైయున్నవి. ఈ దేశముల యందా సమలము పరకు నార్యుల నివాసము తక్కువయైయుండెను విశేషముగాఁ గనిపింపకుండెనని తోచుచున్నది. ప్రాయుకముగా, ఆ సమయమున, ఈ దేశములు జైనబౌద్ధమతముల ఛాయ క్రిందికి నధికముగా వచ్చి యుండును. ఈ మతములు జాతిభేదమును స్వయముగా విడిచిపెట్టియుండె నను సంగతి వ్రాయఁబడియేయున్నది. మరల హిందుస్థానముందున్న చాతుర్వర్ణ్య వ్యవస్థ యొక్క సరిపూర్ణ ప్రాబల్యపు ఛాయ హిందూస్థానములోనియి తర దేశములయందు వ్యాపింపకుండుట యసంభవమై యుండెను. ఈ కారణముచేత, మెల్లమెల్లగా, హిందుస్థానములో నన్ని భాగముల యందుఁ జాతుర్వర్ణ్య వ్యవస్థ ప్రబలమయ్యెను. మరియుఁ దీప్రముగా నమఱులో భిక్తి వచ్చెను. పంజాబునకు మైచ్చదేశములతో వివేష సంవర్కముండెను. ఈ శిథి

లత్వము వివాహము, అన్నపానములు, లేక వ్యాపారము వీని విషయమున నుండెనని చూపఁబడియేయున్నది.

సారాంశము

హిందుస్థానమందలి వర్ణవ్యవస్థ యొక్క స్వరూపము, దాని యితిహాసము ఈ ప్రకారముగా నున్నది. సారాంశమేమఁగా హిందుస్థానమునకుఁ బ్రాచీనార్యులు వచ్చినపుడు వారిలో బ్రహ్మక్షత్రియులనెడి రెండు వ్యాపారముల జాతులుండెను. అప్పటికి వివాహ సంబంధమైన బంధనమేమియును లేకుండెను. వంశాబులో నివసించిన పిమ్మట వైశ్యులు అనఁగా కృషికర్మము గోపాలనము చేయు మూఁడవజాతి యేర్పడెను. పితృవశీఘ్రముగనే యిచ్చటి పూర్వనివాసులలో, శూద్రజాతి యార్యుల సమాబమందుఁ గలిసిపోయెను. వారి రంగైన నలుపు, జ్ఞానశక్తి, నితి తక్కువయైన కారణముచేత వర్ణశబ్దమునకు జాతిని జెప్ప మహత్వము ప్రాప్తించెను. శూద్ర స్త్రీల గ్రహింప నారంభించుటచేత మధ్యదేశమందు శూద్రుల జనసంఖ్య యొక్కువగా నుండియుండును. మరియు నిచ్చటి నాగులను వారి స్త్రీలరూపము కూడఁబక్కఁగానుండియుండును. వర్ణముల యొక్క విభేదమింకను స్థిరపడిపోయెను. వైశ్యులు కృషి చేయుచుండిరి. శూద్రులతో వారికిఁగట్టుకునుగాఁ బనిగలిగియుండెను ఈ కారణముచేత వారు శూద్రస్త్రీల నెక్కువగా గ్రహించిరి. ఈ జాతిస్త్రీల సంతానము కూడ వైశ్యులుగనే విశ్వసించఁబడ నారంభమయ్యెను; ఇందుచేత వైశ్యవర్ణమందు గొలదిగాఁ గళంకమందెను. క్షత్రియులకుఁకూడ నిర్దిష్ఠియే తటస్థింనెను. బ్రాహ్మణులు శూద్రస్త్రీ సంతానమును వేరు జాతిగాఁ జేసివెలిరి.

దీని ననుకరించి ఈ యనుకరణము నాధారము చేసికొని మెల్లమెల్లగా అన్యములైన యనులోమ వర్ణ జాతులయి పోయెను. ప్రజ్ఞిలోమ వివాహ విషయమున లేక సంతానము విషయమున నధికమైన జగుప్ప యుండెను; ఇందుచేత ఆ జాతి విషయమున, విశేషించి శూద్రోత్పన్నమైన సంతానము విషయమున, నెక్కువ నింద్యత్వము విశ్వసించఁబడెను. కాని సూత్రవైదిహ

జాతులనెడి యీ యాచార్యత్వన్న సంకరజాతులు పెద్ద దర్జాకలవిగా నూహింప బడెను. ఈ వేర్వేలు వర్ణముల వ్యాపారములు కూడ వేర్వేలుగా నిశ్చయింపఁ బడియున్నది. బ్రాహ్మణుల విశేష వ్యాపారము అధ్యయనము, యాజనము, ప్రతిగ్రహముగా విశ్వసంపఱడె. యుద్ధము, రాజ్యము నేయుట క్షత్రియుల వ్యాపార మయ్యెను; కృషి, గోరక్ష, వాణిజ్యము వైశ్యులవ్యాపారము శూద్రులవ్యాపారము దాస్యముగను నిశ్చితమయ్యెను. కాని యూతమయమునఁ దమదమ వర్ణము కంటెఁ దక్కువ వర్ణము యొక్క వ్యాపారమును జేసి నిర్వహించుకొను స్వతంత్రతయుండెను; కనుకఁ గొంపలు బ్రహ్మక్షత్రియులు రయితు వ్యవసాయదారులుగా కూడనై పోయిరి కొందఱు క్షత్రియులు వైశ్య వ్యాపారులై పోయిరి. వైశ్యులు కృషి గోరక్షణములను విడిచిపెట్టి కేవలము వ్యాపారమునే చేసిరి. మిత్రజాతులకుఁ గూడ భిన్నభిన్న వ్యాపారములు స్థిరమైపోయెను. ఇదే మహాభారతమునాఁటి సంక్షిప్తనిష్కర్ణము.

ఇప్పుడు, సంక్షిప్తముగా మహాభారత కాలము తరువాత వర్ణవ్యవస్థ యొక్క రూపమెట్లు మాతెనో యిది కూడ విచారించుట సమంజసముగా నుండెను. దీనిఁబట్టి, మహాభారత సమయమున నెట్టి వ్యవస్థ యుండెడిదో చక్కగాఁ దెలియగలదు. జాతి వ్యవస్థకు విరుద్ధముగా బౌద్ధమతము యొక్క కటాక్షముండెను. ఇందుచేత జాతి బంధసమందుఁ జాల గడబిడయైపోయెను. ఈ కారణమున హిందూ మతమునకు మంచిదినము వచ్చినపుడు జాతి బంధన నిరుమములు మరింత కఠినములయ్యెను. ఎప్పటి యట్లు భిన్నభిన్న వర్ణముల స్త్రీలను గ్రహించు వర్ణత్రియాఁగిపోయెను. మహాభారతమునకుఁ బిమ్మట స్పృతులలో, ప్రతివర్ణము తన వర్ణముందే వివాహము చేసికోవలయుననియు, సవర్ణ స్త్రీవలన నుత్పన్నమైన సంజానమే యీ వర్ణపుదిగాఁ జెప్పవలయుననియు నిర్బంధము కలిగెను. బ్రాహ్మణునికితర వర్ణస్త్రీ గ్రహణము బందై పోయెను. క్షత్రియుఁడు కూడ సన్యవర్ణ స్త్రీని జేసుకొనుట మానిపై చెసను ఈ కారణముచేత, భిన్నభిన్న వర్ణముల మిత్రణమువలన నిత్యమునేర్పడుచుండెడి క్రొత్త జాతులు బందై పోయెను. ఈ వర్ణవ్యవస్థ వలన నుత్పన్నమగు జాతి గర్వము ఇతర సమాజముల మీఁదఁ దనపరిణామమును వినియోగింప నారంభింపెను. అనఁగా అనార్య జాతుల యందును జాతి భేదము పుట్టుట

యారంభమయ్యెను. హిందుస్థానమందలి ప్రతి జాతికి మనమేదో యొక జాతి కంటె నవశ్యముగా శ్రేష్ఠులమని తోచెను. మఱియు ద్రవ్యము చేతగాని శక్తిచేతగాని మహత్త్వము ప్రాప్తమైన చోటెల్ల నొక ప్రకారమగు నభిమాన మొక్కువయై వేర్వేలు జాతులు పుట్ట నారంభమయ్యెను. ఈ విధముగా బ్రతి జాతియందును నంతర్భేదములు పుట్టుట నారంభించెను మరియునా చిన్న యవధి లోవలనే విహవబంధన మయ్యెను. ఇదిగాకుండ దేశభేదముచేత గూడ జాతిభేదము విశ్వసింపఁబడ నారంభమయ్యెను. భిన్న భిన్న దేశములలోని యన్న పానములు, ఆచారములు, ఇతిహాసము భేదమువలన నొకదానిపై రెండవది దానికి ఏదో హింస నారంభించెను; ఈ కారణము చేత గూడనంత ర్భేదములకు దృఢబంధనము యొక్క స్వరూపము ఇప్పటి బ్రాహ్మణులయం దనేక భేదములు తటస్థించినట్లే తటస్థించెను, ముఖ్యభేదములు బ్రాహ్మణులతోఁ బది విధములు (దశవిధములు) అనఁగా పంచద్రావిడులు, పంచగౌడులు; కాని మహాభారతములో నీ దశభేదముల నాములుకూడ లేకున్నవి. మహాభారతములో బ్రాహ్మణుని పేరు వచ్చినపుడెల్ల దేశభేదమేదియుఁ జూపఁబడుటలేదు. ఈ బ్రాహ్మణుఁడు గౌడుడు కాన్యకుబ్జుఁడు లేక దాక్షిణ్యార్కుఁడు అని వర్ణన మొచ్చుటనులేదు. మరల నిపుడు మహారాష్ట్ర బ్రాహ్మణుల యందుఁ గూడ నున్న దేశస్థకొంకణస్థాదిభేదములనులేక కాన్యకుబ్జాద్యంతర్భేదములకునునుల్లేఖ మొచ్చుట నుండి లభించెను. క్షత్రియులలోని యంతర్భేదముల జాడ కూడ మహాభారత మందు దొరకదు. చంద్రవంశీయులయు సూర్యవంశీయులయు భేదముల కూడ వ్యక్తికరింపఁబడి యగపడదు. యాదవ, కౌరవ, పాంచాలాది దేశభేదములు మాత్రము కలవు. కాని యవి నేటి క్షత్రియుల యంతర్భేదముల వంటివికావు. ఏయేల, వారందఱు యాచారవిచారములు, వ్యాపారము గూడ సొకటివయై యుండెను; అందఱుయందును. బరస్పరము వివాహములుండెను. వైశ్యులలోని యువాంతర భేదములు కూడ నెచ్చుటను గనిపింపవు. యీ మున్ని మువ్వంతర భేదములోను శ్రీ శంకరాచార్యుని పిమ్మటవయ్యె యున్నవి; ఇట్లు మమానింనుట కవకాశము కూడ నున్నది. బౌద్ధధర్మోచ్చేదానంతరము హిందూ ధర్మసమాజమునకు మరల సంఘటనమైనపుడు ఆయా దేశముల యందును నాయా భాగముల యందును. నివసించిన వారికెల్లఱు నితర భాగస్థుల యన్న పానముల యొడను వర్ణ పరిశుద్ధత విషయమునఱు

సందేహము కలిగెను. ఇందుచేతఁ బ్రతికూతి యందును సంతర్పేదములు క్రిస్తు సం 800 దాదాపున నై పోయెను. మఱియు వివాహ బంధనములచేత బిగించి కట్టిన కారణమున నా భేదములు నేఁటివరకు నిలిచియున్నవి. సారాంశ మేమనఁగా ఇప్పటి రోజులలోనున్న కనాజీలు, మహారాష్ట్రులు, గుజరాతీలు లోనగు బ్రాహ్మణ భేదములకుగాని. రాఠోడులు, చందేలులు, మహారాలుమున్ను క్షత్రియ భేదములకుగాని. మహేశ్రీలు, అగరవాలులు, మహారాష్ట్రులు మొదలగు వై శ్య భేదములకుగాని నిర్దేశము మహాభారతమందు లేదు. మహాభారత మందు బ్రాహ్మ క్షత్రియ వై శ్యులు పర్ణ భేదరహతులై యుండిరి. ఇట్లే సంకర వర్ణములు కూడ సూత మాగధులలోకరేయై యుండిరి; వానిలో నేవిధముగ సంతర్పేదము కనఁబడదు.

జాతుల యీ విషయముతో సంబంధించునది మఱియొక విషయమున్నది. శాంతిపర్వముయొక్క 29వ యధ్యాయమందు దీని విషయమై వ్రాయఁబడినది “తొలుత నాలుగు గోత్రము లుత్పన్నములై యున్నవి. అంగిరకుఁడు, కశ్యపుడు. పసిష్ఠుఁడు, భృగువు. మఱియఁ దత్పవర్తకుల కర్మ భేదములచేత నికకను గోత్రములుత్పన్నములై నవి. మఱియుఁ దపఃప్రభావముచేత నా గోత్రములు తత్పవర్తకుల నామములచేత బ్రసిద్ధములై యున్నవి. సమయ గతిచేతను విజ్ఞులైన లోకులు వివాహాది శ్రాతస్మార్త విధులలో నీ విభిన్న గోత్రముల నవలంబింప నారంభించిరి” ఈ యనువాదముఁబట్టి మహాభారతమునకు పూర్వకాలము నుండియు గోత్రములప్రవృత్తి కలదనియు వాని యుపయోగము శ్రాతస్మార్త కర్మములులో నగుచుండెననియు బ్రకటమగుచున్నది, కాని యీ పర్ణనమందుఁ జెప్పఁబడిన విషయముల కొంతక భిత్తమైనదివలె నున్నది. ఇప్పటి దృఢనిశ్చయముననుసరించి బ్రహ్మ క్షత్రియవై శ్యవర్ణములయందు మూడింటను బ్రతి మనుష్యునికేనేదో యొక గోత్రమగుచున్నది, క్షత్రియ వై శ్య పరివారముల గోత్ర పరంపర స్థిరమైనదోలేదో యనునీసంగతిఁకప్పుడుసందిగ్ధమగుఁగాక; కాని బ్రాహ్మణులయొక్క అనేక భేదములయందు శ్రాతస్మార్తాది కర్మ పరంపరఁబట్టి యొక విధముగా సాగి వచ్చుచున్నవి. వానియందు గోత్రోచ్ఛారణము సదా యగుచున్నది పై యనువాదముఁబట్టి యీ పరంపర మహాభారత నమయమునఁగూడఁ

బూర్వము వఱకుఁ బోయి చేరుచున్నది. కాని మూలగోత్రము లిప్పటిలోని వెనిమిదిగా దెలియఁబడుచున్నవి. కాని చెప్పఁబడిన వచనములో నయ్యభి నాలుగే యెందుకుఁ జెప్పఁబడెను? మఱియు; ప్రవర్తకుల కేవల కర్మ భేదము వలన గోత్రములెట్లుత్పన్నములై యుండునన్న ప్రశ్న యుండనేయున్నది. పాణిని, గోత్రమునకర్థము అపత్యమని చేసియున్నాడు. అపుడు గోత్ర పరం పర కూడ వలక పరంపరయే యెయున్నది. సప్తర్షులు అగస్తీ వీరెనమండ్లు శ్రువు వెదుదడి గోత్ర ప్రవర్తకులై యున్నారు; శుశీయు లీది కులమండ్లు ఖిశీష ప్రసిద్ధులైన పూర్వ ఋషుల నామములు గోత్రమండ్రంకను జోడింపఁ బడెను; కాని యీ సంగతి కర్మ భేదములచే వచ్చినట్లుగా భోషము, అశుభము వారి తపః ప్రభావముచేత వారి నామములు కూడ నుత్తరగోత్ర రాశివృత్తియై యుండుట కాఁగలదు. అగుఁగాక; గోత్రముయొక్క, యచ్చారణము మఱియు భవంతంబము కాలగతిచేత సాగియుండుటయు నూహకు రాకున్నది; దీనిఁబట్టి దీని యవలంబము లేనియట్టి యొకసమయము కూడ నుండెనని తోచుచున్నది. ఇవట మఱియొక సంగతి కూడఁ జెప్పఁదగి యున్నది. సూర్యచంద్ర సంక క్షత్రియుల సంఖావళియుండు నీ గోత్ర ప్రవర్తకుల నామములు లేవుదమరలఁ ద్వంక క్షత్రియులకు గోత్ర నామములెట్లు ప్రాప్తించెను? ఇదిగాక కొందఱు బ్రాహ్మణుల కూటములు చంద్రసంక క్షత్రియులనుండి పుట్టినవనియు; వారి సంబంధముపై గోత్రములతో నెట్లు కలిసెననియు ఒక ప్రశ్నము కలుగు చున్నది. విశ్వామిత్రుఁడు క్షత్రియుడై యున్నాడు; బ్రాహ్మణుఁడై యుత్తఁడు తన పుత్రుల ద్వారమునఁగొన్ని గోత్రములను బ్రపరింపఁజేసి యున్నాడు. అతని సంబంధమెట్లు అభించెనో కూడఁ జూడఁదగియున్నది. బాగు, పై యనుభాదముఁబట్టి యిపుడున్న గోత్ర పరంపర దానియొక్క యుపయోగ ప్రవృత్తియు మహాభారత కాలమునకు మునుపటినుండిఅనఁగా క్రీస్తు 500 మొదటి 500 సంవత్సరములకు మునుపటినుండియై యున్నదను సంగతి నిర్దిష్టపాదముగా సిద్ధించుచున్నది.

ఆశ్రమవ్యవస్థ

వర్ణవ్యవస్థ హిందూసమాజమునకొక విశేషాంగమైనట్లే యాశ్రమవ్యవస్థయు సొక గొప్ప యంగమై యున్నది. కాని, రెండింటి యితిహాసము వేర్వే

యున్నది. వర్ణవ్యవస్థ ప్రారంభమైనది మొదలుకొని దాని వికాసమే యే విధముగా జరిగెనో: ఈ సమయమున వర్ణవ్యవస్థకు నభేద్యము ప్రచండములైన స్వరూపమెట్లు ప్రాప్తించెనో చూడఁబడియెను. అశ్రమ వ్యవస్థయొక్క యుత్తిహాసము దీనికి విపరీతమై యున్నది. అశ్రమ వ్యవస్థ మొదట మంచి స్థితిలో నుండెను. పిదప మెల్లమెల్లగా ఈ వ్యవస్థకుఁదగ్గులదయ్యెను ఇప్పుడది చాలవఱకు లుప్తప్రాచుమయ్యెను. మహాభారత సమయమున దాని స్థితి యెట్లుండెనో చూడఁదగియున్నది. వర్ణవ్యవస్థ యొక్క బీజము ప్రతి సమాజమందునున్నట్లే యాశ్రమ వ్యవస్థ యొక్క బీజము కూడఁదఱముగా నున్నది. ప్రతి సమాజమందును వ్యాపారము ననుసరించి వేళ్ళవేలు దర్జాలున్నవి; విశేషించి తమతమ దర్బారులోనే వివాహములు కూడ జరుగుచున్నవి. కాని యిట్టి వర్ణ వ్యవస్థకు నభేద్యమైన ధార్మిక బంధనము యొక్క స్వరూపమే ప్రాప్తించవనీరదు. ఇట్టి ప్రతి సమాజమందును చిన్నతనమున మనుష్యుఁడు విద్య చదువ వలయును; పడుచుతనమునఁగుటుంబము నిర్వహింపవలయును. ముసలితనమునఁగుటుంబ జంఝాటమునుండి నివృత్తుండ్డై (విముక్తుండ్డై) కేవలమీశ్వరుని భజింపవలయునను అనెడి నేర్పాటు కూడ నున్నది. కాని యీ కల్పన ధార్మిక బంధనమనెడు చొక్కాను దొడుగుకొనఁజాలడు. ఆర్యులీ ఆవరణకుఁగూడఁ తమ సమాజమంద్దు స్థిరతనొనఁగి వర్ణ వ్యవస్థవలె అశ్రమ వ్యవస్థను ధర్మ విషయముగా విశ్వసించిరిఈవ్యవస్థమూఁడు వర్ణములకే యుండెను. అనఁగా ఆర్యులే దీనికి జడ్డుత్తై యుండిరి. మొదట నాలుగాశ్రమముల పరిపాలనమును బ్రతి యార్య వర్ణస్థుఁడు జేయవలయునని నిశ్చయింపఁబడెను. ఆర్యులు తమ సమాజమును నున్నావస్థకు జేర్చుటకై చేసిన నిపుణమైన యత్నము తీయాశ్రమములై యున్నవి. కాని యీ యాశ్రమములను యథా యోగ్యములుగాఁ జాలించుటకు నాధ్యాత్మిక నిగ్రహ సామర్థ్యములుకూడ నావశ్యకములై యున్నవి. ఇందుచేత మొదట ఈ వ్యవస్థ యత్యంత లాభదాయకమైనప్పటికిని మెల్లమెల్లగా నీయాధ్యాత్మిక సామర్థ్యము తగ్గియుండుటచేత నాశ్రమ వ్యవస్థయందు మెల్లమెల్లగా న్యూనత వచ్చియుండుననుట యాశ్చర్యము కాదు. మహాభారతమందున్న యాశ్రమ వ్యవస్థా వర్ణనము ముందుగాఁ జేర్కొనఁబడుచున్నది.

అక్షమములు నాలుగు- బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వాసవ్రస్థము పన్యాసము. ఏడెనిమిది యేండ్ల యవస్థయందుఁ బిల్ల వానికి ఊపనయ న సంస్కార ద్వారమున, మొదటి యాక్షమమందుఁ బ్రవేశమగుచున్నది. ఈ యాక్షమమందుండి విద్యార్జనము చేయవలయును. ఈ విషయమై విస్తృత మైన వివేచనము ముందునకుఁబోయి శిక్షా విషయమునఁజేయఁబడును. ఇచట మాత్రము గురునియింటనుండి విద్యార్థి విద్యాభ్యాసమును జేయవలయుననియు భిక్షచేత నిర్వహించుకొనవలయుననియు నింతమాత్రము చెప్పినఁ జాలును. మంచిది, యిదే నియమముండెను. పండ్రెండు శేక యింకను సెక్కువ యేండ్లదాక విద్యాభ్యాసము చేయుచుండవలెను. బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్యులు ముగ్గురును వేడ విద్యను బఠించి తమ తమ విద్యను నేర్చుకొను చుండిరి. పండ్రెండు * వర్షముల యనంతరము బ్రహ్మచర్యమును ఖూర్తి చేసి, గుర్వాజ్ఞచేత గృహస్థాశ్రమమును స్వీకరింపవలెనని నియమముండెను. ఈ గృహస్థానముయొక్క ముఖ్య నియము వివాహము చేసికొని ప్రతిమనుష్యుఁడు తన గృహస్థాశ్రమ కార్యములను జేసికొనవలయుననియు అగ్ని సేవను సతిధిపూజను జేసి కుటుంబమును బాలించుకొనవలయుననియు నుండెను. గృహస్థాశ్రమముయొక్క కర్తవ్యములు విస్తరించి చెప్పఁబడి యున్నవి; అవి ముందు పేర్కొనఁబడును; గృహస్థాశ్రమమును ఖూర్తిచేసి కుటుంబమును బిల్లవాండ్ర కప్పించి తాను వనవాసమునకుఁ బోవలయును. స్త్రీ జీవించియున్న యెడల దానిని తనతోఁదీసికొనిపోయివనమందు నివసించి నాల్గవ యాక్షమమునకుఁ బోవుటకై మెల్ల మెల్లగాఁ దయ్యారై యుండవలయును. ఈ వాసవ్రస్థము అనగా వనమునకుఁ బ్రస్థితుఁడైన మనుష్యుని స్థితి మూడవ యాక్షమమై యున్నది. మఱియు, ఈ ప్రకారముగాఁ గొన్ని సంవత్సరములు శరీర క్షేమమును సహించుటకై మనస్సు తయ్యారై నపుడు పరమేశ్వరుని ప్రార్థించుచు నాయువు గడుపుటకు గ్రహింపఁ బడు నాల్గవ యాక్షమమే పన్యాసమై యున్నది. నాలుగోక్షమములకు నిదియే స్థూలమైన స్వరూపమై యుండెను.

* ఉపనిషత్తులలోఁగూడ ఈ మర్యాదయే కనిపించుచున్నది. “సహ ద్వాదశ వర్ష ఉపేత్య చతుర్వింశతి వర్షః సర్వాన్ వేదానధీత్య మహామనా వీయాయ” ఛాం. సం. వ్రషా, 8.

అశ్రమ వీరుల వర్ణనములోఁ బై ని వ్రాయఁబడి యున్న విషయము లకు వాస్తవముగా ననుపయోగమున్నదియో లేదో, మఱియు మహాభారత సమయమున నేయే ప్రజలకు వానిఁ బాలించు నను మతియుండెనో యిప్పుడు చూడవలసియున్నది. మహాభారతమందును నుపనిషత్తునందును గల యనేక వర్ణనములఁ బట్టి గురుని యింట నివసించి బ్రాహ్మచర్యా మములో విద్యాభ్యాసమును ఋర్వ సమయమునఁ దఱచుగా బ్రాహ్మణ విద్యార్థులు చేయుచున్నట్లు కనిపించుచున్నది. ఋషులయొద్ద పెద్ద పెద్ద శాలలుండెడివి. వానియందు బ్రాహ్మణ విద్యార్థులు తమ యుదర పోషణమును భిక్షాద్వారమున లేక మఱొక రీతిని జేసికొని, విద్య నభ్యసించు చుండిరి. మహాభారత కాలమున క్షత్రియ వైశ్య బాలకులు విద్యఁ బఠించుటకై గురుకులమున నుండిరో లేదో న రి యై న జాడ దొరకకున్నది. హరివంశమందును మహాభారతమందును, ఉజ్జయినిలో గురుకులమున వసించి శ్రీ కృష్ణుఁడు విద్య పఠించి యుండెనని వర్ణన ము కలదు. పాండవులును దుర్యోధనాదులును దమ యింటనే విద్యపఠించిరి. విద్యాభ్యాసమునకై ద్రోణాచార్యుఁడు వీరియింటనే యుంచుకొనఁ బడి యుండెను. బ్రాహ్మచర్యాశ్రమము యొక్క ముఖ్య భాగము, అనఁగా గురుకులమున నివసించుట, తగ్గిపోయి యుండెను; దానికి బదులుగా నీ రెండవ వద్దతి యాచారములోనికి వచ్చి యుండెను. మెల్ల మెల్లగా భిన్న భిన్నులైన క్షత్రియ వైశ్యులందు బ్రాహ్మచర్యాశ్రమముయొక్క మహత్త్యము తగ్గి మహాభారత సమయమున నిప్పటి విధముగాఁ గేవలము ఉపనయన సంస్కారము మిగిలి యుండును. ఇక గృహస్థాశ్రమమును జూడవలయును. గృహస్థాశ్రమముయొక్క ముఖ్యవిధి వివాహము, అది లోపించుట యొప్పుడును నసంభవము. అది మాత్రమన్ని వర్ణములయందును నన్ని జాతులయందును నుండనే యున్నది, దాని విషయమై విశేష మేమియుఁ జెప్పవలసినవిలేదు. కాని గృహస్థాశ్రమమునకు రెండవ ముఖ్యభాగము అగ్ని సేవయై యుండెను. అగ్నిని స్థాపించి నిత్యము యజించుట గృహస్థాశ్రమమునకు ముఖ్య కర్తవ్యమై యున్నది. ఈ కార్యమును బ్రాహ్మణులు తఱచుగఁ జేయుచుండిరని తోచుచున్నది. క్షత్రియులు గూడఁ జేయుచుండిరని చెప్పుటకుఁ గూడ నే యాటంకమును లేదు. శ్రీ కృష్ణుఁడు

సంధికై వెళ్ళినపుడు, విదురునియింట, — సభకుఁ బోక మునుపు —
 స్నానము చేసి యతఁడు జపించి యగ్ని నుంచాహుతి నిచ్చెనని మహా
 భారతమందు వ్రాయబడి యున్నది. (శా. అ. 14) పసుదేవునికి దేహాంత
 మైన సమీప నతని కార్థవైహిక కర్మమును చేయునపుడు రథము
 నకు ముందు నశ్యమేధ సంబంధించినత్రము ప్రదీప్తాగ్నియుఁ బంపఁబడి
 యుండెనని వ్రాసియున్నాఁడు. ఇదే విధముగాఁ బాండవులు పనవాస
 మందు నపుడు గృహ్యాగ్నిని నిత్యము సేవించెడి వారని పర్ణ సము
 కలదు. పాండవులు మహావ్రస్థానమునకు వెళ్ళినపుడు, వారి గృహ్యాగ్నిని
 జలమున విసర్జించి వేసిన వర్ణనము కలదు. భారతీయ యుద్ధ సమయ
 మున క్షత్రియులందఱును గృహ్యాగ్ని నుంచుకొనియుండిరని సారాంశము.
 ఈ సంగతి మిక్కిలి స్పష్టమై యున్నది. మహాభారత కాలమందు
 అనగా సౌతి సమయముననే వ్యవస్థ యుండెనో చెప్పుటకై సాధన
 మేదియును లేదు. ఆయినను, అగ్ని సేవకు ఆలంకమైనపుడు క్షత్రి
 యులనేకులగ్ని విరహితులై యుండురని విశ్వసించుటలో క్షత్రియేమియును
 లేదు. అందఱు బ్రాహ్మణులును నగ్నిసేవ చేయుచుండిరను మాటయు
 లేదు; వారితోఁ గొందఱు దీని విశిచితైచి యుండురు. అగ్నినుంచు
 కొనని బ్రాహ్మణులతో శూద్రశ్రమముగా వ్యవహరింప వలయునని చెప్పఁ
 బడి యున్నది. ఇక గృహస్థాశ్రమము యొక్క మూడవ యంగమైన
 యతిథిసేవ మిగిలిపోయినది, దీని నందఱును జేయుచుండిరి. గృహస్థాశ్రమము
 యొక్క కవాటమందఱుకును దెఱచియే యుండెను. చాలమంది బ్రాహ్మ
 ణులు క్షత్రియులును మాత్రము దాని యథాశాస్త్రముగాఁ బాలించునుం
 డిరి. పనమునకుఁ బోవుటకును తవశ్చర్య చేయుటకును నదికారము
 మూఁడు వర్ణముల కుండెను మూడు వర్ణముల వారును వాసప్రస్థులగు
 చుండిరి. ధృతరాష్ట్రుఁడు పనమునకు వెళ్ళిన వర్ణనమున్నది. ధృతరా
 ష్ట్రుఁడు తన పత్నితోడను గుంతితోడను పనమునఁ దవస్సు చేయు
 టకై వెళ్ళి యుండెనని చెప్పఁ బడి యున్నది. రామాయణములో వాస
 వగ్రస్తుడైన యొక వైశ్యనియు వర్ణనము కలదు. పనమునకుఁ బోయి
 బ్రాహ్మణులు తవస్సు చేయుచున్న నందఱకొలఁది యుదాహరణములు
 మహాభారతమందు గలవు. గృహస్థాశ్రమము యొక్క యనుభవమైన తరు

వాత దానినుండి విముక్తుఁడై వనమునకుఁ బోవనిచ్చించుట సహజమే యై యున్నది; ఈశ్వరుఁడు చక్కగా నాయుర్దాయమునిచ్చిన వారికి వనమునకుఁ బోవుట సంభవమై యున్నది. అనగా వానప్రస్థుల సంఖ్య యెప్పుడును దక్కువయే యుండును. అయినను మూఁడు వర్ణములకు వానప్రస్థమునకై యధికారముండెను; మహాభారత సమయము వఱకు వన ప్రస్థులైనవారుండెడి రనియుఁ జెప్పఁ గలము. శూద్రునికి వనప్రస్థ నిషేధ మున్నట్లు మహాభారతము పలన స్పష్టముకాదు; కాని శాంతి పర్వములో 61 వ యధ్యాయమందు రాజాజ్ఞ చేత శూద్రునికి నన్ని యా శ్రమ ము లకు నదికారమున్నదని చెప్పివేయఁబడి యున్నది. రామాయణమందు, తపస్వియై శూద్రుఁడు రాముని ద్వారా దండితుఁ డైన కథ యున్నది. దీనిఁ బట్టి శూద్రులకే యాశ్రమమున నధికారము లేకుండెనని తోచుచు న్నది. నిజమైతేని యాశ్రమ ధర్మములు మూఁడు వర్ణములకే చెప్పఁ బడి యున్నవి. ఇక నాల్గవ యాశ్రమము విచారింపఁ బడును.

సంన్యాస మెవనికీ విధింపఁబడెను.

భారతీయార్యుల మానసిక ప్రవృత్తి మొదటి నుండియు సంసార త్యాగమునకు అనగా సంన్యాసమునకు నభిముఖమై యున్నది. ఈ విషయమై, వారికిని పాశ్చాత్యులకును జాల భేదమున్నది. విరక్తులై, కేవలము పరమేశ్వర చింతనము ననేక భారతీయార్యులు కావించి, జేదాంతానుగుణ మైన తత్త్వజ్ఞానమును బ్రపంచమున కుపదేశించి యున్నారు. ముసలి తనమున సంసారమందే యుండిపెట్టుకొని యుండి అనేకములైన సంసార వాసనలయందు దేహము దుర్బలమై పోయిన తరువాతఁ గూడ— మనస్సును దొర్ల నిచ్చుటకంటె, తమ యాయుస్సుయొక్క శేషాంశమున నిందియు నిగ్రహమున జేదాంత విచారములయందుఁ గడు పుట పరమోత్తమముగా వారికి నచ్చుచుండెడిది. ఈ యభిప్రాయముతో నార్యులు సంన్యాసాశ్రమమును బ్రచురింపఁ జేసియుండిరి. ప్రాచ్యవృత్తివ్య సభ్యతల యందున్న భేదమిదియే. హిందుస్థానమందుఁ గేవలము

భిక్షయడిగికొని యుదర పోషణము చేసి కొనుచు వేదాంత జ్ఞానమును విచారించు సంన్యాసులు వందలకొలది యుగవడుచున్నట్లుగా మఱి యొచ్చుటను గనఁబడదు; పారిసీల యందును యూరపియునుల యందును గూడలేదు. ప్రాచీన కాలము నుండియు సంన్యాసాక్షరమము భార్య యార్య సమాజమునకు విశేషాలంకారమై యున్నది. అరంభమంధు నీ యాశ్రమము విషయమై యధికారము మూఁడు వర్ణములకు నుండెను. సంసార దుఃఖములచేత కుమలిపోయిన శూద్రునికె గూడ, వేదాంతజ్ఞ నము యొక్క యాక్షరమమును గొని, తన యవశిష్ట జీవితమును సార్థకము చేసికొనెడి యిచ్చ కలుగుట స్వాభావికమై యున్నది. ప్రాచీనకాల మందు శూద్రులుకూడ వేదాంత జ్ఞానమున కదికారులై యుండిరి, పానికె జతుర్థాక్షరమాది కారముండెను. కాని తరువాతఁ దర్జువాత సంన్యాశ్రమము లోని కఠిన ధర్మములను బ్రాబించుట బ్రాహ్మణులకుఁ దక్క నితరులకే విధముగా నసంభవము కాఁదొడఁగెను. ఈ కారణముచేత నితర వర్ణములకు సంన్యాసము పుచ్చుకొను నధికారమున్నదా లేదా యని ప్రశ్నము వచ్చి యుండును, శాంతివర్ణములో 11 వ యధ్యాయమందు సంన్యాసము తీసికొను నధికారము బ్రాహ్మణులకే యున్నదని చెప్పి యున్నాడు కాని 13 వ యధ్యాయమందుఁ జెప్పఁబడి యున్నది — ” పురాణాల ద్వారా వేదాంతమును విను నిచ్చయెవనికున్నదో, యెవఁడు త్రివర్ణ సేవారూపమైన స్వధర్మమును యథా శక్తిగాఁ జేసి యున్నాడో, సంఠానము వానికె గలదో, రాజేవానికాజ్ఞ యిచ్చునో, యట్టివాడు శూద్రుడైనను ద్వివర్ణములకుఁ గల యోగ్యత గలవాఁడై యున్నాఁడు;” సారాంశము” స్వధర్మము నాచరించిన శూద్రునికి, వైశ్యునికి క్షత్రియునికిని సంన్యాసాక్షరము విహితమై యున్నది.” శూద్రుఁడును వైశ్యుఁడును రాజాజ్ఞను చెంది పరిన్యాసము పుచ్చుకొన వచ్చునని చెప్పఁబడి యుండుట యాశ్చర్యపలుకగా నున్నది. “ పర్వకర్మముల నాచరించి పుత్సానికె గాని ముక్తియొక స్థితిరనోత్తీయుఁడై నక్షత్రియునికె గాని రాజ్యమర్పించిన యెడల క్షత్రియుఁడు. కూడ సంన్యాసము గ్రహించుట కాపక మేమియు లేదని.” వేదాంత శ్రవణమునకే రాజు భిక్షావృత్తి కవలంబింప వలయును. కేవలము భోజన ప్రాప్తిచ్చు చేత నతఁడే వృత్తి నవలంబింపఁ గూడదు.

దీకాకారునియొక్క కథన మేమనగా 'సంన్యాసాశ్రమ రూపమైన కర్మము బ్రాహ్మణునికిఁ దప్ప నితరములైన క్షత్రియాది వర్ణత్రయమునకు నిత్యము కాదు, విచారింపఁగా అంతఃకరణ విక్షేపమును గావించు కర్మమును ద్యజించుట కామ్య సంన్యాసమై యున్నది. యిదియే వారికి విహితమై యున్నది."

ఈ విషయము మహత్త్వ పూర్ణమై యున్న ను వివాదాగ్రస్తమై యున్నది. కాబట్టి మూల పదసములను గూడ నెత్తిచూపుట తగియున్నది. శాంతిపర్వము యొక్క 61 వ యధ్యాయముందుఁ బ్రారంభమున నీ శ్లోకమున్నది—

“వాసస్త్వై ధైక్ష్యచర్యం గార్హస్థ్యంచ మహాశ్రమం॥
 బ్రహ్మచర్యార్హణ్యం ప్రాహుశ్చతుర్థం బ్రాహ్మజైత్ర్యతం॥”

ధైక్ష్యచర్యమునకు సభిప్రాముఖ్య సంన్యాసమై యున్నది. మఱియు నా వస్తువులను బ్రాహ్మణుల నేక కరింపఁ బడినది అనఁగా సంగీకరింపఁ బడినది. ఇందువలన నది యితరులకు వర్జ్యమని సిద్ధించినేరము. ఇంతవలనను బ్రహ్మచర్య గా 61 వ యధ్యాయముందు సంక్షేపింపఁ బడి యున్నది. “సుశ్చత్రయాదా వర్ణానామిచ్చే దాశ్రమసేవసం॥ చాతుశ్రమ్యములైనట్టి భ్రాహ్మణ్యంస్తాన్త్రయం పాండవ॥ ఈలాగునఁజెప్పి శూద్రునికి రాజానుభవ లభించిన మీఁదట సర్వ కర్మములు పూర్తియైన పిమ్మట మరల సభిచారమున్నదని తిరుగ జెప్పఁ బడి యున్నది. “అశ్రమా విహితాః సర్వే వాప్తయిత్వా నిరాశిషంః ధైక్ష్యచర్యాం తతః ప్రామాన్తస్య తద్దర్యం బాహిః॥ తథాపైశ్యస్య రాజేంద్ర) రాజపుత్రస్య చైవహి॥ ॥అనఁగా రాజపుత్రునికి లేద క్షత్రియునికి ధైక్ష్యచర్యసంన్యాశ్రమము నెడల నాటంకమేమియును లేదు. వైశ్యునికి “కృతకృత్యో వయోతీతో రాజ్ఞః కృత పరిశ్రమః వైశ్యోయచ్చేదనుజ్ఞాతో నృపేణాశ్రమ సంశ్రయం॥” దీని ద్వారా రాజాజ్ఞ యూపకారముని చెప్పఁబడి యున్నది. కాని క్షత్రియునికైతే దీనితోఁ గూడ సవనరములేదు. రాజు చతుర్థాశ్ర

మము నెపుడు గైకొనవలయునో ముందు చెప్పఁ బడి యున్నది. "రాజర్షిత్వేన రాజేంద్రభైక్ష్యచార్యాంస సేవయా | ఆపిక గృహధర్మోపి చవేణ్ణివిత కామ్యయా |" ఈ శ్లోకముండు రాజర్షిభైక్ష్యచర్య విధిసంపఱబడియున్నది. అయినను రాజధర్మము అయినా ప్రజాపాలన ధర్మము అన్నిటిలో శ్రేష్ఠమునియు, ఈ ధర్మమును చేయు రాజర్షి సర్వాశ్రమముల ఫలము లభించుననియు వర్ణసమున్నతి. ఈ వర్ణ సము మిగుల జక్కగానున్నది. "మహాశ్రమం బహు కల్యాణమాపం నాత్రం ద్యం నేతరం ప్రామాదార్యాః | సర్వే ధర్మారాజ ధర్మ ప్రధానాః సర్వే వ్యాపార్యా మానా భవంతి ||" ఇది మొదలుగాఁగల రాజధర్మముది గాగున్నది.

అన్ని పచనములఁబట్టియు మహాభారత పురాణము దాఁడ సంస్కా సాధికారి బ్రాహ్మణ వర్ణమేయను నియమము లేకుండఁగని తెలియుచున్నది. అయినను ఆ సమయమున నిట్టి పట్టుదల యుత్పన్నమై యుండఁగని లోచు చున్నది. ఎందుచేతననఁగా ఆసోత బ్రాహ్మణ సంన్యాసులు శాస్త్రమార్గ విశిష్ట మగు రీతిని సంన్యాస ధర్మమును స్వీకరించుచు సంన్యాసమునొక్క విశేష ధర్మములను జాలించుచుండిరి; కాని యన్య వర్ణములో యుభావిభాగా సంన్యా సము స్వీకరింపక వట్టి సంన్యాస వేషమును చేసికొనుచుండిరి. కొందఱు శూద్రులు మాత్రము పొట్ట కూడికొఱకే భిక్షాస్పృహ నవలంబించుచుండిరి. భిక్ష మడిగికొను నద్దకారము సంన్యాసకేగాని మఱియెవరికిగాని తెలుండఁగను సంగతి జ్ఞప్తియుంచుకొనఁదగియున్నది. కొందఱు సోమరినొకరులై శూద్రులు కూడ భిక్షువులు లేక సంన్యాసులగుచుండిరి; దీనిఁబట్టి యన్య వర్ణములవారుసంన్యా సమును గైకొనఁగూడదను నాగ్రహములుత్పన్నమై యుండును. ఆర్యుల సంసార పరాజ్ఞుఖమైన ప్రవృత్తిని గారణముగాఁ జెసికొని యన్ని వర్ణముల యందును జాలమంది సంన్యాసులగుచుండెడివారనుట మాత్రము నిర్వి వాదము. మహాభారత సమయము వఱకు పంచలకొలది సంన్యాసులు వనసుం దుండితత్త్వవివేచనము జేయుచుండెడివారు. అలంబాండరు చక్రపర్తి కింబంజా బులో పరమహంస రూపమున సరణ్యమందు నివసించెడి నివసనోయులైన యనేకతత్త్వవేత్తలు లభించియుండిరి. ఈ సంగతినిబట్టి మహాభారత పర్ణసము కల్పనికము కాదనియు బ్రత్యక్ష స్థితిదేయనియు సిద్ధించుచున్నది. బౌద్ధ

మతము సంన్యాస ధర్మమునకుఁ దన గ్రంథములో నగ్రస్థానమునిచ్చి జర్ణములకును నీయాశ్రయమును నిరాటంకముగాఁ జేరివైచి యుండెను. ఈ బాంబముచేత వేలకొలది శూద్రులు బౌద్ధ సంన్యాసులు-భిక్షువులు-అయినను వారు బౌద్ధమతమును హిసదశకుఁడెచ్చితి, ఇది మఱింత విచారించవలయును.

సంన్యాస భిక్షువులు

సంన్యాసముయొక్క యద్విషయంబున అసంగ్రహహృదిష్టా ప్రాంతమును యోగ్యమగు రీతిని నడుపుటకై సంన్యాసాశ్రమకడైన మనుష్యుఁడెఱిబాలింప నావశ్యకములైన ధర్మముల సంబంధముననే సూక్ష్మమైన నియమములుపఠితములై యుండెను. "అతని కన్నివంశములయందును గల పూర్వకమైన నడవడిక యుండవలయును. అన్ని యింద్రియములను వశములో నుంచుకొని మననశీలుఁడై యుండవలయును. ఒకరి నడుగవలసిన తాను పంట చేసకొనకూడదు. దాని కదే లభించిన యేదో కొంత భోజనమును గ్రహింపవలయును. మధ్యాహ్న కాలము వఱకుఁ గొంచమైనను లభింపని యెడల ఆండలును భోజనము చేసియున్నట్టియు పంట యింటి ధూమము వెజజల్లునున్నట్టియు నింట్లు యుండు బిడ్డనుడిగికొనవలయును. మోక్ష విదుఁడైన మనుష్యుఁడు లాభములనున్నై న యన్నివిధముల భోజనములు నాదక పూర్వకముగాఁ బట్టెనే యిట్లును భిక్షునుడిగికొనకూడదు. బిడ్డనుడిగికొనుటకుఁ బోయినపుడు ఏ బిడ్డని బిచ్చముఁ బో నుండియుఁ బుచ్చుకొనకూడదు. ఏకాంత స్థానమున నదా నుండవలసవలయును. శూన్య గృహమును, అరణ్యమును, వృక్షచ్ఛాయనము లేక నుదీరమును అవలంబింపవలయును. వేసవి కాలమందొక బొడుగు నొకటియే యాగవలయును. (విశ్రమింపవలయును.) పర్షాకాలమందు, అపకృతమైనయెడల నొకబోటనే విశ్రమింపవచ్చును. సూర్యుఁడు చూపిన సూర్యమును (దారి తెలిసినచోట) తిరిగి తిరిగి యేమియు సంగ్రహించుకొనక, విశ్రమింపకొనకూడ నుండవలయును. బలము లో దిగి స్నానము చేయకూడదు. కల్ప చార్యమునుజేసి నిర్వాహముచేసికొనకూడదు. తనకుఁదాను అమగుట యెఱి నొపనికెని నుపదేశము చేయకూడదు. సామాను కూడ నుంచుకొనకూడదు. స్రాణిమాత్రమనందు సమభావముండవలయును

ముందు విషయములకై శోకింపఁగూడదు. శేవలము ప్రస్తుత విషయమును పేక్షింపవలయును. ఈ విధముగా నిరాశుఁడు, నిర్గుణుఁడు. నిరాసక్తుఁడు ఆత్మసంగి, తత్త్వజ్ఞుఁడు సై నవాఁడు నిస్సందేహగా ముకుండగును." ఇత్యాది వర్ణనములును గీతలోఁగలవు. (ఆశ్వ, ఆ. 46). ఈ వర్ణనముందు సంన్యాసము యొక్క కర్తవ్యములను సనాతన ధర్మము నిర్దేశించియున్నది, అందులోఁ జాలమట్టుకు బౌద్ధ సంన్యాసులు త్యజించివైచిరి. మఱియు కర్తవ్యత్యాగమును జేసివైచుటచేత బౌద్ధ బిక్షువులకుఁ బిదపఁబిదప సవసతి తటస్థించసట్లు కనఁబడును.

బౌద్ధ సంన్యాసులు ఏకాంతముననుండుట మాని సంఘమును చేర్చుకొని యుండ నారంభించుట మొదట గట్టి పొరబాటు. సంఘముసంఘ వివిధములైన దుష్ట కల్పనములు ప్రవలితమగుచున్నవి, ఉచ్చునిచ భావము పుట్టుచున్నది. పరమేశ్వర భజనము, ఆత్మచింతనము చెడిపోవుచున్నది. సంఘమున కధిపతి యగుటకై మహత్త్వాకాంక్ష యుత్పన్నమగుచున్నది సన్యాసి వనవాసము లేక యరణ్యాశ్రయమును గ్రహించవలయును. ఈ ప్రాచీన నియమమును వదలివైచి బౌద్ధులు పెద్దపెద్ద సంఘారామములయందు నివసించనారంభించిరి. రాజులు ఆ సమయమునందు వీరిపై సంఘారామములను నిర్మించి యిచ్చుచుండిరి. ఈ స్థానములలో నుండుటచేతి వారు సుఖమున కలవాటువడిరి. సంన్యాసి ఒక్క గ్రామందొక్క దినముకంటె చెక్కున యుండగూడదనునది ప్రాచీన నియమమై యుండెను; దీనికిఁ బూర్వముగా బౌద్ధ సంన్యాసులు వేర్వేరు గ్రామములయొద్ద సంఘారామములయందు నివాసులైరి. సంన్యాసి భక్తిపూర్వకము భిక్ష దొరకని చోటనే బిడ్డమడుగుటకైపోవలయును, కాన బౌద్ధ భిక్షువులు ఇందుకుఁజాల వివరీతముగా ధనసంతులైన యుపాసకులయొద్ద విందులు కొట్టనారంభించిరి. సంన్యాసి ద్రవ్యమును గాని సామానునుగాని పోగుచేయరాదు; కాని సంఘారామములో బౌద్ధభిక్షువులు సంఘారామముయొక్క వ్యవస్థకు బెద్దపెద్ద యూళ్ళను భూములను గైకొననారంభించిరి. తాత్పర్యమేమనఁగా సనాతన ధర్మములైన సంన్యాసుల కావశ్యకములైన కఠిన నియమములను విడిచిపెట్టి బౌద్ధభిక్షువులు పొట్టు పోసికొనుట కోయనునట్లు లేక పరిగణల కధిపతులు కానున్నట్లు వ్యాపారము తటస్థ

మయ్యెను. ఇందుచేత పొద్దు సంత్యానులు బహు శీఘ్రముగా హాస్యాస్పదములైరి. ఇదే విధమైన యుధోగతి తరువాత సనాతన ధర్మమందుఁగూడ సంభవించెను. పురాణములు కలియుగమందు సంన్యాసములఁగైకొనరాదని నిషేధము

ఈ యితిహాసము మహాభారతముకు పిమ్మిట్టిదై యున్నది. సంన్యాసము సకావశ్యములైన కఠోర నియమములు మహాభారత సమయమునఁ బ్రత్యక్షముగా నుపయోగింపఁ బడు చుండెడివని విశ్వసించుటలో హని యేమియును లేదు. 'యత్రసాయంగృహోమునిః -- సాయంకాలమైన చోటనే యాగిపోవు మునులు లేక సంన్యాసులు ప్రాచీనకాలము మొదలుకొని మహాభారతకాలము వఱకుఁ గనఁ బడు చుండిరనుటలో సందేహములేదు. సనాతనులైన సంన్యాసుల వస్త్రములు కావిరంగుగా నుండెడివి. బొద్దులు తమ సంన్యాసులకుఁ బనుపువంగు గుడ్డల నిచ్చిరి. కావిరంగు గుడ్డల ధరించి వంచక వ్యాపారమును జేయువారు గూడ మహాభారత సమయమున నుండిరి. రాజులు భిన్న భిన్న స్థానములకు సంన్యాసి పేషమునఁ దమ గుప్త చారులను బంపవలయునని చెప్పఁబడి యున్న నియమమును బట్టి యీ సంగతి సిద్ధించుచున్నది. మహాభారత సమయమున స్త్రీలు సంన్యాసమును గ్రహించినందులకుఁ గూడ నుదాహరణములున్నవి. ఉపనిషత్తులలో గార్గి, వాపక్నువి మొదలైన తత్త్వజ్ఞులైన బ్రాహ్మణ స్త్రీలు వర్ణింపఁ బడి యున్నట్లే మహాభారతములో సులభయను పేరుగల సంన్యాసిని యొక్కయు వర్ణనము కలదు. జనకునితో నామె చేసిన వక్తవ్య తత్త్వ జ్ఞానములతోఁ బరిపూర్ణమైన సంవాదము యొక్క వర్ణనము శాంతి పర్వములో 3:11 వ యధ్యాయమందుఁగలదు. సంవాదమునకుఁ జివరనామె 'నేను క్షత్రియకన్యను; నాకుఁ దగిన భర్త దొరకలేదు, ఇందుచేత గురుని వలన నేను మోక్షశాస్త్రముయొక్క శిక్షను గ్రహించి నైష్ఠికబ్రహ్మ చర్యము నాశ్రయించితిని; మతీయు నేను యతి ధర్మముతో నున్నాను. అని చెప్పియున్నది. సారాంశమేమనఁగా ప్రాచీన కాలమునక్షత్రియ స్త్రీలు కూట వివాహము చేసికొనక యొకమాటుగానే సంన్యాసమును గైకొనుచుండెడివారు. కాని మహాభారత సమయమున నిది ప్రచారములో లేక యుండునని తోచుచున్నది. ఎందుచేత? ఆరంభమందే సులభ సత్యయుగము నాటిదను సంగతి చెప్పఁబడి యున్నది.

మోక్ష ధర్మముయొక్క ప్రాప్తి సంన్యాసాశ్రమ మందే యున్నదో లేక యన్యాశ్రమముల యందు నున్నదో యనునది యొక మహా ప్రశ్నమై యున్నది. ఈ ప్రశ్నమీందనే జనక ను ల భా సంవాదమీదుఁ బడి యున్నది. దానియొక్క నిర్ణయము నిశ్చయాత్మకముకాదు. మఱు దాని యాశయము మోక్షపాలనమునకుఁ దీసికొని పోవుటలో సంన్యాసమే సమర్థ మైనదని తెలియుచున్నది. ఈ విషయముయొక్క విశేషము మఱియొక స్థానమున గూడఁ గలదు. ఈ సంవాదములో సంన్యాసమున కీక్రింది లక్షణములు చెప్పఁబడి యున్నవి;— కావిగుడ్డలు, భోడి తటలు, త్రిపండ్ల ధారణము, కమండలువు ఇదిగాక సంన్యాసము నితరాశ్రమ ధర్మముల నాప రింపఁ గూడదనియు చెప్పఁబడి యున్నది. సంన్యాసి మ ర ల గృహ స్థుడైన యెడలఁ బతితుఁడగును, అనఁగా ఆర్యుల సమాజమునుండి భ్రష్టు డగును. ఆ సమయమున ఈ దృఢ నిశ్చయమే యుండెను. ఈ విష యమై ధర్మ శాస్త్రనుందును వేదాంత సూత్రములంఘను ధిక్తి పరిణామ ములే చెప్పఁబడి యున్నవి, వర్ణ సంకరము నింద్యమైన యొక భయం కర ప్రసంగముగా విశ్వసింపఁ బడినట్లే యాశ్రమ సంకరమును కూడ లోకులు భయంకరముగా నూహించుచుండిరి. ఈ నులభా జనక సంవాద మందు నీ యాశ్రమసంకరముక్క భయంకరమైన పాతకము పర్ణితమైనది. నీచ వర్ణములు ఉచ్చవర స్త్రీలను గ్రహించుట నింద్యముగా నూహింపఁబడు చున్నట్లే యుచ్చాశ్రమము నుండి నీచాశ్రమములో దిగుటయు నింద్యముగా నూహింపఁబడుచుండెడిది. ఈ కారణము చేతఁ గూడ సనాతన ధర్మమందలి సంన్యాసమును బాలించుట యత్యంత కఠినమై యుండెను.

గృహస్థాశ్రమము యొక్క గౌరవము

బ్రహ్మచర్యము, గార్వస్థ్యము: వానప్రస్థము, సంన్యాసము ఈ నాలు గాశ్రమములును చూడఁగా నొకటి కంటె నొకటి యధిక శ్రేష్ఠముగా విశ్వ సింపఁబడుచున్నవి, అయినను గృహస్థాశ్రమము యొక్క గౌరవ మన్ని యాశ్రమముల కంటె నధికమై యున్నది. శాంతి పర్వములో 247వ యధ్యాయమందు దీని వర్ణనమున్నది. గృహస్థు వివాహము చేసికొనియుగ్మ్యాచారము

చేయవలయును. గృహస్థాశ్రమమునకు దగినఁ యాచరణములను గావింపవలయును. సాధ్యమైనంతవఱకు, గృహస్థాశ్రమి యుజనము, అధ్యయనముదానము ఈ మూఁడు కర్మములనే యాచరింపవలయును. గృహస్థుఁ డెన్నడును గేవలము తన యుపయోగమునకే వండుకొనఁ గూడదు. వ్యర్థముగాఁ బశుహింస చేయఁగూడదు. వగలు రాత్రియు మొదటి కడవఱి జాముల యందఱఁడు నిద్రింపరాదు. ప్రాతస్నాయములందుఁ దక్కి మధ్యగా భోజనము చేయఁ గూడదు. ఋతుకాలమునఁ దక్కి స్త్రీని శయ్యకుఁ బిలువఁగూడదు. స్త్రీతో శయ్యపైఁ బరుండఁగూడదు. అతిథి సత్కార మెప్పుడును బాగుగాఁ చేయవలయును. దంభమునకు జడలను గోళ్ళను బెంచుకొని స్వధర్మము నుపదేశించు వారికిని అవిధితో అగ్ని హోత్రమును ద్యజించు వారలకును గృహస్థు వంటలో భాగమున్నది. బ్రహ్మచారియు సన్యాసియుఁ దమయింట వంట చేసికొనరు; వారికి గృహస్థాశ్రమి భోజనము పెట్టవలయును. అతఁడెన్నడును విఘనము అమృతము భుజింపవలయును; యజ్ఞములో మిగిలిన హోమ ద్రవ్యమును అమృతమునుచున్నారు, పోష్యమునునుభవింపఁగా మిగిలిన వంటను విఘనముని చెప్పుచున్నారు. అఁగి, సుజ్ఞము చేసి బ్రహ్మచారి, సన్యాసి, అతిథి, చిన్న చిన్న శిశువులు, దాసిదాసులు, మొదలగువారికిముందుగా అన్నము పెట్టిన తరువాతఁ దాను భోజనము చేయుట గృహస్థాశ్రమికిధర్మమై యున్నది. ఈ ప్రకారముగా నన్ని యాశ్రమముల వారికిఁ బోష్య వర్గమునకును బోషణకర్త యగుటచేత గృహస్థాశ్రమము యొక్క యోగ్యత యన్నిటి కంటె శ్రేష్ఠమై యున్నది. గృహస్థాశ్రమి స్వతంత్ర వ్యాపారమును జేసికొని ద్రవ్యోపార్జన మార్గమున రాజును యాచించి తెచ్చిన ధనముచేత యజ్ఞ యాగాది క్రియలను కుటుంబ పాలమును జేయవలయును. కొందఱ యభి ప్రాయముఁ బట్టి గృహస్థాశ్రమమందే యుండి యంతము వఱకుఁ గర్మ యోగము చేయవలయును. అనఁగా ఈ యాశ్రమందే వారికి మోక్షము దొరకును. వేయేల, వ్రత విధి యాశ్రమము యధావిధిగా నాచరించుచుండిన నాయాశ్రమమందే సద్గతి దొరకఁ గలదు. ఇందుకై యాశ్రమ ధర్మమును యధా యోగ్యముగా పేవింపవలయును. గృహస్థాశ్రమమును యధావిధిగా సేవించుట మిగులఁ గఠినమై యున్నది. ఈ యాశ్రమముకుఁబై ని వ్రాయఁబడిన నియములపై ధ్యానముంచిన యెడల నీ సంగతి నులభముగనే యూహకుఁ తెలియఁ

గలదు. గృహస్థాశ్రమము ద్వారా ధర్మము, అర్థము, కామము, మోక్షము నాలుగు పురుషార్థములును సిద్ధింపవలయును. కాని పుత్రునికై గార్యములను సమర్పించి వార్ధకమున వానవ్రథము, సన్యాసము వీనివైపు నడచుటయే యుత్తమమైనది. మహాభారతమున కిట్టి యభిప్రాయమే యుగవడుచున్నది.

3. శిక్షా వ ద్ధ తి

ప్రాచీనకాలమందు హిందుస్థానములోని శిక్షావద్ధతి యెట్లున్నది? గురు శిష్య సంబంధ మెట్లుండెను? సాధారణ జనుల కెట్టి శిక్ష యాయుఁబడుచుండెడిది? క్షత్రియులకేమి నేర్పబడుచుండెను. స్త్రీలకేమి నేర్పించబడుచుండెను? రాజకుమారుల కెట్లు ఏమి నేర్పబడుచుండును? లోకులకు వ్యాపార శిక్ష యెట్లు లభించుచుండెను? ఇత్యాది ప్రశ్నముల మీఁద నీ ప్రకరణ మందు విచారము చేయఁదగియున్నది. ఈవిషయమై సమస్త విషయముల సంపూర్ణ జ్ఞానము మహాభారతములో లభింపఁజాలదనుట మాత్రము ప్రకటమయ్యె యున్నది. అయినను భిన్నభిన్న స్థానము లందలి యుల్లేఖములఁ బట్టి యీ విషయమునఁ జాలవఱకు జ్ఞానము ప్రాప్తింపఁ గలదు. దాని నొకచోటకు, జేర్చి యీ వర్ణాశ్రమము యొక్క ప్రకరణమందీ విషయమై చర్చింప వలయును.

ప్రాచీన సమయమున లోకులకు శిక్షనిచ్చు వనిని బ్రాహ్మణులు తమ సంరక్షణలో నుంచుకొని యుండిరనుట మొదటి సంగతి యై యున్నది. వర్ణవ్యవస్థ యందున్న యనేకములైన యుత్తమ నియమములలో నీ నియమము కూడ నొకటి యై యుండెను-- శిక్షించెడు వనిని బ్రాహ్మణులు చేయవలయును. బ్రాహ్మణుని మొదటి కర్తవ్యము లలోను అధికారములలోను అధ్యాపనము అధ్యయనము నుండెను. అన్ని విధముల శిక్ష నిచ్చెడు యోగ్యతను బ్రాహ్మణుఁడు అధ్యయనము చేసి, సంపాదించవలయును, ఏ మ్మట వాని ననుసరించి యందఱకును వారు. శిక్ష నియవలయును. ప్రాచీనకాల మందీబంధన ముండెను. ధార్మిక శిక్షనే గాక యితర వ్యాపారముల శిక్షకూడ బ్రాహ్మణులే యియవలయును.

వారలిచ్చుచుండిరనుట కూడ నిర్వివాదమై యున్నది. చూడఁగా నా సమయమున శిక్షనిచ్చుట రాజకృత్యముగా విశ్వసించఁ బడుచుండెడిది. అయినను రాజు పాఠశాలలను నెలకొల్పి యీ వని నేయవలయునని దాని యభిప్రాయముకాదు. రాజు బ్రాహ్మణుల జీ వి క ను జింతింపవలయునని దీని కర్థము. బ్రాహ్మణుల నిర్వాహమును విచారించుట సమాజ కర్తవ్యమై యుండెను. ఈ కర్తవ్యమును ఖూర్తిచేయు దృష్టితో దా నము పుచ్చుకొను నధికారము బ్రాహ్మణులకే యీ యుఁ బడి యుండెను. బాగు; కాని యీ విధముగా వారికి నిర్వాహము కానిచోట వారి యావశ్యకములను రాజు పూర్తి చేయవలయునని నియమముండెను. ఈ సంగతి స్వకర్మ నిష్ఠులైన బ్రాహ్మణుల యొక్కవిషయము ననే యుండెను, మామూలు బ్రాహ్మణుల యెడఁగాదు. ఇతర బ్రాహ్మణులు 'బ్రాహ్మణకులు' అనియు రాజు వారితో శూద్రునితో వలె వ్యవహరింప వలయుననియు మహాభారతములో వ్రాసియున్నాఁడు. ప్రాచీన కాలమందిట్టి శిక్షావ్యవస్థ యత్యుత్తమమై యుండెను. సమాజమున స్పృహత్యాగ వద్గతిమీఁద శిక్షకుల యొక స్వతంత్రవర్గము తయారగు చుండెను. బ్రాహ్మణులు ప్రాచీన కాలమందు లోకులనజ్ఞానములో నుంచి రనుమాట యనత్యము; కాని వారి విషయమై యాదరపూర్వకముగా, అందఱకు శిక్ష నిచ్చెడి వనిని వారు తమ సంరక్షణలో నుంచి యుండిరని చెప్పవలయును.

పైని వాఁ యుఁ బడి నట్లుగా, ప్రాచీన కాలమందు శిక్షా దానము నకై ప్రభుత్వ పాఠశాలలు లేకుండెను. ప్రతి బ్రాహ్మణుని గృహమురూడ విద్యా పఠనమునకై పాఠశాలయే యై యుండెను. ఇచ్చ వచ్చినట్లుగానే గురుని యింటికై నను వెళ్ళి విద్యార్థులు అధ్యయనము చేయుచుండెడి వారు; గురువు తనయింట విద్యార్థులకుఁ బాఠము జెప్పవలయునని కూడ నియమముండెను. ప్రాచీన వర్ణవ్యవస్థ యందు శిక్షకులకు సౌకర్యముల నేర్పించినట్టి వర్ణవ్యవస్థయందు త్రివర్ణములలోని ప్రతి బాలుఁడును విద్యఁ దప్పక చదువవలయునని రూడ నియమముండెను. నేటి దినములలో వ్రస్తుత కాలమున్న మన మనివార్యమైన శిక్షనిచ్చుట యనెడు పశ్చముపై విచారించుచున్నారము. కాని ప్రాచీన కాలమందు వర్ణవ్య

వస్థయే దీనిని నెఱవేర్చి యుండెను. ప్రతి బ్రాహ్మణుఁడు, క్షత్రియుఁడు, వైశ్యుఁడును విద్య తప్పక నేర్చుకొని పఠయుఁని ప్రాచీన నిరుకు ముండెను. గురుని యింటికి వెళ్లి త్రివర్ణములలోని ప్రతి బాలకుఁడును విద్యనభ్యసించ వలయునని నిర్బంధముండెను. ఇండుకై యా సమయ మందు ఉపనయన సంస్కారమును ధర్మములోఁ జేర్చి యింటింపఁ జేయఁబడి యుండెను. విద్యాభ్యాసమునకై ప్రతి బాలకుఁడును గురుని యింటఁ గొంత కాలముదాక, నివసించవలసి యుండెడిది. ఇప్పుడు ఉపన యన సంస్కారము యొక్క వట్టి సంస్కార స్వరూపము మాత్రము మిగిలి యున్నది. దాని యొక్క ముఖ్య కర్తవ్యము లుప్తప్రాయమై నది. కాని మహాభారత సమయమున నిట్టి దుస్థితి యగవడదు. తుదకు భారతీయ కాల ప్రారంభమునను లేకుండెను. గురునింటనుండి ప్రతి విద్యార్థియు విద్యను సంపాదించవలయునను నిబంధము ప్రాచీన కాల మున నుండెను. అగును ఈ శిక్ష ముఖ్యముగా ధార్మికమై యుండ నన్నమాట నిజము. కాని వేదవిద్యను నేర్చి యన్యవిద్యలుకూడ నేర్ప బడుచుండెడివి. మరియు, సాధారణ రూపమున, అన్ని విధముల శిక్షయు నొక్క గురుని యింటనే లభించు నేర్పాటుండెను. ఈ విధ మైన శిక్షకుఁ దుట్టుతుదకుఁ బండ్రెండ్రెండు వట్టుచుండెను. కాని కొన్ని చోటుల నింతకంటెఁ గూడ నెక్కువయెఁడులు కావలసెను. ఒక్కొక్క చోట నింతకంటె దక్కువ నగుచుండెను. శిష్యుఁడు లేక బాలకుఁడు విద్య నేర్చుకొనుచున్నంత వఱకు వాఁడు వివాహమాడరాదని కూడఁ గఠిన నియమముండెను, గురుని యింటికి వెళ్ళుట యొక ధార్మిక విధి యైనట్లే విద్యను బూర్తి చేసికొని గురు గృహమునుండి తిరిగి వచ్చు అయు నొక ధర్మ విధియే యై యుండెను. దీనిపేరు సమావర్తనమై యుండెను. గుర్యాజ్ఞ లభించిన పిమ్మట నీ సమావర్తనము చేయుఁ బడు చుండెను, అనఁగా గురువు బాలకుఁడుత్తీర్ణుఁడైనట్లు అనుమతి పత్రము నిచ్చినపుడు వారికి విముక్తి లభించుచుండెను. తన యింటికి వచ్చుటకై యాజ్ఞాపత్రము దొరకుచుండెడిది. ఈ పత్రకారముగా సమావర్తనమైన తరువాతను వానికి వివాహము చేసికొనుటకై స్వాతంత్ర్యము

కలుగు చుండెను. దీనికే బిమ్మట వైరాగ్య యుక్తులును బ్రహ్మనిష్ఠలు నైన కొందఱు బ్రాహ్మణులు వివాహము చేసికొనుట యనెడు సంకటములోఁ బడక గురు గృహమందే విద్య పఠించుటకుఁ దపశ్చరణమునకును నుండిపోవుచుండిరి. వీరిని నైష్ఠిక బ్రహ్మచారులని చెప్పచుండిరి. వీరు గృహమందుండక యెచ్చటనైనను మఱియొక చోట స్వతంత్రముగా నుండనారంభించుట నుం గలుగుచుండెను. వారు జన్మమంతయు బ్రహ్మచర్యమును బాలించుచు బ్రహ్మచర్యము యొక్క కఠిన వ్యతములను గూడ నాచరించు చుండిరి. దీనిపేరు మొదటి యాశ్రమము. ప్రాచీన కాలమున నీ యాశ్రమము ప్రత్యక్షమై యుండెననుట నిర్వివాదము. ప్రస్తుత సమయమున నువనయనము సమావర్తనము రెండును ఘోర్ములు తమాషా అయినోయి యున్నవి. బ్రాహ్మణముల యభిప్రాయమును బట్టి కలియుగములో దీర్ఘ కాలమువఱకు బ్రహ్మచర్య పాలనము నియముయై యున్నది. అది యొక దృష్టిచేత బాగుగా గూడ నున్నది. ఎందుచేత? స్మృతులయందున్న నిజమైన బ్రహ్మచర్యము యొక్క నియమములను సరిగాఁ జాలించుట ప్రస్తుతము శక్యముకాదు. అగుటయులేదు. అయినను ప్రాచీన కాలమందు మహాభారత సమయము వఱకు నీ విధముగా బ్రహ్మచర్యమును బాలించురితి వ్రచురితనై యుండెననుటలో హానియేమియు లేదు. మహాభారతములోఁ జాలచోట్లను బ్రహ్మచర్య నియమముల వర్ణనము కలదు. ఇచట, దాని సంక్షిప్త తాత్పర్య మీఱుఁ బడును;—

‘అయువుయొక్క మొదటి నాల్గవ భాగము బ్రహ్మచర్యములోఁ గడపవలయును, ధర్మతత్త్వ జ్ఞానమును సంపాదించుచు గురుని యింటఁ గాని యుండవలయును. గురువు నిద్రపోయిన తరువాత నిద్రపోవలయును, వారు మేలుకొనక మునుపే లేచి కూర్చుండ వలయును. శిష్యుఁడు గాని దానుడు గాని చేయవలసిన పని నతఁడు చేయవలయును. పని చేసిన తరువాత గురుని దగ్గఱకు బోయి యధ్యయనము చేయవలయును. మిగుల నిర్మలఁడు గాను కార్య దక్షుఁడుగాను నుండవలయును. గురువు భోజనము చేయుకుండఁ దాను భోజనము చేయఁ గూడదు. గురుని దక్షిణ పాదమును దక్షిణ హస్తము

తోను ఎడమకాలు ఎడమ చేతితోను దాటవలయును. బ్రహ్మచారికి నిషిద్ధములైన గంధములను రసములను సేవింపఁ గూడదు. శాస్త్రములో జెప్పఁ బడిన బ్రహ్మచర్య నియమము లన్నిటిని బాలింప వలయును. ఈ రీతిగా గురుని బ్రహ్మస్ను జేసికొనియు నతనికి దక్షిణ నిచ్చియు యధావిధిగా సమావర్తనమును జేయవలయును, తరవాత గురుని యాజ్ఞచేత వివాహముఁ జేసికోవలయును” (శాం. 24లి అ.)

ఈ వర్ణనమును బట్టి శిష్యునికి భోజనపు బేర్పాటు తఱచు గురునింటనే యయి యుండునని తెలియుచున్నది. శిష్యుఁడు గురునియింటఁ గొంతవని చేయవలసి యుండును. ప్రస్తుత కాలమునవలె చదువు చెప్పుటకై జీతము పుచ్చుకొన లేకుండిరి. భోజనము పెట్టినందుకుఁ గూడ నేమియుఁ బుచ్చుకొన నుద్దిరి, కాని వృత్తిఫలమెక్కువగనే కఠినమై యుండెను. చాలమంది శ్రాహ్మణ విద్యార్థులు భిక్షకూడ నడుగుకొనుచుండెడివారని విదిత మగుచున్నది. స్పృతులయందు క్షత్రియ వైశ్యులకు భిక్ష విషయమున నిషేధమున్నది. గురునింటఁ బనిచేయుట మాత్రము అందఱకు ననివార్యమై యుండెను. ఈ విధముగా గురుని యొద్ద కృష్ణాదులు కూడఁ బనిచేసినట్లు వర్ణనము హరివంశములోఁ గలదు. ఈ ప్రకారము గురువునింటఁ బనిచేయు విద్యార్థుల శరీరము మిగుల బలము, చురుకుదనము గలది కావలయును. ఇది యొక పెద్ద లాభమే యై యుండెను. కాని కొందఱు గురువులు శిష్యులను జాలఁ బీడించుచుండి యుండురు. ఆది పర్వములో మూడవ యధ్యాయమందు నీ వర్ణము కలదు— ఋషి, వేదరామకుండై తన శిష్యుని, నాగదేవుండుఁ గూడ జోడించి యుండెను. అయినను వానికిఁ గొంచెము కూడ చేదము కాదయ్యెను. గురుని యింటఁ బడిన కష్టములను స్మరించుకొని వేడుఁడు తన శిష్యులను గురుసేవ పంటి దుర్భర కార్యములఁజేయించి, కొంచెమైనను గష్టపెట్టలేదు. “వృత్తి శిష్యుఁడును దక్కువో యెక్కువో పనిని మాత్రము నిస్సందేహముగాఁ జేయవలసి యుండెను. గురుని స్వభావము ననుసరించి, యందలి కష్టము మాత్రమధికమే కావచ్చును. గురుని సంతుష్టుఁ జేరి విద్య సంపాదించవలసి వచ్చెడిది. గురుని కృప

లేకుండ విద్య రానేరడని యాసమయమునఁ జెప్పబడుచుండెను. ఈ కారణముచేత, ఆ కాలమందు, గురుని కత్యాదర ముండెను. గురువుత్రునికి గురువత్త్వికిని నాదరము గూడ నెక్కువగా నగుచుండెను. గురువత్త్వి విషయమున శిష్యుడెన్నఁడును దుష్టముగా వ్యవరింపఁగూడదు, ఈ నియమముండుట స్వాభావికమై యుండెను. గురుతల్ప గునునము మహాపాతకములలో నొకటిగా విశ్వసింపఁబడియున్నది. ఈ మహాపాతకమునకు మరణదండమే ప్రాయశ్చిత్తమై యుండెను. గురువత్త్వికి, బ్రహ్మసము చేరువలసినయెడలఁ గూడ దూరము నుండియే చేరువలయును. పాపములు స్ఫురింపఁగూడదు అని స్మృతులాజ్ఞాపించియున్నది. ఇట్లు ఉచితముగా శిక్ష నిచ్చెడి యాచారము ప్రాచీనకాలమందుండెను; కాని చమపు పూర్తియైన తరువాత, మాత్రము గురువునకు దక్షిణ నిచ్చుటయు నాచారమై యుండెను. చూడఁగా నిప్పటి విధముగా గురువునకుఁ గాని డాక్షరునకుఁగాని ముందుగాఁ గొంతధనమిచ్చు నలవాటు లేకుండెను, అయినను బనియైకొనినతరువాత గురుదక్షిణము ఇచ్చుట యావశ్యకమై యుండెను. సాధారణముగా రెండు గోవులే దక్షిణగా నీయఁబడుచుండెడివి. ఇది యుఁగొంత ముతికఠినము కాకుండెను. కొందఱు గురువులు మాత్రముదక్షిణపుచ్చుకొనకుండనే వెళ్ళుము విద్య అయిపోయినది. అనిశిష్యునికి నింటికి వెళ్ళుటకై యాజ్ఞ యిచ్చివేయుచుండెడివారు. గురుని యింట విద్య వఠించునపుడు సాధారణముగా దసయింటికిఁ బోవుటకై స్వాతంత్ర్యము శిష్యునికి లేకుండెనని తోచుచున్నది. ఈ క్రిందినియములేకుండెను—గురువునకెప్పుడును దూరముగా నుండఁకుము” గుర్వాజ్ఞచేత శిష్యుఁడు తనయింటికిఁ బోఁగలిగి యుండును చివరి యాజ్ఞకు మాత్రము దక్షిణ యొక్క యావశ్యకత యుండెను. ఈ దక్షిణ విషయమై మనంభావ్యములైన మునేక కథలు మహాభారతములోఁ గలవు. కాని యా వర్ణనములఁ బట్టి మువితఱుగా శిష్యుల గర్వము వల్లనే వచ్చినవని తెలియుచున్నది. గురువులు దక్షిణ పుచ్చుకొనుటకై యనిచ్చును బ్రకటించుచుండిరి; అయినను శిష్యులు వట్టుపట్టి మీకేమి దక్షిణకోఁబయునో చెప్పఁడని మడుగుచుండిరి. ఇట్టి పెంకిపట్టు మేఁపట గురువులు తమ కిష్టము వచ్చినదక్షిణ నడుగివేయుచుండిరి. అందువలన శిష్యుఁడు కష్టపడవలసి వచ్చెడిది. ఆదిపర్వములో ఉత్తంకునిదియు ఉద్యోగ పర్వములో గలవునిదియు నిట్టి కథలేయై యున్నవి. శిక్ష సమాప్తమైన తరువాత నీ గురుదక్షి

ణయు నిశ్చితముగా నుండెను. అంత రెండు గోపులు దక్షిణ నిచ్చిఁజొచ్చుచు సమావర్తన విధిని జేసికొని తన యింటికి వెడలుచుండెడివాఁడు గురుత్వజేత వివాహమును జేసికొనుచుండెడివాఁడు.

ఆర్యులందఱును నీ శిక్షావద్దతియే పూర్వకాలమునఁ బ్రబలితమై యుండె నని తోచుచున్నది. ప్రాచీనకాలమందు, పాశ్చాత్యార్య దేశములందును గురు కులమున నివసించి విద్య వఱించువద్దతియే కనఁబడుచున్నది. దీనికి దూపాంతరముగా నచ్చటఁ బ్రస్తుత సమయమున బోర్డింగు స్కూళ్ళు కలవు. విద్యావఱన సమయమున శరీర పరిశ్రమము చేయవలసి యుండెను. గురునియొకటి నియును పూర్వకముగా నుండవలసి యుండెను. అన్ని విధముల కఠోర శ్రమములను బాలించుట యనివార్యమై యుండెను; ఇందుచేత నన్నపానాదులు సాత్త్వికములుగను కొలత తూనిక కఠిగను పఱమితములుగను నుండెడివి. ఈ శిఖ్యుల బుద్ధిని తీవ్రముగను శరీరము రోగఱహితముగనుండునని విశ్వసించుటకు నాటకమేమియునులేదు. ప్రాచీనకాలమందు సొక గురువు సొద్దనే యనేక విద్యార్థులు ఉండజాలకుండిరి, ఇందుచేత ఆ సమయమున, బోర్డింగులలో వందలకొలది కలసి నివసించుటవల్ల సంభవించు దోషములు కూడ లేకుండెను. అనుమానమును బట్టి ఒక్క గురువు నింట విశేషించి నలుగురైదుగురు విద్యార్థులుండెడివారనియు, ఇంతకంటె నెక్కువ విద్యార్థులు లేక యుండురనియు దోచుచున్నది. ఎందుచేత సాధారణ రీతిని బట్టి, గురునింట నుండుటకు సొక ర్యము లేక యుండును. ఇదిగాక గురువత్పులు అనేక విద్యార్థులను పంట చేయుట యనెడు కష్టమును బడవలయు ననుట యు ఱింఱుటయు సంభవము కాదు. విద్వాంసుండైన ప్రతి బ్రాహ్మణునికి అధ్యాపనాధికారముండెను, కనుక నిటువంటి కాలలనేక ముండియుండును ఇందుచేత గెల్లరఱును శిక్షా సొకర్యముండెను.

ప్రాచీన కాలమందు గురువులేకుండ విద్వజ్జరించు సలవాడులేక ఉండును. వేదవిద్య మాత్రము గురువు లేకుండఁ జదువఁ గూడదని లోకుల యింతిమాటిఁ బ్రాయమై యుండెను. పనపర్వములో 128వ యధ్యాయమందు యావక్రీతుఁడు గురువు లేకుండనే వేదాధ్యయనమును జేసియుండెననియు అందు,

చేత సనేక దుఃఖముల సనుభవించవలసి సన్నెవనియు వ్రాసియున్నాఁడు. దీనిబట్టి యా సమయమున వేవ పుస్తకములు చూడ నుండియుండునని యనుమానము కలుగుచున్నది. ఎందుచేత? గురువు లేకుండ వేదాధ్యయనము పుస్తకములపల్లనే కాగలదు. ప్రాచీనకాలమును, విద్యలన్నియు గురునివద్ద బలించిన మీవలననే సఫలముగునని యు వేవ విద్యను గురువు నొప్పనే యుభ్య సించు నిర్ణయముండెననియు వృథాభిప్రాయముండెను. గురువు లేకుండ వేద విద్య పఠనము సంభవమేకాదును బ్రకటమై యున్నది. ఎందుచేత? పట్టిపుస్తకముల పల్ల వేవముల యుద్ధారణము సరిగను శుద్ధముగనురాఁ జాలదు. ఏదియో గురుముఖముండ వలసియే యున్నది. శూద్రునికి వేదవిద్యాధి కారము లేకుండెను, వారు వేదములను జదివించబడకుండిరి. కానిశూద్రవిద్యా ధ్యయి అస్య విద్యల నేర్చుకొనుటకై వచ్చుచుండి యుందురని యనుమానము కలుగుచున్నది. శూద్రులకాశ్రమ భర్తము లేదని స్పష్టముగాఁ జెప్పబడలేదు. నాలుగు వర్ణములకు సంస్కృత ధర్మము విహితమాకాదా? ఈ వ్రశ్నము మహా భారత సమయమున సరిశ్చితస్థితి. యందున్నట్లే శూద్రులను విద్య చదివించ వచ్చునా లేదా యను వ్రశ్నము కూడ సరిశ్చిత స్థితియందు నగపడుచున్నది. కాని యితర విద్యలఁ బఠించుటకు నిషేధములేక యుండును. ఈవిషయమై ఏకలప్యుని దృష్టాంతము ధ్యానింపఁదగియున్నది. ద్రోణుని కీర్తి విని యనేక రాజపుత్రులు వారిపద్దకు ధనుర్విద్య నేర్చుకొనుటకై వచ్చిరి. ఆ సమయమున వ్యాధరాజుగు హిరణ్యధనువు యొక్క కుమారుడైన యేకలప్యుఁడును వారిని గురువుగాఁ జేసికొనుటకై వచ్చెను. అప్పుడు, ఇతర శిష్యుల లాభమునకై, ధర్మ జ్ఞుడైన ద్రోణుఁడు అతనిని శిష్యుడుగాఁ జేసికొనుట కంగీకరింపలేదు. ఆది పర్వము యొక్క 12వ యధ్యాయముందు, పై ని వ్రాయఁబడినదియే ముఖ్య విషయమై యున్నది. ఈ సంగతి యుండఱ యందును నేఁడు కూడఁగనబడు చున్నది. జపానుదేశస్థును తమ యుక్త విద్యను రెండవ దేశము వారికి నేర్పకూర్పారు. జర్మనులు ఇంగ్లీషువారికి నేర్పరు. నాలుగు వైపులను తత్త్వ మొకటియే యున్నది. కాని యాతఁడు వ్యాధుఁడుకాక యేదేని మఱియొక శూద్రజాతివాఁడైన యెడల ద్రోణాచార్యులు నేర్పి యుండును.

అనుగార వ్యాధుని కొడుకుద్రోణాచార్యులను గురువుగాతలచిమట్టితో అతని ఆశ్రమము చేసి దానికి సమస్కరించి ధనుర్విద్యను అభ్యసించెను. ఇంత

యైనను ద్రోణుడు గురుదక్షిణ నడుగుటకు సంకోచించలేదు. ఇట్టి భయములేక ఇతరరాజ్యములలో అనార్యుల గురించి అడ్డు కలుగకుండెడిది. అక్కడకూడ్రు లకు కూడ వేదము తక్క ఇతర విద్యలు నేర్పబడుచుండెడివని మహాభారతము వల్ల స్పష్టమగుచున్నది. వారికిఁగూడ వేదవిద్యకును పూర్ణాధికారము ఉండుట కష్టమైనది. మహాభారత కాలము పిదప పౌద్ధ జైన ధర్మములప్రచారమైనపుడు ఆందువలననే వర్ణభేదము ఎత్తి వేయబడుట వల్ల జాతులు చాల గందరగోళపు స్థితిలో నుండెను. వారును వేదవిద్యల గొప్పతనమును తగ్గించి వేసిరి. అందుచే పరిస్థితి మారిపోయెను. ఇంక ఇతర వర్ణముల వారు వేద్యవిద్యను చదువవలెనను పద్ధతిని త్రైపి వైచిరి. కనుక సం స్థితిలో మార్పు వచ్చెను.

భారతకాలము లో నేటి విశ్వవిద్యాలయమువ వలె ఇట్టి పెద్దపెద్ద సంస్థ లున్నవోలేవో వానిలో చాల మంది విద్యార్థులు చేరిరోలేదో అను సోక మహా ప్రశ్నకలుగుచున్నది. మహాభారతములో ఆదిపర్వములో కులవతియొకకన్యని యాశ్రమవర్ణనమున్నది. దానిబట్టి మనకిట్టి విద్యాలయముయొక్కకల్పనయుగు చున్నది. మాల్వీసంధిత్వరమున నుందరాశ్రమములోలేక బ్రాహ్మణ గ్రామములో ఆనేక ఋషులు ఋగ్వేద మంత్రము చదువుచుండిరి. ప్రతస్థులగు ఋషులు పోమవేదగానము చేయుచుండిరి. సామాధర్మణ మంత్రములు పదక్రమ సహితముగా ఉచ్చారణ వినబడుచుండెను, అక్కడ ఒక శాఖలో అనేక శాఖలు కలుపునట్టియు అనేక శాఖల గుణవిధులుసమవాయ నామముఒకశాఖలోచేయు ఋషుల యుత్సాహమున్నది. అక్కడ మోక్షశాస్త్రజ్ఞులు ప్రతిజ్ఞా శంకా సిద్ధాంతాదులను తెలియువారు వ్యాకరణము ఛందస్సు నరుక్రము జ్యోతిషముల పారము తెలిసిన వారు ద్రవ్యగుణకర్మల పూర్ణవ్యవస్థను తెలిసినఋషుల సమా వేశమును ఉన్నది. కార్యకారణ నియమములకు దెలియువారు శకుఃక్షుల వాక్యములను మంత్రముల రహస్యములను దెలిసి అనేక శాస్త్రముల ఆలోడన చేయువారు వానిపై ప్రామాణికమైన రీతిగా భాషణములు చేయు వేలకొలది గుంపులుండినది. వారిలో నాస్తిక పంథలో ముఖ్యులగు వా యొక్క వాద వివాదములు కలిసియుండుట వలన వారి వాదన ధ్వని చాల నుందర గా వినబడుచుండెను" అను వర్ణనను బట్టి ఏయే విద్యలు చెప్పబడుచున్నవో ఏయే విషయములు వాదోపవాదములు జరుగుచుండునో మనకు తెలియును. విద్యా పీఠములు కొంచెము ప్రాయము చదువను నేర్పు స్థానములేకావు. విద్యత్తకల

వారి పరిక్షకును చదువుకొన్న విద్యలను సావధానముగా నుంచుటకును ఉన్నవి. అంతైన విద్యవేషేరుగుచువువేలదగ్గర పదివది, అయిదయిదుగురు విద్యార్థులలో నుండును. ఎక్కడనైతే కారవ పొండవులలో సమానమైన విద్యార్థు లొకచోట చేరియుండుచో అక్కడ అందఱను గురువు నిండికిఁ బంపక యొప్పరో యొక స్వతంత్రుఁడైన శిక్షకుని నియమింపకైతి యుండియుండును ఇంచేత, గురుపదవి యుండు ద్రోణుని హస్తినాపురమున నియోగించిన వర్ణనము కలదు. ఈ బాలకులందఱను మొదట కృపాచార్యుని యొద్ద వేద విద్యను నస్త్రవిద్యను నేర్చుకొని యుండిరి. కాని యిక్కడ ద్రోణుడు భరద్వాజు పుత్రుఁడై యుండెను. మఱియు సాఙ్గాత్తు వరశురాముని యొద్ద నతఁడు శస్త్రవిద్య యొక్క శిక్షను బొందియుండెను; ద్రువదుని మీఁదఁ గ్రుమ్మఁడై యుతఁడు తన భార్యాసోదరుఁడైన కృపుని యొద్దకు వచ్చి యుండెను ఇంచుచేత భీష్ముఁడు అతని యోగ్యత నధికముగాఁ జూచి రాజ పుత్రులందఱను నతని వశమున నుంచెను. అనఁగా ద్రోణుని వారు రాజ్య మందు సేవకునిగా నుంచుకొని గృహభవధాన్యాది సంవత్తి నతని కిచ్చి వైచిరి. ఈ యేర్పాటు ఎప్పుటి పరిపాటికి విరుద్ధమనుట స్పష్టము. ఒకటి రాజ పుత్రులకు రెట్టింపు గురువుత్తిరి. పెండవది ఎప్పుడు గురువు నింట శిష్యులుండెడిరో, అపుడు గురువే శిష్యుల యింటికి శిష్యుల కాధారమైన రాజ్యము నకు వచ్చెను. ఈ విషయము అతిధనపంతులును రాజపుత్రులునైన వారికే యుండెను. ఈ యుపస్థ ముండు శిష్యుఁడిల్లు విడిచి దూరముగా నుండుట తటస్థింపదనుట ప్రకటమయై యున్నది. ద్రోణుని వద్దకు నితరదేశపు రాజ కుమారులు విద్య పఠించుటకై వచ్చి నివసించుచుండిరని వ్రాయబడినది. ధనుర్విద్యలో ద్రోణుఁడు చాల సిష్టాతుఁడై యుండెను. కృపాచార్యునికివలె నతనికి సైత మాచార్యవదవి యుండెను. కాని దరిద్రుఁడగుట చేత లేక ద్రువ డునివైఁ బగవీచ్చుకొను తలంపు చేత నతఁడు రాజు సేవసంగీకరించి యుండెను.

సాధారణ రీతిఁ బట్టి గురుని యింటనే శిష్యుఁడుండెడి పరిపాటిఁకాండెను. అప్పుట నున్న సమయమున శిష్యుడతని తమ్ముకొన్న భిక్షను గురువునకు సమర్పణము చేసి మరలఁ దన నిర్వాహమును జేసికొనవలయును. అనఁగా

గురుశిష్యులిద్దఱును శాంతము సమాధానినై మునప్పత్తి గలవారుకావలసి యుండెను. (శాం. అ. 191), ఇది తఱచు బ్రాహ్మణ విద్యార్థులయు | వేద విద్యఁ బఠించు వారియు సంప్రదాయమై యుండెను. ప్రతి విద్యార్థియు బ్రత్యేకముగా నగ్ని నుంచుకొని ప్రాతః కాలమందును సంధ్యాసమయముందును దానిని బూజింపవలసి యుండెను. శాంతిపర్వములో 19 వ యధ్యాయ మందు “ఉభేసంధ్యే భాస్కరాగ్ని దేవతాన్యువస్థాయు, ప్రాతః సాయముల యందు సూర్యుని, అగ్నిని, అశ్వదేవతలను స్తుతించవలయును చూడు మాఱులు స్నానము చేసి (త్రిషవణమువప్పుశ్య) గురు నింట స్వాధ్యాయ తత్పరుడై యుండవలయుననియుఁ జెప్పి యున్నాఁడు. అనగా ఇంత కఠిన ప్రతమమును నెఱవేర్చుట బ్రాహ్మణులకే సంభవమై యుండెను. ఆదియు నందఱ బ్రాహ్మణులకునుగాదు క్షత్రియులకు వైశ్యులకుఁ గూడ నీనియమమే యుండును; కాని స్మృతులఁ బట్టి వారికి భిక్షనియమము లేకుండెనను జాడ తెలియుచున్నది. క్షత్రియులకు ధనుర్విద్యను రాజనీతిని లేక దండనీతిని గూడ బ్రాహ్మణులే నేర్చుచుండిరి; వైశ్యులకుఁ గూడ వార్తాశాస్త్ర జ్ఞానము లేక శిల్పజ్ఞానము బ్రాహ్మణ గురువులవల్లనే లభించుచుండెను. ఈ విద్యల శిక్ష నిచ్చువారు రాజ్యము వైపు నుండియు నియుక్తులగుచుండియుండు రనియువారిముఖ్యోపయోగమురాజపుత్రులకునుయోధులకునుధనుర్విద్యనేర్చుటలో నగుచుండెననియు ననుమానము కలుగుచున్నది. సభాపర్వములో ఒక అధ్యాయమందు నారదుఁడీ ప్రశ్నమును జేపియున్నాఁడు

కచ్చితార్థకా ధర్మే సర్వశాస్తేషు కోవిదాః
కారయంతి కుమారాంశ్చ యోధముఖ్యాంశ్చ సర్వశః ||

ఇందు కారణిక శబ్దము విశేషార్థమున వచ్చియున్నది. ఇచట దాని యుపయోగము ప్రభుశిక్షకునియర్థమందుఁ జేయఁబడియున్నది. టీకారుఁడు కారయంతి అను దానికి అర్థము కూడ శిక్షయంతి అని చేసియున్నాఁడు. అనగా; యోధులకుఁ జక్కఁగా నేర్చుటకై ప్రభు శిక్షకులు నియుక్తులై యుండురు. ఇచట నిట్టి విద్వాంసులైన యాచార్యుల ప్రశంసయొక్కవగాఁ చేయబడియున్నది.

కచ్చిత్సహ స్రైర్మూర్ఖాణా మేకం క్రీణాసి పండితం
 వండితో హ్యర్థ కృచ్చేషు కుర్యాన్నిశ్రేయసం పరం ॥

క్షత్రియులకు ముఖ్యశిక్ష యుద్ధఃశకు సంబంధించినదై యుండె నని చెప్పవలసివ యావశ్యకతలేదు. ద్రోణుడు ధృత రాష్ట్రునియొక్క దుర్యోధనాది పుత్రశతము చేతను పంచ పాండవుల చేతను బరిక్ష నిప్పించినపుడు వారికేమేమి నేర్పియుండెనో వీని వర్ణనము అది పర్వ ములోఁ జేయబడియే యున్నది. అన్నియును ముఖ్యమైనవి ధమర్పాణములు, దానికంటెఁ గొంచెముగానే తక్కువయైనగద దాని తరువాత డాలు తలవారుల ప్రసిద్ధియై యుండెను. ఇట్లే గుఱ్ఱము, వీనుగు, రథము వీనిపైఁ గూర్చుండి పలు విధములైన శస్త్రములతో యుద్ధము నేయుట మొదలగు కౌశలములను రాజకుమారులు చూపి యుండిరి. ఈ యన్ని విద్యలను గురువు నేర్పియే యుండెను. కాని గురుశిక్ష తోటిపాటుగ ప్రతి యొక శిష్యునిక్రియ లేక అనఁగా వ్యాసంగము కూడ స్వతంత్రములై యున్నవనియుఁ జూపియున్నాఁడు. అర్జునుఁడు రాత్రికూడ ధనుర్వ్యాసంగము చేసినట్లు వర్ణనమున్నది. విద్యావ్యాసంగ ముతో పాటుగను గురువుల కృపతో పాటుగను మూఁడవది యీశ్వర దత్త మైన యోగ్యతయుఁ గావలసియే యున్నది. ఈ శిక్ష క్షత్రియ కుమారులకు నీయుఁ బడుచుండెను. బ్రాహ్మణులు శిక్షకులై యుండిరి. చూడగా మంత్రాది విధులు అస్త్రములయందగు చున్నదనియు నిందు విషయమై చూడఁగా బ్రాహ్మణ శిక్షకులుండి యుందురనుటయు సరియే యై యున్నది. అయినను ఈ విషయములయందు గాక బ్రాహ్మణులు మానవ యుద్ధ విద్యాశిక్షణ మందును స్వయముగా యోగ్యులై యుండిరి. దాని ననుసరించి వారు శిక్షకూడ నిచ్చుచునే యుండిరి. ఎందుచేత? చదువు నేర్చుట వారి కర్తవ్యమే యై యుండెను. శిక్ష నిచ్చు జవాబుదారీని వారు నెత్తిమీఁద బెట్టుకొని కండ్ల నద్దుకొని గైకొని యుండిరి.

వ్యవసాయము యొక్క శిక్ష

సాధారణ మనుష్యులకు వ్యాపార శిక్ష తమకు వారి నొకరి కంటితో జూచిన అనగా ప్రత్యక్షనుభవముఁ బట్టియే సిద్ధించుచుండియుండును అయినను శిక్షయందలి విశేష విషయములను నేర్చుటకై బ్రాహ్మణులే తయారగుచుండి యుందురు. వేర్వేలు వ్యాపారములు గలవారికి బ్రాహ్మణులు వివిధోపాయములను నేర్పవలయునని వర్ణన మున్నది. కృషి, గోరక్ష, వాణిజ్యముల శాస్త్రమువారత, అనుపీఠితోఁ బ్రసిద్ధములై యుండెను. కనుక ఈ యాశాస్త్రమునకు శిక్షకులు గూడ బ్రాహ్మణులే యై యుండిరి. ఈ శాస్త్రము సరియైన వద్దతిమీఁద నేర్పఁ బడుచున్నదో లేదాయని నారదుఁడు యుద్ధిష్ఠిరుని బ్రహ్మించెను. భిన్న భిన్న విద్యలను, జ్యోతిషము, వైద్యము మొదలైన వానిని తమకు బ్రాహ్మణులే చదువుచుండిరి. బ్రాహ్మణులే చదివించు చుండిరి. స్వర్ణవిద్యలను బఠించుటకై యుత్తేజనము నిచ్చుట రాజు కర్తవ్యమై యున్నది. ప్రాచీనకాలమందిటువంటి దృఢ నిశ్చయముండెను. వేర్వేలు విషయములయందుఁ బరీక్ష పుచ్చుకొని ఆ విద్యలలో సుత్తిర్చులైన వారికి రాజు దక్షిణ లిచ్చుట యుత్తేజనము నిచ్చు వద్దతి యై యుండెను. వర్తమానకాలమందువలెఁ బ్రాచీన కాలమందును నీ వరిపాటియే యుండెను. మొదటి నాయకుల సమయమును బ్రస్తుతకాలమునఁ గొన్ని యిప్పేటలయందును విద్యాంశులైన బ్రాహ్మణులకు, కేవలము విద్యత్తకుఁ బ్రతిఫలముగా, దక్షిణనిచ్చెడు వద్దతి యుండెను. అది యీ విధముగాఁ బ్రాచీనకాలము నుండియుఁ గనఁబడు చున్నది. విద్య వఠించుటకుఁ బ్రోత్సాహమిచ్చుటకై యిది యొక ప్రాచీన యుక్తి యై యున్నది. అప్పటి పరిస్థితిలో నయ్యది యుచితమై యుండెను; ఎందుచేత? దక్షిణఁ బుచ్చుకొనుట బ్రాహ్మణుని కర్తవ్యమై యుండెను; ఇందుకై యతఁడు విద్యచదివి చదివించువనిని సమ్మతించి యుండెను. ఇదియొక విధమైన యిప్పటి విద్యా వేతనము లేక శిష్యవృత్తిని బోలి యున్నది. దీనిని దక్షిణ యనక శిష్యవృత్తి యని చెప్పినను భేదము తటస్థింపదు. నారదుని ప్రశ్నమిచ్చుటఁ జేర్కొనఁ దగియున్నది.

కచ్చిత్తే సర్వ విద్యాసు గుణతో ఒర్వాప్రవర్తతే |
 బ్రాహ్మణానాం చ సాధూనాం తవనై శ్రేయసీ కుభా ||
 దక్షిణాస్త్యం దదాస్యేషాం నిత్యం స్వర్గావవర్గదాః |

(96 ప. 5. అ.) లోని గుణతః శబ్దముఁ బట్టి యిది వఠించు నాచారమై యుండునని తెలియుచున్నది. ఇది కేవలము బ్రాహ్మణుల వేద విద్యయొక్క పరీక్ష కాకుండెను. ఇంక నేమంటేని యన్ని విద్యలదియు నై యుండెను. ఇందు బ్రాహ్మణులేగాక సాధువులు గూడఁ జేరుచుండిరి. సాధుశబ్దమున కర్థము తత్త్వజ్ఞానములోఁ ప్రవీణులైన మనుష్యులను, జేయవలయును. ఎందుచేత? ఎవరి యాచారము సాధువుల వంటిదిగా నిశ్చితమగునో యట్టి సాధువులు దక్షిణ నెందులకుఁ దీసికొనఁ దొడగిరి. మంచిది, దక్షిణ లేక విద్యార్థి వేతనమిచ్చి సమస్త విద్యా శిక్షకై ప్రాచీన కాలమందు రాజువై పునుండి ప్రోత్సాహనము లభించుచుండెడి దనుటలో సందేహములేదు.

బాల్యావస్థయందు నేర్చుకొనఁబడు చుండెడివిగాక ప్రౌ డు లైన మనుష్యులు నేర్చుకొను చుండెడి యనేక విషయములు గూడ నుండె డివి. వారికి శిక్ష సప్రయోగముగా నగుచుండెను. ఈ విషయములు విశేషించి యుద్ధమునకు సంబంధించినదై యుండెను. నారదుని ప్రశ్న ములో నియుద్ది యడుగఁబడి యున్నది— “నీవు స్వయముగా హస్తీ సూత్రము, రథసూత్రము, అశ్వశూత్రము వఠించుచున్నావా లేదా” టీకా కారుఁడు గృహ్లాసి అను దాని కర్థము, నేర్చుకొనుట--అని యుద్ధము చేసి యున్నాఁ ఇందు బ్రతి విషయమునకును వేర్వేరు గ్రంథములు, అయా విద్యలయందుఁ బారంగతులైన బ్రాహ్మణులు లేక యితరులు దప్పక యుందురు. వాని నా చార్యు లు చెప్పచుండిరి. దీని కభిప్రాయము ఆచార్యులనుండి రాజులోకము ప్రయోగ సమేతముగా వా విద్యలను నేర్చుకొన వలయునని తెలియుచున్నది. చి వ ర కి యుద్ధిష్ఠిరుని యుద్ధ మంత్రులకు లేక కుమారులకు వి ద్య ల ని్ను యుఁ బఠించుట యాపశ్యక మై యుండెను.

ఈ ప్రశ్నమున్నది-- కచ్చిదభ్యస్యతే సమ్యక్ గృహ్యతేభరత్వభిః
ధనుర్వేదస్య సూత్రం వై యంత్రసూత్రం చ నాగరం॥

ఇందు యుధిష్ఠిరుని యింట అనఁగా అతని యధికారులకును గుమారులకును ధనుర్వేదాభ్యాసము కావలయుననియే తెలుఁపబడి యున్నది. ఈ యభ్యాసము పెద్ద విద్యార్థులదియై యున్నది. మఱియు ఆయా విద్యల యాచార్యులయొక్క నిరీక్షణమున నియ్యది యగుచు న్నది. “యంత్రసూత్రం చనాగరం” ఇది స్పష్టముగా సర్థమగుటలేదు; చివరికి నేవి మనకర్థమగుటకు వీలుగాలేవో యిట్టివి గలవు; అయినప్పటికి నందు యంత్రమునక-- యిద్దమున కుపయోగించునట్టి యంత్రము యొక్క జ్ఞానమావశ్యకమని చెప్పఁబడి యున్నది. అట్టివో శాస్త్రీయ జ్ఞానముతో పాటు ఈ జ్ఞానమునకు మైత్రియున్నది. ఈ జ్ఞాన మభ్యాసము చేత వృద్ధివొందించుకొనఁ బడు చుండెనని ప్రకటిమే యై యున్నది.

మహాభారత సమయమునఁ బురుషుల శిక్షకు నిట్టి వ్యవస్థయుండెను బ్రహ్మ, క్షత్రియ వైశ్య వర్ణములకు మూఁడిటికి బ్రహ్మచర్యము అనఁగా శిక్ష యావశ్యకమై యుండెను. అందు అది ధార్మికాచారము యొక్క యేదో యొక విషయమై యుండెననుట సారాంశమై యుండెను. విద్యార్థుల యీ చరణము విషయమునఁ గఠోర నియమములు ప్రచిత్తమై యుండెను. స్మృతి గ్రంథములయందా నియమములు ఉపస్థితములై యున్నవి. మహాభారతములో నియ్యవి లేవు కాని యని చాలమార్మికముగా నున్నవి; దేనియందు విద్యార్థి సశక్తుఁడు గను సద్దర్మశీలుఁడుగను, విద్యా సంపన్నుఁ డగును చేయఁగట యోగ్యత కలదు. మఱియు ఇట్టి విద్యపూర్ణము కాకుండ వివాహము కాఁజాలకుండ నేను నియమముండెను. సారాంశమేమనఁగా ప్రస్తుత కాలమున నాశ్రమ సంకరము కానియకుండుటకై యే మాత్రము ధ్యానము కూడఁ జేయ వట్టి స్థితివంటి స్థితి యా దినములయందు లేకుండెను. శ్రాధావస్థయందే విశేష వాస్యంగముచేతఁ బొందఁ జాలినట్టివియు, జక్కఁగా వృద్ధినెంపఁ బడఁ బారినట్టివియు నైన విద్యలు కొన్ని యుండెను. వానిని నేర్చు కొనుటకై రాజు దగ్గఱనుండి దక్షిణ రూపమునఁ బ్రోత్సహించు నేర్పా

టుండెను. నేర్పునట్టి యాచార్యుని గృహమున నిలుపుకొను నాచారముండెను. ఈ విధముగా ప్రజాశిక్షకై రాజువైపునుండి సకల విధమైన యేర్పాటుండెడిది. ముఖ్యముగా శిక్షాభారము బ్రాహ్మణ సమూహమందుండెను. రాజువైపునుండి వారికి ప్రవ్రత్యక్షముగా సాహాయ్యము లభించుచుండెడిదని నిష్కర్షమై యున్నది.

స్త్రీ శిక్ష

ఇప్పుడు స్త్రీ శిక్షను గూర్చినది విచారించఁ బడుచున్నది. మహాభారత సమయమున నున్నత వర్ణ స్త్రీలకు శిక్ష నీచ్చెడు నాచారము నిస్సందేహముగా నగవడుచున్నది. ఈ స్త్రీలు వ్రాయను పదువను సమర్థులై యుందురు. ఈ శిక్ష పెద్ద తరగతిది గూడ నగుచుండెను. ద్రౌపదిని వర్ణించినపుడు వండితా శబ్దముయొక్క ప్రయోజనము కనఁ బడుచున్నది.

ప్రియా చ ధర్మనీయా చ వండితా చ పతిప్రతా (వన. అశ్వ. 27)

ఈ శిక్ష యెచ్చట నీయఁబడుచుండెనను ప్రశ్నము మహాత్త్వ పూర్ణమై యున్నది. స్త్రీల పాఠశాలలు లేకుండెననుట మాత్రము నిర్వివాదము. ఇట్టి శాలః వర్ణన మెందును లేకున్నది. ద్రౌపది యుధిష్ఠిరునితో జేసిన సంభాషణము నిజముగాఁ బండిత స్త్రీది యెట్లుండవలయునో యట్లే యున్నది. ఈ శిక్షను బొందుటకై యామే యే పాఠలకు వెళ్ళినో, దీని వర్ణనము దొరకదు. ఆమె ఆ నేను తండ్రి యొద్ద నున్న సమయమున నొక ఋషి వలన వింటినను సంగతిని జెప్పియున్నది. అనఁగా స్త్రీలకు వారి యింటనే శిక్ష యీయఁబడుచుండెను. తండ్రిచేత నొదరునిచేత, లేక వృద్ధులు సన్మాన్యులు నగు సంగతి పురుషుల చేత వారికి శిక్ష లభించుచుండియుండును. స్త్రీలకు వేద శిక్ష యీయఁబడియుండునని యనుమానముగాచున్నది. ఎందుచేత? వేదము చదివించుటకై వారికువనయనాది సంస్కారములు జరిగిన వర్ణన మెందును గనఁబడదు. మనువు యొక్క యీ వచన మొకటి ప్రసిద్ధమై యునకుది. “పురాకల్పేతు నారీణాం మౌం జీబంధన మిష్యతే” కాని భారతీయ కాలమంపు నీవిధముగాఁ బ్రబలితమైన వర్ణనము మహాభారతమందులేకున్నది.

వారి శిక్ష వారి - మామూలు వ్యవహారమునకుఁ తగినంత వ్రాయనుజదువను వచ్చునంతయేయై యుండును. వారు ధార్మిక కథల విచారములను జక్కగా నెఱిగి ప్రకటింపఁగలిగిరి. కొన్ని ధార్మిక గ్రంథములను బఠింపఁగలిగిరి.

స్త్రీలు సహధర్మచారిణులై అనఁగా పతితో వైదిక క్రియలను జేయుట కధికారిణులై యుండిరి; కాని వారికి వేదవిద్య చెప్పఁబడఁచుండెను. మహాభారతమందు, వారు స్వతంత్రముగా వైదిక క్రియల నాచరించినట్లును వర్ణములేదు.

విరాటపర్వములో నున్న వర్ణనమును బట్టి, మామూలుగా వ్రాతకోతలు లేఖనవతనములయు ధర్మము యొక్కయు శిక్ష వారికియబడుచుండెననియు మహాభారత కాలమందు క్షత్రియులకు లిఖితకళలయు శిక్షణ యియ్యఁబడుచుండెననియుఁ దెలియుచున్నది. విరాటుని కూతురగు నుత్తరకు గీతము. నృత్యము, వాదిత్రము నేర్పుటకై బృహన్నల నియోగింపఁబడియుండెను, ఈ వర్ణనము బట్టి, ప్రాచీనకాలమందు క్షత్రియస్త్రీలకుఁ బాటయు నాటయుఁ నేర్పఁబడుచుండెనని స్పష్టపడుచున్నది. ప్రస్తుత కాలమున స్త్రీలకు గీతనృత్యముల నేర్పుట నింద్యముగా విశ్వసంపఁబడుచున్నది. కాని మహాభారత సమయమున మాత్రము అది క్షత్రియ బాలికలకునేర్పఁబడుచుండెను. వీనిశిక్షకై విరాటుని భవనములలో వేఱుగా నొక నృత్యశాల నిర్మింపఁబడిన వర్ణనమున్నది. నృత్యము నేర్పుటకై మంచి విశాల స్థానము కావలయుననిసంగతినందఱు నెఱుంగుదురు. అట్టిచో ఇట్టి శిక్ష నిప్పించుట ధనసంతులకేకర్తవ్యమై యుండెను(అర్థమైయుండెను) ఈ శిక్ష కుమారి కలకేయియఁబడుచుండెను, వివాహ సమయమున నా కన్యలకుఁ జెప్పఁబడుచుండెడి విశేషగుణములలో నొకటిగా నియ్యదికూడ మన్నింపఁదగినదియైచేయఁబడియుండును. ఉత్తరతో గూడనంతఃపురములో నివారును బయట వారును గూడగొందఱు వివాహితలైన కన్యలు నేర్చుకొనుచుండిరి. “ను తా శ్చ మే న ర్త యు యాశ్చ తాద్భుజేః! కుమారిపుర ముత్పసర్ణతం” ఈ వాక్యమును బట్టి తోయ వివాహితలైన బాలికలకే యుండి యుండునని తెలియుచున్నది. స్త్రీలకుఁ గన్యకావస్థయందే శిక్షనిచ్చుట యుత్తమము మఱియు నా కాల

మందున వివాహితులకే శిక్షనిచ్చెడునాచార ముండియుండును. వివాహము కాగానే స్త్రీలు తతక్షణము కుటుంబపు గొడవలోఁ బడుచుండిరి. ఇంచు చేత శిక్షా సమయమున కుమారీ దళయందే యుండెను. స్త్రీలకు బ్రహ్మ చర్యాశ్రమము లేకుండెను గురు గృహమందు నివసించు నిబ్బందియు లేకుండెను. కాని, వైని జేయుఁ బడిన వర్ణసముఁ బట్టి బాలికలకుఁ బట్టింటనే శిక్షకుల వలన శిక్ష యిప్పించఁ బడుచుండెను. గురు విద్య కూడ విశేషించి అతితకళలందే యగుచుండెను. ఇందు నృత్యగీతవాదిత నామము చాలకాలము ఎక్కువగా క్షత్రియు కన్యలకుండెను. సృత్యకాల యందు శిక్షపొంది బాలికలు తమ దమ యిండ్లకుఁ బోవుచుండిరి. రాత్రి సృత్యకాల శుభ్యముగా నున్నదనియు వర్ణసమున్నది. 'దివాత్ర కన్యా సృత్యంతి రాత్రాశ్చూంతి యథాగృహం' (వి. అ. 22). అప్పుడు బయటి బాలికలు కూడ శిక్ష పొందుటకై వచ్చుచుండెడివారని స్పష్టముగు చున్నది. కాని యిచ్చట నుండెడివారు కాదు— మరలఁ బోవుచుండిరి.

నృత్యగీతములు నేర్చుటకై విరాటుఁడు బృహస్పల నుంచి యుండెను. దీనిఁ బట్టి బాలికలకు శిక్షనిచ్చుటకై పురుషులుంచఁ బడ కుండిరని యనుమానముగు చున్నది. బృహస్పలను శిక్షనిచ్చు వనిమీఁద నియోగించెను. ఇదిమాడ నాశ్చర్యము గలిగించుటకుఁ దగిన సంగతియై యున్నది. ఎందుచేత? నపుంసకులు వ్యవహార మందందఱకంటెను విశే షించి త్యాజ్యులను సభిప్రాసుము చింతకాలము నుండి యున్నది, విరా టుఁడు పరీక్ష చేసి బృహస్పల పురుషుఁడు, కాదు, నపుంసకుఁడని జాడదీసి యుండెననియు వర్ణసమున్నది. దీనిఁబట్టి యుతఁడు ఖోజ్జా కాకుండెననియుఁ బ్రబకటనుచున్నది. యేల ఇతరత్ర వర్ణింపఁ బడిన ట్లుగా. ఖోజ్జాగాఁ జేయుటట్టి దుష్టము నింద్యములైన, ఖోజ్జాగాఁ జేయుటట్టి పద్ధతులు భారతీయార్యుల యుండెన్నడును లేకుండెను. ఆ ఖరుసకు మహా భారత సమయముందుఁ గూడ లేకుండెను. ప్రాబీనులైన బాలిలోనియునులు అసీరియునులు, పర్షియునులు మున్నగు లోకుల యుండిరితి యుండెను. కాని భారతీ యార్యుల మంచు లేకుండెను. వారియం దిపుడును లేదు. వారికిసంగతి బీతాపహయై యున్నది. విరాటుఁడు పరీక్ష చేత బృహ

న్నలను క్లబునిగా నెఱింగి యంతఃపురమందలి కుమారికలకు నృత్యము నేర్పుటకై వంపెను. ఈ వర్ణనముఁ బట్టి మొదట మహాభారత కాలమందు బాలికలకు నృత్యము నేర్పుటకై పండులే నియోగించఁ బడుచుండెడిరని యగవడు చున్నది. కాని కాళిదాసుని మాలవికాగ్ని మిత్రనాటక మందివద్దతి కూడలభింపదు. మాలవికకు నృత్యము నేర్పు నిదజ్ఞావార్యులును-- గుణదాసులు హరదాసుఁడు-- గ్రీటులయిన వర్ణనము లేకున్నది. అట్టియెడ మఱి యిది సమస్యయే యగును. రెండవ సమస్య. స్త్రీలకు నృత్యము గానము నేర్పుటకై స్త్రీ లువయోగించఁ బడినట్లును లభింపదు. పాశ్చాత్య దేశములయందు గూడ స్త్రీలకు నృత్య గానములు నేర్పబడుచున్నవి; కాని వీని శిక్ష వారికి పురుషుల సుండియే ప్రాప్తమగుచున్నది. అర్జునుఁడు మిగుల దృఢమైన వాఁడును, చిక్కని స్వరూపముగల వాడుఁడు బలము చుఱుకుఁ దనము గలవాఁడు నైన యువకుఁడుగా నగవడు చుండెను. ఇందుచేత, విరాటేశుఁడు ఇతడు నిజముగా నపుంసకుడు లేక స్త్రీల కౌశములను ధర్మబిక్యత్రమ నసంపన్నఁడై వచ్చినాఁడో యని పరీక్ష చేయించెను. ఇచ్చట నిట్టిగర్విత్వము తీయవలసి యున్నది. కుమారికలకు నృత్యముగానడి కళలునే అధ్యయనములు సడలిన యవస్థతో నున్న పురుష శిక్షకులే, సాధారణముగా అసంబద్ధులుండురు. ఇట్టి శిక్ష సాధారణముగా స్త్రీలను దొరకఁ జాలదని మాత్రము యున్నది. స్త్రీలు పురుషులవలె, శిక్షితలు కావలయుటయు నెంతయు నావశ్యక లేకుండెను. గురునిండికి వెళ్ళి విద్య తప్పక చదువవలయుననునియమము పురుషులనులట్లుగా, స్త్రీలకు లేకుండెను. ఇందుచేత సాధారణ నృత్యములోని స్త్రీలు, ఆశిక్షితమైన బృహ క్షత్రియుల బాలికలు, సులభముగనే లభించు. శిక్షకులు అధికులై యుందురు. కేవలము క్షత్రియ బాలికలకు లలిత కలలు నేర్పుటకై నా శిక్షకులుంచఁబడు చుండిరి. మహాభారత సమయమున కిట్టి శిక్షకు పరిస్థితి యగవడుచున్నది.

ఆరవ ప్రకరణము సమాప్తం.

వివాహ సంస్థ

హిందూ సమాజము యొక్క పరిస్థితికి మహత్వ పూర్ణమైన రెండవ యంగము వివాహ సంస్థ, భారత కాలికులైన యార్యులయందు వివాహము నకెట్టి రీతులు, ఏవిధముగా నుండెనో, మహాభారతనమయము వఱకు నవియెట్లు బయలుదేఱెనో; ఆ నమయమున భార్యార్థ ర్తత, పంబంధ మెట్లుండెనో యీ భాగమరిందు చూడవలయును. వర్ణవ్యవస్థలో మొదటచేయబడిన విచారము నందు నీ విషయమై కొంత దిగ్గర్చనమై యున్నది, చాల విషయముల వట్ట మతభేదమునకు సైత మవకాశమున్నది. కనుక నీ ప్రకరణనుం దీవిషయమై సంపూర్ణముగా విచారము చేయబడియున్నది.

సమాజములన్నియు బయలుదేరిన యితిహాసమందు, సమాజమందు వివాహ బంధనము బొత్తిగా లేని యట్టి సమయ మవశ్యముగా నుండవల యును. మహాభారతములో నొకచోట, ఒకానొక సమయమున భారతీయార్య సమాజము యొక్క పరిస్థితి యీ దశలో నుండెనవి వర్ణింపబడియున్నది. ఈ స్థితి కేవలము కాలానికనుని విశ్వసింపబడఁజాలదు. ఆదివార్యములో 122వ యధ్యాయమందు, ఉద్దాలక ఋషి యొక్క వృతుండగు శ్వేతకేతుడు ఈ వివాహమర్యాదను స్థిరపఱచెనని కథ కలదు. అతనితల్లిచేయి యొక ఋషి పట్టుకొని యుండెను, ఇందుచేత నతనికిఁ గోపము వచ్చెను. అప్పుడే యతఁడీ మర్యాద నారంభము చేసెను. పశువులలో నగవదని యీ వివాహ మర్యాద మనుష్యులలో నప్పటి నుండియే ప్రవలితమై యుండెను. అతడొక కట్టుబాటు చేసి యుండెను. ఎవతె వతిని విడిచి యితరు నితో సమాగమము చేయునో దానికి క్రూరాణపాత్యా పాపముకలుగునని ఏర్పాటు చేసిదానితోపాటుగనే యతఁడీ నియమమును గూడఁ జేసెను—తాను స్త్రీని విడిచి ఇతర స్త్రీ గమము చేయు పురుషునికిఁ గూడ నీపాతకమే తగులును.

భార్యాం తథా ప్యవృరతః కౌమార బ్రహ్మచారిణీమ్ |

పతివ్రతా మేతదేవ భవితా పాతకం భవి || (ఆదిపర్వము 12వ అ. 28శ్లో)

కాని యాశ్చర్య విషయ మేమనగా, హిందూ సమాజముం దీరెండవ నియమమును గూర్చి కొంచెము గూడ ధ్యానముంపఁబడలేదు. పురుషునికిఁ గూడ స్త్రీకి వలెనే వ్యభిచార పాతకము ఉన్నదని తఱచీవిషయమైయెవనికిని జ్ఞానమే లేకున్నది. ధర్మశాస్త్ర మందుఁ బ్రాచీన ఋషు లేర్పఱచిన నియమములు ఇద్దఱకుఁ గూడ నొక్క విధముగా నుపయుక్తములును న్యాయములునై యున్నవి. ప్రాచీన కాలమందిట్టి నియంత్రితమైన వ్యవస్థ యున్నందులకు రెండవ యుదాహరణము ఉపనిషత్తులో సత్యకామ జాబాబునిదియై యున్నది. సత్యకామజాబాబుని తల్లి యీ పిల్లవాఁ డెవరివాడో చెప్పఁజాలకుండెను. కాని యీ పిల్లవాఁడు సత్యవిషయమును జెప్పి నై చెను. ఇందుచేత ఋషి అనఁగా అతని గురుఁడు, ఇతఁడు బ్రాహ్మణుని కొడుకనినిశ్చయించెను. ఈ రెండుదాహరణముల బట్టియు, వివాహ బంధనము పూర్వకాలముందు బొత్తిగా లేకుండెనని విశ్వసింపఁబడఁ జాలదు. ఇట్టి స్వాతంత్ర్యము ఐతిహాసిక సమయమున గూడ నెప్పుడైన నుండెనో లేదో యీ విషయమై ఘండిహామేయగుచున్నది. అయినను వివాహరీతి యొక్కకాల్పనికమైన యుత్పన్నకథఁ బట్టి హిందూస్థానార్యుల యందు వివాహమునకుఁ బ్రాప్తమైన యత్యుదాత్తమును ఒవివ్రతమునైన స్వరూపమునకుఁ బునాది పూర్వమునుండియుఁ గలదని పాఠములు దెలిసికొనగలరు.

నియోగము

పైకథ కాల్పనికమైనను గాకున్నను హిందుస్థానముందుభారతీయులైన ఆర్యులలో నియోగరీతి ప్రాచీనకాలమున నుండి యుండుననుట మాత్రము నిర్వివాదము తన పతినివిడిచి స్త్రీ యుధేచ్ఛముగా నేపురుషులనై సవివాహమాడవచ్చును; అను సంగతి యే సమాజమందును బ్రకటముగాఁ జెల్లుబడి కఁజాలదు; కాని ప్రాచీన కాలమందనేక సమాజముల యందు, పతియొక్క యాజ్ఞచేత గాని పతి తరువాతఁగానిపుత్ర పౌత్రికగాని, స్త్రీ యుస్యపురుషునితో సంగ

మింపవచ్చునను నియోగరీతి యుండెను. బై బిలు గ్రంథమునుబుట్టి జ్ఞా ప్రజలయందును నిట్టి యాచరణ ముండెనని ప్రకటమగుచున్నది. ప్రతి సమా జము నందును మృత వ్యక్తికై, పుత్రునుత్పాదించు నావశ్యకత ప్రాచీనకాల మందెక్కువగా నుండెడిది. సమాజము యొక్క బలము మనుష్యసంఖ్య మీఁద నాధారపడి యుండెను. ఇందుచేతఁ బ్రాచీనకాలమందు, బుత్రునికి గౌరవము కూడ నధికముగా నుండెను. ఈ నిమిత్తముగాఁ గూడ నియోగ వద్దతియు త్త రోత్తరాభివృద్ధి యొంది యుండును. ఇందుఁ గూడ దన యింటనే కుటుంబ ములోని పురుషునిచేత సంతతి నుత్పాదించు నిచ్చ స్థిరమై యుండుటస్వాభా వికమై యున్నది. ఇందుచేత, నియోగమందుఁ దఱచుఁ దనకుటుంబములోని పురుషుని యొద్దకే పోవుటకై స్త్రీలకాఙ్గ యుండెను. అది కూడఁ బుత్రపా ప్తి కానంతవఱకే. ఇదిగాక నియోగమున కనుమతి, వతి యే కారణముచేతనైన నసమర్థుఁడైనపుడు, లేక చనిపోయినపుడు మఱియు నతనికిఁ బుత్రుఁడు లేనపుడు మాత్రమే లభించుచుండెడిది. కుటుంబ పురుషునిచేత, వతియొక్క సోదరునిచేత లేక సమ్మానితుఁడైన ఋషిచేత సంతతి నుత్పాదించు నియ మమున్న కారణమున సంభాసము హీనస త్త్వమగునని హీనవర్ణమగునని కాలి శంక లేకుండెను. ఈ నియోగపు మార్గముననే ధృతరాష్ట్రుఁడును పాండురాజు ఊత్పన్నులైన కథ మహాభారతమందుఁ గలదు; పాండురాజునకుఁ గూడ నిట్టి నియోగ మార్గముననే ధర్మభీమాది పుత్రులు ఊత్పన్నులైనట్లు మహా భారతములో వర్ణనమున్నది. అప్పటి యితిహాసము మీఁదను నితరులైన ప్రాచీనులయి తిహాసము ను విచారించఁగా నీ కథలు సంభావనీయములుగాఁ తోవకమానవు. మఱియు సత్ప్రాచీనకాలమందునియోగాచారమార్య ప్రజలయు నుండెనని నమ్ముముగ గూడ నాటంకమేదియును లేదు,

ఈ యాచారము శీఘ్రముగనే బందె కట్టు విడిచిపోయి యుండును. సమా జము పెరుగఁగాఁ బెరుగఁగాఁ భిన్నభిన్న దేహముల యందును మనుష్య సంఖ్య చాలినంతయైన కొలఁది, వైవాహికములైన యుచ్చ కల్పనకై బాధా స్వరూపమైన యీ నియోగచారమునుగేవలము పుత్రప్రా ప్తికిఁగాను వ్యాప్తిలో నుండుట యనుదితముగా నూహించఁబడియుండును. ఈ యయోగరీతిచేత మనుష్య బలమును వృద్ధిచేయు నిచ్చ మెల్ల మెల్లగా సమాజమునుండి తిరో

హితమై యుండును. భారతీయార్యుల యందు స్త్రీల ప్రాతివ్రత్యము విషయమై యుత్పన్నమైన యుత్పంత గౌరవము చేతఁ ద్రాచినమైన యీనియోగ రీతి నింద్యముగాను గర్హనీయమగును దోష నారంభించి యుండును ఈ కారణముగా నయ్యది రానురాను గట్టుకడిపోయెను. మహాభారత సమయమున దానికిఁ జలనము బొత్తిగా లేకుండెను. మనుస్మృతీయందు నియోగము శాస్త్ర సిద్ధమాకాదాయను విషయమై పెద్ద వాదవివాదములున్నవి. చివరికి సనీక ఋషులు మతముఁ బట్టి నియోగము దోషయు క్తమును నింద్యముఁ గని నిర్ణయము చేయఁబడి యున్నది. అనఁగా మనుస్మృతి మహాభారతముల సమయమున నియోగము యొక్క వ్యవహారము లేనేలేకుండెను. ఇచ్చట ప్రాచీనకాల మందు నియోగము ప్రచలితమై యున్నపుడు గూడ దాని కనేక బంధము లుండెనను సంగతియు ధ్యానింపఁదగియున్నది. పుత్రుఁడు లేనపుడే నియోగమున కనుమతి దొరకుచున్నది. ఆదికూడఁ బుత్రప్రాప్తినే పతియొక్క లేక కుటుంబుల యొక్క యాజ్ఞచేతనే రాశాంశ మేమనఁగా నియోగమునకై యే సమయము నందును ననియంత్రితమైన సంబంధము యొక్క స్వరూపము ప్రాప్తము కాకుండెను. ఈ సంగతి ధ్యానింపఁదగియున్నది.

నియోగాచారము బహు ప్రాచీన కాలమందే యాటంకపడి యుండును ఎందుచేతననఁగా, భారతీయార్యులయొక యునార్య స్త్రీలయొక్కయుఁ బాతివ్రత్యవిషయమైన కల్పవ, చాల మునుపు, ఉచ్చస్థితికిఁ బోయి యుండెను. మహాభారతముఁ గన్న యనేకవైన యుదాహరణములఁ బట్టియుఁ గథాసభాకములఁ బట్టియు నార్య స్త్రీల ప్రాతివ్రత్యము విషయమై మన మనస్సు మీఁద నాచారము యొక్క యద్భుత మర్క పడియున్నది. ఇట్టి, భారతీయార్య స్త్రీల యుదార చరిత్రమే బాతివారి యందును గాంపఁ జాలము “స్త్రీణామార్య స్వభావానాం పశ్చికోహి దైవతం” అప్పటి యార్య స్త్రీల వర్ణనముఁ బట్టి ఆర్య స్త్రీలకొక మాత్రముగు దేవత పతియే అను ధృఢ నిశ్చయము స్పష్టముగా నగపడుచున్నది. ఈ విషయమున సౌవిత్త్యాఖ్యానము మనయెదుటఁ బాతివ్రత్య ధర్మముయొక్క యుత్పదాత్తము, మూర్తిమంతము, సుందరమునైన చిత్రమో యన్నట్లు మహాభారత మందు సన్నద్ధము చేయఁబడి యున్నది. ఎడతెగకుండ వేలకొలది సంవ

త్వములనుండి హిందు స్త్రీల యంతః కరణము మీఁదను దాని పూర్ణ పరిణామము అయి యున్నది. ద్రౌపది, సీత, దమయంతి మొదలైన యనేక పతివ్రతల నుందర చరిత్రము, వేలకొలది వత్సములనుండి మన హిందూ స్త్రీల (దృష్టల ధ్యానముల) లో-- మహాభారతము యొక్క కృపవలన దిరుగుచున్నవి. ఇందుచేతఁ బాతివ్రత్యము హిందూ స్త్రీలకు వర్ణింపరాని యలంకారమువలె నున్నది. హిందూ సమాజమునకు మహాభారతము చేసెయున్న యనేకోపకారముల కంటెఁ బాతివ్రత్యము యొక్క వర్ణనము చాల నుందరమై యున్నది. స్త్రీల పౌత్తివ్రత్యము యొక్క యే యుత్యుదాత్త స్వరూపము--ఈ గ్రంథమందు-- కర్ణింపఁ బడి యున్నదో యదియొక గొప్ప యుపకారమై యున్నది, దీనిని హిందూ సమాజ మెప్పటికిని మఱువఁజాలరు.

పు న ర్వి వా హ ము న కా టం క ము

పాతివ్రత్యముయొక్క యుచ్చ కల్పనచేత యార్యుల వ్రజల నుండి నియోగావార మొకటియే తొలఁగి పోవలేదు, పునర్వివాహ వద్ధతి కూడ నీ కారణము చేతనే యార్యులయందు-- త్రైవర్ణికులయందు-- కట్టు పడిపోయెను. భారతీయార్యులయందుఁ బ్రాచీన కాలమునుండియుఁ బునర్వివాహము యొక్క వ్యవహారము కట్టుపడి యున్నది. వ్రవంచము నందు ననేక జాతులమధ్యఁ గేవలము రెండు జాతుల నడుమనే--హిందూ స్థాన భారతీయార్యుల యందును బల్చిమమున జర్మనుల యొక శాఖ యందును-- పునర్వివాహము యొక్క మార్గము ఆగిపోయి యున్నదని యితిహాసము వల్లఁ దెలియుఁగలదు. రోమన్ ఇతిహాస కారుడు డేసి టన్ను జర్మనులను వర్ణించుచు వ్రవాయుచున్నాఁడు--"కొందఱు జర్మను స్త్రీలు యావణీవము నొక్కవతినే తనవానిగాఁ జేసికొనుచున్నారు. అతనిని దమ జీవన సుఖమనెడి నరన్యమువకు నిధిగాఁ దలఁచి యతనిని మిగులఁ బ్రేమించుచున్నారు." దీనిఁ బట్టి, పాతివ్రత్యము యొక్క యుదాత్త కల్పనచేత నీ వ్రణాళిక. భారతీయార్యుల యందువలెఁ ప్రాచీన శర్మణ్యశాఖయందును వ్రవచలితమై యుండెను. యూనాని యితిహాస లేఖ

కుల వర్ణనముఁ బట్టియు భారతీయార్యులయందుఁ బునర్వివాహ నిషేధము బహుప్రాచీన కాలమునుండి మహాభారత సమయము వఱకు మండియుండునని తెలియుచున్నది. సికందరు తోడి యితీహాస కాదులు, వంజాబులోని యార్యులలోఁ బునర్వివాహ వద్దతి లేదని వ్రాయుచున్నారు. స్త్రీలు తమ భర్తలకు విషముఁ బెట్టి మఱియొకరి వారై కాకుండుటకు గాను వీరి వద్దతిని నడపింప లేదనియు చెప్పుచున్నారు. ఈ విచిత్ర కారణము పైఁ గొంచెమైనను విశ్వాసం చేయుఁబడఁజాల దనుటలో సందేహము లేదు. మహాభారతముతో నొక కథనుం దీనిషేధము యొక్క యాచిర్యావము కలదు. ఆ కథ యిట్లున్నది-- దీర్ఘతముఁ డను ఋషి యంధుఁ డై యుండెను. అతని స్త్రీ పేరు వృద్వేషి, ఆమె, ఋషులను ఋషి కుమారులను గాలించుఁ గాలించుచు, విసిగి, అతని విడివి పోవుట కుద్యుక్తురాలియ్యెను. అప్పుడు ఋషి, జన్మమంతయు స్త్రీకొకడే వతియుండుఁ గాక ననియిట్టి మర్యాదను నేఁటి నుండియు నేర్పరచుచున్నానని వలికెను. వతి బ్రతికి యున్నను లేకున్నను సరియే, స్త్రీ మఱియొక భర్తను జేసికొనఁ జాలదు. అది మఱియొకని బతిగాఁ జేసికొన్నచోఁ బతితురాలగును.

ఏక ఏవవతి ర్నార్యా యావక్షివ వరాయణం

మృతే జీవతి వాతస్మిన్ నావరం ప్రాప్నుయాన్నరం॥

(ఆదిపర్వ. ఆ. 114)

ఈ కథకుఁ దాత్పర్యము చాలవఱకుఁ బైని వ్రాయుఁ బడి యున్నట్లే యున్నది. దీర్ఘతముఁ డియేర్పరచిన, యీ పునర్వివాహ బంధనము భారతీయార్యులలోఁ దొందరగా వ్యాపింపఁ గలిగెను. ఎందుచేత? దీర్ఘతమునికిఁ దోచిన యిబ్బంది సమాజమున కంతకును సమానముగా నుపయుక్తమై యున్నది. కాని వేలకొలది యితర సమాజములయందు నీ బంధనము ప్రచారములోనికి రాలేదు. మన యభిప్రాయ మేమనగా భారత స్త్రీల యంతః కరణమందు దృఢపడి యున్న. పాతి వ్రత్యము యొక్క యుదాత్తకల్పన చేత దీర్ఘతముండు చేసిన నియ

మము భారతీయార్యులయందు ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధి నొందెను. దీర్ఘ త ముండు వైదిక ఋషి యై యున్నాడు. క ను క నీ బంధనముకూడఁ జాల ప్రాచీనమై యుండును.

ఈ బంధనము ప్రాచీనకాలము నుండియు నుండెనేని. వతిప్రతా శిరోమణియైన దమయంతి రెండవ వివాహముఁ జేసికొనుటకై యెందులకుఁ దయారై యుండెను; అని దీనిపై నిపుడు ప్రశ్న ము కలుగుచున్నది. ఆర్యులయందు అనఁగా బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్యులయందుఁ బునర్వివాహము ప్రాచీన కాలమందు నిషిద్ధమై యుండెనేని, మఱల దమయంతి ద్వితీయ స్వయంవరమునకై యెట్లుద్యుక్తురాలైనది; లేక తండ్రియే యామె కేవిధ ముగా నాజ్ఞ యిచ్చెనో. రాజలోకము కూడ నామె ద్వితీయ స్వయంవర మునకై యెందులకుఁ ట్రోగైరి; ఈ ప్రశ్నముల కుత్తరము కొంచెము కఠినమై యున్నది. ఆ సమయమున హందూ స్థానమందుఁ బునర్వివాహము బొత్తిగనే కట్టు వడిపోయి యుండదు. త్రైవర్ణ్యమును విడిచి యన్యవర్ణముల యందు విశేషించి శూద్రుల యందు దానియొక్క వ్యవహారము ఉండియే యుండును. శూద్రులు నితరులునను కారణముచేచే గొందఱార్యస్త్రీలు స్వచ్ఛందముగా వ్యవహరించి పునర్వివాహమునకై సన్నద్ధులగుచుండియుం దురు. కాని యార్యులయందుఁ గ్వాచిత్కముగా జరుగుచున్న యిట్టి పునర్వి వాహములు లోకబ్రశస్త్తములు లేక జాతి మాన్యములై గాకుండియుండును. నలునితో దమయంతి కలిసికొన్నపుడు నలుఁడు కంట నీళ్ళుఁ దెచ్చుకొని యీ వ్రశ్నమునే చేసెను.

కథం తు నారీ భర్తార మనుర క్త మనువ్రతం ।
 ఉత్సృజ్య వరయే దస్యం యథా త్వం భీరు కర్షిచిత్ ॥
 దూతాశ్చరంతి వృధీవీం కృత్నాం నృపతి శాసనాత్ ।
 భైమీ కిల స్మ భర్తారం ద్వితీయం వరయిష్యతిః ॥
 స్వైర వృత్తా యథా కామ మనురూపమివాత్మనః ॥ (వన. అ. 78)

“భర్తకు సహధర్మచారిణియై యున్న యే స్త్రీయైనను రెండవ పురుషుని వివాహమాడునా? నీదూతలు వృథావియంతటను, స్వతంత్రముగా వ్యవహరించు దమయంతి తన కమరూపుడైన రెండవభర్తనుజేసికొనుననిచెప్పచు దిరుగుచున్నారు.” ఈ వాక్యమందుఁ స్వతంత్రముగా వ్యవహరించు అనునీ శబ్దములు మహత్త్వము కలవియై యున్నవి. ఇందు, రెండవ పతిని జేసికొనుట స్వచ్ఛందముగా వ్యవహరించుట యని స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడి యున్నది. దీనికి దమయంతి యిచ్చిన యుత్తరమందుఁ గూడ నీభావమే వ్యక్తమగుచున్నది. “నిన్నిచటికిఁ బిలుచుటకై నేనీ యుక్తి నుపయోగపఱచితిని. ఎందుచేత? ఏ యితర మనుష్యుఁడును, ఒక దినములో, నూఱుయోజనములు పోఁజాలఁడు. నేను మనస్సులోనే చెడ్డవని గూడ నూహింపలేదనినిచరణముల తోడుగాఁ జెప్పుచున్నాను. నేను భావముఁ జేయుచున్న యెడల నీవాయువు నా ప్రాణముల నశింపఁజేయుఁగాక.” అభిప్రాయ మేమనఁగా దమయంతి పునర్వివాహమును జేసికొనునేని యది పాపము స్వచ్ఛంద వ్యవహారముఁ గూడనగును. అనఁగా అ సమయమున ఆర్యక్షత్రియు స్త్రీలకుఁ బునర్వివాహము లేకుండెను. మఱియు దమయంతికిఁ బిల్లలుఁ గూడఁ గలిగి యుండిరి. అమె పునర్వివాహముఁ జేసికొనునేని తన జాతి కంఠఁ దక్కువ తరగతి జాతిదియై పోవును. ద్యూతసమయమున ద్రావడికి దాసి భావము ప్రాప్తమైనపుడు దుర్యోధనుఁ డిట్లే యనెను; ఓ ద్రావడి యిపుడు నీవు మఱి యొక వతిని గైకొమ్ము. అనఁగా ఈ రీతి నింద్యమును దాసీలకే తగినది యునై విశ్వసింపఁబడుచుండెడిది. భారతీయార్యులందఱు యందుఁ గూడఁ బునర్వివాహము లేకుండెను. పతి బ్రతికియుండియు విడిచిపెట్టినను లేక చని పోయియున్నను ఆర్యస్త్రీలు మఱియొక పతిని గైకొనకుండిరి.

పునర్వివాహ నిషేధమునకు మఱియొక కారణము కూడ నున్నది. భారతీయార్యులయందు వివాహ విషయమై, వివాహ సమయమున వధువు కన్య అనఁగా అనువభుక్త కావలయునని యొక నియమమున్నది. వారు ఉపభుక్తయైన స్త్రీని వివాహమునకు అయోగ్యనుగాఁ దలంపకుండిరి. మహాభారతములో నొకచోట భుక్త పూర్వయైన స్త్రీని వివాహమాడుట పాతకమని స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడియున్నది. అర్జునుఁడు, నేను రేపు సాయంకాలము వఱకు

జయప్రధుని వధింపని యెడలఁ జితిలోఁబడి చత్తునని ప్రతిజ్ఞ చేసిన వర్ణన మున్నది. ఆ ప్రతిజ్ఞా సమయమున నతఁడు పెట్టుకొన్న యునేకమైనయెట్టులలో ఒక యొట్టు ఇది కూడనై యున్నది. “భుక్త పూర్వాయం స్త్రీయం యేవ విందదా మద్య శాంతిసాం.” భుక్త పూర్వయగు స్త్రీని వివాహమాడిన పురుషులకు వచ్చు లోకములు నామఁ బ్రాప్తింపఁగాక. అనఁగా మహాభారతసమయమున పురుషునితో సహవాసము చేసిన స్త్రీ వివాహమున కయోగ్యురాలను నిశ్చయము లోకుల కుండెను. దానిని వివాహమాడిన పాపాత్ముఁడు దుష్ట లోకములకుఁబోవుననియు నిశ్చయములోకులకుండెను. వివాహితయగు స్త్రీని పునర్వివాహమాడుట యా సమయమున నింద్యముగానూహింపఁబడుచుండెను మహాభారత కాలమునకుఁ బిమ్మట గూడ స్పృతి శాస్త్రములలో నేఁటి వఱకు నిట్టి నియమమే యున్నది. వివాహమైనను ననుపభుక్తయైన కన్యకు ఆ సమయమునఁ బునర్వివాహమగుచుండెనా లేదా ? యేను నొక ప్రశ్న మిచ్చటఁ గలుగుచున్నది. దీని విచారము ముందు చేయుఁబడును. సాధారణముగా నందఱు క్షత్రియుల యందును మరియుఁ దనవర్ణము నభిమానించుకొను లోకుల యందును. పురుషోపభుక్తయైన స్త్రీ వివాహమునకు యోగ్యురాలు కాదని కల్పన కలుగుట స్వాభావికమై యున్నది. వివాహము యొక్కపారిశుధ్యము విషయమై చాల నధికమైన వరీక్షయై యుండుననుట ప్రకటమై యున్నది. కనుకనే, భారతీయార్యుల యందు ఉపభుక్త స్త్రీ వివాహ సంబంధమునకు దూషితగా విశ్వసింపఁబడు చుండెననుటలో నాశ్చర్యములేదు. ఈ దృఢ నిశ్చయము చేతనే మన ధర్మశాస్త్రము వివాహమునకు యోగ్యురాలు కన్యకయే యని యొక విధముగా నిశ్చయించెను. గృహ్యసూత్రమందుఁ గన్య విషయముననే వచనములున్నవి. మఱియు మహాభారతమందుఁ గూడ నెచ్చటను గత భర్తృకయైన స్త్రీకిఁ బునర్వివాహవిధి ప్రకటము కాకుండెను, వివాహమరదు వధువు అనుపభుక్త కాపలయునను నియమముండెను.

ప్రౌ ధ్నా వి వా హ ము

ఇంక మీఁదట, మహాభారత సమయమునఁ బిల్లలకు వివాహము చిన్న కనపండి యగుచుండి యుండునను సంగతి చెప్పఁబడఁగలదు. కాని నిజ

మైన సంగతి దీనికి వివరితమై యున్నది. మహాభారతములో వివాహ విషయమున గనబడుచున్న వర్ణనములన్నింటి యందును వివాహసమయమున గన్యలు వరుని దగ్గఱకు ఆనంగా శ్రాధ దశయందు వచ్చియున్నారు. స్వయంవర సమయమున ద్రౌపది యొక్క వర్ణనమునుబట్టి, ఆ సమయమున, ఆమె పెద్దదియై యుండుట స్పష్టమైయున్నది. కుంతికైతే, వివాహమునకుఁ బూర్వమే, పిల్లవాఁడు కలిగి యుండెను. అర్జునుఁడు సుభద్ర సహపరించిన సమయమునకు నామె పూర్ణావస్థలో నుండెను. ఉత్తర వర్ణనము కూడ నిట్లే యున్నది. వేయి చెప్పనేల, వివాహమైన తరువాత నొకటి రెండు నెలల లోపు గనే యామెకు గర్భ మయ్యెను. మఱి ఆరేడు నెలలకే భారతీయ యుద్ధము సమాప్తమైన పిమ్మట ఆమెకుఁ బరీక్షితు కలిగెను. ఇతఁడభిమన్యుని కొహరుండై యుండెను. ఇట్టి యనేక స్త్రీల వర్ణనముఁ బట్టి, ప్రాచీన కాలముల, వివాహ సమయమునకు, స్త్రీలు వయస్సు వచ్చిన వారగుచుండిరని స్పష్టముగా నగవడుచున్నది. ఈ సిద్ధాంతము ఒక సంగతి వలన నింకను స్థిరమగుచున్నది. ఆ సమయమున వివాహ దినమందే పతివత్సులకు సమాగమ మయ్యెడి పరిపాటి యుండెననుట నిర్వివాదమై యున్నది. ద్రౌపది వివాహ వర్ణనమందుఁ ద్రౌపదికి ప్రతిభర్తతోడను వేర్వేరు దినములందు వివాహమయ్యెనని యొక చమత్కారము చెప్పియున్నాడు. అప్పటి విచిత్రత్య మేమనగా మహానుభావయగు ద్రౌపది ప్రతిదినమందును అవివాహితయై యగుచుండెను అనగా మొదటినాఁడు యుద్ధిష్ఠిరుడు ద్రౌపదిని వివాహ మయ్యెను; అప్పుడా రాత్రి వారికి సమాగమ మయ్యెను; అయినప్పటికి నామె మఱుచటినాఁడు అవివాహితగా నుండెను. ఈ సంగతి యెప్పటి రీతి ననుసరించి యున్నది. మఱునాఁడు మఱియొక పాండవునితో నామెకు వివాహము జరిగెను. ఆ సమయమున వివాహ ధర్మశాస్త్రము ననుసరించి వధువు కన్యఅనగా అనువభుక్త కావలయును. ఆమె యిట్లే యుండెను కూడ ఇదే చమత్కారమై యున్నది. ధర్మశాస్త్రమందుఁ జాలచోటులను వివాహ దినముననే పతివత్సులకు సమాగమము కావలయునని యాజ్ఞ యున్నది. ఆ రాత్రి కాని యెడల మూడవరాత్రి గాని వండ్రెండవ రాత్రిగాని చేయవలయునని మఱి రెండు పక్షములున్నవి. తాత్పర్యమేమనగా వివాహదినమున సమాగమమగు రీతియుండెను ఇందుకై ధర్మశాస్త్రము యొక్క యాజ్ఞ కూడనున్నది. అట్టిచో వివాహసమయమునకు

వధువు యొక్క యవస్థ ప్రాథమై యుండవలయును. మహాభారత సమయమున ప్రాథమ్యైకతే వివాహము గుఱ విషయమై వైని వ్రాయఁబడిన ప్రమాణముఁ బట్టి యనుమానము బయలుదేరుచున్నట్లే యితరములైన యైతిహాసిక ప్రమాణములఁ బట్టియు నదియే యగవడుచున్నది. గ్రీనువారు అలెగ్జాం డ్రానాఁటి హిందుస్థానము యొక్క వ్రాసియుంచిన వర్ణనముఁ బట్టియు నీసంగతియె సిద్ధమగుచున్నది. మహాభారత కాలమునకుఁ బిమ్మట అనఁగా క్రీ.పూ 290 ఏండ్ల తరువాత నుండి క్రీస్తునకు సంబంధించి 800 ఏండ్ల వఱకుఁ బ్రస్తుతము దొరకుచున్న యనేక సంస్కృత గ్రంథముల యందుఁగూడఁ బ్రాథమ్యవస్థ గల యవివాహితల వివాహములే వర్ణింపఁబడియున్నది. వతివత్సీ సమాగమ వర్ణనములు గూడ వివాహాదిసభువియే వారి యందుఁ గనబడుచున్నవి. హర్ష చరిత్రమందు బాణుఁడు హర్షునితోఁ బుట్టువు యొక్క వివాహవర్ణనమును విస్తరించి హృదయం గమ యుగా వర్ణించియున్నాఁడు అందుఁ బెండ్లికొడుకు రాత్రి చాల సామానాతో వధువు యొక్క తండ్రి యింటికి వచ్చెను. అచ్చట సింహద్వారము నొద్ద స్వాగతమైన తరువాత మధువర్కము చేత సతనిపూజ జరిగెను. వివాహమునకు సరియైన గడియరాగానే యంతఃపురమందుఁ బతివత్సులకు వివాహము జరిగెను. పివవ నగ్ని సమక్షమున సప్తవది జరిగెను. అంత భోజనాదికమైన పిమ్మట, విశేషవై భవమున నలంకరింపఁబడిన భవనమందు, వతివత్సుల సమాగమ మయ్యెను. బాణుఁడిట్లే వర్ణించియున్నాఁడు. సారాంశ మేమఁగా ద్రౌపది వివాహము మొదలుకొని హర్షసోదరియైన రాజ్యశ్రీ యొక్క వివాహము వఱకుఁ బ్రసిద్ధమైన వర్ణనములలో వివాహ సమయమునకు వధువు ప్రాథమ్యై యున్నట్లును వివాహనాఁటి రాత్రియే వతివత్సుల సమాగమ మున్నట్లును జేర్చినఁబడి యున్నది. దీనిఁబట్టి వివాహము చేయఁబడు స్త్రీ యనుపభుక్తగా మాత్రమే యుండఁజాలదని యప్పటినియమ మగవడుచున్నది.

ఈ వర్ణనములన్నియు క్షత్రియ స్త్రీలవనియు మహాభారత సమయమున క్షత్రియ బాలికలు వివాహ కాలమునకుఁ బొడలై యున్నట్లే ప్రస్తుతము కూడనున్నారని ప్రశ్నమిప్పుడు కలుగుచున్నది. ఇందాశ్చర్యమేమున్నది, స్యయంపరము లేక గంధర్వ వివాహము చేసికొను స్వాతంత్ర్యమున్న స్త్రీలు

మాత్రము వివాహ మందుఁ బెద్దవారై యుందురు. కాని బ్రాహ్మవివాహము మాటయు బ్రాహ్మణుల మాటయుభిన్నమైయున్నది. బ్రాహ్మణ స్త్రీల వ్యవస్థ వివాహసమయమున కెంత యగుచుండెడిదో యిప్పుడు చూడవలసియున్నది. ఈ విషయమున మహాభారతముయొక్క సాక్ష్యమేమియై యున్నది. ఈ దృష్టితో విచారించిన యెడల బ్రాహ్మణ బాలికలకై, క్షత్రియుల కంటె, కొంచె మైనను భిన్ననియనుము లగవడవు. అధికమెందులకు క్షత్రియు బాలికలు బ్రాహ్మణుల యిండ్లను వివాహము చేయుఁబడుచుండిరి. మఱియుఁ గొన్ని చోట్ల బ్రాహ్మణబాలికలు క్షత్రియుల యిండ్లపెండ్లిచేయుఁబడుచుండిరి. ఇట్టి వరి స్థితిలో రెండువర్ణముల బాలికలును వరుసున సరిగానే యుండుచుండిరి. చూడఁగా మహాభారతమందు బ్రాహ్మణ కన్యల వివాహ వర్ణనములు స్వల్పముగాఁ గలవు. అయినను ఉన్నవి యన్నియు మాత్రము పేరునఁ బడిన యనుమానమునకే వుష్టిని జేయుచున్నట్లు దొరకుచున్నవి. శుక్రకన్యయైన దేవయాని యొక్క యుదాహరణము ప్రసిద్ధమైయున్నది. వివాహమునాఁటి కామె వయసు బెద్దదియై యుండెనని చెప్పవలసిన యవసరములేదు. శల్య వర్ణములో శిశి వ యధ్యాయ మందు నొక వృద్ధ కన్యయొక్క వర్ణనమున్నది ఒక బ్రాహ్మణ బాలిక యవివాహితగనే యుంది. తనన్ను చేయుచుండెడిది. ముదిమివచ్చు వఱకు ఆ వృద్ధ కన్య వివాహము చేసికొనకుండెను. తుదకు నారదుని యుపదేశమును బట్టి యామె ముసలితనమందు వివాహమాడెను. బ్రాహ్మణ కన్యలు వివాహమునకు యోగ్యులుగు వ్యవస్థ యున్న వింకను గొన్ని వర్ణనములు దొరకఁగలవు. ఆదిపర్వమున బకాసురుని కథ కలదు. అచట పాండవులే బ్రాహ్మణుని యింటి వంతు రాఁగా నతని కుమార్తె రాక్షసునహార మగుటకై తయారయ్యెను. ఆ సమయమున బ్రాహ్మణుఁడు తన కుమార్తెతో జెప్పెను.

బాలా మప్రాప్త వయసమ జాతవ్యంజనాకృతిం ।

భర్తరర్యాయ నిక్షిప్తాం న్యాసం ధాత్రా మహాత్మనా ॥

ఈ ప్రకారమామెను వర్ణించి బ్రాహ్మణుఁడు తన కూతురును రాక్షసుని భక్త్యమగుటకై వెళ్ళనివ్వలేదు. పిల్ల, తరుణావస్థకు రాలేదు. అతను కూతురు

వివాహితయై యుండెను. పూర్ణవయసు రాగానే యాపెను భర్తకు వశము చేయవలసి యుండెను. అదికూడ, తారుణ్య లక్షణములు శరీరమున వ్యక్తములు కానారంభించిన యపుడే. ఈ శ్లోకముల బట్టి యిదే తెలియుచున్నది. బ్రాహ్మణ బాలికలు చూడ, మహాభారత కాలమందు వరులకు యోగ్యతైన తరువాతనే వివాహము చేయుటచుండిరి. బాలికలు పెద్దవయసున వివాహమాడబడుచున్నపుడు బాలురు వివాహము పెద్దవయసుననే కావలయును. బాలుర కువనయనమై వారి శిష్య సమాప్తమైపోయిన తరువాతనే వివాహము చేయు పద్ధతి యుండెను. అట్టిచో, బాలకుల వివాహము పెద్దవయసున, ఆ కారునకు నిరువది యొకటవయేడు తరువాతను అగుచుండి యుండుననుట నిర్వివాదమేయై యున్నది.

స్మృతికాస్త్ర మందు వయసు విషయమై స్పష్టముగా నుల్లేఖింపబడి యున్న వచనముల బట్టి బాలికా వివాహ విషయమున విభిన్న పరిస్థితి మహాభారత కాలమునకుఁ బిమ్ముట సుతృప్తమయ్యెననియనుమానము కలుగుచున్నది. మహాభారత సమయమున బాలికలకు వివాహము వారి వయసు ప్రాథమై యున్నపుడే యగుచుండెను. పిదపఁ గొన్ని శతాబ్దుల తరువాత బాలికల వివాహవస్థ తక్కువై పోయెను, దీని యొక్క యితిహాసము లేక యుపసత్తి యివట నియమింపబడునేని విషయాంశముల వచ్చును. అయినను స్మృతుల యందు వివాహ సంబంధమునున్న వచనముల వంటి వచనములు మహాభారతములో నెందుకున్నవి? దీని భేదము తీయవలయును.

త్రింశ ద్వర్షో వహిత్యాన్యాం హృద్యాం ద్వాదశ వార్షికీం॥

ఈ మనుస్మృతి వచనము ప్రసిద్ధమై యున్నది. “ముప్పదియేండ్ల వయసుగల పురుషుఁడు హృదయానంద దాయినియగువండ్రెండేండ్ల బాలికను వివాహమాడవలయును” పూర్వకాలమందు ఈ శ్లోకమునకు మహాభారత పాఠము “హృద్యాం ద్వాదశ వార్షికీం” అని యుండెను. కొన్ని నిబంధగ్రంథములలో మహాభారతముయొక్క యీ వచనమే కనబడుచున్నది. అనగా మహాభారత సమయమున బాలికా వివాహము పూర్వమైన ప్రాధాన్యత వచ్చిన

తరువాతనే యగుచుండెను. కాని యనుశాసనవర్వముయొక్క 44వ యధ్యాయ ముందున్న శ్లోకములలో బొత్తి గనే భిన్నమైన రూపము కనబడుచున్నది. మఠీయు నీ రూపాంతరమందు మనువుచే నిర్దేశింపబడియున్న యాయుర్మ ర్యాదకండెఁగూడఁ దక్కువ మర్యాద కనబడుచున్నది. ఆ పా మిదియై యున్నది. “త్రిశంద్వర్షో వహితక్యన్యాం నగ్నికాం దశవార్షికీం” అనువాద కులు దీనికి మామూలర్థమును జేసియున్నారు. పదియేండ్ల బాలికను వివాహ మాడవలయును” ఈ పాఠము మనువుకండెఁగూడ నిటీవలిదై యున్నది. మఠీయు మూల పాఠమునకు మాఱుగా నివృటి పరిస్థితిలో ఉత్పన్నమై యున్నది. ఈ యనుమానము నిశ్చయింపబడుటకుఁదగియున్నది. నిబంధ కారులు మహాభారతములోని యే పాఠమును “పృథ్వాంఘోదశవార్షికీం” అని గ్రహించి యున్నారో, నదియే మూలపాఠమై యుండును. ఎం దుచేతః పునుస్కృతిలోనున్న వచనముల కంటె మహాభారతమందున్న పరిస్థితులన్ని విషయములయందున్న ఖ్యైరాతనమై యున్నవి. దీని పరీక్ష మునుపు జరిగి యున్నది. వివాహా భేదము విషయమునఁగూడ నీ నియమమే కలదు. ముండి విషయమగపడఁగలదు. ఇదిగాక మహాభారతములోని యొకవచనమిచ్చట విచా రింపఁదగియున్నది. వయస్థాంచ మహాప్రాజ్ఞ కన్యామారోధుమర్షసి.” వయస్థురాలు అనఁగా తారుణ్యముగల కన్యకను వివాహమాడుట య్యూయ్యుష్క రమై యున్నది. అనుశాసన వర్వమందే యొకచోట నిధి చెప్పబడియున్నది. ఈ వాక్యమందలి వయస్కముమీఁదఁబాఠకులు మిగుల ధ్యానముంపవల యును. సంస్కృతమందు వయస్కబ్రతునకర్థము తారుణ్యమై యున్నది. సామాన్య వయస్సుయొక్క యర్థములో, వయస్కబ్రతును బ్రయోగించుట లేదు. తాత్పర్యమేమనఁగా పేర్కొనఁబడిన వచనవచనమందు “వయస్థాం” శబ్దమునకర్థము సాధారణ రీతినిఁబడి వివాహ యోగ్యవస్థ కలదియనిచేయుట సరిగానుండును. ఈ యర్థమే చేయఁబడునెడల దానివల్ల నేయభిప్రాయమును బయలుదేఱుచు చెప్పఁబడిన వచనమందు వయస్థ అనఁగా తారుణ్యమును పొందిన కన్య వివాహమునకుత్తమమనియు నాయుష్కరియనియునన్న సంగతి చెప్పఁబడియున్నది. ఎందుచేతః ఈ యధ్యాయమందునాయుష్కరము లైన సంగతుల వర్ణనమే యున్నది; ఈవచనముయొక్క దృష్టినేతఁబయోక్త వచనమును జూడఁగాఁ నగ్నికాందశ వార్షికాం అన్న పాదము తరువాతిదిగాఁ

దెలియుచున్నది; “హృద్యాం షోడశ వార్షికిం” అను పాఠమే మొదటినుండి యుండును. మహాభారతములో అనేక వచనములఁబట్టి, యీ పాఠమేపూర్వ సమయపుదియనియు, మఱియు బ్రాహ్మణ వర్ణమువారుగానిమ్ము క్షత్రియ వర్ణమువారుగాని మరే యితర వర్ణములవారుగానిమ్ము మహాభారత సమయమున స్త్రీలకు వివాహము ప్రాధావ్యయందే యగుచుండియుండుననియు మన కనుమానము జనించుచున్నది.

మహాభారత సమయమున, పూర్వ సమయమందువలె, స్త్రీ పురుషుల వివాహము ప్రాధావ్యయందే యగుచుండెను. బ్రహ్మచర్యమునకు ముద్యాద పండ్రెండేళ్లుగా విశ్వసేంపఁబడునేని 21 ఏండ్ల లోపల వివాహము కాకుండెను 24 ఏండ్ల దిగా విశ్వసేంపఁబడునేని ముప్పదియేండ్ల వయస్సువఱకు వివాహ వయస్సు పెరుగుచున్నది. స్త్రీల యవస్థామర్యాదచూడఁగానప్పట్లముగాచెప్పఁబడ లేదుఅయినప్పటికిని వివాహసమయమునవారుతరుణులునువఱోగ యోగ్యులును నగుచుండిరి. ఎందుచేత? వివాహ దినమందే అనఁగా మూడవనాఁడే పతి పత్ని సమాగమము కలుగు వద్దతి యా సమయమునఁబ్రచలితమైయుండెను * ఈ ప్రకారము పతియు పత్నియు సంపూర్ణాపస్థయందుఁగుటుంబముఁజక్క బెట్టుకొననారంభించుచుండిరి. మఱియు వారికిఁ గలిగిన సంతానము శక్త ఘంతమును దేజస్వియు నగుచుండెను. పతివత్నులకు యోగ్యమైన అనఁగా శరణమైన యవస్థ రాకమునుపు వారి సమాగమమును లేక వివాహమును లోకులు మంచిదృష్టితోఁ జూడకుండిరి. దానినుండి రక్షించుచుండిరికూడను. మహాభారతమందు వనవర్ణములో, కలియుగమందుఁగాఁ జోవునట్టి భయంకర

---

* మహాభారత కాలమందు గర్భాదానము స్వతంత్ర సంస్కారమే కాకుం డెను; మఱియు నయ్యది యాశ్వలాయన గృహ్యసూత్రముమందుఁగూడలేదు. అనేక శతాబ్దులు కడచిన తరువాత బాల్యవివాహ కాలమందు దానికి గృహ్య

విషయముల వర్ణనమున్నది. వానిలో దీనిఁగూడ భయంకరముగా నెంచి యున్నాడు. కలియుగ నిబంధమున, ఆ సమయమందే వివాహముయి స్త్రీ పురుషులకు సంతానము కలుగఁగలదని భవిష్యము చెప్పినాడు. అనఁగా ఇట్టి సమాగమమును వివాహమును లోకులు నింద్యములుగా నెంచుచుండిరి. వివాహ సమయమునకు బాలిక మిక్కిలి పెద్దదియగుచుండెను. ఈ సంగతికి నొక బలమైన ప్రత్యక్ష ప్రమాణము నీ శ్లోకములోఁ జూడుఁడు.

ప్రదాన కాంక్షిణీనాంచ కన్యానాం వయస్స్థితే |

శ్రుత్వాకథాస్తథాయుక్తాః సౌశా కృశతరీ మయా ||

ఋషభుఁడను ద్వీజుఁడు మిగులఁ గృశించి యుండెను ఎవరుతరుణులై యున్నారో మఱియుఁ దమ వివాహమునకు, అట్టి రీతిగల మాటలను జెప్పి యిచ్చించుచున్నారో ఆ కన్య కల యాశ నాకంటెఁగూడ నెన్నియొరెట్లు దుర్బలమై యున్నదని యాతఁడు చెప్పుచునాశ్చదు. దీనిఁబట్టి చాలమంది కుమారికలు, తరుణావస్థయైన తరువాతగూడ చాలకాలమువఱకు తండ్రి కన్యా దానము చేయలేకపోవుటవలన ఖిన్నులై పోవుచుండిరని ప్రకటనమగుచున్నది. వారి వివాహాశ యధికముగాఁ గృశించిపోవుచుండెను. ప్రస్తుతమిట్టియుదాహ రణములు రాజపుత్రులను విడిచి (అక్కడక్కడ సంయుక్త ప్రాంతములఁగ న్యాకుబ్బలయందును) యితరత్ర దొరకవు. ఇట్టి పరిస్థితియందు గుమారికలు మార్గగానులై పోవుదు రనెడి యీ శా క యె ల్ల పు డు ను ం డె ను సంగతి యేమియు నసంభవమైనదికాదు. ధర్మశాస్త్రమునకును లోకుల మనుగడ, వివాహమందు వధువు నవస్థ తక్కువ కాఁగూడదనియుఁ దానితో పాటుగా నామె యనువభుక్త కూడఁ గావలెననియు నీ విష యము మీఁద ధ్యానముండెను. ఇందుచేతనే కన్యాత్వమును భంగము చేయుట యనెడు పాతకము చాల నన్యాయమని విశ్వసించఁ బడు చుండెను. మహాభారతమందు, తన కన్యాత్వమందుఁ గలంకమును దెచ్చు కొన్న దానికి బ్రహ్మాహత్యలో మూఁడు పాళ్ళు పాతకమంటుననియు, మిగిన పాతకమును జెఱపిన పురుషునికిఁ దగులుననియు వ్రాయఁబడినది.

త్రిభాగం బ్రహ్మహత్యాయాః కన్యాప్రాప్నోతి దుష్కృతిః ।

యస్తు దూషయితా తస్యాః శేషం ప్రాప్నోతి పావనః ॥

(అను. వ. అ. 108)

మనుస్మృతియందుఁ గాన్యాత్వమును దూషించిన వానికి రాజదం డము కూడ జెప్పఁ బడియున్నది, మఱి వాఁడు కన్యయొక్క యను మతి చేతనే దోషియైనను సరియే. దీనిఁ బట్టి, ప్రౌఢ బాలికల కన్యాత్వ ఊసు స్థిరముగా నుంచు విషయమున, ప్రాచీనకాల మందెంత ధ్యాన ముంపఁ బడు చుండెనో నులభముగనే తెలిసికొనఁ బడగలదు. ప్రస్తు తమున నైతే బాల్యమందే వివాహము చేసివేయు రీతి తఱచు నర్హత యై యున్నది; ఇందుచేతఁ బేర్కొనఁ బడిన, కన్యాత్వ దోషమునకు సంబంధించిన నియమములు విశేషించి తెలియుటయే లేదు మఱియు వర్తమాన పరిస్థితియందు లోకుల కానియమములు చూచినను విన్నను నొక విధమైన యాశ్చర్యము కలుగుచున్నది. సాధారణ రీతిని బాలికను దానము చేయు నధికారము తండ్రికే యుండెను. బాలిక యెంత ప్రౌఢ యైనను సరియే. ప్రౌఢకన్యా వివాహమందుఁ దండ్రికొంత యావత్తిని జేయునెడల దానికిఁ గూడ మహాభారత కాలముంప, స్మృతులలో జెప్పినట్లే వ్రతీక్రియ యుండెను. ఋతుకాలము వచ్చిన తరువాత, తండ్రి తాను దానము చేయునో చేయఁడో మూఁడేండ్ల వఱకుఁ బ్రతిక్షింప వలయుననియు, అప్పటికిఁ గూడ నతడీయఁడేని కన్యకు స్వంతముగా దానే వివాహమును జేసికొను నధికారమున్నదనియు నియమముండెను. అనుశాసన వ్యవస్థయందు స్పష్టముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు — మూఁడేండ్ల వఱకుఁ బ్రతిక్షింపి తన వివాహమందు స్వయముగాఁ బ్రవృత్తురాలైన స్త్రీయొక్క సంతతికిని దాని వివాహమాడిన వాని కిని గొంచెమైనను దోషము తగులదు; కాని యామే యీ నియమమునకు విపరీతముగా వ్యవహరించునేని యామెకుఁ బ్రత్యక్షముగాఁ బ్రజావతి దోషము వచ్చును దీనిఁ బట్టి, ధర్మ శాస్త్రమునకును లోకులకును, బాలికను అవివాహితగా నుంపఁ గూడదను పట్టుదల యుండెనని తెలియుచున్నది. భారతీయార్య

సమాజమునకు శుద్ధత విషయమై యీ సంగతి మిగుల మహత్త్వము కలదై యున్నది. ప్రౌఢ కన్యలను వివాహితలుగా నుండనియు కుండుటకై సమాజమునకుఁ వట్టుదల యుండుటచేత సమాజమున కంతకును నీతిని జక్కఁగా స్థిరముగా నుంచుటకై యీ నియమము కారణభూతమై యున్నది. పాశ్చాత్య సమాజమందిట్టి బంధన మెచ్చటను దృగ్గోచరము కాదు. మహాభారతమందలి యితర శ్లోకములను బట్టియు, భారతీయార్యుల భావన ననుసరించి వ్రాతి స్త్రీకిని వివాహమైపోవుటయే యావశ్యకమై యుండెనని యనుమాన మగుచున్నది. పై ని జెప్పఁ బడిన వచనముల యందు, వివాహము కాని స్త్రీకిఁ బరలోక ప్రాప్తి లేదని స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడి యున్నది.

అసంస్కృతాయాః కన్యాయాః కుతో లోకాస్త వానఘే ।

వివాహము చేసికొనక కేవలము తపస్సు చేసిన స్త్రీకి తపో మార్గమునఁ గూడఁ బరలోక ప్రాప్తి కలగదు. ఈ సిద్ధాంతము స్థిరమై యుండెను. ఈ వచనమునకు సులభ యొక్క కథతోఁ గొంచెము విరోధ మగనడుచున్నది. మునుపు వర్ణింపఁ బడిన చొప్పున, సులభపేరిటి క్షత్రియ సంన్యాసినిని జనకుని రాజు సఖయందు మనము చూచి యుంటమి. వివాహమునకుఁ దగిన భర్త దొరకమిచే నామె నైష్ఠిక బ్రహ్మచర్యము నాశ్రయించి యతి ధర్మముతో నుండు చుండెను. (శాంతి. ఆ. 320) ఈ కథ పురాతన కాలపుదియై యుండును. ఇంతేకాక యీ దినములలో స్త్రీలకు సంన్యాస వ్రతమును గ్రహించుట కాజ్ఞ యుండెను; లేక సంన్యాస వ్రతము గైకొనకుండనే కేవలము తపము చేయుటకు వారికధికారము లేదని నిర్ణయింపఁ బడి యుండును. మహాభారత సమయమున సులభ గార్గివంటి బ్రహ్మవాచినులైన స్త్రీలు లేనేలేరని నమ్మివను నావత్తి యేమియులేదు. మఱియునా సమయందు, స్త్రీలకై యాశ్రమము గూర్చిన వివాదమే లేకుండెను. బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, సంన్యాసము, వానప్రస్థము ఈ యాశ్రమముల స్థానమున స్త్రీలకు ముఖ్య సంస్కారము వివాహమే యై యున్నది. ఆ కాలమందీసిద్ధాంతమే స్థాపితమైపోయి యుండెను. ఇందు చేతనే సౌతి సమయమునఁ బ్రతి స్త్రీకిని వివాహమగుచుండెను.

ఇంతవఱకుఁ జేసిన వివేచనఁబట్టి పాఠకులు, ప్రాచీనకాలము మొదలు
కొని మహాభారత కాలము వర్యంతము వివాహమునకు నుత్తరోత్తరో
త్క్రాంతి యొక్కారముగా నై యుండెనో మఱియు నే విధముగా దాని
కులదత్త స్వరూపము ప్రాప్తియెనో యీ విషయము యొక్క కల్పి
నను జేసికొనఁ గలరు. ఆ సమయమున సమాజమందుఁ గుటుంబ బంధన
ముత్తమరీతిని వ్యవస్థితమైపోయి యుండెను. దాని శృంఖల యీ నియ
మములచేత బద్ధమై యుండెను;-- స్త్రీల కందఱకును వివాహ మవశ్యము
కావలయును; వివాహ సమయమునకు స్త్రీలు ప్రౌఢలు కావలయును,
వారి కన్యాత్వ మేవిధముగను దూషితము కాక యుండవలయును.
వివాహమునాఁటి రాత్రియే పతివత్సులకు సమాగమము కావలయును.
ఒకమాటు పతితో సమాగమమై స తరువాతను స్త్రీ వానిదే యై యుండును.
దానికి రెండవ పతి చేసికొనుట కధికారము లేదు, అనఁగా పతియొక్క
జీవితావస్థయందు లేక యతఁడు చనిపోయిన తరువాత స్త్రీలకుఁ బునర్వి
వాహ నిషేధ ముండవలయును. సమాజమందుఁ బతివత్సుల నేడు మా
నధిక ప్రేమము, సంసార సుఖము సంతోషముగా నెఱవేఱుచుండెను. ఇదే
గాకుండ బై ని వ్రాముఁబడిన వర్ణనముఁ బట్టి, వర్తమానమున సమాజ
మందగపడుచున్న దుర్బర దుఃఖము లపుడు లేనే లేకుండెను. అనఁగా
మహాభారత సమయమున బాలవైధ వ్యదుఃఖము సమాజమువకుఁ దెలియ
కుండెను. ఇందుచేత నపుడు, అనుభుక్తయైన కన్య, వివాహమైన తరు
వాత, విధపర్యుక్తునేని యొమ్మిదేనువలయునని ప్రశ్నమే యుపస్థితము
కాకుండెను. ఇచ్చట అనువభుక్తలైన పౌల విధవలఁ గూర్చిన ప్రశ్నము,
బాల్య వివాహములు కానారంభమైన సమయమునకుఁ బిదవఁ గొన్ని
శతాబ్దులకాఁ బుట్టెననియే చెప్పుట చాలును.

అ నే క వ త్నీ వి వా హ ము

స్త్రీల వివాహ సంబంధమున ననేక ప్రశస్తి నియమము లేర్పఱువఁ
బడినట్లే పురుషుల వివాహ సంబంధమునను పికవత్నీత్వమనెడి యుత్తమైవ
ముఖ్యనియమము భారతీ యారు్యులయందు వేర్పఱువఁబడలేదు. ఈ సందర్భ

మనమొప్పుకొనవలయును. వైదిక కాలము మొదలుకొని మహాభారత సమయముదాక పురుషులకు సనేక స్త్రీల గ్రహించు నధికారముండెను. వారిట్లు చేయుచుండిరి కూడను. వేదమందు, ఒకేయూవ స్తంభ మందనేకరశనలెట్లు బంధింపఁబడెనో, యట్లే యొక పురుషుఁడనేక స్త్రీలనుంచుకొనఁగలఁడని స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడి యున్నది. ఈ విధముగా సనేక స్త్రీలను గ్రహించు సలవాటు భారతీ యార్యులయందు సర్వ ప్రపంచములోని యితర ప్రాచీన సమయములందువలెనే వ్యవహారములో నుండెను. మహాభారతములో నున్న యనేక రాజవర్ణనములఁబట్టి యీ సంగతి స్పష్టము గా నగపడుచున్నది. పంచపాండవులకు ద్రావదియేగాక యింకను సనేక స్త్రీలున్న వర్ణనము కలదు శ్రీకృష్ణువకెనమందుగురు పట్టపురాజులే గాకుండు నింకను జాలమంది భార్యలుండిరి. అనేక స్త్రీలను జేసికొను నీ యాచారము విశేషించి క్షత్రియులయందు మహాభారత సమయము వెనుకఁ బ్రచారములో నుండియుండును. సౌతి స్త్రీ వర్ణమును జెంచివై చియున్నాఁడని మునుపు చూడఁ బడి యేయున్నది విశేషించి యుద్ధ సమాప్తియందు రణరంగమునఁ బడియున్న వీరుల స్త్రీలు భర్తృ శవములను గైకొని శోకించుచున్నారు. సౌతికృతమైన యీ వర్ణనము కల్పనికమై యున్నది. ఇందుఁగూడఁనతఁడు తన కాలమునందలి పరిస్థితినుసరించి వ్రతి రాజునకును సనేక స్త్రీలున్నట్లు చాలవోట్లను వర్ణించియున్నాడు. ఇచట ఆ వర్ణనములోని యొక్క శ్లోకమునే యిచ్చి సఁజాలును.

శ్యామానాం పరవర్ణినాం గౌరినా మేకవాససాం

దుర్యోధనః పరస్త్రీణాం పశ్య బృందాని కేశభా||

ఈ శ్లోకమందు దుర్యోధనుని స్త్రీ బృందములనేకములు వర్ణింపఁబడి యున్నవి. ప్రాచీన కాలమున రాజులకుఁగేవల మనేక స్త్రీలనుంచు కొనుటకనుజ్ఞయే కాకుండెను. ఇదియేగాక వారిట్లు చేయుచుఁగూడ నుండిరి. ఎందుచేత? మునుపు చెప్పఁబడినట్లుగా క్షత్రియులకు బ్రాహ్మణేతరులైన మూఁడు వర్ణముల స్త్రీలను గ్రహించునధికారముండెను; సంచలీ చేతనేమి రాజకీయ స్థితివేతమి రెండు విధములచేతను ఇట్టి యనేక స్త్రీలు వారికి లభింపఁగలుగుచుండిరి

సమస్త సమాజస్థితిని జూడఁగాఁ బ్రతిమనుభ్యునికొక దనవర్ణములోనే యనేక స్త్రీలలభింపబసంభవముకాదు. సమస్త జననమూహమందును పురుషులయొక్క స్త్రీలయొక్క సంఖ్య తఱచుగాఁ గొంత న్యూనాధిక పరిణామమందు సమాన మగుచున్నది. ఇందుచేత, పురుషునికనేక స్త్రీలఁజేసికొనుటకు స్వాతంత్ర్య మున్నను రాజులకుఁదప్పనితరులకు ననేక స్త్రీలనుజేసికొనుట సంభవముకాదు. రాజులలోఁగూడఁ జాలమంది రాణులనుంచుకొను నాచారమందును గొంత భేదమగవడుచున్నది. సమానములైన రాజకస్యలు విశేషించి మర్యాదగల రాణులు విశ్వసంపఁబడుచుండిరి. వారి వివాహములుకూడ వేఱు విధముగా బరుగుచుండియుండును. వీరు పట్టపు రాణులని చెప్పఁబడుచుండిరి. మఱియు సంఖ్యయూదు వారు లెక్కలేని వారుగనే యుండుచుండిరి. శ్రీకృష్ణునికొక బట్టపురాణులెనమండుగురే యుండిరి. వసుదేవునికొకఁగూడ నింతమందియే యుండిరి. విచిత్రవీరునికొకఁడుండిరి. సౌందవునికొకఁడుండిరి. భీమునికొకఁడౌవది గాక శిఖపాలుని నోదరియగు మఱియొక స్త్రీ యుండెను. ఆశ్రమవాస పర్వ (అ. 2.) మందు దీని యుల్లేఖమున్నది అర్జునునికొక సుభద్రయుఁ జిత్రాంగ దయు నీ యిద్దఱు స్త్రీలింకనునుండిరి. సహదేవునికొక జరాసంధుని కూతురు మఱియొక భార్య యుండెను; నకులునికొకఁ గూడ మఱియొక స్త్రీ యుండెను. ధృతరాష్ట్ర పుత్రులైన దుర్యోధనాదులకు నివట నూలుగురు స్త్రీలే వర్ణింపఁబడియున్నారు. భాస్కర్యమేమనఁగా, రాజులకుఁ గూడ ముఖ్యస్త్రీలు ఒకరిద్దఱు, లేక చాలమందియైచో నెనమండుగురు వఱకు, గలిగియుండిరి; మిగిలిన స్త్రీలనేకమున్నను. వారి దర్శా మిక్కిలి తగ్గిపోవును. ఇందుఁగూడ విశేష రూపమునఁ జెప్పఁదగినది యేమనఁగా, మహాభారత మందు యుధిష్ఠిరునికొక ద్రౌపది వినాగా మఱియొక పట్ట పురాణి యొక్క లేక స్త్రీ యొక్క వర్ణన మెచ్చుటను గనఁబడదు. (ఆదిపర్వములోఁగివ యధ్యాయమందు యుధిష్ఠిరునికొక రెండవ స్త్రీ దైవిక యని చెప్పబడియున్నది. అది ముందు విచారించఁబడును.) దీనిఁబట్టి, యేకపత్నీ వ్రతము యొక్క మహాత్వము మహాభారత ప్రణేతరుఁ గూడ మాన్యమై యుండెనని చెప్పఁ గలము. మహాభారతము, రామాయణము రెండును మొదటి రాష్ట్రీయక్రగంధ ములు, అందలి ముఖ్యపట్టపులైన యుధిష్ఠిరుఁడు, రాముఁడును నేకపత్నీ వ్రతమును బురస్కరించియున్నారు. దీనిఁబట్టి పాఠకులు, భారతీయార్యులేక ఒత్తీ వ్రతమున కెంత గౌరవము నిచ్చియుండిరో యూహింపఁగలరు,

జ్ఞాన

శ్రీకృష్ణుని విషయమై గొంత యుల్లేఖించుట యావశ్యకమై యున్నది. ఆతనికి 16,108 రాజులుండిరని చెప్పబడుచున్నది. ఇందులో నెన మర్దుగురు మహిషులుండిరి. కడకు స్త్రీలతనిక్తి నొక్కమాటుగా లభించి యుండిరి. మహాభారతమందు, శ్రీకృష్ణునికి వధునాణువేల భార్యలు గలరని రెండు మూడు చోట్ల నుల్లేఖమున్నది. దీని నిర్దేశము ముందు చేయబడును. శ్రీకృష్ణుని యీ భార్యల సంఖ్య యతిశయోక్తి కావచ్చునభిచెప్పుటలో క్షతిలేదు. హరి వంశము యొక్కనికే గిరి యధ్యాయమందు శ్రీకృష్ణుని యెనమండు గురు భార్యలను జెప్పి తొమ్మిదవది కొత్తగా నొక శైబ్య చెప్పబడి యున్నది. ఇందు బదునాణువేల స్త్రీలను వివాహమాడబడిన సంగతి కూడ జెప్పబడియున్నది. దీనిని యొక్క విశేషమైన యుల్లేఖము తరువాత గిరి యధ్యాయములో గలదు. నరకాసురుడు వధునాణువేల ఒక వంధ ముద్దిక్కన్య లను హరించి చెఱసాలలో జెడ్డియైచెడు. వీరందఱు నునువు కృతై యుండిరి. నరకాసురుని జంపి శ్రీకృష్ణుడు వారిని గెలిచెను; అప్పుడు వారు తమ్మ సంతోషమును బట్టి శ్రీకృష్ణుని వరించిరి. ఈ కథ యిట్లున్నది. అనగా శ్రీకృష్ణునికింకను వధునాణువేలయొక వంధమంది భార్యలొక్కమాటుగా లభించిరి. కాని యొక్కడవధునాణువేల భార్యల యుల్లేఖ మే పలుమాలు వచ్చుచున్నది. మఱి యితరమగు వంధ కాంతల యుల్లేఖములేదు. ఉద్యోగవర్యము యొక్క 15 గిరి యధ్యాయమందు వరకాసురుని జంపి కార్ జ్ఞానమువచ్చు సంపాదించెనని వర్ణనమున్నది. కాని యచట బదియాణువేల స్త్రీల లభించినట్లు వర్ణింపబడి యున్నవి. అట్టివో, హరివంశ మొకచోటనూగురు కాంతలను జెంచెనని చెప్పవలసి యుండును. ఒక్కమాటుగా లభించిన యీ కాంతలందఱును "మాశేవుల" కారు, తుట్ట తుదకు వారూర్లుకారని ప్రకటమైయున్నది. మఱియు, ఈ సంఖ్య యతిశయోక్తి యై యున్నది. జైన్న గంధముల యందు గూడ మాటిమాటికి నుల్లేఖింపబడియున్న యీ సంఖ్యయు నింతకంటె నెక్కువయైయున్నది. ఒకానొక సుఖవంతుడైన రాజు యొక్క వైభవమును వర్ణించుటకై జైన్న గంధము అతనికి బద్రాణువేల భార్యలను జెప్పచున్నది. సారాంశము, ఈ సంఖ్య యతిశయోక్తి యై యున్నది. బైబిలులో సొలోమనునకు వేయి స్త్రీలుండి రని వర్ణనమున్నది. నున మతమున శ్రీకృష్ణునికి నెనమండుగు నార్య కాంతలుండిరి. వీరుగాక యతిశయోక్తి జాలమందిన దునాణువేలుగాక ఇంకను

దేవానురుల కల్పనిక స్త్రీలున్నారని విశ్వసించుట యుక్తి సంగత మగును.

అది పర్వములో శివ యధ్యాయమందు మొదట యుద్ధిష్ఠిరునికి దేవిక యనెడు రెండవ స్త్రీ యున్నదని చెప్పబడిన సంగతి మాత్రమాశ్చర్య కరమై యున్నది. అది విడువఁబడఁజాలదు. గ్రహింపఁబడను జాలదు. దాని యుల్లే ళ్లము మఱియొన్నట్లను లేకున్నది; వనపర్వమందును లేక యాశ్రమవాస పర్వమందును గూడ లేకున్నది. ఈ వివాహమెఛ్ఛడయ్యెనోకూడ నెందును శల్లేఖము లేదు. దీనిని తరువాత సౌతి పెంచెనని యొక సంగతి మాత్రము మనము చెప్పఁగలము.

ఒక స్త్రీ కనేక పతులను జేయుట.

అగుఁగాక; అనేక స్త్రీల నొక పురుషునికి వివాహము చేయు నాచారము వైదిక కాలమునుండి మొదలుకొని మహాభారత సమయమువరకు న్యూనాధిక పరిమాణములలోఁ, బ్రచలిమై యుండెను; కాని యొక స్త్రీ కనేక పతులను జేసెడి యాచారము మొట్టమొదట, హిమాలయమునుండి క్రొత్త క్రొత్తగా వచ్చిన చంద్రవంశార్యులలో మండెను ద్రౌపదియొక్క యుదాహరణవలన నీ సంగతిని విశ్వసించ వలసి యున్నది. ఇందు విశేషరూపమున ధ్యానముంచఁ దగిన విషయములు, ఈయనేకపతులు భిన్న కుటుంబమువారు లేరనియు, ఒక్క కుటుంబములోని సహోదరులై యుండిరనియు నై యున్నది; ప్రస్తుత కాలమునఁ గూడ హిమాల యము వైపునఁ బర్వత ప్రజలలోఁ గొన్నిచోట్ల నీ యాచారము ప్రచారములో నున్నచోటఁ గూడ నీ సంగతియే యున్నది. అనేకగా ఈ రీతి యందు నేవిధమగు దుష్టతయుఁ బుట్టదు. భిన్న భిన్న కుటుంబముల యందు వైమనస్యము పుట్టుననెడి యాశంకయు నుండదు. వివాహమా డిన స్త్రీ కేవిధమునను గట్టమగుననెడి సంతాపనలేదు. భారతీయార్యుల ధృతియే మొదటనుండియు నీ యాచారము విషయమై ప్రతికూలాభి ప్రాయముండెను. శాపద్యుక్త వైదిక వచనము నాధారము చేసికొని యీ సంగతి మునుపు ప్రాయబడి యున్నది. కొందఱు చంద్రవంశ

ర్యుల ద్వారమునఁ దీసికొని రాఁబడిన యాచారము భరతఖండమున వ్యాపింపలేదు. మహాభారత సమయమున భారతీయూర్యులలో నియ్యది బొత్తిగా లేకుండెను. మహాభారత కారునికి, ఒక ద్రావది పంచపాండవులకు భార్యయగుట యొకటి మొదటిదిగానే యుండెను; దీని నిరాకరించుటకై సౌతి మహాభారతమందు రెండు మూఁడు కథలను గలిపి యున్నాఁడు. మీరు తీసుకొని వచ్చిన భిక్షను బంచుకొనుఁడని విశేషించి ముఖము చూడకుండనే కుంతి యాజ్ఞయిచ్చెను. దాని ననుసరించి యైదు గురు సోదరులు నొక్క స్త్రీనే తన తన స్త్రీగాఁ జేసికొనివైచుట మిక్కిలి విచిత్రమై యున్నది. పూర్వోత్తమైన యుధిష్ఠురునికథ ననుసరించి, పూర్వకాలమున నీ యాచారము కొందఱయందుండెనని విశ్వసించవలయును. కాని పైని సౌతిచేసిన ప్రయత్నమునుబట్టి, మహాభారత సమయమున భరతఖండమునుండి యుయ్యది తొలఁగి యుండెనని స్పష్టముగా సిద్ధించుచున్నది.

వివాహము యొక్క భేదములు

ఇప్పుడు వివాహములోని భిన్న భిన్న భేదములను వివరింతుము. ఈ దినములయందలి యన్ని ధర్మశాస్త్ర గ్రంథములు, స్మృతులు వీని బట్టియు వివాహములో నెనిమిది భేదములున్నవని సిద్ధించుచున్నది. మహాభారతమందుఁ గూడ (ఆ. అ. 74) వివాహములో నెనిమిది భేదములు వర్ణింపఁ బడి యున్నవి.

బ్రాహ్మో దైవస్తథాచార్షః ప్రాజాపత్యస్తధాసురః ।
 గాంధర్వో రాక్షస శైచివ వైశాచ శ్చాప్తమః స్పృతః ॥

కాని దైవము, ఆర్షము వీని యొక్క యంతర్భావము బ్రాహ్మమందే యగుచున్నది. వీనియందుఁ గవ్యాదానమే యున్నది. వైశాచము యొక్క పేరు గల వివాహభేదమగవడుచున్నది. ఇందు వివాహములో ముఖ్యమైన భేదము అయిదే యని చెప్పవలయును. ఈ భేదములే తఱచుఁ ప్రచలితములై

యుండును. అను శాసనవర్ణములోని 44వ యధ్యాయమందు బ్రాహ్మము, క్షాత్రముగాంధర్వము, ఆసురము, రాక్షసము అని యైదుభేదములే చెప్పబడి వున్నవి. పైనిజెప్పబడినదైవము, అర్షము, ప్రాణావత్యముదీనికీబదులుక్షాత్రవివాహము చెప్పబడియున్నది. మఱియు నిందు వివాహము యొక్క యంతిమ భేదము పై శాచము, బొత్తిగనే నిర్దేశింపబడలేదు. అనుశాసన వర్ణమందుఁ జెప్పబడిన యైదు భేదములే యైతిహాసిక దృష్టిచే సర్వత్ర ప్రచలితములై యుండెను. మఱియు దీనిలో మూడు మాత్రము ప్రశస్తములు రెండు అప్రశస్తములుగా విశ్వసింపబడుచుండెను.

పంచానాం తుత్రయో ధర్మ్యాః ద్వావధర్మ్యా యుధిష్ఠిర ।

రెండుచోట్ల నిట్టి యుల్లేఖమున్నది. వీనిలో వివిధములైన నామములు వివిధ లోకుల ననుసరించి తటస్థించెననుటలో సందేహములేదు. ఈ విషయమై యిచట విస్తరించి విచారము చేయుబడుచున్నది. మహాభారతములోని యుదాహరణఁ బట్టి, విచారించఁగా మొట్టమొదట వివిధ లోకుల యందు వివాహములలోని యీ భేదములుత్పన్నమై యుండును. అయినను భారత కాలమందు నయ్యువి యార్యులలోఁ బ్రత్యక్షముగా నాచరింపబడి యుండెను ఇది గాక వివాహసంస్థ యొక్క, యుత్కాంతి దృష్టిచేత, వీవి యొకదానికంటె నొకటి యున్నత భేదములయ్యెనో అందలి పంచశ్రేణులివి యని చెప్పబడినను సరిగా నుండును. అన్నిటికంటె నధమ విధము రాక్షస వివాహమై యున్నది. రాక్షస వివాహమనఁగా సర్థము బలాత్కరముగాఁ గన్యను దీసికొని వచ్చుట. దీని కంటె హెచ్చు అయినది యాసురము, అనఁగా బాలికను గొని తెచ్చుకొనుట. దానికంటెఁ గూడ శ్రేష్ఠమైనది గాంధర్వము. అనఁగా బాలిక యొక్క యిచ్చానుసారమువివాహమాదుట; ఇంతకంటెశ్రేష్ఠమైనది. క్షాత్రము అనఁగా ఆ వివాహమందుఁ బ్రతిజ్ఞను గెలుచుకొన్న వానికి బాలిక యొక్క తండ్రి బాలిక నిచ్చును. అన్నింటికంటె శ్రేష్ఠమైనది బ్రాహ్మము. దానిని సత్కారపూర్వకమైన కన్యాదానమని చెప్పుట యయుక్తము కానేరదు. దీని యొక్క విస్తృతమైన వివేచనము ముందు కాలము.

బ్రాహ్మణము, జ్ఞాత్రిము, గాంధర్వము.

అన్ని వర్ణముల యందును శ్రేష్ఠుడగు బ్రాహ్మణుడై యున్నాడు ఇందుచేత బ్రాహ్మణులకు మొదటి బ్రాహ్మవివాహము, యోగ్యుని చెప్పబడియున్నది, అను శాసనవర్ణములోని 44వ యధ్యాయమందు వ్రాసినదియేమనగా కన్య యొక్క తండ్రి, వరుని బిలిచి, సత్కారపూర్వకముగా ధనదానాదులచేత ననుకూల వఱచి యతనికి గన్య నీయవలయును. ప్రస్తుతము కూడ జాలవఱకు నున్నత జాతులలో నీ యాచారమే ప్రచలితమైయున్నది. కన్య యొక్క తండ్రి వరుని బ్రార్థింపవలసి యున్నది. ధనదానాదికముచే వరుని తుష్టుని గూడ జేయవలయును. మహాభారత సమయమున బ్రాహ్మణులలోనివివాహమే ప్రచలితమై యుండెనని తెలియుచున్నది; ఇందుచేతనే యీ భేదమునకు జేరు కూడ బ్రాహ్మవివాహమని కూడ వచ్చి యుండును. వివాహములో రెండవ భేదము జ్ఞాత్రిమని చెప్పబడి యున్నది. కాని యిచ్చట, ఇది యెట్లు జరుగుచున్నదో యీ సంగతి సంక్షిప్తంపబడలేదు. దీనికి జేరు జ్ఞాత్రిమని యుంపబడుట చూడఁగాలిశిష్యమును బట్టి వివాహములు క్షత్రియుల యందే జరుగుచుండి యుండును. అగుఁగాక; ఈ వివాహము బ్రాహ్మణులకును క్షత్రియులకును ఇరువురికి వేరుతమై యున్నదని చెప్పబడియున్నది. ధనాదికముచేత వరుని బూజించు వద్దత బ్రాహ్మక్షత్రియులం దిద్దఱయందే సమానముగా నుండియుండును. అప్పుడు బ్రాహ్మజ్ఞాత్రి వివాహముల భేదమును వేఱవఱచుట కఠినమైయున్నది, మన మతమున నీ వివాహమందు వరుని వైపు నుండి కన్యారాతను బ్రార్థించుటకై పోవు నాచారములుండి యుండును. మహాభారతమందలి యనే కోదాహరణముల బట్టి పూర్వమున నిటువంటిరీతి యుండెనని చెప్పఁడఁగలదు. వర్ణమాన కాలమున జరుగుచున్న వివాహవిధిలోని వాగ్దానము యొక్క యాధారము మీఁద, వరుడు కన్యార్థియై కన్యారాతను గన్య గడుగవలయునని నీశ్చయముగా జెప్పబడఁ గలదు. కాని మహాభారతములో నొకమాటు అడుగుటకై క్షత్రియుఁ డెన్నఁడును వెళ్ళఁగూడదని స్పష్టముగా జెప్పబడియున్నది. ముందు దీని యుల్లే ఖమ్మో లభింపఁగలదు. కనుక, ఈ వివాహభేదమునకు నామము జ్ఞాత్రమని యెట్లు వచ్చెనో యీ సంగతి నిశ్చయ పూర్వకముగా

జెప్పబడఁజాలదు. క్షత్రియులలోఁ బ్రతిజ్ఞ, పట్టుదల వివాహము చేసెడియాచారమునకు నియోదు భేదములలో దేనియందు సంతర్భావము లేదు. మన మతమునుబట్టి, క్షత్రియుఁడుగాని బ్రాహ్మణుఁడుగాని యెఱఁడై తే నీవం దెమును గెలుచునో లేక యంత శక్తి కలవాఁడో లేక యావీరకృత్యమును చేయునో, వానికి నేను నా కొమార్తెను వివాహము చేయుదునని కన్యాదాత దేనియెందు జెప్పునో, దాని క్షత్త్రి వివాహ మనవలయు. ఈ విధముగా నిరుముమును నిర్ధారణ చేసికొనుటయుఁ తదనుసారము చేసినవానికిఁ గూడను వివాహము చేయుటయు క్షత్రియులదై యున్నది. ద్రౌపది వివాహములో బందెము పెట్టఁబడి యుండెను. దీనిఁ బట్టి భారతకాలమందిట్టి వివాహములు జరగుచుండెడివని సిద్ధమగుచున్నది. సీతా వివాహమందును ధనుర్భంగము చేయు నిరుముము ప్రసిద్ధమే యై యున్నది. మిత్రవింద అను క్షత్రియ కన్యను, ఇట్టి ప్రతిజ్ఞయందే శ్రీకృష్ణుఁడు గెలిచి తీసికొని వచ్చియుండెను, ఇటువంటి వివాహములు కొన్ని పురాతన కాలమందు మాత్రమే చేయుచుండుటలేదు. ఇంకనేమంటే మహాభారతకాలము వఱకుఁ గూడ నిట్టి వందెముగల వివాహములు జరుగుచుండెను. వంజాబులో కొందఱు లోకుల విషయమున నీ సంగతిని అలగ్నాండరు సమయమున వచ్చిన గ్రీసు ఇతిహాసకారులు వ్రాసియుంచి యున్నారు. అఱఁగా ఇందు చేత క్షత్రియుల యందును బ్రాహ్మణులయందును శక్తి ఇట్టి ధనుర్విద్యాస్పర్ధ యుత్పన్నమగుచుండి యుండును. భారతీయ క్షత్రియులకు యుద్ధ క్రియయందు సమర్థులగుటకై యీ వద్దతి మిక్కిలి ననుకూలమై యుండును. అయిదు వివాహభేదములలోను దీనిని క్షత్ర నామముతో పిలుచుటకుఁ గారణముకూడ నిద్దియే యై యున్నది. ఈ స్పర్ధాకృత్యము నందు బ్రాహ్మణులు కూడఁ గలియుచుండిరి. ద్రౌపది స్వయంవర వర్ణనము బట్టి యీ సంగతి ప్రకటమై యున్నది. ఎందుచేత? స్వయంవర సమయమందుఁ బాండవులు బ్రాహ్మణ వేషమందు వచ్చి యుండిరి. బ్రాహ్మణులలోనే కూర్చుండిరి. క్షత్రియ వివాహము బ్రాహ్మ క్షత్రియులకు విహితమై నుండెనని తాత్పర్యము. ఈ వివాహభేదము చూడఁగా స్వయంవరమని చెప్పఁబడి యున్నది. అయినను అందియ్యది నిజమైన స్వయంవరముకాదు.

ఎందుచేత? ఎవడువందెము గెలుచునో వానికాకన్య నీయవలసి యుండెను విశేషించి బాలికయొక్క తండ్రియే వందెము పెట్టుచుండెను. సీతాస్వయంవర సమయమున జనకుండే ధనుర్బంగము చేయవలయునని వందెము సెట్టియుండెను ద్రావదీస్వయంవర సమయమునందు గూడ ద్రువ దుఃడు షరతు పెట్ట యుండెను, అనగా కన్యకు దనకు నెట్టి స్వాతంత్ర్యమును లేకుండెను, తండ్రియెవనికి దానముచేయునో వానిని వివాహమాడు వద్దతియామెకు నిరాటంకమైయుండెను, ఇందుచేత నీవివాహ భేదము యోగ్యమగురితని స్వయంవరమనిగాని గాంధర్వమనికాని చెప్పబడఁ జాలదు. ఇప్పుడు కూడా మనము వివాహభేదముపై విచారించవలయును. ఇది గాంధర్వమనిపేరఁ బ్రసిద్ధమైయున్నది. ఇందు బాలికకుఁ దానియిష్టము చొప్పునబెండ్లికొమారుని కోరుకొను నధికారము ముఖ్యమైయున్నది. ఇట్టి వివాహములు గాంధర్వములలోనే యగుచుండెను, ఇందొచేత నీవద్దతినిజేయ గాంధర్వ వివాహమయ్యెను. గంధర్వులును ఆస్పరలును, హిమాలయమందు నివసించు, మనుష్యజాతులని విశ్వసించబడఁగలరని మనము ముందే చెప్పి యుంటిమి. వీరిలోఁ బ్రవలీతమైన గాంధర్వ వివాహము, ఆర్యులలో విశేషించి క్షత్రియులలో నగుట కారంభమయ్యెను. దుశ్యంతశకుంతలీలు వివాహము దానికి ముఖ్యోదాహరణమై యున్నది. దుశ్యంత శకుంతలీపాఖ్యాన ముందు, ఫరస్పర్షిమ కలిగి యొకరినొకరు వారిగళమందు హారముచేయ వలయునని యింతమట్టు విధియే దానికగవడు చున్నది. కన్య కోరిన వరునికొక దండ్రి కన్యనీయవలయునని కూడ నిందు నావశ్యకతలేదు. కాని సాధారణముగా స్వయంవర భేదము గాంధర్వ విధియందే మిలిత మై యున్నది. అనేక రాజులు గమిగూడుట కలదు. అందెప్పడు ఇష్టమయ్యెనో వాని గళమందు జయమాల వైచిన తరువాతఁ తండ్రి వాని సభినందింప వలయును. మఱియు కన్య యిష్టవడిన వరునికొక దఫ గన్య నర్పింపవలయును. “అను. పర్వ) దీనికి మంచి యుదాహరణము నల దమయంతులై యున్నారు. దుశ్యంత శకుంతుల గాంధర్వ వివాహమేమిందును నలదమయంతుల స్వయంవరమందును కొంత భేదమున్నది. ఈ స్వయం వరమందఱయెదుట జరుగుచున్నది. మఱియుఁ గన్యాదాత- తదనుసార

ముగా-కన్యాదాసముఁ జేయుచున్నాఁడు! ఇంతియే భేదము, ఇట్టి వివాహము ముఖ్యముగా క్షత్రియులకుఁ జెప్పఁబడి యున్నది. ఈ స్వయంవర వివాహము మొదట భారతీయాయ్యులయందు మహాభారత సమయము వఱకు ప్రచలితమై యుండెను. అలన్బాండరు తోడి యుణనానీ యితిహాసకారులు ఈ సంగతిఁ గూడ వ్రాసి యున్నారు. వంశాబులోని కథజాతి క్షత్రియు స్త్రీలు తమ నిమిత్తమై కామే వీరుని నేలుకొను చున్నారని వారు వ్రాసియున్నారు.

ఆ సు ర ము

ఇప్పుడు ఆసురము మీఁద విచారితము. ఈ వివాహమందుఁ గన్యకొనఁబడు నుండెను. “కన్యయొక్క యాప్తులకును గన్యకును బూర్తిగా ధనాదికమునిచ్చి కొనవలయును. అప్పుడామెను వివాహమాడవలయును. ఈ ధర్మ మనురులది యని జ్ఞాతలైన పురుషులు చెప్పుచున్నారు.” కనుకనే దీనిపేరు ఆసురమయ్యెను. ఈ నృష్ణమైన వచనముననే మహాభారత మందే యున్నది. అ సు రు లె వ్వ ర ని యైతిహాసిక రీతిని విచారించఁబడునెడల, నేడు నిజముగా వర్షియనుట లేక పారిశ్రేణి అయియున్నారు. శర్కిష్ట మసురకన్యయైయుండెనని మునుపు ప్రాతుఁబడియున్నది “జండ్” ఆర్యులయందుఁ బ్రచలితమైన యీ వివాహచారము భారతీయాయ్యులయందుఁగూడ నుండెను. మహాభారతములోని చాల యుదాహరణములఁ బట్టి యీసంగతి స్పష్టముగా నగవడుచున్నది. వంశాబులోఁ గొన్ని శాతులయందు ఆసురవివాహము జరుగుచున్నది. వీనియందు భారతకాలమున మద్ర, కేకయ జాతులు విశేషముగా నుండెను. ఈ వంశములోని స్త్రీలను విశేషించి మధ్యదేశ మందలి క్షత్రియరాజులు గ్రహించుచుండిరి. పొందునికై మాద్రీ- శల్యుని తోఁబుట్టువు-కోఱకుఁ బోయిన వర్ణన మహాభారతమందుఁ గలదు. ఇచట నయ్యది యెత్తఁదగియున్నది. పొందురాజునకు రెండవ వివాహము చేయుటకై శల్యుని నగరమునకు భీష్ముఁడు వెళ్లెను. అతఁడు శల్యుని, మాద్రీని పొందురాజుకిమ్మని అడిగెను. అప్పుడు శల్యుఁడు త్తరమిచ్చెను. -“మన కులచారమును దమ రెఱింగియేయున్నారు. కాన నతడు వందనియుండెయు

న్నాడు. దానిని నేను నా ముఖముతో జెప్పదలచుకొనలేదు.” అప్పుడు భీష్ముఁ డతని నియమము మన్నించి స్వర్ణాభరణములును, రత్నములు, వీనుఁగులు, గుఱ్ఱములు, దుస్తులు, అలంకారములు, మణులు, ముత్యములు, మున్నగు వానినిచ్చి యతని సంతోషపరచెను. దాని యనంతరమున శల్యుఁడు తన తోఁబుట్టువును అతని యధీనమును జేసివైచెను. ఇట్టి వర్ణనమే రామాయణ మందు దశరథ కైకేయుల వివాహపుదియై యున్నది. కైకేయు తండ్రికి సమస్తరాజ్యము నర్పించి దశరథుఁడు కైకేయుని బొందియుండెను. తాత్పర్య మేమనగా అసుర వివాహము క్షత్రియులయందు బ్రచలితమై యుండెను. విశేషించి క్షత్రియులకు సంబంధ మనురులతో నుండెను. వారియందీ యాచారము కాల పరంపరచేత సాగినచ్చి యుండెను. గ్రీకు ఇతిహాసకారులు పంజాబులో మహాభారతవర్యంతము ఈ రీతి ప్రచలితమై యుండెనని స్పష్టముగా వ్రాయుచున్నారు. వారు వ్రాసియున్నారు. “తక్షశిలా నగరమందు యువతులైన కన్యలు బజారునకమ్ముటకై తీసికొనిరాబడుచుండిరి. మరియు అందటకంటె నెక్కువపెలయిచ్చినవారిలో గలువఁబడుచుండిరి. పైని చెప్పఁ బడియున్న శల్యుని యుత్తరముఁ బట్టి భారతీయారులందు ఈ వివాహ భేదము అప్పటినుండియే నింద్యముగా విశ్వసింపఁబడుచుండెనని ప్రకటమగు చున్నది. ప్రస్తుతముకూడఁచూడఁగా కొన్నిరజాతులయందు అసుర వివాహము ప్రబలితమైయున్నది. అయినను దానిని లోకులు అప్రశస్తముగనే తలంచు చున్నారు.

* జందు - అనగా పారిసీల ధర్మగ్రంథము. దీనిని అజండా యందురు.

రాక్ష స ము

వివాహములలో నై దవ భేదము రాక్షస వివాహము. ఇది విశేషించి రాక్షసులయం దగచుండెను. ఇందుచేత దీనికిఁ జేరు రాక్షసమని తటస్థించెను. ఈ వివాహమందుఁ గన్యాపక్షమువారితోఁ బోరాడి, ప్రతికక్షు లేద్దుచు మొత్తు కొనుచున్నను లెక్కచేయక విలపించుచున్న కన్యకను బలాత్కారముగాఁ దీసి కొని వచ్చుచుండిరి. రాక్షసు లనఁగా నెవరో మునుపు దిగ్దర్శనము చేయఁబడి యున్నది. హిందుస్థానమందు మూలనివాసుల మాంసమును భక్షించు మనుష్యశన జాతులు కొన్ని లంఠనుండి వ్యాపించి యుండెను. ఈ భేదము వారి వివాహమైయుండెను. రావణకృతమైన సీతాపహరణమువలన నీ సంగతి స్పష్ట పడుచున్నది. ఇట్టి వివాహము క్షత్రియులకు మిగుల నస్పృయుండును. ఎందుచేత ? ఇందులో యుద్ధ విద్యయం దెవరు నిపుణులై యుండురో వారే తమ సామర్థ్యము నుపయోగింపఁ గలుగుచుండిరి. మహా భారతమందు దీనికిఁ బ్రసిద్ధోదాహరణము నుభద్రా హరణము. అర్జునుఁడు శ్రీకృష్ణుని సలహాపుచ్చుకొని నుభద్రను హరించెను. ఇందేభిదముగను నుభద్ర యొక్క యనుమోదనాంశము లేకుంటెను. ఆ సమయమున శ్రీకృష్ణుఁడు అర్జునునితో ననెను. —“క్షత్రియుఁడు స్వయంవరవిధిచేత వివాహమాడవలయును, ఇది యుత్తమమైనది; కాని స్వయంవరము చేయఁబడునేని నుభద్ర యెవని గళమందు జయమాల వడవైచునో తెలియుదు. కనుక కూరులైన క్షత్రియులకు స్త్రీని బలాత్కారముగా నవహరించి తెచ్చుకొనుటయే యుత్తమమైన మార్గము”. సారాంశము, రాక్షసవివాహమును క్షత్రియులు మిగులఁజ్రేమించుచుండిరి. కాశీరాజు కూతులైన ఆంబ, అంబిక, అంబాలికలకు— స్వయంవరము చేయుచుండిరి; ఆ సమయమున వారి నవహరించి తెచ్చి యిద్దఱును విచిత్ర వీర్యునికి వివాహము చేసెను. ఇందు విశేషించి ధ్యాన ముంపదగిన విషయ మేమనఁగా, నేను సాల్వరాజును మనస్సున వరించితిని, యని, యంబ భీష్మునితోఁజెప్పినపుడు భీష్ముఁ డామెను వెళ్ళిపోనిచ్చెను. దీనిఁబట్టి ఒకరు (ఎవరై నను) విష్ణుమనసు గల కన్యకు బ్రతిగ్రహించుటలో, భారత కాలమున అర్థ క్షత్రియుల కాటంక మున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఆలోచింపఁగా నిట్లున్నది. తీయినను విహితయైన స్త్రీని గూడ బలాత్కారముగా హరించి పరిగెత్తిపోయి

నందులకు దాహారణములు పూర్వకాలమునందు గనబడుచున్నవి. ఈవిషయమై సీతయొక్క ఉదాహరణమే చాలును. ఈరీతిగా వివాహీతస్త్రీని దీసికొనిపోయిన పిమ్మట రాక్షసాచారము ననుసరించి, ఆ స్త్రీపై నధికారము గెలిచినవారికి యుండెడిది. ఆమె యొకవేళ నిష్ఠవడకున్నచో నామె యొక సంవత్సరము గడువు గడచిన తరువాత అపుడు నిచ్చివేయబడుచుండిది. శాంతివర్షమందు శివ యధ్యాయములో పరాక్రమము చేత బలాత్కారముగాఁ దీసికొని రాఁబడిన కన్యతో నొక వత్సరము వరకు వివాహ విషయమై జిజ్ఞాస చేయుఁ గూడదని చెప్పఁబడి యున్నది. ఆ మేర గడచిన తరువాత నామె బలాత్కారముగా వివాహ మాడఁబడుచుండె నని తెలియుచున్నది. కాని ధర్మజ్ఞులైన క్షత్రియులు, మనసు చేత నుతియొకని వరించిన స్త్రీని బద్ధిగ్రహించుట కంగీకరింపకుండిరి. పేర్కొనఁబడిన భీష్మీ దాహారణమువలన నీ సంగతి వ్యక్త మగుచున్నది. వన పర్వమందు జయద్రథుఁడు ద్రౌపదిని హరించెను; దానిఁబట్టియు గొందఱుక్షత్రియులు పెండ్లియైన స్త్రీనిగూడ బలాత్కారముగాఁ బట్టుకొని తీసికొనిపోవుచుండితని ప్రకట మగుచున్నది. కాని యామెయొక్క యావృత్తుల గెలిచెడి యావశ్యకత యుండెను. ద్రౌపదియాశ్రమమున ధౌమ్యాయుషిని ప్రార్థించెను; అపుడు దౌమ్యుఁడు జయద్రథునితోఁబలికిన వాక్యము వ్యానింపఁదగియున్నది.

నేయం శత్యా త్వయానేతుం | ఆవిశిష్యమహారథాన్ |

ధర్మం క్షత్రస్య పౌరాణ మవేక్షస్య జయద్రథః ||

మహారథు అగు షారథును జయింపకుండ నీవు ద్రౌపదిని దీసికొని పోఁ జాలవు. పురాతనకాలమునుండియు క్షత్రియులలో సాగినవచ్చుచున్న ధర్మము తైత్తిర్యానముంపుము. (వనపర్వ.అ 269) దీనిఁబట్టి, మతియొక క్షత్రియుని గెలిచి యతనివివాహీతయైనట్టిదానినిగూడ హరింపవచ్చుట క్షత్రియులకుఁ బురాతనకాలమునుండియుఁ బ్రబలతమైన ధర్మమైయుండునని తోచుచున్నది. అనేక ప్రమాణములబుట్టి ప్రాచీనకాలమందిట్టి రీతి యుండియుండునను ధారణ దృఢమగుచున్నది. మహాభారతమునకుఁ బిమ్మట కొన్ని గ్రంథములఁబట్టి రాజుల స్త్రీలు, గెలిచిన రాజుల యింద్లను దాసిమాదిరిగా నువయోగింపబడుచుండి

రని తెలియుచున్నది. విశేషించి పట్టపురాజులు కాని స్త్రీలను గెలిచినవారు రాజులస్త్రీలలోఁ గలిపివైదలలోఁదలుచుగా నెట్టిభాదయు లేకయుండును. మంచిది రాక్షస వివాహము క్షత్రియులకై విశేషించితగియున్నదని స్పృశుల

యందు బేర్కొనఁబడియున్నది. ప్రస్తుతమునఁగూడ క్షత్రియులయందును వారికందెతక్కువజాతులయందును రాక్షసవివాహముయొక్కకొంతయువిశిష్టాంశము కనుఁబడుచున్నది; అనఁగా వివాహసమయమందు పెద్దలొకొడుకు చేతిలోఁ బెద్దకత్తిలేక చిన్నకత్తియుండెడు నాచారము ఈజాతులలో నిప్పదివిడకువఱకు నున్నది.

ఈభిన్నభిన్న వివాహములు మొదట భిన్నభిన్న జాతులయందుఁ బ్రవలితమై యుండెను; మరియు బ్రాహ్మములక్షత్రము, గాంధర్వము, ఆసురము, రాక్షసము వానిపేరులై యుండెను. అయినను ఇవన్నియు భారతీయార్యులయం, ఒకసమయమందే వ్యాప్తములై యుండెను మరియు ఆయన్నింటి రూపాంతరము మెల్లమెల్లగా బ్రహ్మవివాహమందు నగుచువచ్చెను. రాక్షసవివాహము ద్వారమునఁ జూడఁగా, కన్యహరింపఁ బడియుండును, అయినను చివరకుఁ బతివత్సా వివాహము తఱచు బ్రహ్మవిధిచేతఁ జేయఁబడుచున్నను మహాభారతమందలి యనేకోదాహరణములఁబట్టి యీ సంగతి విడితమగుచున్నది. సుభద్రా పరిణయమైన తరువాత, అర్జునుడు సుభద్రయు ద్వారకకు మరలవచ్చిరి. అక్కడఁ బ్రహ్మవిధిచేత వారికివివాహమైనవర్ణనమున్నది. దీనకిముఖ్యస్వరూపము దానము, ఈ గాంధర్వ వివాహము వాల్మీకీ క్షత్రివివాహమువల్ల అనఁగా స్వయంవరమైన మీఠిలేక వందెము గెలిచిన మీదట వివాహమగుటయు ఆచారమైనపుడు గూఢఁదఱచు బ్రహ్మవిధిచేత వివాహముఁజేయుచుండిరి. అర్జునుఁడు ద్రౌపదినిగెలిచిన తరువాత ఆమెను దానియింటికిఁ దీసికొని పోయినతరువాతఁగూడ ఇరువురిని దనయింటిని వారికి విధిపూర్వకముగా వివాహముచేసెను, ఇట్లు మహాభారతములో వర్ణనము కలదు. తఱచుగా నన్ని వివాహములయందును బ్రాహ్మ విధియొక్క రివాజున్నది. దుష్కృత శకుంతల వివాహోదాహరణ మొక్కటి మాత్రము పై రీతికి విరుద్ధమై యున్నది. అందు

గాంధర్వ వివాహమైన తరువాత మఱియేధియు జరిగిన వర్ణనము లేదు, శకుంతల తండ్రితో దుష్యంతునికీ గలయిక గూడఁ గాదయ్యెను. ఇట్టి యుదాహత్యకమైన యుదాహరణము దక్క తఱచన్ని విధముల వివాహ ములయందును బ్రాహ్మవిధి అనఁగా దానవిధి యెల్ల ప్పడు నుండు చుండెను.

అన్ని వివాహ విధులకును ముఖ్యాంగము సప్తపదియని ప్రాచీన కాలమునుండియు విశ్వసించఁ బడినట్లు కనఁబడు చున్నది. వివాహ విధి యందు నగ్ని సమక్షమునఁ బతివత్తులు చేయుచున్న సప్తప్రదక్షిణ విధికిఁ సేరు సప్తపది యై యున్నది. మఱియు నావిధికొక ముఖ్యాంగము పాణిగ్రహణ సంస్కారము కూడ నైయున్నది. మంత్రహోమముతో సప్తపది యగుటయే వివాహమును ఋర్తిచేయుట యై యున్నది. ఇది లేని యెడల వివాహము అసంపూర్ణముగనే నిలిచిపోవు చున్నది. ధర్మశాస్త్రముయొక్క యిట్టి నిశ్చయము మహాభారత సమయమువలన స్పష్టముగా నగవడు చున్నది. ఇది గాకుండ కన్యాశుల్కమునకు సంబంధించి అనఁగా వెల నిశ్చయించువట్ల ననేక ప్రశ్నము లగుచుండెను. మహాభారతములోని ప్రశ్నముల సంబంధమునఁ గూడ భిన్న భిన్న విచారముల వర్ణనమున్నది. ఇవట వాని విస్తరింపవలసిన యవసరము లేదు. ప్రత్యక్షముగాఁ బ్రాణిగ్రహణము సప్తపదియుఁ గానంతపఱకు బాలి కక్షే మఱియొక వధుని నిర్ణయము కావచ్చును, ఈ సంగతి పదునాఱు శ్లోకములవలన సత్యమై యున్నది. కేవలము శుల్కదానముచేత నామె యేమాత్రమును లేదు కానేరదు.

వివాహము యొక్క బంధనములు

మహాభారత కాలమందు వివాహ విషయమై యింకను గల నిమిషము లిచ్చట సంక్షేపముగా వర్ణించఁ బడుచున్నవి, వానియొక్క విస్తృత వర్ణనము పూర్వభాగమందు జరిగియే యున్నది. ప్రతివర్ణమునకుఁ దాన వర్ణపు స్త్రీనే చేసికొను నధికారముండెను. ఇది గాకుండఁ దానవర్ణము

కంజీఁ దక్కువ బాలికను వివాహమాడుటకుఁ గూడ నదికారముండెను. అనఁగా బ్రాహ్మణునికి క్షత్రియ వైశ్య శూద్రుల యింటను క్షత్రియుని వైశ్య శూద్రుల యింటను వివాహమాడు నధికారముండియుండును. అయినను మహాభారతమందనేక స్థలములలో బ్రాహ్మణుడు శూద్రస్త్రీని గ్రహింపఁ గూడదని చెప్పబడి యున్నది. ఇట్టి వివాహము నింద్యముగా నెవబడుచుండెను. శూద్ర స్త్రీని గ్రహించు వానిని వృషలీవతి యని చెప్పుచుండిరి. బ్రాహ్మణి కర్మమునకు అనఁగా శ్రాద్ధాదులకు లేక దానమిచ్చుటకు వృషలీవతి యుద్ధుఁడు కాఁడను నియమముండెను. ఇంతకంటెను నెక్కువగా వాఁడధోగతికిఁ బోవుననియు విశ్వసింపఁబడు చుండెను. జనుద్రోధుని జంపుదునని ప్రతిజ్ఞ చేయు సహాయమున నడ్డునుఁడు చేసిన యనేక శపథములలో “నాకు వృషలీవతి పోవునట్టి లోకములు బ్రాహ్మింపఁగాక” అని కూడ నొక శాపమున్నది. అది యటుండగా, ఆ సమయమున లోకులు బ్రాహ్మణుఁడు లేక క్షత్రియుఁడును శూద్రస్త్రీని వివాహ మాడరాదని తలంచుచుండిరి. అయినను మహాభారత సమయమున బ్రాహ్మణులు క్రింది మూఁడు వర్ణముల కన్యలను గైకొనుచుండి రనుట లో నందేహములేదు. ఇతరములైన యైతిహాసిక ప్రమాణములఁ బట్టియు నీ సంగతి సిద్ధమై యున్నది. మేగావ్రతీజు చేసిన చంద్రగుప్త నాటి వర్ణసమునందు నా సంగతి నతఁడు స్పష్టముగా వ్రాసివైచి యున్నాడు. మహాభారత సమయమునకుఁ బిమ్మట గూడ, చాల శతాబ్దుల వఱకు నీ నియమము జరిగెను. గుప్తకాలిక మైన శిలా శాసనమందుఁ గూడ, బ్రాహ్మణులు క్షత్రియ స్త్రీలను వివాహమాడిన దృష్టాంతములున్నవి. బాణకవి తన హర్ష చరిత్రమందు తాను పొరకవుని నోదరుఁడైన సంగతిని వ్రాసియున్నాడు. శాతృర్యము, బ్రాహ్మణులు ఒక మహాభారత సమయమందే తమకంటే నీచవర్ణముల స్త్రీలను గ్రహింపకుండిరి, ఇంక నేమంటే దానికి పిమ్మటఁ జాల శతాబ్దుల వఱకు నీ క్రమము ప్రచలితమై యుండెను. మొట్టమొదట బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యులు-- మూఁడు జాతుల స్త్రీలనుండి యుత్పన్నమైన సంతనము బ్రాహ్మణుఁడు గనే చెప్పబడు చుండెను. కాని మఱిందరు వాత, మహాభారత సమయమున, బ్రాహ్మణ క్షత్రియ స్త్రీలనుండి పుట్టిన

సంతతియె బ్రాహ్మణుడుగా విశ్వసించఁ బడుచుండెను. మహాభారత కాలమునను దాని తరువాత వఱకును గూడ నీ నియమముండెను. గుప్త కాలమందుఁ గూడఁ దగ్గుదల యై యుండును. మఱియు బ్రాహ్మణవతి ద్వారమున క్షత్రియ స్త్రీనుండి యుత్పన్నమైన సంతానము క్షత్రియుఁడు గనే విశ్వసించఁ బడజొచ్చినని యనుమాన మగుచున్నది. మెల్ల మెల్లగా గుప్త కాలము తరువాత నీ సంగతి సైతము లేదయ్యెను. ప్రతివర్ణము తన వర్ణమందే వివాహమును జేసికోవలయునని ధర్మశాస్త్రముయొక్క మర్యాద యయ్యెను. ప్రతిలోమ వివాహము లంతకు మునుపే కట్టవడి పోయి యుండెను. తక్కువ వర్ణపు పురుషుఁడు తనకంటేఁ బై వర్ణపు దానిని గ్రహించఁ గూడదని మిగులఁ గఠిన నియమముండెను. ఇట్టి సమాగమము నుండి వృద్ధిన సంతానము వర్ణ బాహ్యము లైన నిషాద ఛాండాలాది జాతులలో లెక్కింపబడు నుండెను.

సంహవ లోకనము

మహాభారత కాలకాలేన భారతీయార్యుల వివాహసంస్థ యొక్క వర్ణస మింత దాక మహాభారతము యొక్కయు నివ్వదీ క్రిను ఇతి యితిహాసకారుల ప్రమాణముయొక్కయు నాధారమునుండఁ జేయఁబడియు న్నది. ఇప్పుడు దానియొక్క సంక్షిప్తమైన సరిహవలోకనమును జేసి వర్ణ మాన సరిస్థితిలో దానిని సరిచూచుచున్నారము. 1) బహు ప్రాచీనకాలమందు వివాహ బంధనము ఎక్కువ కఠినము కాకుండెను, శ్వేతకేతువు దీనిని మొదట పెట్టెను. పత్ని వ్యభిచరించుదేని దానికి బ్రాహ్మణ హత్యాపాతకము తగుటనని యతఁడు నియమము చేసెను. వివాహమనెడు దృఢ బంధనమునకు శ్రీంభ మిదియైయున్నది. పతి వ్యభిచరించునేని వానికి బ్రాహ్మణహత్యా పాపము తగులునని యతఁడు గొప్ప నియమమును చేసెను; కాని యది ప్రస్తుతము కాలమునఁదఱచు మాన్యము గాకున్నది. 2) బహు ప్రాచీన సమయమందు నియోగమనెడి యాచారముండెను. కాని స్త్రీల ప్రాతిపత్యముయొక్క గొప్ప కల్పనలు దానిని బంధు చేసెను. అది మహాభారత కాలమునను లేకుండెను. ప్రాచీన కాలమందు దీర్ఘతాముండు తైర్వర్ణకస్త్రీలకు

బసర్వోవాహమును నిషేధించెను. ఈ యాజ్ఞ ప్రాచీనత్యము యొక్కయే యున్న కల్పనాజ్ఞి, భారతీ యాచ్యుల యందు మాస్యమై పోయెను. ఉచ్చ వ్యవస్థిత్రీలు, మహాభారత సమయమున, సుసర్వోవాహమును చేసికొనకుండిరి. ఏదీయైనను జేసికొన్న మొదల ఆమె హినుదాలుగా, శూద్రశుత్రుగా నూహింపఁ బడుచుండెను. హిందూ సమాజమందీర్పణనిక్కముమిప్పటివఱకు నున్నది.

4] ఒక స్త్రీ కనేక భర్తలు కాలాంతకుండిరి కాని యొక భర్త కనేక భార్యలను చేసికొనుటకధికారము ప్రాచీనకాలమునుండి మహాభారతకాలమువఱకునుండెను బహువత్సీకత్య వ్యవహారము పూర్వ సమయమందు మిక్కిలి యధికముగా నుండియుండును. మహాభారత సమయమున న.శ్యుది తగ్గిపోయియుండెను మఱియుపుడుగూడఁదగియున్నది. 5] బహువతిత్యాచారము అతి ప్రాచీన సమయమందు గాఢవిత్వముగా నుండెను. క్రమముగా నది సశించెను. మఱి యీ సమయమందు నయితము దాని వ్యాపారము లేకున్నది. 6] ప్రాచీన కాలము మొదలుకొని మహాభారత సమయమువఱకు వివాహముందు దశయను వభుక్త కాలవలయునను వట్టుదల యుండెను. మఱియేదీ యుపుడుగూడ గలదు. 7] కాని వతివత్తుల సమాగమము వివాహ దినముననే లీక వివాహపు మూఁడవ దినమున నగుచుండెను. అనఁగా వివాహ సమయమునకుఁ గన్య యువభోగమునకుఁ దగినది లీక ప్రాథమ్య యగుచుండెను. 8] దీనిఁబట్టి పూర్వకాలమున వివాహము బాల్యమందు బొత్తి గనే కాకుండెనని ప్రకటనమగు చున్నది. తఱమ పురాణుల యిరువదియవయ్యటి యుపస్తం మొదలుకొని ముప్పదియేండ్ల వయసు వఱకు మరీ స్త్రీలకుఁ బదునైదు బడునాణు వత్సర ఘుల వయసునకు దాదాపున అనఁగాఁ బెదగుచున్న వయసునందే వివాహమగు చుండెను. ఈ సమయమున రాజులకు మరీ క్షత్రీయులకుఁదక్కనితరుణులలో లేకున్నది. హర్షచరితముఁబట్టి యీ రీతి బాణకవికేఠిమృత్యుమరీయు దానికి ఉనుమానమగుచున్నది. 9] ఇందుచేత, ఆకాలమందు వివాహసమయమునకు స్త్రీలు ప్రాథలగుచుండిరి. ఇందుచేత నాప్రాథలు ననువభుక్తులునైన విధవల ప్రక్కయేయుపస్థితము కాకుండెను. ప్రస్తుతమునకును మహాభారతకాలస్థితికిని నడుమ గొప్పదీయు మహత్త్య కూర్తమునగు నీయంతరమున్నది. ప్రాచీన కాలకుందు భిన్న భిన్న ప్రజలయందు వివిధములైన వివాహములు ప్రవృత్తిములై యుండెను. మఱి వాతి కరణమున కాబ్రాహ్మణు క్షత్రీయు

గాంధర్వము, ఆసురము, రాక్షసము—ఈ వివాహముల యైదు భేదములును భారతీయార్యులయందుఁ బ్రచలితములై యుండెను, అందు బ్రాహ్మవిధి అనఁగా దానవిధి శ్రేష్ఠమని విశ్వసించఁ బడుచుండెను, ప్రస్తుతమున గూడఁ జాలవఱకదే మాదిరియై యున్నది. క్షత్రియులలో రాక్షసవివాహము అనఁగా బలాత్కారముగాఁ గగ్యకను హరించు మర్యాద మరియు క్షాత్రి వివాహము అనఁగా శూరత్వముచేతఁ బందెము గెలిచి కన్యను వరించు రీతి యదికముగా నుండెను. గ్రీసు ఇతిహాసకారుల ప్రమాణములఁబడి మహా భారత సమయమునఁగూడ నీ పరిపాటియే యుండెను. కాని ప్రస్తుత మీ మూఁడు రీతులును లోపించియున్నవి. వర్తమానమున బ్రాహ్మము, ఆసురము రెండే లేక రెండింటియొక్క మిశ్రమము ప్రచలితమై యున్నది. 11] మహా భారత సమయమువఱకు బ్రహ్మ క్షత్రియులు తమకంటె నీచ పర్ణములోని కన్యను దీనికొని పోవుచుండిరి. ఈ సమయమున నీ రీతి సర్వదా కట్టుబడి యున్నది. ఇది రెండవ మహాత్వ పూర్ణమైన యంతరమై యున్నది. ఈ విధముగా మహాభారత కాలికమును వర్తమాన కాలికమునగా వివాహ సంస్థ విషయమై భారతీయార్యుల యొక్క సమాజ పరిస్థితి విభిన్నమై యుండును.

పతివత్సీ సంబంధము

ఇప్పుడు భారతీయ సమయమందుఁ బతివత్సీల సంబంధమెట్లుండెనో చూడవలయును. ఏ దినములయందు స్త్రీలు వివాహ సమయమునకుఁ దరుణులగుచుండిరో, ఏ దినములయందు వారికిఁ బతిని వరించు సధికారముండెనో లేక యా స్త్రీలకై శుల్కములు బలువిధములీయవలసి యుండెనో, ఆ యుగమందుఁ బత్నియొక్క యధికారము పరివారమందు సాగియుండును. ప్రస్తుతమున మాత్రము కన్యాదానము చేయుట కాకుండఁ బైకంటె దక్షిణ కూడ విశేషముగా నీయవలసి యున్నది; అప్పుడు పత్నికి నదికమైన యాచరము, అధికారము తగ్గిపోవుటలో నాశ్చర్యమేమున్నది. మహాభారత సమయమునఁ గుటుంబమందు విశేష స్వాతంత్ర్యము ప్రాప్తమై యుండెను. గుటుంబమందు వారికాధారము కూడ విశేషమై యుండెను. ద్రౌపది యుధాహరణమునే గైకొనుడు వివాహ సమయమునకామె పెద్దదియై యుండెను స్వయంవరసమయమున

నామె నిర్భయముగా నడచివచ్చెను. కర్ణుఁడు లక్ష్యవేధనమున తైధనున్ను నెత్తునపుడు ఆమె ధైర్యముతో నుత్తరమిచ్చెను—“నేను నూతుని వివాహ మాడను.” బ్రాహ్మణ రూపియైన యుద్ధనునితో నామె, ప్రతిజ్ఞ గెలువఁ బడిన తరువాత, ఆసందముతో వెళ్ళిపోయెను. మఱల ద్యూతసమయమున నామె తన ధైర్యమును తొలఁగి పోనియలేదు. ఆమెకు ధర్మ శాస్త్ర పరిచయము గూడ జక్కఁగా నుండెను. భీష్ముఁడు కూడ నుత్తర మీయఁ జాలనటు ప్రశ్నము నాకు సభసడిగెను. వ్యాస మహర్షియను మైతే ‘బ్రహ్మవాదిని, పండిత యను విశేషములను బ్రయోగించి యున్నాడు. ఆమె తన పతులతో పసవాసమునకు నిశ్చింతతో వెళ్ళిపోయెను. రాజకీయ విషయములందు ఆమె తన పతులతోఁ బలుమాటలు వాదవివాదములు చేసెను. తన తపస్సు చేతను దీజస్సు చేతను ఆమె విరటుని యింటిఁగఱ్ఱ గార్యములను, తన పౌరిశుద్ధ్యమును జాతివ్రత్యమున రక్షించికొని, సహించెను. చివర యుద్ధములో గెలుపొందిన పిదప ఆమె తన పతులతో రాజ్యము చేయు విషయమున అగ్రహించెను. ఈ విధముగా నామెయొక్క మనత, స్వాతంత్ర్యము, పౌతివ్రత్యము మున్నగు గుణములను గవి వర్ణించి యున్నాఁడు.

ప తి వ్ర తా ధ ర్మ ము

ద్రౌపది ముఖము సుండియే (వనవ. 233 వ యధ్యాయము) కవి యుత్తమురాలైన పనికి ఏ యాచరణ కావలయునో వర్ణించఁ జేసి యున్నాడు. ఇవట నయ్యదెత్తి చెన్నుట చక్కగా నుండును. ద్రౌపది సత్యభామతోఁ జెప్ప చున్నది.— “నేను నా పతులను విధముగా ప్రసన్నుల జేసితినో యది వినుము. ఆహంకారమును గోపము విడిచి స్త్రీ పతిక ప్రీయమైన పని నెన్నడును జేయరాదు. పతియొక్క మనసును మఱ కొనుటకై స్త్రీ నిరభిమాన భావముతో నతని శుక్రాష చేయవలయును చెడు మాటలనుట లేక చెడు రీతిగా నుండుట, చెడునడత జరుపబడు రీతిగా జూచుట లేక కూర్చుండుట లేక మనసు పచ్చినట్లుగా నెచ్చటికో కొనిపోవుట—ఈ విషయములనుండి నేను మిగుల మరలు చుండును. నేను

యావత్తు మనస్సున నేమి యున్నదో పరీక్షించుటకు నాలోచింపను. నేను వరపురుషుని నెవరినైనను కొరపాటునఁ గూడఁ జూడను, మఱివాఁడు దేవతలలో గంధర్వుఁడు తరుణుఁడు లేక భాగ్యవంతుఁడు, సుందరశేషుఁడు లేక సుందరుఁ డైనను సరియే. నేను పతికంటి ముందుగా భోజనము చెయ్యను. సొన్నము చేయను బరుండను సేవకుల విషము మునఁ గూడ నేనిట్లే వ్యవహరింతును. పతి వెలువలినుండి వచ్చిన యెడల స్త్రీ నిలబడి యతన్ని నభినందించి యతనికి జలమును నాసనమును నీయవలయును. స్త్రీ యింటిలోని పాత్రములను భాగుగా శ్రుభవరువ వలయును. చక్కఁగా వంట తయారు చేయవలయును. పతికి నుచిత సమయమున భోజనము వడ్డింపవలయును. సొమగ్రిని జాగ్రత్తగా నుంచవలయును. ఇల్లు తుడిచి శుభ్రముగా నుంచవలయును. చెడుగులతో సొవాసము చేయఁ గూడదు. సోమరి తనము విడిచి పతిని నిరంతరము సంతోష పరుషవలయును. ఎవరితోడను బరిహాసమాడరాదు. నవ్వరాదు, ఇంటిపైటి గుమ్మమునొద్ద నిలుచుండరాదు. తోటలో నెక్కువసేపు పఱకు నాగరాదు. పతి ప్రవాస మందున్న యెడల నియమ శీలయై పువ్వులను గంధమును ద్యజింపవలయును, పతి తినని త్రాగని వస్తువును దానిగూడ వర్జింప వలయును, పతికి హితవులైన వనులే చేయవలయును. అత్త గారు చెప్పిన దానిని నేను రేయి వగళ్ళు సంసిద్ధతతో నవలంబింతును. అన్ని విధముల ధర్మ నిష్ఠలైష్ఠ్యవతుల సేవను నేనీ విధముగాఁ బగపట్టిన పామునకు భయపడినట్లు భయంపడి చేయుచున్నాను. వేదవాదులైన యునేక బ్రాహ్మణులను నేను సత్కరించుచున్నాను. సేవకులు చేయుచున్న పనిమీఁద నెల్లప్పుడును నా దృష్టి నుంచుచున్నాను. గోపాలురు మొదలు మేషపాలుత పఱకు సేవకులందఱిజ్ఞానమును నాకున్నది. కుటుంబములో జరగు నా యువ్య యెము జమాఖర్చులపై మిగుల ధ్యానముతో దృష్టినుంచుచున్నాను. ఇట్టి పశీకరణమంతముచేత నేను నాపతులను పశముచేసి యున్నాను. మఱి యే పశీకరణమును నాకుఁ దెలియదు." ఈ వర్ణనము కుటుంబమున పత్ని యెట్లు వ్యవహరింపవలయునో యిందులకుఁ జక్కని యుదాహరణ మగుచున్నది కాని గార్హస్థ్యమందుఁ బత్ని కేదియుదాత్తకార్యమైయున్నదో, దానికి అనగా పతియొక్క సుఖదుఃఖముల భాగస్థురాలగుటకుఁ జక్కని చిత్రమందుఁ జూపఁ

బడలేదు. ఇది నేమంటేని సుహౌభారతమును వ్యాసుఁడు వర్ణించిన, ద్రౌపది యొక్క ప్రత్యక్షానరణము దీనికంటె నెంతయు మంచితరగతిదియైయున్నది. ఆమె యెల్లప్పుడును బాండవుల సుఖదుఃఖములను బంచుకొన్నదిగాఁ జూపఁ బడి యున్నది. కొన్ని యుపసరములందు ఆమె పతులతోఁ వాద వివాదము, జగడము, పట్టదలయుఁ జేయుచున్నదనిగూడఁ జూపియున్నాఁడు. ప్రాచీన కాలమునుండియే స్త్రీలు యీ చరణవిషయమున సత్యం తోదా త్రమైన కల్పన భారతీయార్యులయొక్క స్త్రీల హృదయమునఁ గలదు. దీనికి సాక్ష్యమును మహాభారతమందలి యనేకపర్ణసములు కథలు నిచ్చుచున్నవి. మహాభారత సమయమున నార్యస్త్రీల పతిప్రేమము అవర్ణనీయమై యుండె ననుటకును, సతీపత్నుల సంబంధముయొక్క దృఢా మిక్కిలి యుచ్చమైయుండె ననుటకును సందేహము లేదు.

పతి పత్నుల యభేద్య సంబంధము

భారతములోని యొకప్రసంగమునుబట్టి పతి పత్నుల బంధుత్వ విషయ మున భారతీయార్యులయందు నెంత యుదాత్తకల్పన యుండెనో యీ సంగతి చక్కగాఁ దెలిసికొనవలసఁగలదు. ఇచటి దానివివేచన చేయఁబడుచున్నది. ద్రౌపదియొక్క పస్త్రావహరణము చేయఁబడిన ప్రసంగమున నామె పూర్వోక్తమైన మహాత్వముగల ప్రకంసలనుజేసెను. ఆమె యడిగెను. -“ధర్మరాజు మొదట స్వయముగనే పందిము పెట్టెను. మతియు నోడిపోయిన తరువాత నతఁడు నన్ను పంది ముంచెను. నేను దానినైతి నా లేదా ?” దీని కుత్తరమునుఁ భీష్ము డీయఁజాలకపోయెను. పస్త్రములను లాగి లాగి దుశ్శాసనుఁడు అలసిపోయిన తరువాతఁ గూడ ద్రౌపది యీ ప్రశ్నమునే వైచెను. అపుడు భీష్ము డుత్తరమిచ్చెను. -“ప్రశ్నము కఠినమై యున్నది. ఉత్తరమీయఁ జాలను”- ఇదికూడ నొకసమస్యవలె దోచుచున్నది. ఈ యుత్తరముయొక్క యాధారముమీఁదఁ గొందఱు పస్త్రావహరణ సందర్భము చట గాకపోయియే యుండుననియు యుక్తి చెప్పుచున్నారు. పస్త్రావహరణసమయమున స్వయముగా ధర్మరాజు చమత్కరించి ద్రౌపది దానికాదని సాక్ష్యమిచ్చెను. అపుడు భీష్మునికి శంక లేకపోవలయును. అనఁగా ఆక్షిపవార్తకు ద్రౌపతిపస్త్రావహర

జము కాలానిక మనియుఁ బ్రక్షిప్తమనియు గధనమైపోవుచున గాది. ఇదియే గాకుండ, ఈకథాభాగ సందర్భమును బట్టి భీష్మునియొక్క యుత్యున్నతమైన చరిత్రముమీఁద సాధారణలోకుల మనస్సునందుఁగూడ శంక వుట్టుచున్నది. మహాభారతములోని వ్యక్తు లన్నిటయందును భీష్ముని చరిత్రము శ్రేష్ఠమై యున్నది. వారి విషయమున నెల్లరకును నాదరభావ మున్నది. ఎవఁడు తండ్రికై యాజన్మబ్రహ్మచర్యము సంగీకరించెనో, ఎవఁడు జానము, అనుభవమున తవస్సు వీనిబలముచేత నందఱకు నాయుకుండై యుండెనో, ఎవండు నస్త్రశాస్త్రవేత్తలందఱయందు నగ్రగణ్యుండై యుండెనో, ఎవఁడు ధృతరాష్ట్రుని కిఁగూడఁ బినతండ్రియై యుండెనో, అనఁగా నమస్త కౌరవులకును బితామహుండై యుండెవో అతఁడు యుక్తాసమయమందు ద్రౌపది యొక్క ప్రశ్నమునకు యోగ్యమయినరీతి నుత్తరమిచ్చినయెడల, ఆ భయంకర యుద్ధము జరుగుటకు యవకాశమే లేకుండును. చాలమంది కిట్లె సచ్చుచున్నది. ఏ భీష్ముఁడు తాను సాక్షాతు గురులయిన మహారాజుయొక్క ధర్మవిరుద్ధమైన యాజ్ఞను మన్నింపలేదో, యతఁ డాసమయమందు రాజసత్తాయొక్క యంగీకారమందు సంగీకారమును గలిపెను. కొందఱి కిదియే తోచ నారంభించుచు న్నది. కాని యుచ్చిత ప్రసంగముపైని సూక్ష్మదృష్టితో విచారము చేయుటకు నెడల భీష్ముఁ డపుడిచ్చిన యుత్తరమునుబట్టి యతనిమీఁద వచ్చిన ఆక్షేపము తొలఁగిపోవుచున్నది. ఇంతమాత్రమే కాకుండ పతి పత్నుల సంబంధమున నీతఁడొక యత్యంత దాక్షిణ్య నియమము నిచటఁ జెప్పెననియుఁ గనపడ గలదు. ధర్మరాజు తనయాట నోడిపోయి, శకునియొక్క ప్రోత్సాహము చేత ద్యూత మదాంధుడయి పందెమున ద్రౌపదినుంచెను. సభయంతయు నీ పట్ల నేవగించుకొనెను, అపుడుకూడ ధర్మరాజు పందె మట్లె యుంచెను. మార్పుకొన లేదు. కనుకఁ జందె మోడిపోయిన తరువాత ద్రౌపది కౌరవులకు దాసియైపో యెను. దుర్యోధనుఁ డున్నత్ర భావముతో నామెను సభకుఁ బిలువనంపెను. అపుడు ఆమె కౌరవుల యుచ్చులలో నుండి తప్పించుకొనుట రయి— “వరుల యదికారములోండి తప్పించుకొనుటమాత్రముకాదు— పతివ్రతయైన కారణమున నిట్టి యుక్తిప్రశ్నమును వై చెను. ఆ సమయమందు భీష్ముఁ డుత్తరమిచ్చెను. “దేనిపైఁ దనకు నత్తు చెలాయినపదో ఇట్టి ద్రవ్యము పందెములోఁ బెట్టఁబడఁజాలదు. మరి యేస్థితియందు నయిన నుండని స్త్రీపై నతని సత్తా

నోనేరదు. ఈ రెండువిషయములను జూచుచున్న నీవ్రశ్మమునకు నిర్ణయము చేయుట కఠినకార్యమైయున్నది.

న ధర్మ సౌఖ్యో త్సుభగే వివర్తుం

శిక్ష్ోమి తే ప్రశ్నమిమం వివర్తుమ్

అస్వామ్య శ ర్తః వడితుం పరస్వం

ప్రియశ్చ భర్తు ర్వశతాం సమీక్ష్యః (స. ఆ. 37)

ఈ యుత్తరము చేతఁ గౌరవులకు బలము వచ్చెను. దుశ్శాసనుఁడు ద్రౌపది యొక్క వస్తుములను లాగెను. కాని ద్రౌపదికి రక్షకుఁడైన శ్రీ కృష్ణుఁడును "జగన్నియంతయును పరమేశ్వరుఁడు— ప్రకృత్యక్ష ధర్మము ఆమె లజ్జను గాపాడెను. ఆమెకు వందలకొలది వస్తుము ల నిచ్చెను. అయినను ఇంత మాత్రము చేతనే ద్రౌపది యొక్క ప్రశ్నము దొలగలేదు. ఆమె దాసిగా నెంచఁబడి దుర్యోధనుని కప్పగింపఁ బడుటయో లేక దాసిగా నెంచఁబడి యామె మనసుకి వచ్చిన చోటికి బోనిచ్చుటయో కావలయును. భీష్ముఁడు మాత్రమాపుణ్యకమైన యుత్తరమునే యిచ్చెను. ఇట్టి దశయందు ధృతరాష్ట్రుఁడు ప్రసన్నమై ద్రౌపదికి వరము నిచ్చెను. ఆ వరదానము చేతఁ దన్నుఁడన పతులను విడిపించు కొనెను. దీని యనంతరమున వనవాసరూపమైన పందెము మీఁద జూదము జరిగెను, ఈ విధముననిచ్చటి సమాచారమున్నది.

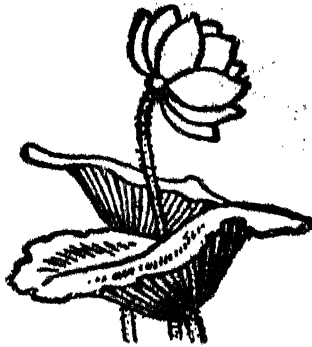
ఇప్పుడు, భీష్ముఁడు మొదట నిచ్చిన యుత్తరము యోగ్యమైనదో లేక యయోగ్యమా? యని వస్త్రోపహరణ చమత్కారము వలన నా ప్రశ్నము యొక్క నిర్ణయముయ్యెసో లేదో? యనియు నిచటఁ బ్రశ్నముకలుగుచున్నది మనయూహను బట్టి మాత్రము భీష్ముఁడు నహి, అని యిచ్చిన యుత్తర మండు భారతీయార్యుల పతిపత్నుల విషయమై యొక యత్యంతోదాత్తమగు కత్తము చెప్పఁబడియున్నది. ఎందుచేత? పతికిఁ బత్నిమీద నున్న యధికారమును విచారించఁగా పతితా నోడిబోయి తరువాతఁ గూడ, పత్నిమీఁద

మహాభారత మీమాంస

(రావుబహదూర్ చింతామణిపైద్య ఎం. ఏ. ఎల్. ఎల్. బి. గారు
వ్రాసిన ఉపసంహార మను మరాఠీ గ్రంథమునకు , హిందీలో వండిత
మాధవరావు సప్రేగారి అనువాదముగు మహాభారతమీమాంసకు అనువాదము)

రెండవ భాగము

156/2 - 85

చర్ల నారాయణశాస్త్రి

నున్న యతని యధికారము పోయెనని చెప్పబడఁ జాలదని ముందుగాఁజెప్పి యున్నాఁడు. వతి యే స్థితియందైనను నుండుఁగాక, ఆతని సుఖదుఃఖము లలో భాగస్థురాలు తప్పక కావలయును. భారతీయార్యులేయుదాత్తతత్త్వమును వతి దానుడు అయిన తరువాతఁ గూడను బట్టిమీఁద నున్న యతని సత్తను హరింపలేదు. వారికి భావనయే యుండెను. ఈ భావన చేతనే ప్రేరితులై నేఁడు వేలఁకొలఁది యేండ్లనుండి హిందు స్థానమందలి స్త్రీపురుషులు, వివాహితావస్థ యందు, తాదాత్మ్యనంద సుఖము ననుభవించుచున్నారు. అనఁగా భీష్ముఁడు మొదట నిచ్చిన యుత్తరమే యోగ్యమును నుదాత్తమును దత్తానుసారియునై యుండెను. వస్త్రహరణ సమయమందు జరిగిన చమత్కారమును బట్టియు తత్త్వము ఖండింపఁబడునా? దౌవది దాసి కాకుండుటకే ధర్మము నిర్ణయించునని విశ్వసింపఁబడునని, ధర్మము చేసిన చమత్కారము తనకాలుసేతులను బోఁగొట్టుకొనుటకె చేసెను. ఆ సమయమున యుద్ధిష్ఠిఁడు మితభాషిత్యమును గైకొనుటకు గూడ నిద్దియే కారణము. రాజుధర్మమును, ఆపద్ధర్మమును, మోక్షధర్మమును గూడఁ జెప్పినట్టి భీష్ముఁడు, చమత్కారము జరుగక మునుపు, యోగ్యమైన నిర్ణయమును జేయఁ జాలకపోయెను. వస్త్రహరణ సమయమున జరిగిన చమత్కారము ద్రౌపది యొక్క ప్రశ్నమును దోలగింపలేదు; కాని ద్యూత సమయమున దాసిని గూడ సభకుఁ బిలువరాదనియు, ఆమెకు మర్యాద చేయఁగూడదనియు సూచించుచున్నది. చమత్కారము యొక్క ప్రాదుర్భావము కూడ ఇంత మాత్రముననే యుపయోగపడుచున్నది. ఈ చమత్కారమున్నందులకు నీ యభిప్రాయము కాఁగలది కాకమానదని విశ్వసింపఁబడజాలదు. ఈ విధముగా విశ్వసింపఁబడునని ద్రౌపది తన పాతివ్రత్యము యొక్క పుణ్యమువలన దుశ్శాసనుఁడు దుర్యోధనుడు మొదలగు దుష్టులనందఱను భస్మము చేసి వైచి యుండును. భయంకరమైన యుద్ధము జరుగుట కవసరమే రాకుండెను. కాని చమత్కారముల యొక్క యుత్పత్తి సృష్టికమమందుఁ గేవలమంత మాత్రమే యనివార్యమైన కష్టము నుండి రక్షించుటకై యగుచున్నది. పాఠకుల కీతత్త్వముపై ధ్యానముండవలయును. చమత్కారము వలన ద్రౌపది యొక్క మర్యాద సంరక్షింపబడెను. ఇందుచేతనే యామె విషయమై యందఱ మనస్సు నందును బూజ్య భావము ఉత్పన్నమయ్యెను. అగుఁగాక ఈ చమత్కారపు మార్గమున ధర్మ

రూపుడైన యీశ్వరుడు ద్రౌపది దానికానేలావని యాయుధర్మరూపమైన
 యుక్తరము నెన్నుడు నీయందోపడు. పతిపత్నుల జాంధవ్యపు సంబంధ
 మున మహాభారతము భారతీయ స్త్రీపురుషులు మనుస్సులంఘం బ్రతిబింబింపఁ
 జేసి యుదాత్త కల్పనలకు దానిగంటె వివరీత నిశ్చయమువలన సప్తము సంభ
 వింపఁగలదు. ద్రౌపదిని విడిపించుట విషయమై భీష్ముడు నిశ్చయమును
 జేయఁజాలరుండెను. ఇదియే సమంజసముగా నుండెను. ఇటువంటి యాపత్ప
 మయమందు తన రాజత్వముచేత అధికారములఁ బ్రయోగింపవలసియుండెను
 ధృతరాష్ట్రుడిట్లే చేసెనని మహాభారతమందు వర్ణింపబడియున్నది. భీష్మునకి
 యధికారము లేకుండెను, భీష్ముడు మాత్రము ప్రధానుఁడు లేక న్యాయా
 ధీశుడై యుండెను. సౌరాంశము, ద్రౌపది యొక్క వస్త్రోపహరణము గల
 సందర్భము ప్రక్షిప్తమును రాదు మఱియు నున్నది, ఈ సంబంధమునఁ
 గొందఱు భీష్ముని యుదాత్త చారిత్ర్యమునందుఁ జేయుచున్న యాక్షేపము
 నకుఁ గూడ యోగ్యత రానేరదు. ద్యూతమదముచేత సంధుండై యుద్దిష్టి
 రుఁడు తనకుఁ దానే గోతిలోఁ బడిపోయెను. ఇతర పాండవులు గూడ దానిని
 యుక్తసమయమున నిషేధింపలేదు; ఇందుచేత నతనికి ద్రౌపదిపై నధికారము
 పోయెను. దానికి బదులు చెప్పఁజాలకుండెను. నలమహారాజు కూడఁ చేయని
 వనిని యుద్దిష్టిరుఁడు చేసెను ఇందులకు భీష్ముడేమి చేయును ? భీష్ముడా
 సమయమునఁ గూడఁ దన యాచరణమును ధర్మము, న్యాయములేని తార
 తమ్యముతో మిగుల సరిగా నుంచుకొనెను. వారి పత్నులసంబంధముయొక్క
 యుదాత్త కల్పన యెంతవఱకుఁ బోయి యున్నదో భీష్ముడిచ్చట భారతీ
 యార్యులకుఁ జూపియున్నాఁడు. మఱియు మహాభారత కాలము నుండి నేటి
 వఱకు వేలకొలది సంవత్సరముల వఱకు పతిపత్నుల సౌంధర్యము సంబంధ
 మున నీ యుదాత్త భావమే భారతీయ స్త్రీల హృదయమందు నాచరణ
 మందును బూర్ణముగా నమకూడి స్థిరపడియున్నది, అది యుక్తముగా
 నున్నది.

ఇట్లుండఁగా, అలగ్నాండరుతోఁ గూడ వచ్చిన గ్రీసు చరిత్రకారులు
 భారతీయ స్త్రీల సద్గుణముల విషయమై కొంత వ్రతి కూలము
 లైన లేఖనములను తమ గ్రంథములలో వ్రాసి వైచియున్నారు

ఒకచోట వ్రాసియున్నాడు - "హిందూదేశస్థులనేక స్త్రీలనుంచుకొనుచున్నారు కొందఱు నొకరి చేయుటకు. కొందఱు భోగవిలాసముకొఱకు మరికొందఱు పిల్లలతో నింటిని నిండించు కొఱకు. స్త్రీల సదాచారముయొక్క సంరక్షణము బలాత్కారముగాఁ జేయబడ దేని వారు చెడిపోవుచున్నారు. ఈ పరిణామము కలుగుచున్నది." చిన్న యంతఃపురమునందుఁజాలమంది స్త్రీలను బంధించెడి యాచారమున్న చోటులనెల్లను ఇటువంటి పరిణామము కొంచెమెచ్చుగానో తగ్గుగానో యగపడఁగల దనియే ప్రపంచమంతటి యొక్క యనుభవమై యున్నది. కాని ప్రాచీన సమయమందు క్షత్రియు స్త్రీల నింటిలో బంధించి యుంచెడు నాచారము లేకుండెను; స్త్రీల ఁధిక స్వాతంత్ర్యముతో నిరాటంకముగా బయటికిఁ బోనిచ్చుటకును దిరుగుటకును సవనరము లభించుచుండెను పై ని జెప్పఁబడిన గ్రీసు మతమునకుఁ గారణము మన యూహించుచుండు, ప్రతి దేశమువారి యందును మరియొక దేశపు స్త్రీలయొక్క సద్గుణములవిషయమై ప్రతికూలమైన ప్రమాదమెల్లప్పుడును గలుగుచున్న ఖట్టి ప్రతివాదము తఱచు సత్యముగాఁముగియుండు. గ్రీసు చిత్రకారులు వ్రాసిన యీ ప్రమాదము కూడ నీ శ్రేణిలోనిదే కాఁగలదు. కర్ణశల్కుల నడుమ ప్రచుర భాషణము జదిగినట్లు మహాభారత కారుఁడు కర్ణసర్వమందుఁ జేసిన వర్ణనములోఁగూడఁ గర్ణుఁడు మద్రస్థిని బంజాఖులోని యితర బాహిక స్త్రీలను నీ విధముగనే నిందించియున్నాడు. ఈ నిందయుండు ఇతి శయోక్తి యున్నదనుటలో సందేహము లేదు. అయినను మూలమందే దోకొంత సత్యముండుటచేత మహాభారత సమ్మతుమున నొక్కొక్క పంజాబులో నీ స్థితి యుండియుండును; ఈబలము వీరిందఁజే గ్రీకులయొక్క ప్రతికూలాభిప్రాయమునకుఁగొంత మూలమగువునాది యుండును; మఠ దృష్టిలో మునుపటి సిద్ధాంతమునకే యొక సమానాయోయున్నది. అనఁగా కర్ణుని మనస్సునందుఁబంజాబు స్త్రీల విషయమునను తుచ్చాభిప్రాయము, ప్రతి సమాజమునకును ఇంకొకసమాజ విషయమున నుండెడు నాలోచనముయొక్క పరిణామమై యున్నది. అనఁగా కర్ణ వర్ణనములోని కర్ణునిభాషణమునుబట్టి లేక గ్రీసు చిత్రకారుల వర్ణనములను బటి భారతీ యార్య స్త్రీల పాతిప్రత్యముయొక్క యిచ్చ స్వరూపమందు వీధి మహాభారతమందగపడుచున్నదో, దానికివి విధమైన లోటును రానేరదు.

స తి యో ర్క యా చా ర ము

ఈ యుద్ధ పురుషులును సేవిత మతోక సౌక్షి యావశ్యకమగు నేని, అది సతియొక్క యాచారము యున్నది. సతియొక్క యాచారము భారతీ యాచారములను దురుద్ధానియే బాధించుండు ప్రచలితమై యగ పడుదు. దాని దురాచారమును నితరులనుండు బొత్తి గాఁ దక్కువ యున్నది. సతియొక్క ప్రాప్తమున నేర్పి పాతప్రతిమను గొనుకొక్క యుదాత్త కల్పనయే యాధారము యున్నది. బాధించు దేశములందు సతియొక్క యాధారము ప్రాచీన కాలము నెఱుగఁగోని సతి భారత కాలమునఁబడిన ప్రచలితమై యగ పడుచున్నది. దేవోల గ్రీసూ చరిత్రకారులు దూడ దీనికి సంబంధించు ప్రమాణమును వ్రాసివైచిరి. పంబాబునుండే కొందరి విషయమున వారు వీరి స్త్రీలు సతియొక్క చిత్తమున దృష్టమై దేహమును ద్యజించుచున్నారని వ్రాసియున్నారు. ఈ విషయముగా దేహమును ద్యజించుటకై నునో ధైర్యమీ స్త్రీలకెట్లు పుట్టుచున్నదిని గ్రీసూ చరిత్రకారులది మిగుల నాశ్చర్యము కలుగుచుండెను. కాని వారు ఇట్లుండే దేహత్యాగము సంకోచంపూర్వకముగనే చేయుచున్నారనియు వ్రాసియున్నారు, గ్రీసూ సైన్యముండు కేబియస్సును పేరుగలయొక భారతీయ ద్విత్రీయుఁడు నామురుఁడుగానుండెను. అతఁడు మృతుడై నపిదప సతియగుటకై, యతని యిరువురి స్త్రీలనుండును గలహమయ్యెను. తుదకు బెద్దభార్యను, గర్భవతియై న కారణముచేత సతిని గానీయలేదు, చిన్నభార్య యీ సన్మానమును బొందియానందముతో సతియై పోయెను. ఈ వర్ణనమును గ్రీకులే చేసియున్నారు, దీనిబట్టి, అలగ్గాండరుకుఁబూర్వము అనఁగా మహాభారత కాలమున మునుపటినుండియే హిందూదేశముండు సతియయ్యెడు నాచారముండెనని ప్రకటనమగుచున్నది; ఈ విషయమై యత్యంత జవిత్రతయొక్క కల్పన నేఱుదఁగ్గ దానియిచ్చుచేత సతియై పోవుట సంభవము కానేరదు, మహాభారతముఁడుఁగూడఁ బాండురాజుతో మాద్రీ సతియై పోయినవర్ణనమున్నది. ఆ మాద్రీనూడ మద్రదేశపు పంజాబుస్త్రీయై యైయుండెను. ఇంద్ర ప్రస్థముండు శ్రీకృష్ణుని స్త్రీలందరో సతలై పోయిన వర్ణనము మహాభారత ములోఁ గలదు. భారతీయ యుద్ధమైపోయిన తరువాత దుర్యోధనుని స్త్రీలు కతులై నట్లు గాని యితర రాజుల స్త్రీలు సతలై నట్లుగాని వర్ణనము మహాభారత

లేకున్నది. కాని మహాభారతమందు దుర్యోధన స్త్రీల పేరు కూడలేదు. ఇతర వారు సతులైన సంగతి మాత్రమెట్లుండును. ఇతర రాజుల స్త్రీల పేరు కూడ లేదు. ఇందుచేత వారి విషయమై కొంచెమైనను పర్ణసముసందు తాత్పర్యము, ఈ వర్ణనము లేనంత మాత్రమున, గొంచెమైనను ప్రతిపాదనయైన యనుమానము లేదు, అసలుగా సత్యముయొడి సద్గతి బహు పురాతనమై యుండెను. గ్రీకు చరిత్ర ప్రమాణమును బట్టి మహాభారత సమయమున నయ్యది ప్రచలితమైన మాట నిస్పందేహమై యున్నది. హిందూదేశమందు సతి యొక్క యనుమానము అంగ్ల రాజ్యము యొక్క యారంభము వఱకు నుండెను. కాని యిప్పుడది సర్కారు వారి శాసనము వలన నిషేధమైపోయి యున్నది.

ఘోషా యొక్క యాచారము

ఈ వరుసలో, మహాభారత కాలమున హిందూదేశమందు ఘోషాపద్ధతి యుండెనా లేదా యను ప్రశ్నము తఱచు చేయుట యున్నది. మహాభారత మందలి యనేక వర్ణనములఁ బట్టి, క్షత్రియ రాజుల యందు మహాభారత సమయమున ఘోషా యుండి యుండునని యనుమానము కలుగుచున్నది. శల్య పర్వమందు, యుద్ధము ముగిసిన తర్వాత దుర్యోధనుని యొక్క స్త్రీలు హస్తినాపురము వైపు వరుగై తి నప్పటి వర్ణనముగలదు. ఎన్నడును సూర్యుడు నైతం చూడని స్త్రీలిపుడు బట్టబయలుగా నందఱ కళ్ళముందఱ ఘోషాలేపిండ్ బోవుచున్నారని యున్నది. దీనిఁబట్టి కూడఁ బూర్వోక్తమైన యనుమానము కలుగుచున్నది; కాని యిందుఁ గొంత యభిప్రాయమున్నది. స్త్రీవర్ణనము యొక్క 10వ యధ్యాయమందు ఈ వర్ణనమున్నది; “నైత్యక్షదేవతలు కూడ నెనఁడు నెవరి గోళ్యను కూడఁ జూడలేదో యట్టి స్త్రీలు కూడ, అనాధలైన కారణమున, లోకులకుఁ గనఁబడుచున్నారు.” ఈ వాక్యమును బట్టి. భర్త జీవించియున్న వారే ఘోషాలో నుండెడివారని యనుమానము కలుగుచున్నది కాని యనాధలు అసలుగా విధవలయిన స్త్రీలు వెలువలికి జనసామాన్యములో వెడలుచుండిరి. మహాభారత సమయమున ఘోషా యొక్క యాచారము ప్రత్యక్షముగా నుండెననుటలో నందేహము లేదు; ఎందుచేత? గ్రీకుచరిత్ర

కారులు కూడ దీనినివర్ణించియున్నారు. మేగళ్లనీను దీనిని వర్ణించియున్నాడు కథా సరిత్యాగర మందుఁగూడ పంపట యంతఃపురము యొక్క వర్ణన మున్నది. దానిబట్టియు, రాజస్త్రిలు, దేవతలు సైతము వారి కాలిగోళ్ళనైనఁ జూడఁజాలని విధముగా హెమాషాలో నుంచఁబడుచుండిరని ప్రకటమగుచున్నది. ఒక బాటసారి యంతఃపురముపై పు కనునైత్తి చూచినందులకుఁ గాను అతనికిఁ బాటలీపుత్రమందుఁ బ్రాణదండము విధింపఁబడెనని కథా సరిత్యాగరములో వర్ణింపఁబడియున్నది. సారాంశము; మహాభారత సమయమున అనఁగా క్రీ॥ పూ॥ 100 ఏండ్లకు దాదాపు రాజుల యొక్క యీ హెమాషా వద్దతి సంపూర్ణముగా ప్రచలితమై యుండెను. ఈ కారణము చేత సౌతి సుహాభారత మందుఁ బై ని జెప్పఁబడిన వర్ణనమునకు స్థానము నిచ్చియున్నాడు. కాని మొదటి నుండియు భారతీయార్య క్షత్రియుల యందు యీ రీతి లేకుండి యుండునని యనుమానమగుచునది. భారతీయ కథలోని భిన్నభిన్న ప్రసంగముల యొక్క చిత్రములు కనుల యెదుట నుంచుకొనఁబడునేని యతి ప్రాచీనకాలమందు ఈ హెమాషాలేకుండి యుండునని తెలియఁ గలదు. సుభద్ర రై నతక వర్ణనము మీఁద, యాదవస్త్రీలతో పాటు బహిరంగముగా ఉత్సవ మందుఁ దిరుగుచుండెడిది. యిందుచేతనే యామె యర్జునుని కంటఁబడెను. ద్యూతసమయమున ద్రౌపది ధృతరాష్ట్రుని స్త్రీలలోఁ గూర్చుండి యుండెను. అవట దుశ్శాసనుఁడు లేక ప్రాతికామి దూతకు హెమా యున్నచో నామె యవటకిఁ బోఁజాలదు, మఱియుఁ యిట్టి విధముగా ద్రౌపది గూడ నిండుసభ లోనికిఁ దీసికొని రాఁబడఁజాలదు. వనవాస మందు ద్రౌపది ప్రకటముగాఁ జూడవులతోఁ గూడ నుండెను. మఱియుఁ జయద్రథుఁడామెను దలుపువద్ద నిలఁబడిన వాఁడై చూచి హరించుటకుఁ బ్రయత్నించి యుండెను; ఇట్టి యనే కోదాహరణములఁ బట్టి, భారతీయ యుద్ధసమయమున క్షత్రియస్త్రీలకై తెఱకంటఁబడ కుండెనని మన యభిప్రాయమై యున్నది. సాధారణరీతిని వారు బొత్తిగా వెలుపలఁ దిరుగుచుండెడివారుకారు, కాని యిప్పటివలెఁ దెఱ యొక్క యాచారమప్పుడు లేకుండెను. సీత యొక్క శుద్ధి సమయమున రాముఁడు చెప్పియున్నాడు. “వివాహము, యజ్ఞము సంకటము వీనిని యొక్క సమయమున స్త్రీలు పరుల యెదుటికి వచ్చినవృత్తికిని హని యేమి యుమలేదు.” అనఁగా యిట్టి సమయముల యందైతే ప్రాచీనకాలమందు

స్త్రీలకు దెబ్బలేనే లేకుండాను. యీ సంగతి యవశ్యము విశ్వసింపవలయును. కాని పై ని ద్రావది విషయమున ఆ ప్రసంగసమయము ఏ వర్ణనము చేయఁబడి యున్నదో, వానిఁబట్టి, యితర సమయమందుఁ గూడ డక్టర్లను రాజాలస్త్రీలు తెలిపిండానే విర్భయముగా వెలుపలికి పచ్చుచుఁబోవుచుండిరి. మహాభారత వర్ణనము బట్టి వారు లోకుల దృష్టి నుండి దాగుకొని పాడనుండలేదని కనఁ బడఁచునది. తఱచు ఘోషా వర్ణితి వర్ణియా ప్రజల నుండి, వర్ణియన్ చక్ర పర్వుల యనుకారణముమీద నందుడు మొదలైన డక్టర్లను చక్రపర్వులు నేర్పికొని యుందురు. అనఁగా క్రి॥ పూ॥ 460-111 ఏండ్ల దాదాపున వీని యొక్క యనుకరణము చేయఁబడెను. మఱియు మహాభారత సమయమున నిరితి ప్రచలితమై యుండెను.

మఱి యొక బంధనము

స్మృతి కాలమునందు వివాహవిషయమున సగపడుచున్న బంధనములు మహాభారత సమయములో నుండెనా లేదా ? యీ విషయమై యిచట విచారింపవలసియున్నది. సగోత్ర వివాహమున శాస్త్రీయునుని విశ్వసించు నియు మము మహాభారత సమయమునను నుపస్థితమై యుండెనని యైతేమునుపు చూడఁబడియున్నది. గోత్రమున కర్థము, ఒకానొక వివక్షితపురుషు నుండి యుత్పన్నమైన పురుషసంతతి యని చేయవలయును. భారతీయార్యసమాజ మందు, వివాహ మొకటి జాతియందుఁ గావలయును. కాని యొకటి గోత్ర మందుఁ గాఁగూడదను నిబంధనము విశేషరూపముతోఁ గనఁబడుచున్నది. మహాభారత సమయమున గోత్రముతోపాటు ప్రపరకుఁ గూడ నిషేధముండెను మహాభారత సమయమందు, ఒకటి ప్రవరయందు వివాహము చేయఁబడఁ జాలదను నియమముండెను. ఈ నిబంధన మెపుడారంభ మయ్యెనో యీజాత మహాభారతమువల్ల దొరకకున్నది. మహాభారతములో నింతమాత్రమే వ్రా యున్నాఁడు—“కాలక్రమమునఁ ప్రవరలుత్పన్నమైస్థిసవి”కాని దీనిబట్టి యే బోధయఁగాకున్నది. ప్రవరలు మూడు లేక అయిదు కలపు ఆనఁగామూడు గోత్రములయందు మఱికొంత యెక్కువగా ఆయిదు గోత్రముల యందు వివాహ సంబంధముకానేరదు. ప్రాచీనకాలమందిట్టి గోత్రములుకొన్ని కరణ

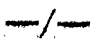
ములచేత, రాగము చేత లేక ద్వేషముచేత. యితర కారణములచేత నిశ్చితములై యుండును. వివిధ గోత్రముల యొక్క ప్రకరలు సూత్రమందుఁ బరిపఁచియున్నవి. కాని యన్ని చోట్లను, ఉదాహరణార్థము బ్రాహ్మణులందఱయందును, వారే శాఖవారై నను సరియే, గోత్రముల యొక్క ప్రకర లోకిబోయె యున్నవి. దీన్నిఁ బట్టి యీ ప్రకరభేదము బహుప్రాసీన కాల మందు అనఁగా మహాభారతము కంటెను బ్రాచీన కాలమందు నుత్పన్నమై యుకడును.

నగోత్రముగాక, మాతృసంబంధము వలన నైదు తరముల వఱకు వివాహ లార్జ్యమైయున్నది. ఇది వర్తమాన స్పృతి శాస్త్రము యొక్క నియమమై యున్నది. భారతీయార్యుల యందీ నియమ మెంతవఱకుఁ బ్రచలితమై యుండెనో యిప్పుడు చూడవలయును. చంద్రవంశార్యుల యందీ నియమమునకు లోఁబడి యుండుట స్పష్టముగా నగవడుచున్నది; మేనమామ యొక్క కూతురు ప్రస్తుత సమయమున వివాహము పట్ల వర్జ్యమైయున్నది; కాని పాండవుల నాఁడు చంద్రవంశ క్షత్రియులలో దీనికి నిషేధములేకుండెను దీని కానేన యుదాహరణములున్నవి. శ్రీకృష్ణుని పుత్రుఁడైన ప్రద్యుమ్నుని వివాహము అతని మేనమామయగు రుక్మి యొక్క కూతురు జరగి యుండెను. ప్రద్యుమ్నునికి బుత్రుఁడైన నయనిరుద్ధుని వివాహము గూడ అతని మేనమామ యొక్క సోదరితో జరిగెను. ఈ వివాహముల వర్ణనముఁ బట్టి, మేనమామకు వివాహమాడుటను జంద్రవంశారుణులు విశిష్యవశస్త్రముగా విశ్వసించుకొంటిరని తెలియుచున్నది. సుభద్రతో నర్జునునికి జరగినవివాహము గూడ నిటువంటిదేయై యుండెను. సుభద్రయతని మేనమామకు తోఁబుట్టులై యుండెను. భీముని వివాహము శిశుపాలుని తోఁబుట్టువుతో రరిగియుండెను. ఈ సంబంధము గూడ నిటువంటిదేయై యుండెను. శిశుపాలుని తల్లియుఁ గుంతియు నిద్దఱోను దోఁబుట్టువులై యుండిరి. ఇట్టి యనేకోదాహరణములఁ బట్టి, మేనమామ కూతురును వివాహమాడుట యాకాలమున సాధారణమైన సంగతిగా నుండెనని సిద్ధమైయున్నది. ఇట్టి వివాహము మొదట, దక్షిణపు వైపున మహారాష్ట్రులయందు బ్రశస్త్రముగా విశ్వసించబడుచుండెనని యిచ్చట

జెప్పవలసియున్నది. క్రాహ్మణుల యందును క్షత్రియుల యందును నిట్టి వివాహములు ఆ వైపున మొదట జరుగుచుండెను. దక్షిణమున శ్వసురుని మామయని చెప్పెడు వ్యవహారమిప్పటి వఱకు గలదు. జందిము వేయు నీవు యమునఁ బిల్లవాఁడు కాశీకిబోవు మర్యాదను నెఱవేర్చు దొడగినపుడు, మేన మామయే యతనికిఁ గన్య నిచ్చెనని మాట యిచ్చి యాపుచున్నాడు. నిచ్చెనని మాట యిచ్చు నాచారము సంయుక్త ప్రాంశము వైపునలేదు. కేవలము మనిపించుటకేయై యున్నది. ధర్మశాస్త్ర నిబంధమున వ్రాసియున్నాడు. కూతురిక వ్యాపరిణయము ణ్ణహారాష్ట్రులకు సనాచారమై యున్నది. కన్య మహారాష్ట్రులు చంద్రవంశ క్షత్రియుల పంశబులని విశ్వసించుటకు నాటంకములేదు. ఏమయిన నగుఁగాక; నుహాభారత సమయములఁ జంద్రవంశాశ్రయింపఁ గుఱుచు మామ కన్యావివాహము నిషేధమని విశ్వసించువారు కాకుండిరని చెప్పబడఁగలను.

నుహాభారత సమయమున వివాహము నిషయమై, జ్యేష్ఠసోదరునికి వివాహము కాకుండఁ గనిష్ఠునికి వివాహముకూడదని యింకొకనియమున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. ఇట్లు వివాహము చేసికొన్న వానికెక్కువ పాపము తగులునని విశ్వసించబడియుండెను. అపుకు జ్యేష్ఠసోదరుఁడు వతుతుఁడు లేకనన్యాసేయగునెడల రికాదనుఁడుగు పాతకము నుండి కనిష్ఠుడు విముక్తుడై చేరుఁబడియున్నాడు. కాం. ఆ. 34 వరివేత్తకు ఆనగా వివాహము చేసికొన్నకనిష్ఠసోదరునికిఁ క్రాయుత్తము చేయవలయునని చెప్పబడియున్నది. జ్యేష్ఠసోదరునికి వివాహమగుతోడనే, కృత్రువుము చేయుటవలన, ఆతఁడు ముక్తుఁడగునని వర్ణనమున్నది. కాని; అతనికి శూద్రుడనై వివాహము చేయవలయునని యొక నియమమున్నది. (కాం. అ. 35 ఇది గాకుండ స్త్రీలకిపరివేదనదోషము తగులదు అనగా జ్యేష్ఠసోదరికి వివాహము గాకముందే కనిష్ఠసోదరికి వివాహము చేసెడల ఆమె దోషితీ లేక పాతకిని కాదను విషయమువ్రాయఁదగి యున్నది. స్త్రీలకు నుత్తముడైన వరుఁడు దొరకిన వెంటనే వివాహముచేయవలయును. అవివాహితలఁ గానుంపఁ గూడదని మన యభిప్రాయముండి యుండును. స్త్రీలకు వివాహము తప్పక కావలయును. పురుషులకుగాకున్నను నషములేదు. ఈ యభిప్రాయము కూడఁ గాఁగలదు.

సామాజిక పరిస్థితి

అ న్న ము

భారతీయ కాల ప్రారంభమందు అనగా భారతీయ యుద్ధ సమయ మందు, భారతీయ కాలముయొక్క యంతమందు అనగా మహాభారత సమయమందును, భారతీయార్యుల పరిస్థితిలో, వివిధ విషయములందు సధికమైన యంతరమగుపడుచున్నది; వారి యొక్క బివాహ వ్యవస్థ యందు వలెనే వర్ణ వ్యవస్థయందుఁ గూడ వంతరము తటస్థమయ్యెను. ఈ విషయముల విచారమంత వఱకుఁ జేయఁ బడి యున్నది. భోజన సంబంధమందఱు, ఈ సమయములందు వారి పరిస్థితిలో నింతకంటెఁగూడ విశేషించి భేదము తటస్థించి యుండెను. ఆనఁగా భారతీయ కాలమందు క్రీ. పూ. 3500 నుండి 1000 ల వఱకు ఆర్యుల యందీ విషయమున వఱకు భేదము తటస్థించెను. ఈ భేదము ఉపనిషత్తులు మొదలుకొని మహా భారత మనుస్మృతుల వఱకు వివిధ గ్రంథములలోను బూర్ణముగా నగ పడుచున్నది. ఈ భేదము, ఒక దృష్టిచేత, ఆర్యుల యున్నతికి కారణీ భూతమైన యెడల రెండవ విధముగా వారియొక్క యవనతికై దీనికిఁ గారణత్వము విశ్వసింపవలసి వచ్చుచున్నది. ఆధ్యాత్మికముయొక్క లేక నిత్యయొక్క కృషిచేతఁ జూచితిమేని కేవలము ధార్మిక విచారమునకుఁ గేవలాధ్యాత్మికోన్నతి యున్నది. మొత్తముగా మాంసభోజనమును ద్యజించిన వారియొక్క ఆధ్యాత్మిక కల్యాణమును చూచుటకై కోరిక యెంత ప్రశంస చేసినను తక్కువే. కాని వ్యాపహారిక రాజకీయ దృష్టితో చూచినచో తమ రాజకీయ సౌఖ్యవత్సవమున విడుచుటచే వారికి మాన్యము చేసికొని భారతీయులు శాశాహార భోజనముచే అంగీకరించిరి మేకృములగు ఒకచోట ఈ సంగతి చేసినను కాని వేరు వేరు కారణములచేత భారతకాలములో భారతీయార్యుల భోజనము మార్పుచెందెను. ఈ భాగములో ఈ సంగతి పిఠరముగా చూపించుటకు యుత్సము చేయబడును.

ప్రాచీన వైదిక ఋషులు యజ్ఞమును పూర్తిగా చేయుచుండి రనుట ప్రసిద్ధము. వైదిక క్షత్రియులును యజ్ఞముల కనేకమద్దతు లావ రించుచుండిరి. ఈ వైదిక యజ్ఞములన్నియు హింసతోఁ గూడినవి. ఈ యజ్ఞములలో వేరు వేరు పశువులు చంపబడి హామము చేయుబడుచుం డెను. అనగా మా మూలుగా ప్రాచీనకాలములో ఇతర దేశీయుల వలెనే వీరును మాంసము తిను చుండిరి. ఇందులో ఆశ్చర్యములేదు. మఱియు

యదన్నః పురుషో భవతి తదన్నాస్తస్య దేవతాః ॥

ఈ న్యాయముచేత వైదికకాలికులైన బ్రాహ్మణులును క్షత్రియులును యజ్ఞమునందుఁ బశువులను జంపి, భిన్న భిన్న దేవతలకు, వారు భక్షించు మాంసముయొక్క హవిర్భాగము నర్పించుచుండిరి. తాము కూడ మాంస హవిస్సును భక్షించుచుండిరి. ఈ యజ్ఞముల యొక్క మహత్త్వము గవాలంభము మఱియు నశ్వమేధము వఱకుఁ బోయియుండెను. మరియు సమస్త యజ్ఞముల యందును అశ్వమేధము శ్రేష్ఠముగా విశ్వసించఁబడు చుండెను. అశ్వమేధము చేయుటలో నొక విధమైన రాజకీయైశ్వర్యము స్యక్తమగు చుండెను. ఇందుచేత సామర్థ్య వంతులైన క్షత్రియులు ఆశ్వ మేధమును జేయుచుండిరి. పొండపులివి రెండు యజ్ఞములు చేసియుండిరని మహాభారతమందు వర్ణించఁ బడియున్నది. పొండపులు చేసింది ఆశ్వమే దము యొక్క వర్ణనము మహాభారత సమయముందు వందల కొలది ప్రాణులు చంపఁ బడినట్లు వర్ణనమున్నది.

తంతం దేహం సముద్ధిశ్య వశవః పక్షిణశ్చయే ।

ఋషభాః శాస్త్రపతితాస్తథా జలచరాశ్చయే ॥

సర్వాంస్తానభ్య యుంజంస్తేతత్రాగ్ని చయ కర్మణి ।

(అశ్వ. అ. {8—4})

ఈ వర్ణనముఁబట్టి యుధిష్ఠురుని యజ్ఞమందు హోమము చేయుటకై యనేకమైన పశుపక్షులు చంపబడెనని స్పష్టమగుచున్నది. అశ్వమేధ విధి మంచిదే, శ్రాత సూత్రముననుసరించ, అనేక పశువులనుజంపవలసియున్నది. యజ్ఞమందుఁ జంపబడిన పశువుల మాంసమును బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, పైశ్చ్యులును నిస్సంధేహముగాఁ దినుచుండిరి, యుదిష్ఠురుని యశ్వమేధోత్సవ ముయొక్క యవరమునఁగూడ ననేక పశువుల హింస యగుచుండెనని మహా భారతమందు వర్ణితమై యున్నది.

భక్ష్యభాండవ రాగాణాం క్రియతాంభుజ్యతాంతఛా।

పశునాంసధ్యతాంచై వ నాంతం దదృశీరే జనాః॥

[అశ్వా. అ. 41]

“అశ్వమేధ యజ్ఞమందు భాండపరాగ, పక్షోన్నమును సిద్ధము చేయుటలోనెంతమంది మరుష్యులు కావలసియుండిరో యెన్ని పశువులు చంపబడుచుండెనో వారికిఁ బరిమితిలేదు” అశ్వమేధ పర్వము 89వ యధ్యాయము ఇది కాకుండ ఇంక అనేకవర్ణనములు ఈ విషయమై మహాభారతముచేత నీయఁబడగలుగుచున్నది. సభాపర్వముయొక్క 4వ యధ్యాయమందు మయ సభా గృహమునఁ బ్రవేశించునమయమున పదివేలమంది బ్రాహ్మణులకు భోజనముచేయింపఁబడెను. ఆ సమయమునధర్మరాజు - “ఉత్తమోత్తములై నకంద మూలములు పరియు ఫలములు వరాహములుమరియు హరిణములమాంసము నెయ్యితేనెనువ్వులలోకలిపిన పదార్థములు ఇంకను వివిధములైన మాంసముల చేతవారిని సంతృప్తులనుచేసెను” ఈ వర్ణనముఁబట్టి వశ్చిమారు్యులైన గ్రీకులు జర్మనులు మొదలైనవారుమాంసభక్షణమునుజేయుచున్నట్లే, భారతీయులుద్ధనమయమందు భారతీ యారు్యులైన బ్రహ్మ క్షత్రియు వైశ్యులును మాంసమును భక్షించుచుండిరి.

మాంసము యొక్క పరిత్యాగము

కాని మహాభారత సమయమున అనఁగా సౌతి సమయమున భారతీయు యారు్యుల పరిస్థితి యుదికముగా వేరై యుండెను. మరియు భారతీయారు్యులు

విశేషించి బ్రాహ్మణులు అందును ఆధ్యాత్మిక మార్గమందు సలగ్గులైన యోగులు మున్నగువారు, మాంసాహారమును విడిచివెట్టియుండిరి. ఇది గాకుండ బౌద్ధులుఁ జైనములును భాగవత మతముయొక్క వ్యవహారమెక్కువై పోవుటచేత సర్వసాధారణములయందు నహింసయొక్క ఘనతయొక్క వయ్యెను మరియు వీరియందు మాంస నివృత్తికి సదికమైన ప్రచారమై యుండెను. ఇట్టిసమయమందు భారతములోని యశ్వమేధముల వర్జనము వానియందు జేయుఁబడు బ్రాహ్మణ భోజనముల వర్జనమును లోకులకెట్లు (అప్రేయము)తో చియుండును యెఱుంగుము ఇందుచేతనే ఇచటసౌతి విశేషరీతిని తల బంగారపుదియైయున్న ముంగిసయొక్క కథను జక్కఁగాఁ జేర్చియున్నాఁడు. మరియుఁ బశువధతోఁ గూడిన యజ్ఞము ఇట్లు మాంసాన్నిభక్షణమును నిందించి, అశ్వమేధము వలన పుణ్యము. ఒక సాధారణుడైన వానప్రస్థుఁడు ఆఁకలిగొనియున్న యుతిధికిఁ బిడికిటనిండఁబిండిని బెట్టి సంపాదించిన పుణ్యముకంటెఁ గూడ నల్పమై యున్నదని నూపుటకు బ్రయత్నించియున్నాఁడు. ఈ నకులాఖ్యాసముఁబట్టి భారతీయు యుద్ధ సమయము మొదలుకొని మహాభారత కాలమువఱకు లోకులయొక్క మాంసాహార ప్రవృత్తిలో నెంత యంతరము తటస్థించి యుండెనో స్పష్టముగా నగవడుచున్నది.

కాని యీ జగడమింతటితో ముగియలేదు. క్షత్రియుల పురాతన వద్దతులను అట్టి కల్పనలను మార్చివేయుట మిగులఁ గఠినమైయుండెను. అశ్వమేధముపైని వారికున్న ప్రీతియు శ్రద్ధయునున్నదినున్నట్లుగనేర్పఱమైయుండెను మరియు వారి మాంసాహార నియమము మాఱలేదు. ఉత్తమలైన బ్రాహ్మణులు కూడ వైదిక కర్మానుష్ఠావమును విడుచుటకై సిద్ధపడకుండిరి; మరియు ఈ కృత్యములో క్షత్రియులకు సహాయులై, వేదోక్తమైన పశుసర్గ హింస కానేరదని ప్రతిపాదించుచుండిరి, ఇట్టి లోకుల సమాధానమునకై నకులాఖ్యాసమునకుఁ బిమ్మట నింకొక యధ్యాయము పెంపఁబడెను. ఇందు జనమేజయుఁడు, మహర్షియైన వ్యాసుని మరియుతర ఋషులయు సాహాయ్యమున సమ్రాట్టయనయుడిష్టిరుఁడు చేసియున్న యజ్ఞమును నిందించుటకు

దైర్యము ముంగిసకెట్లు వచ్చెను? అని ప్రశ్నించి యున్నాడు; నీవై నివై శంపాయనుఁడీకథను వినిపించెను. ఒకమాటు ఇంద్రుఁడు యజ్ఞమును చేయుచుండెను. యజ్ఞమందుఁ బ్రోక్షణము చేయుచు బతువులను జంపు సమయము వచ్చినపుడు, ఆ పతువులు మిగుల దీనదృష్టితో ఋషులవైపు చూడనారంభించెను. ఆ సమయమున ఋషుల హృదయనుండు దయయుత్పన్నమయ్యెను. వారు ఇంద్రునితోఁ బలికిరి “ఈ యజ్ఞము ధార్మికము కానేరదు”

నాయం ధర్మకృతోయజ్ఞోన నాహింసా ధర్మశ్చవ్యతే |

యజ్ఞబీజైః సహస్రాక్ష త్రివర్ణ పరమోషితైః ||

మూ డేండ్లదాక నిలువయున్న ధాన్యమునిత, ఓ యింద్రా! నీవు యజ్ఞము చేయుముఁ అనగా పతువులను జంపి యజ్ఞము చేయుకుము” ఆ సమయముగ, అభిమానగ్రస్తుండైన యింద్రునికిమాట యిట్లంకాలేదు. అప్పుడు ఇంద్రునికి ఋషులకును మధ్య. నిర్ణీత వదార్థములచేయజ్ఞముచేయవలయునా లేక సజీవ వదార్థములచేతనా యను విషయమై జగడమయ్యెను. అప్పుడిరువురును వసురాజు దగ్గఱకు దీని నిర్ణయించుటకై వెళ్ళిరి. [ఈ వసురాజు చంద్రవంశార్యుల యొక్క వంశ జనకుఁడై చేది వతియై యుండెను.] వారు వసురాజునడిగిరి;— యజ్ఞము విషయమున వేద ప్రమాణమేమి? ఋశువుల చేత యజ్ఞము చేయవలయునా లేక బీజములు, పెరుగు, నేయి ఘౌదలగు వాని చేతనా? వసురాజు ప్రమాణముఁ బలాబలములను విచారింపకుండనే, తక్షణమే చెప్పివై చెను. ఏది నిర్ణయై యుండునో దానిచేత యజ్ఞము చేయుట మంచిది ఇట్టి యుత్తరమిచ్చుటచేతను ఋషుల శాపము వలనచేదిరాజుఅధోలోకమునఁ బోయెను. ఇందుఁగూడ నిజమైన సంగతి స్పష్టముగా నిర్ణీతము కాదయ్యెనుఁ ఎందుచేత? క్షత్రియులైతే పశుహింసా యుక్తమగు యజ్ఞమును జేయుగలరు. మరియు దానిని శాస్త్రీయముగాఁ జెప్పగలరు. కాని రాజు అధోగతికిఁ బోవుటవలన నిట్టి యజ్ఞము నింద్యమని నిశ్చయింపఁబడుచున్నది; మరియు నయ్యది క్షత్రియులకు సమ్ముతము కాకుండెను. క్షత్రియుల యొక్క హింసా యుక్తమైన యజ్ఞములు ప్రవలితములైయుండనే యుండును యుదిష్ఠిరుండు జనమేజయుఁడును నడచిన దారినే నడచి బలవంతులైన క్షత్రియులు అశ్వ

వేద యజ్ఞమును విడిచిపెట్టుటకై సిద్ధపడకుండిరి. అప్పుడు అట్టి లోకుల సమాధానమునకై, యింకొక సంగతి యిట చెప్పబడి యున్నది. అగస్త్యుఁ డ్ని ద్వాదశ వర్ష సత్రమును జేయుచుండెను. అందు బీజామాతి నిచ్చుచుండెను. కాని యింద్రుఁడు సంతుష్టుఁడై వర్షము కురిపించుటను మానవై చెను. అప్పుడగస్త్యుఁ డ్ని మనము రెండవ యింద్రుని బట్టించుమని చెప్పెను. అప్పుడొక చోట నింద్రుఁడు సంతుష్టుఁడై వర్షము కురియుటకారంభించెను. అయినను ఇతర ఋషులు అగస్త్యునితో, యజ్ఞములోని హింస హంస కాదని మనము నిశ్చయించుమని విన్నవము చేసిరి. ఈ ప్రకారము అగస్త్యముని సమ్మతించెను. కాని యీ కథచేతఁగూడ క్షత్రియులకు సమాధానము కాదయ్యెను; అన్నిటికిని జీవర, అనేకులకు సాక్షాత్తు ధర్మమై యుండెనని చెప్పబడెను; అది యొకమాటు క్రోధరూపమున జమదగ్నికి బోదించి యుండెను. ఈ కారణముచేత అతని శాపమువల్ల అది ముంగిసయ్యెను; మరియు శాపమువలన విముక్తికై యది యుధిష్ఠిరు కల్పితమైన యజ్ఞమును నిందించెను.

చెప్పబడిన ముంగి కథను విస్తరించి వర్ణించుటకు, ఆహింసా ప్రయుక్తమైన యజ్ఞము చేయవలయునా హింసా ప్రయుక్తమా యను ని ప్రశ్నము ఖారతీయ కాలమందు వివిధముగా నిర్ణయింపఁ బడుచుండెనని తాత్పర్యము. వై కథలచేత, లోకుల మతప్రవాహము ఒక మోతొకవై పునకు వచ్చుచుండునేని యింకొకమాటు రెండవ వైపునకుఁ గూడ బోవుచుండెననియే తెలియుచున్నది. హింసాప్రయుక్తా యజ్ఞమునకును మాంసాహారమునకును అపహార్యమైన సంబంధముండెను. లోకులు ధర్మశ్రద్ధాయుక్తులై యున్నంతవఱకే ధర్మశ్రేణమునుండి దిగుటకై సిద్ధపడరు. మనము స్వేచ్ఛ చేత సూంసమును భక్షించుచున్నాము యజ్ఞముతో దీనికి సంబంధమేనూత్రమును లేదు. ఇట్లు చెప్పుటకై ఖారతీ యార్యులొప్పుకొనకుండిరి. వేదములయందు హింసాయుక్తమైన యజ్ఞము విదింపఁబడి యుండగా యాజ్ఞా శిష్టమైన మాంసమును దినుటలో హాని యేమున్నదని వారియొక్క వాదమై యున్నది. యజ్ఞమందు జేయఁబడు వేదవిహితాహింస హింస బొత్తిగాఁ గాదనియేకూడ వారు చెప్పుచుండిరి. ఈ మతము విషయమున ఖారతీయ కాలమందదికమైన విచారము లేక వివాదమయ్యెను. మరియు మహాఖారత

నమయముని నీ మతమే నిర్ణయమయ్యెనని తెలియుచున్నది. మహాభారత సమయమున సనాతన ధర్మలయభిప్రాయమునుబట్టి యజ్ఞమందుఁ జేయుఁబడు హింస హింస కాకుండెను. మఠియు నేటి వఱకు నీ సిద్ధాంతమే మన్నింపబడి యున్నది. ఇప్పుడుకూడ హిందూదేశమందక్కడక్కడ బహుహింసాయుక్తమైన యజ్ఞములు జరుగుచున్నవి. ఈ సమయమున యజ్ఞములు చాల స్వల్పము గనే జరుగుచున్నవనుట సత్యము, వశహింసయందలి పట్టుదల నేటివఱకు గట్టువడిపోలేదు. మహాభారత సమయమున హింసా ప్రయుక్త యజ్ఞములు అధికముగా జరుగుచుండెను. సమస్త జను సమాజముయొక్క పరిపాలనమును జూచుచున్న క్షత్రియులు మాంసాహారులై యుండిరి; చాలమంది బ్రాహ్మణులకూడ వైదికధర్మాభిమాను లగుచుండియును మాంసాహారులయ్యుండిరి; కాని యితర లోకులయందు మాంసాహారము యొక్క వ్యవహారము తగ్గియుండెను; విశేషించి భాగవతము జేసము మొదలగు సంప్రదాయములయందు మాంసభక్షణాచారము బొత్తిగా బందె యుండెను; కర్ణపర్వమందున్న హంస కాకియ కథానికములోని యొక వర్ణనముఁబట్టి: వైశ్యులలో అక్కడక్కడ మాంస-భక్షణాచార ముండెనని తెలియుచున్నది. ఆ వర్ణన మిట్లున్నది- “సముద్రపుటోడ్డున నొకవైశ్యుఁడు నివసించుచుండెను. అతని యొద్ద ధనధాన్యములు విశేషముగా నుండెను. సమ్మద్దండైన కారణముచేత సతఁడు యజ్ఞ యాగములు చేయుచుండెను. అతఁడు దాతలకు క్షమాశీలుఁడు నయియుండెను. వర్ణాశ్రమ ధర్మములను జక్కగాఁ జూచుచుండెను. అతనికిఁ బుత్రులుకూడఁ జాలమంది యుండిరి. ఆ భాగ్యవంతులైన కుమారులయొక్క యుచ్చిష్ఠమును మెక్కి పెరిగిన యొకానొకక కియుండెను. దానికి ఆ వైశ్య పుత్రులు మాంసము, అన్నము, పెరుగు, పాలు మొదలయిన పదార్థముల నిచ్చుచుండిరి. (ఆ. 41)- ఈ వర్ణనముఁబట్టి శ్రద్ధాయుక్తులయిన వైశ్యులు కూడ మాంసాహారమును జేయుచుండిరని స్పష్టముగా నగవడుచున్నది. ఈవిధముగా మహాభారత సమయము వఱకు మాంసాహారముయొక్క ప్రచారము యజ్ఞయాగాదులు చేయునట్టి బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్యులయందు నుండెను. కాని నివృత్తిమార్గమును సేవించువారిలో లేకుండెను.

గోహత్య వలన మహాపాతకము

మహాభారత సమయమున గవాలంభము బొత్తిగాఁ గట్టు వీడిపోయి యుండె నను నొక మహాత్మ్య విషయ మిచ్చటఁ జెప్పవలసి యున్నది, భారతీయ యుద్ధసమయమున అశ్వమేధ విధి వలెను, మఱి యితరమైన వైదిక యజ్ఞముల వలెను, వృషభ యజ్ఞములుకూడ జరగుచుండెను. ఈ విషయము నిర్వివాదమై యున్నది. కాని మహాభారత సమయమున ఆవులను లేక యెద్దులను హింసించుట మహాపాతకముగా విశ్వసించఁబడుచుండెడిది. యజ్ఞమందు గోవును బ్రోక్షించుట బొత్తిగాఁ బోయెను. మఱియు కలియుగములో గవాలంభము అనఁగా గో వృషభముల యజ్ఞము వర్జ్యమును నియుమ మేర్పడెను. ఇతర పశువుల యజ్ఞము గొత్తె, మేక, అడవిపంది మొదలయిన వానిది, పున్నివఁజడి యుండెను. ఈ లెక్కచేతనే మాంసభక్షణమునకుఁగూడ నల్పవ్యాఘ్రుండెను. మఱియు నిప్పటి క్షత్రియులు లేక బ్రాహ్మణులు ఎవరై నను సర్వే మాంసమును దిందురుగాక, కాని గోమాంసమును భక్షించుట యత్యంత నింద్యముగను, సనాతన ధర్మమునుండి బ్రభ్రష్టుని జేయునదిగను నమ్మఁబడుచు న్నది. సమస్తహిందూజనమునకును ఇట్టి దృఢనిశ్చయమేయున్నది; ఆమనుష్యుఁడు మరి క్షత్రియుఁడు లేక యత్యంత నీచుఁడగు శూద్రుఁడైన నగుఁ గాక, ఈస్థిమహాభారతసమయముషుష్కంధియుగలదు. మహాభారతసమయమున గోవధము లేక గోమాంసము మిగుల నింద్యముగా నూహించఁబడుచుండెను. ఉదాహరణార్థముద్రోణవర్షమందర్భునుఁడు చేసిన యనేక శపథములలోఁజెప్పి యున్నాడు. (దో. అ. 73)

బ్రహ్మహ్నానాం చ యేలోకా యేవ గోమాతినామపి ।

అనఁగా “బ్రహ్మ హత్య చేసినవారును గోవధము చేసినవారును బోధ చున్న నింద్యలోకములు నాకుఁ బ్రాప్తింఘుఁగాక.” ఇట్టి యుద్ధాహరణము లింకను నియంబడఁ గలవు. గోవును తృణీకరించుటయు, బాపముగా విశ్వ సించఁబడఁజొచ్చెను. కాని భారతీయ యుద్ధసమయమున దీనికి విపరీతమైన పరిస్థితి యుండెను. మహాభారతము యొక్క యనేకమైన భాషాంతరములను

బట్టి యీ సంగతి యగవడుచున్నది. రంతిదేవుడు చేసిన యనేక యుజ్జముల యందుఁ జంపఁబడిన వృషభముల తోకృరాశ నుండి ప్రవహించునదికొక బేరు చర్మణ్యతీయని తటస్థించెను. కాని యింతదూరము దాఁకఁ బోనవసరమే మున్నది? భవభూతి కృతమైన యుత్తరరామచరిత్రమందువనిష్ఠవిశ్వామిత్రుల యాగమన సమయమునఁ జేయుబడిన మధువర్క వర్ణనము యొక్క జ్ఞప్తి సంస్కృత నాటకముల నభ్యసించు విద్యార్థులకుఁ దప్పక రాఁగలదు. భారతీయ యుద్దసమయమున లేక వైదికకాలమున గవాలంభము యొక్క వ్యవహార ముండెను; కాని మహాభారత సమయమున కది బొత్తిగా నెఱిరిపోయెను. మఱియు గోవధము బ్రహ్మ హత్యతో సమానమైన మహాపాతకముగా గణించఁ బడియుండెను. ఈ భేదమెందులకు చికోరణమన వచ్చెను. దీనియొక్క వరి శీలనము మిక్కిలి మహత్వముతో నిండియున్నది. మహాభారత సమయమున గవాలంభము బొత్తిగాఁ గట్టువడిపోయి యుండెను. అప్పటి యితర ప్రమాణములఁ బట్టియు నిసంగతి యగవడుచున్నది; హిందూదేశస్థులు విశేషించి శాకాహారులని గ్రీకులు వ్రాసియున్నారు. అరొయాన్ అను నితిహాసకారుఁడు వ్రాయుచున్నాఁడు “ఇచ్చటివారు నేల దున్నుచున్నారు. మఱియు ధాన్యము పైతి జీవించుచున్నారు. పర్వత ప్రదేశమున వారు మాత్రము అరణ్యపు జంతువులను వేటాడి వాని మాంసము దినుచున్నారు.” ఇందు వన్య, మృగ యాపశు, శబ్దములు వ్యవహరింపఁబడియున్నవి. అందులేత గోవుల లేక వృషభముల వధము పర్వతీయుల యందుఁ గూడ నిష్ఠమై యుండెనని మన్నింప వలయును. గ్రీకుల పర్వతము, గోవధము పాతకముగా విశ్వసంపఁబడు చుండెనని స్పష్టమైన వర్ణనములేదు; అయినను పేర్కొనఁబడిన వాక్యముఁ బట్టి యిట్లు హించుటకు నావత్తియేమి యునులేదు. గ్రీకుల యాక్రమణము పంజావఱకు జరగి యుండెను. మఱి యు, మహాభారత సమయమందు పంజాబులో నొకనాచారమురడి యుండెనని యనుమానించుట కవకాశమున్నది. కర్ణపర్వములో శల్యునికిని గర్జునికిని నడుమ పర్ణితమైన నిందావ్రచురమో వరివాదము నందు కర్ణుఁడు బాహికడేశములోని యనాభారమును వర్ణించియున్నాఁడు. అందు, రాజకుందిరముల యెదుట గోమాంసపు దుకాణములున్నవి. మఱియు శచ్చటివారు గోమాంసము, వెల్లుల్లి, మాంసము కలిపిన మినుపపప్పు వడిచుములు; అన్నము కొని తినుచున్నారని చెప్పబడియున్నది. (క. అ, 44) ఈ

వర్ణనముఁ బట్టి, గ్రీకులు నివసించియున్నచోట, మహాభారత సమయమున, ఈ యనాచారము వ్యాపించియుండెనని విశ్వసించఁబడ గలదు. మహాభారతము యొక్క గ్రీకులయొక్క ప్రమాణముఁ బట్టి, మహాభారత కాలమందు భారతవర్షమున గోవధ పాతకమెక్కువగనే నింద్యముగా నూహించఁబడుచుండెనని నిశ్చితమగుచున్నది.

ఈ మహాత్తర పూర్ణమైన నిషేధము యొక్క యుత్పత్తి యేకారణము చేతనయ్యెనో, యాకారణము యొక్క చాలపఱకు నీదర్శనము మహాభారతము వలన నగుచున్నది. పుస్తకాలయొక్క నహుమనియొక్కయు చోటున జగడమైనట్లు వర్ణనము మహాభారతమందున్నది. ఋషులడిగిరి.

యథాయే బ్రాహ్మణా బ్రోతా మంత్రావై బ్రోక్షణేగవాం |
 ఏతే ప్రమాణం భవత ఉతాహోనేతి వాసవ ||
 సహుషోనేతి తానాహ తమసామూఢ చేతనః (ఉ. అ. 17)

అనఁగా ఋషుల మతమున గవాలంభము, వేదమందు వర్ణితమైన కారణమున, ప్రమాణమై యున్నది. కాని సహుషుఁడు అదిప్రమాణము కాదని స్పష్టముగా నుత్తరమిచ్చెను. నహుషుఁడీ యుత్తరమునే యాధారముమీద నిచ్చెనో, దీని కిచ్చట నుల్లేఖములేదు. కాని టీకాకారుఁడు చెప్పియున్నాఁడు

బ్రాహ్మణాశ్చైవ గావశ్చ కులమేవం ద్విధా కృతం |
 ఏకత్ర మంత్రా ప్తిష్ఠంతి హవిరేకత్ర తిష్ఠతి ||

హవనము యొక్క మంత్రములైతే బ్రాహ్మణుల యందున్నవి యిక్కయజ్ఞము యొక్క హవిస్సు అనఁగా పాలు, నేయి, పిడుకలును గోవులయందున్నవి; ఇందుచేతనే బ్రాహ్మణులు గోవులు రెఱుడును సమానముగా బవిత్రములు నవద్యములులై యున్నవి. దీనిఁబట్టి, గోవు యజ్ఞమునకు సాధనమగుట చేత అ యజ్ఞము వత్సయమై యున్నదని యైతిహాసి కానుమాసము కల్గుచున్నది. ముందుగా నీవు వ్యవస్థను సహుషుఁడు చేసెను. కాని యాసమయమున నయ్యది మాన్యము కాఁజాలకుండెను. మనయభిప్రాయము

ఈ వ్యవస్థ తరువాత శ్రీకృష్ణ భక్తి చేత మాన్యమైయ్యెను. శ్రీకృష్ణుడు యాదవకులమువాండై యుండెను, మఱియు యాదవులు గోపాలురై యుండిరి. గోవులచేతనే వారి జీవిక జరుగుచుండెను; అనగా గోపాలనము వారి వృత్తియై యుండును. శ్రీకృష్ణునికి, బాల్యమందు, గోచరణము ప్రసిద్ధమై యున్నది. అతనికి గోవులెక్కువ ప్రేమయై యుండును. ఎపుడు శ్రీకృష్ణుని మతము ప్రచలితమయ్యెనోమరియు హిందూదేశమందు శ్రీకృష్ణభక్తి గె పెనో యాసమయమున గోవుల విషయమున నత్యంతపూజ్యభావముత్పన్నమై హిందూదేశమందంతటను గవాలంభము కట్టువడిపోయెను. ఈ రానియునులును గోవును బవిత్రముగా విశ్వసించియున్నారను సంగతియు ధ్యానింపఁదగి యున్నది. అపుడు గోవుల పవిత్రతా సంబంధమైన కల్పన హిందూ దేశమందు భారతీయార్యులతోపాటు, ప్రాచీన భూమి నుండి యే వచ్చి యుండును; చెప్పఁబడిన యాఖ్యానమందు మొదట నహుష కలహము యొక్క వర్ణన మున్నది: ఇందునేత చంద్రవంశ క్షత్రియులయందు ఈ నిషేధముయొక్క యుద్వమ కుగువడుచున్నది; ఈవరశమందే శ్రీకృష్ణునియొక్క యాదవులయొక్క జన్మమయ్యెను; మరియు శ్రీకృష్ణ భక్తిచేత సమస్త భారతీయార్యులయందును గవాలంభముకొక ప్రవృత్తి బొత్తిగాఁ గట్టువడిపోయెనుగ జ్ఞానము లేక బౌద్ధమైన ధర్మముయొక్క యువదేశపువరణామముగా నీ నిషేధముత్పన్నమయ్యెనని విశ్వసించఁబడఁజాలదు; ఎందుచేత ? ఒకటి - బౌద్ధ జ్ఞానధర్మము లాదయింపకపూర్వమునుండియే యీనిషేధ ముపస్థితమై యుగ పడుచున్నది: ఈ ధర్మములు సమస్తప్రాణుల హింసను నింద్యముగా విశ్వసించుచున్న వను సంగతి రెండవది. మరి కేవలము గో వ్యవభముల హింస సనాతన ధర్మసమాజీకుండు ఎందులకు నింద్యముగా విశ్వసించఁబడును ? దీనికిఁ గారణము చెప్పఁబడఁజాలదు. విశేషించి క్షత్రియులయితే యీ హింసను నింద్యముగా నమ్మరైరి, ఒక గో హింసనే, ఘోరపాతకముగా విశ్వసించియు స్సారు; వారు గొత్త, మేక మరియు నడవిపంది మొదలయిన వానిమాంసము నప్పడుకూడఁ దినుచుండిరి; యిప్పుడుకూడఁ దినుచున్నారు: ఇంతవఱకు జరిగిన యజ్ఞములయందు మేషాదుల హోమము జరగుచున్నది; ఈ కారణములఁబట్టి ఈ వ్యవహారమునకు బౌద్ధము లేకజైన మతప్రచారముయొక్క పరిణామము; విశ్వసించఁబడఁజాలదు; గోవు, వృషభము నన్నివిధముల సనాతనధర్మమునకు

పూజ్యమునై పోయి యుండెను; ఆవు పౌలు లోకులను బోషించుచుండెను; వాని ద్వారమున నన్నము తెప్పింపఁబడెను. మరియుఁ జంపఁబడఁగలిగియున్నను మరియు వాని సంబంధమై మొదటనుండియు పూజ్యభావముండెను. అట్లు శ్రీకృష్ణ భక్తి కారణమున వానికింకను మాహాత్మ్యము ప్రాప్తమయ్యెను; గోవుల పవిత్రత్వము విషయమున మాహాభారతమందనేక స్థలములలో వర్ణనమున్నది. ప్రాతఃకాలమున గోదర్శనము ఒక పుణ్యముగా విశ్వసించఁబడుచుండెను. ఈ యన్ని కారణములఁబట్టియు మాహాభారత కాలముకంటెఁ బూర్వమునుండియే గోవృషభముల హింస కట్టుపడిపోయియుండెనని నిర్వివాదముగాఁ జెప్పఁగలుగుచున్నాము.

యజ్ఞ హింస మరియు మృగయా హింస

ఇతర పశువులయజ్ఞము లెప్పటియట్లే జరగుచుండె నను విషయమునను మదియు మాంసమును బ్రాహ్మణులు క్షత్రియులును దినుచుండి రను విషయము నను సందేహములేదు. వనవాసములోఁ బాండవుల జీవితము చాలఁబడువేఱు మృగములమీఁదనే యాధారపడియుండెను. పాండవులు ద్వైతపనముం దున్నపుడు అనేక మృగసంఘోరము జరగినకారణముచేత మృగములెక్కువగా వ్యాకులపడెనని మాహాభారతములోఁ గాథకలదు. ఇందుమీఁద యుద్ధిష్ఠిరుఁడు ద్వైత వనమును విడిచిపెట్టుటకు నిశ్చయించెను. మఱునాఁడు పాండవుల తోడను బ్రాహ్మణులతోడను సమేతముగా వారు కామ్యకవనమువై పు వెళ్ళిరి. (వ. అ. 208). “మనము వనమృగముల సమూహము మిక్కిలి కొలఁదిగా మిగిల్చి యున్నాము. బీజ ధూపమున మిగిలిన మృగములకు నీ యనుగ్రహముచేత నభివృద్ధి యగుఁగాక. మృగములయొక్క యీ ప్రార్థన విని యుద్ధిష్ఠిరుఁడు మరుభూమికిఁ గేవలము మస్తక, తృణభింబ సరోవరములకు దగ్గఱగా నున్న కామ్యకవనమునకుఁ బోవుటకు నిశ్చయించెను. ఈ ప్రకారముగా పాండవులు వనవాసములో కేవలము వేట జంతువులచేతనే బ్రతుకుచుండి రని ప్రకటమగుచున్నది. ద్రౌపదిని జయద్రథుఁ డపహరించిన సమయమందు, పాండవులు వేటకోసము వెళ్ళియుండిరి; వారు మృగములను వరాహములను జంపి తీసికొని వచ్చిరని వర్ణనకూడ నున్నది. అనఁగా ఇప్పటియట్లే అప్పుడుగూడ విశేష

ముగాక్షత్రియులకుమృగములయొక్కయువరాహములయొక్కయుమాంసము ప్రీయమై యుండెను. వీనిని మేధ్యపశువులని చెప్పుచున్నారు. మరియు వీని మాంసముపవిత్రమని విశ్వసింపఁబడుచుండెను. వేఁటాడఁబడిన పశువుయొక్క మాంసము విశేష ప్రశస్తమని విశ్వసింపఁబడుచుండెను.

కాని కొన్ని పశువుల మాంసము వర్జితముగాఁ గూడ నగవడుచున్నది. ఇందు వృషమాంసము తినుటకు నిషేధముండెను. ఈ వృషమాంస మేదియో నిశ్చయపూర్వకముగాఁ జెప్పఁజాలము. టీకాకారుఁడు దీని కర్థమును చేసియు న్నాఁడు - వీవుమీఁద సామగ్రి మోయింపఁబడు మృగములమాంసము. అనగా ఏనుఁగు, గుఱ్ఱము, ఎద్దు, ఒంటె వీనిమాంసము వర్జ్యమైయున్నది. ఏనుఁగు గుఱ్ఱములు మాంసము మాత్రము ప్రస్తుతమునఁ గూడ నిషిద్ధముగాఁ విశ్వసింపఁబడుచున్నది. వర్తమానముననున్న యన్ని నియమముల యందు నను మాంసభక్షణ విషయమున గల నిషేధములు. తఱచు నిషిద్ధమాంసములు హానికారకము అను దృష్టితో నున్నవి. ఈ పట్టికలో ననేక ప్రాణు లున్నవి. ప్రాచీనకాలమందు వీని మాంసము వర్జ్యమై యుండెను. కుక్క, పిల్లి మొదలైన నేక ప్రాణు లీ వర్గమందుఁ గలవు. మాంసభక్షణ విషయమై మహాభారత సమయమున నిషేధ మున్న యనేకమాంసముల నన్నింటి నిచ్చట విస్తరించి వర్ణించుట యావశ్యకముకాదు. అంపలి ముఖ్యమైన విషయములను వినుఁడు.

పంచ పంచ నఖా భక్ష్యా బ్రహ్మ క్షత్రేణ రాఘవ |
 శల్యకః శ్వావిధో గోధా శశః కూర్మశ్చ పంచమః ||

రామాయణములోని యీ శ్లోకము ప్రసిద్ధమై యున్నది. ఇదేవిధముగా మహాభారతమందును జెప్పయున్నాఁడు.

పంచ పంచ నఖా భక్ష్యా బ్రహ్మ క్షత్రస్యై విశః (శాం. అ. 141-7)
 ఇయిదు గోళ్ళు గల జంతువు లన్నియు బ్రాహ్మణ క్షత్రియులకు వర్జ్యములై యున్నవి. ఇందు అయిదు జంతువులు మాత్రం, ఒక విధమైన జంతువులు

ఉడుము, కుందేలు, తాబేలు వీనిని తినుటకు నిషేధము లేదు; ఈ క్లోకము, వాలి రామునినించిచినప్పటిదె యున్నది. కోతులను కొండముఘ్నులనుజంపి తినుటకు క్షత్రియులకు అజ్ఞ లేదని యిందుఁ జూపఁబడి యున్నది. ఇవిగా కుండ నింకను సనేకములు వర్ణవర్ణ్యములున్నవి. శాంతివర్ణముయొక్క శిశివ యధ్యాయమందు యుద్దిష్టిరుఁడు భీష్ముని, బ్రాహ్మణుఁడు వీ మాంసమును దినవచ్చును వీమాంసమును గూడదని యుడిగెను. ఇందుపై ని భీష్ముఁడు చెప్పెను-

అనన్యాన్ మృత్తికానైవ తథా క్షుద్ర పీపీలికా ।
శ్లేష్మాతకస్తథా విప్రై రభక్ష్యం విషమేవచ ॥

ఇందలి విష శబ్దమునకు మఱియొక యర్థము చేయవలయును; ఎందు చేత! విషమును దినుటకై నిషేధాత్మకమైన నియమమున కావశ్యకతయేలేదు! అనఁగా విష శబ్దముచేత విషము గల మాంసముతోడి జంతువు లని చెప్పవల యును, వలువిధములైన ప్రాణులలో వర్ణ్యములైనవి క్రిందిశ్లోకముతోఁ జెప్ప బడి యున్నవి-

అభక్ష్యా బ్రాహ్మణై ర్మత్స్యై శల్లైర్గేయై వై వివర్జితాః ।
చతుష్పాశ్కచ్చ పాచన్యే మండూకా జలజాశ్చయే ॥

వీ మత్స్యములకు శల్కములు అనఁగా రెక్కలు లేవో, అవియుఁ దాఁబే శ్కును మాత్రము భక్ష్యములై యున్నవి; వీనికంటె నితరమైన చతుష్పాశ్జము లన్నియు వర్ణ్యములు. పథలలో వీనిని వర్ణ్యములుగాఁ జెప్పియున్నారు-

భాసా హంసాః సువర్ణాశ్చ చక్రవాకోః ప్లవా బకాః ।
కాకో మధుశ్చ గృధ్రశ్చ శ్వేనోలూకాస్తథై వచ ॥

భాసము, హంసము, గరుడము, చక్రపాకము, కారండకము, బకము, కాకము, గృధ్రము, శ్వేనము. ఉలుకవక్షియు వర్ణితములు. ఇదేవిధముగా-

క్రవ్యాధా దంష్ట్రీణః సర్వే చతుష్పాత్ పక్షిణశ్చయే ॥

దేనికి దంష్ట్రీలున్నవో యిట్టి మాంసభక్షణములైన నాలుగుకాళ్ళ జంతువులన్నియును వేనికిఁ గ్రిందను మీఁదను గడ్డము బున్నవో అట్టి వక్షులన్నియును, వేనికి నాలుగు కోణులున్నవో ఇట్టి ప్రాణులన్నియును పర్వములై యున్నవి. దీనిఁబట్టి, మహాభారత సమయమున బ్రాహ్మణుల కే యే మాంసములు వర్జ్యములై యుండెనో ప్రకటమగుచున్నది.

చూడఁగా నిట్టి స్థితి యున్నది, అయినను మహాభారత సమయమందు మాంస విషయమున సమస్త లోకుల ప్రవృత్తియు - వికేషింఛి బ్రాహ్మణుల యొక్క మాంసాహారమును వర్జించుటకని యుండెను. వివిధరీతులనల్ల నీసంగతి సిద్ధమగుచున్నది. సాధారణ రీతిని, ఆధ్యాత్మిక తత్వమును విచారించు మనుజునికి మాంసాహారము వర్జ్యమనుతత్వము నిశ్చితమైయుండెను. వేదాంతికి, యోగికి, జ్ఞానికిగాక తపస్వికి మాంసాహారము వలన వృష్టము సంభవించుచున్నది. తన కార్యములందతనికి సిద్ధి ప్రాప్తము కాదు. భారతీయూర్వ లీ సిద్ధాంతమును స్థిరపఱచి యుండిరి. సాధారణరీతిని మనువుచెప్పిన తత్వము లోకులందరియూహకును వచ్చియుండెను. ఆ తత్వ మిది -

న మాంసభక్షణే దోషో న మద్యే నచ మైథునే ।

ప్రవృత్తి రేషా భూతానాం నివృత్తిస్తు మహాఫలా ॥

గృహస్థుఁడైన బ్రాహ్మణుఁడు పృథా గోమాంసభక్షణమును జేయరాదను నియమముండెను. అనఁగా ఏ కారణములేకుండ మాంస భక్షణమునకు నిషేధముండెను. గృహస్థాశ్రమములోని బ్రాహ్మణుఁడు కాచఁబడిన పాలు, పాయసము, పులిగము, మాంసము, వడియము మొదలైన వానిని శాస్త్రోక్తమైన కారణములేకుండఁ దినఁగూడదు, త్రాగకూడదు. దీనిఁబట్టి ఏదో శాస్త్రోక్తవసరముందే - యజ్ఞము లేక యితర దేవతా సంబంధమైన యువసరము, లేక శ్రాద్ధ సమయము ఇట్టియెడల శాస్త్రోక్తకారణముచేతనే మాంసాన్నమును దినుటకై బ్రాహ్మణుల కాజ్ఞయుండెను; ప్రతిసమయమునను లేదు. కాని శ్రాద్ధ సమయ

మున మాత్రము మాంసము తినుట కాజ్ఞ యుండెను. అనగా హింస జరుగక తప్పదు. అప్పుడు అహింసా తత్వమును విశ్వసించు మనుష్యుని యెదుర నీ ప్రశ్న మొత్తన్న మొగాక మానదు. ఇది గాకుండ క్షత్రియులు కేవల యజ్ఞ మందు తేక శ్రాద్ధమందే మాంసమును దిని కొలదిగనే పాపాత్ము లగుదురు; వారు వేఱాడియు మాంసమును తిందురు. అప్పుడు వారియొక్క యీ ప్రవృత్తికిని అహింసా ధర్మమునకును మైత్రి యెట్లు కుదురగలదు ? ఇది మహాత్వముగల ప్రశ్నమై యున్నది. మహాభారతమునం దొకచోట (అను. 115వ యధ్యాయమందు) ఇది విచారింపబడికూడనున్నది. 144వ యధ్యాయమందు అహింసను నాలుగు విధముల అనగా- మనస్సు, వాక్కు, కర్మము, భక్షణము వీనిమార్గమున వర్జింపవలయునని చెప్పియున్నాడు. “తపస్సు చేయువారు మాంసభక్షణము నుండి యులి ప్తులగుచున్నారు, మాంసము తిను మనుష్యులు పాపులగుచున్నారు. వారికి స్వర్గప్రాప్తి యొన్నడుసుగాదు. ఉదారపురుషులు తన ప్రాణములనిచ్చి, ఇతరులమాంసమును రక్షింపవలయును”, ఈవిధముగా అహింసా ధర్మమును వర్జించిన తరువాత యుధిష్ఠిరుడు ప్రశ్నించెను— “ఈ పై పున మీరు అహింసాధర్మమును శ్రేష్ఠమని చెప్పుచున్నారు. ఆవై పున శ్రాద్ధ మందుఁ బితరులు మాంసాశనము నిచ్చించుచున్నారు. అట్టిచో, హింసలేకుండ మాంసము లభించుట సంభవముకాదు.” మరి మాంసవర్జనరూపమైన యీవిరోధ మెట్లు తొలగరగలదు ? ఎవడు స్వయాముగా హింసించి మాంసమును సేవించు చున్నాడో, వాని కెటువంటి పాపము తగులును ? ఎవడు మరియొకనిచేఁ జంపించి ధానిని సేవించుచున్నాడో, వాఁ డెట్టి పాపమునకు భాగస్థుఁడగుచు న్నాడు ? ఎవడు కొని మాంసమునుదినుచున్నాడో వాని కెట్టిపాపము తగు లును ? ” భీష్ముడు త్తరమిచ్చెను— “ఎవడు ఆయువు, బుద్ధి, వివేకము, బలము, స్మృతి వీని నిచ్చించుచుండునో అతడు హింసను వర్జింపవలయును. ఏమనుష్యుడు వరమాంసముచేతఁ దనమాంసమును వృద్ధిచేసికొనుచున్నాడో వారియొక్క నాశము కాకతప్పదు. మాంసమును దినని మనుష్యుడు నిత్య మును దానముచేసినవాడగును. చావునకై భయము విద్వాంసుఁడైన మను

మ్యునకుఁగూడ నుండును. ఏ పాపాత్ములు మాంసమును దినుటకై ప్రాణి హత్య చేయుచున్నారో, వారికి ఈ హత్య విషయమున మరణించు ప్రాణికి నెట్లు తోచును ? మాంసమును దిను మనుష్యునికి ఏ జన్మములు ప్రాప్తించు చున్నవో వానిలోఁ బ్రతిదాని యుండును వానికిఁ బూర్తిగా దుర్గతి యగు చున్నది. వానికి గర్హమునుభవింపవలసి వచ్చుచున్నది. బ్రతుకక గోరుచున్న ప్రాణిని ఏ మనుష్యుఁడు హింసించునో లేక హింసించఁజేయునో వానికిఁ బ్రత్యక్షముగా హత్య చేయువాని పాతకము తగులుచున్నది. కాని మాంసమును బుచ్చుకొనువాఁడు ద్రవ్యద్వారమున హింసచేయుచున్నాఁడు. వీరందఱకు బ్రత్యక్షముగా వధించువారివలెనే పాపాత్ములగుచున్నారు. కాని లోక సామాన్యమునకై ఋషులు, యజ్ఞముతోఁ జంపఁబడు వశువును విడిచి యితర వశువు యొక్క మాంసమును దినఁగూడదని నియమము చేసియున్నారు. యజ్ఞమందుఁ దక్కు నెన్నఁడును బశుహత్య చేయరాదు. ఎవఁడు చేయునో వానికి నిష్పందేహముగా నరకప్రాప్తి యగును. కాని మోక్షమార్గములకై యీ నియమము కూడ నుపయుక్తముకాదు. యజ్ఞము లేక శ్రాద్ధము మొదలైన వానియందు బ్రాహ్మణుల తృప్తికోసము చంపఁబడు వశువు యొక్క మాంసమును దినుటలోఁ గౌలదిదోషముగుచున్నది. మాంసము తినెడు నపేక్ష చేత, ఎవఁడైనను యజ్ఞము యొక్క కవణాడంబరమును జేసి యందు మాంసమును దినుటకై యుద్యక్తుఁడగునేని అపని నింద్యమే యగును. ప్రకృతి ధర్మమును మన్నించువారు పితృకర్మముందును యజ్ఞయాగముల యందును, వైదిక మంత్రములచేత సంస్కరింపఁబడిన యన్నము తినవలయును. వారు వృధాగా మాంసభక్షణము చేయరాదు. ప్రాచీనకాలికులైన యజ్ఞకర్తలు వశువును జేసి యజ్ఞ పురుషు నారాధించిరి. వసురాజు, భక్షణీయము కానప్పటికిని మాంసమును భక్షణీయముగాఁ జెప్పెను. ఈ కారణము చేతఁ బుడమిపై సతఁడు పడెను. అగస్త్యఋషి ప్రజాహితమునకై తన తపః ప్రభావము చేత వనవృగములను, సమస్త దీపవల యుద్ధేశమును ప్రోక్షించి పవిత్రము చేసియున్నాఁడు. కనుక దేవకార్యమందు లేక పితృకార్యమందు మృగమాంసము నర్పించునేనివాఁడు కర్మహీనుఁడుకాఁడు. ఓరాజా, మాంసము తినకుండుటలో సమస్త సుఖములును గలవు. కార్తిక మాసములు, శుక్ల పక్షములు మధుమాంసము విడుచునో అట్టి వానికిఁ జాల ఋణ్యము కలుగుచున్నది. పర్వకాలము నాలుగు మాసముల యందు నెవఁడు మాంసము

తినడో వానికి గీర్తి ఆయువు, బలము ప్రాప్తించును. తుట్టతుదకు ఈ మాపములలో నెవఁడు పూర్తిగా ఒక మానము తినుటకై నను మాంసమును విడిచిపెట్టియుండునో వానికెన్నఁడును రోగము రానేరదు. ప్రసిద్ధుడైన రాజులనేకులు కార్తికనము పూర్తిగా లేక శుక్లపక్షమందు మాంసమును వర్జించుచున్నారు. ఎవఁడు జన్మము మొదలుకొని మధుమాంసములను లేక మద్యమును ద్యాగము చేయుచున్నారు. వారిని మునులనియే చెప్పుచున్నారు. ఈ విధముగా ఋషులు మాంసభక్షణమునకుఁ బ్రవృత్తి నివృత్తుల నియమముల నేర్పఁబెట్టుచున్నారు.

ఈ వర్ణనముఁ బట్టి, క్షత్రియులకును బ్రాహ్మణులకును బురాతన ప్రవృత్తి, దయాయుక్తమైన హింసాతత్వము. వీని గుఱించి జూడము భారతీయ కాలమున నేత్రకారముగా జరగియుండెనో, ఈవిషయమునకు దిగ్గర్భన మగుచున్నది క్షత్రియులకు నే యలవాటులు వందలకొలది యేండ్ల నుండి తాతముత్తాతల తరములనుండి తటస్థించియుండెనో అవి వదలిపోవుట అసంభవమై యుండెను; లేక బ్రాహ్మణులయొక్క లేదా జ్ఞానరూపముగాఁ బ్రవృత్తి మైన యుజ్జశ్రాద్ధాది విధుల యందు భేదము సంభవించుటయుఁ గష్టమైయుండెను. కనుక ఒకవిధమగు నీ పరస్పర కలహము, ఇరువుర మెఱసము వలనఁ దొలఁగె నని జెప్పఁగలుగుచునాము. హింసాయుత మైన నేదోక్త యుజ్జమును చేయుట యచితము కాదను నిశ్చయము నబబుగనే యుయ్యెను. ఈ విధముగనే సమాజము క్షత్రియులకు మృగయావినోదాధికారమును గూడ నంగీకరింపవలసి వచ్చెను. మృగయా వినోదమున కనునుతియున్న కారణమున క్షత్రియుల క్షాత్ర పృత్తికి జక్కని యవకాశము దొరకెను. అగస్త్యఋషి ప్రేరేపణయందుఁ జంపఁడు పశువులు ప్రోక్షితములే యని నిశ్చయము చేసెను. ఘండటి కథానీకమందు ....ంసప్రయుక్త యుజ్జమునకుఁ బ్రతివాది యగస్త్యుడేయైయున్నాఁడు. మరియు నాతఁ డింత యానుకూల్యమును జేసివై చియున్నాఁడు. ఇది యాశ్చర్యమేయై యున్నది. ఇట్లె నకులముయొక్క కథానకమందును హింసాయుతమైన యుజ్జమును జేయువిషయమై యగస్త్య ఋషికి ఇతర మహర్షులకు వలెనే పట్టుదల యగపడుచున్నది. భిన్న భిన్న విషయ

ములవట్ల కేవలము ఒక పూజ్యవ్యక్తియొక్క మతము నాధారము చేసికొను ప్రవృత్తి మనుష్యునికి స్వాభావికమై యున్నది. బ్రాహ్మణుల యొక్క యజ్ఞము క్షత్రియులయొక్క వేటయు సిద్ధిధముగా శాస్త్రోక్తమై పోయెను; వీనియందు మాంసమును దిను స్వాతంత్ర్యము సంభవించెను. పిదప సమస్త సమాజము యొక్క మతమును గౌరవించి అందఱును నాలుగు మానములు పూర్తిగా, లేక తుట్టతుదకు కార్మికమానము పూర్తిగానై నను, మాంసముతినఁ గూడదను నియమ మేర్పడెను. ఈ నియమ మిప్పుడును బ్రచలితమై యున్నది ప్రస్తుత కాలమునఁ దఱచు శ్రావణమాసమున క్షత్రియుఁ డెవఁడును మాంసాహారము చేయఁడు.

మద్యపాన నిషేధము

వి విధముగా భారతీయ కాలమందాధ్యాత్మిక భావనచేత అహింసా ధర్మమునకుఁ గలువయ్యెనో, మఱియు మాంసభక్షణము విషమమై భారతీ యార్యుల యొక్క వ్యవహారమునందు భేదము తటస్థించెనో, మఱియు నివృత్తి మార్గమందు నయ్యదికేవలము యజ్ఞ యాగముల యందు శ్రాద్ధముందు మాత్రము మిగిలిపోయెనో; అదే విధముగా భారతీయ కాలమందు మద్యవిషయమునఁ గూడ బొత్తిగా మఱియొకస్థితియయ్యెను. భారతీయ యుద్ధసమయముందు అనగా మొట్టమొదట, భారతీయార్యుల మద్యము లేక సురను సేవించుట యశాస్త్రీయముగ విశ్వసించకుండిరి. క్షత్రియులకై తేని మద్యపాన నిషేధము లేనేలేకుండెను. ఇంతేగాక యీ పని యందు వారు పాశ్చాత్యార్యుల-జర్మనుల-వలెఁ బ్రసిద్ధులై యుండిరిని చెప్పఁబడఁ గలదు. ఈ పనియందు యాదపు అగ్రీసరులై యుండిరి. మఱియు ద్వారక యందు మద్యపానము యొక్క విశేషమైన జనసమర్థముండుచుండెను. కృష్ణులును యాదవులును మద్య పానము చేసియే పరస్పరము పోరాడి యుచటనే మరణించినట్లు పోరాడిరను చర్లనము మహాభారతమందొప్పున్నది. బలరాముఁడు మిగుల నాసక్తుఁడై వ్యసన ముతో తాగుచుండెనని ప్రసిద్ధమై యున్నది. శ్రీకృష్ణుఁడు యద్యపి మద్య పానమందు మర్యాద నియమము గలిగియుండెను. అయినను సమస్త క్షత్రి యులరితినన్తునరించి యుత్తఁడు కూడ, మర్యాదగా, మద్యముత్రాగుచుండెను

శ్రీకృష్ణుడును అర్జునుడును మధ్యపానము చేసినట్లు వర్ణనము మహాభారతమందు రెండుమూడు స్థలములందున్నది. రామాయణమందు, సముద్రములోనుండి సుర బయలుదేరిన దేవతలు దాని గ్రహించిరి. ఈ కారణమున దేవతలు సురలనంబరంగిరిని వ్రాసియున్నాడు. మహాభారతమందు గూడ నాకచోట నిటువంటి వర్ణనమున్నది. వరుణ లోకమందు సురాభవనము కనకమయమైయున్నది. మఱియు సుర జేతికి దొరకినందువలననే దేవతలను సుతిలని చెప్పవలసిందిగా (ఉద్యో. ఆ. ౪౪) యుద్ధిష్ఠిరుని యశ్వమేధోత్సవ వర్ణనమందు యజ్ఞమును “సురామైరేయసాగరః | అని చెప్పియున్నాడు. ఆనంగా యజ్ఞోత్సవము యొక్క వైభవమందు సురకును మైరేయమునకును అధికముండెను. భారతీయ యుద్ధసమయమున క్షత్రియులు విశేషించి యాద్యవీరులు, యుద్ధముమీదికి బోవునపుడు సురాపానమును జేయుచుండిరని తెలియుచున్నది. జయద్రథ వధవర్ణనమందు ధర్మరాజు నాజ్ఞచేత సాత్యకి యర్జునునికి సాహాయ్యము చేయుటకై కౌరవసేనలోనికి బోవుటకై సన్నద్ధుడైనపుడు, అతడు సురాపానము చేసిన వర్ణనమున్నది. ఇవట విశేషమైన నామములను జెప్పియున్నాడు “పితౄణాం లాతకంమధు (దో. ఆ. 112) యదువంశమందు మహారాష్ట్రులున్నారు. వారు కూడ యుద్ధసమయమున దాము సురను త్రాగి యేనుగులను గూడ త్రాగించి యుద్ధమునకై బోవుచుండిరి. మఱి యెపుడును వెనుకఅడుగువేయుచుండిరి. ఇట్టివర్ణనమును హవినుసాంగనెడి శీనా సంన్యాసి చేసియున్నాడు భారతమందలి యనేక వర్ణనములం బట్టి, భారతీయ యుద్ధసమయమున క్షత్రియులు సురత్రాగువారై యుండిరనియు అందులో గౌంతమంది మాత్రము బలాత్కరముగా మాత్రము మానివై చి యుండిరనియు స్పష్టముగా నగవడున్నది. ఆ సమయమున, బ్రాహ్మణులయందును సురను సేవించువారుండియుండుదు. శుక్రుని కథమహాభారతమందు వచ్చియున్నది. శుక్రాచార్యుడు మధ్యపానము యుండెను. ధానినల్ల నత్యంతహాని తటస్థించిన కారణముచేత అతడు మధ్యము త్రాగుట మానివై చి యుండెను, కచదేవయాన్యాభ్యాసమందు గూడ నిట్టి కథయే యున్నది. కాని బ్రాహ్మణులలో నుండి యీ వ్యసనమునులేక యాచారమును శుక్రాచార్యుడు బహుప్రాచీన కాలమందు దొలగించి యుండును. భారతీయ యుద్ధసమయమున క్షత్రియులవలెనే బ్రాహ్మణులును సురా

మ హా భా ర త మీ మాం స

పానము చేయుచుండిరో లేదో- ఇది నిశ్చయ పూర్వకముగాఁ జెప్పఁబడఁజాలదు. పిమ్మట బ్రాహ్మణ కాలమందు మరియు సుపనిషత్కాలమందు శుక్రాచార్యుడుచేసిన నియమముయొక్క పాలనము సురాపానముయొక్క గణన వంచమహాపాతకములలో నుండెడు నంతకాతిన్యముతోఁ జేయఁబడుచుండెను. ధర్మ శాస్త్రమందు నిట్టినిబంధనము చేయఁబడియుండెను. ఈశిష్యము ఆర్యులందరి కొరకు నయియుండెను. అనఁగా బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్యులు ముగ్గురకు సమానముగానుండెను. కాని ఈ నియమము బ్రాహ్మణులకయి విశేష షోషయుక్తముగా మన్నింపఁబడెను. ఈ వంచమహాపాతకములు ఉపనిషత్తుల యందుఁ గూడఁ జెప్పఁబడియున్నవి. దీనిఁబట్టి సురాపానదోషము బహుప్రాచీనకాలము నుండి విశ్వసింపఁబడియున్నదని ప్రకటమగుచున్నది. భారతీయ యుద్ధసమయమందును దీనిని బ్రాహ్మణులు మన్నించి యుందురు: మరియు నిట్లు కాదన్నప్పటికిని భారతీయకాలమందు నీనిబంధనము దృఢమైనవిధముగా స్థిరపడి ఘోషభారత సమయమున బ్రాహ్మణులకయి సుర మద్యపానమువల్ల బ్రాహ్మణుని బ్రాహ్మణత్వమే నష్టమైపోవు ననెడి నియమము తటస్థించిన యంత వర్జనీయమై యుండెను. సురాపానమువలన బ్రాహ్మణులకు బ్రహ్మహత్యా సమానమైనపాతకత్వముకలుగునని నిశ్చయమయ్యెను. శాంతిపర్వముయొక్క 40వ యధ్యాయమందు విశ్వామిత్రునియొక్క యుఁ జాండాలునియొక్కయు నొక మనోరంజకమైన కథ గలదు. ఆ కథవలనఁ జెప్పఁబడిన సంగతి చక్కగా ప్రమాణిత మగుచున్నది.

ఒకప్పుడు పండ్రెండేండ్ల వఱకు వర్షము కురియునందువలన మిక్కిలి భయంకరమైన కఱవుసంభవించెను; అప్పుడు విశ్వామిత్రుఁడు ఆకలిచేత వ్యాకులుఁడయి యిటు నటు నాహారమును వెదకుటకు దారి తప్పి తిరుగఁజొచ్చెను. ఆసమయమున నతని కొక చండాలుని యిల్లు కనఁబడెను. మరియు నందుఁ జచ్చినకుక్క కాలుకనబడెను. రహస్యముగా విశ్వామిత్రుఁడు ఇంటిలో దూరి యూకాలిని ధొంగిలించికొని షోభాడఁగెను. ఆసమయమునఁ జండాలుఁడు వాని

నడ్డగించెను. అప్పుడు చండాల విశ్వామిత్రుల నడుమ ఈ విషయముమీద ఈ చేయబడిన చోర కృత్యము, మంచిదా కాదా యని మిక్కిలి సంతోషకరమైన సంవాదము జరగెను. ఆ సంవాదమందుఁ బట్టచివరచండాలునితో, ఓసోదరుఁడా నేను ధర్మము జక్కగాఁబెఱుఁగుదునని చెప్పి దాఁగుకొనెను. చౌర్యముచేయుట లేక కుక్కమాంసమునుదినుట పాతకమై యున్నది; కాని వీనికిఁ బ్రాయశ్చిత్తమున్నది. “వతిత” శబ్దము కేవలము సురాపానము విషయాన ధర్మశాస్త్రమందుఁ జెప్పబడియున్నది. “వై వాతిపాపంభక్యనూణస్య దృష్టం సురాంతు పీత్వా పతతీతి శబ్దం” ఈ ప్రకారముగా సురాపానమునకుఁ బాతక మత్యంత భయంకర మని విశ్వసించఁ బడుచుండెను. మరియు దీని వలన, మహాభారత సమయమందును ఆ పాతకమునకయి, పాతకి శుద్ధుఁడుగాఁగల ప్రాయశ్చిత్త మేమియు లేకుండెను; ఏ బ్రాహ్మణజాతి యొక్క బ్రాహ్మణ్యము ఒక మధ్య బిందువుచేతఁగూడ సష్టమైపోవుటను లోకులు విశ్వసించుచుండిరో ఆ బ్రాహ్మణ జాతి విషయమై లోకులయందు బూజ్య భావము పర్చిల్లినచో నిం దాశ్చర్యము లేదు. “యస్య కాయ గతంబ్రహ్మ మద్యేనాప్లాప్యతే సకృత్” ఇది మొదలుగా మనుస్మృతియందుఁగూడ జెప్పబడియున్నది. మహాభారతసమయమందును మధ్యపానమునకయి యే స్థితియందును ప్రాయశ్చిత్తము లేదను సంగతి మాన్యమై యుండెను. ఇదియేమి కలియుగమందుఁగూడ సిసోదియా వంశస్థులయిన రాజపుత్రులు దీనికయి మాన్య్యలయిన సంగతి యితిహాస ప్రసిద్ధమై యున్నది. ఈ వంశములోని యొక రాజును వై ద్యుఁడు ఔషధ యావమున మధ్యమును త్రాగించెను. అతని కీసంగతి తెలిసినపుడు అతఁడు పురోహితుఁడగు గెను- “మధ్యము త్రాగినవారికిఁ బ్రాయశ్చిత్త మేమున్నది ?” ఉత్తరము లభించెను- “కరిగిన సీసమును గొంతుకలోఁ బోసికొనవలయును” రాజు ఇట్లె చేసి ప్రాణములు విడిచివై చెను. అప్పటినుండియే యీ వంశము పేరు సిసో దియా యయ్యెను. మహాభారత సమయమున బ్రాహ్మణులు సురను బూర్ణముగా వర్ణించివై చిరి. శాంతి వర్షములో మోక్షధర్మము నందు కలిప యుధ్యాయములోని యొక మంచి శ్లోకమునుబట్టి యీ సంగతి నిశ్చయపూర్వకముగా

నగవడుచున్నది. ఒక పేదబ్రాహ్మణుడు- ఒకధనికుండయిన మత్తుండ్రావై శ్వుని రథము తగిలి పడిపోయెను. అపుడాతఁడు మిక్కిలి ఖిన్నుఁడయి తన హిసస్థితి విషయమై కోకింప నారంభించెను. ఈ దరిద్ర బ్రాహ్మణుని యొక్క జన్మము మిక్కిలి దుఃఖదాయకమును దౌర్భాగ్యపుదియు యైయున్న దని విలపించు చుండెను. అదేసమయమున నిండ్రుఁడు ఒక నక్కరూపమునుదాల్చి యతని దగ్గఱకు వచ్చెను. మరియు నా బ్రాహ్మణుని బ్రశంసించి యతని సమాధాన వజ్రముఁ బలికెను.- నీవు బ్రాహ్మణుఁడవై తివి, ఇందే నీవు మిగుల నద్వష్ట వంతుఁడవు, అభించిన యీలాభమునకే నీవు సంతుష్టుడవుకావలయును. నేను జంబుక యొనియుండుఁ బుట్టియుంటిని. అట్టివో నా నైతిమీఁద నెంత పాప మున్నది ?” ఇది మొదలుగా సంభాషించుచు నిండ్రుఁడు చెప్పెను.- “నీకె న్నఁడును మద్యముయొక్క స్మరణము లేదు, అట్వాకవక్షియొక్క మాంసము స్మరణముకూడలేదు. మరియు నత్యముచెప్పినయెడల ఈ ప్రపంచమందు వాని కంటె నెక్కువ మోహకములును, నధిక మధురములగునయినపదార్థము లెచ్చుటను లేవు. “నత్వం స్మరసి వారుణ్యా అటాకానాంచ పక్షిణాం । తాభ్యాంచా భ్యధికో భక్ష్యో నకశ్చి ద్విద్యతే క్వచిత్” (శాం: అ, 31). తాత్పర్యము- బ్రాహ్మణులు నివృత్తి ధర్మమును బ్రహ్మసముగా మన్నించి మద్యము వంటి మోహనములు అట్టకపక్షిమాంసము వంటి మధురములునయిన పదార్థములను సంతోషపూర్వకముగనే విడిచిపెట్టి యుండిరి. ఈ కారణముచేత సమాజమందు ఇట్టి బ్రాహ్మణులయొక్క ప్రభావము స్థిరపడెను. వారు భారతీయార్య సమాజ మునకు నగ్రగణ్యులును, ధర్మగురువులు నయిరేని యిందు నాశ్చర్య విషయ మును లేదు. మహాభారతకాలమునకు మునుపటి నుండియే బ్రాహ్మణులు సుర యొక్క యే త్యాగము సర్వథా చేసిరో, దాని మహిమ నేటివఱకు స్థిరమైయు న్నది. మరియు నెంతమందియో క్షత్రియులుకూడ దానిని తమ కాదర్పముగఁ జేసికొని యున్నారు. బ్రాహ్మణుల యీ వ్యవహారము యొక్క పరిణామము సమగ్రభారతీయ జనసమాజమందును గాకుండనుండదు, సమగ్రభారతీయుల యొక్క మద్యపానవ్యసనము మహాభారతకాలమందు మిక్కిలితక్కువయ్యెను.

ఈ సంగతికి సాక్ష్యమును గ్రీసు చరిత్రకారులుకూడ నిచ్చుచున్నారు, మెగస్థలీసుయొక్క గ్రంథము నాధారము చేసికొని స్పేవో యనెడు చారిత్రకారుడు వ్రాసి యున్నాడు. - “హందువులు, యజ్ఞమందుండక, మరి యే సమయమందును మద్యమును త్రాగుదు” - మేక్ క్రిండలు ఈవర్ణనము బహుశః సోమరసపానమునకు సంబంధించినది కావచ్చునని దీనిమీఁద టీక చేసియున్నాడు, కాని కేవలము ఇట్లే చెప్పబడజాలదు. ‘సోత్రామణ్యాం సురాపానం’ ఈధర్మశాస్త్ర వచనము బ్రసిద్ధమై యున్నది. సోత్రామణి నామక మగు యజ్ఞమందు సురాపానముచేయవలసియే యుండెను. ఇంక నింక నితర యజ్ఞములయందు గూడ నత్యంత ప్రాచీనకాలమున నుత్సవ నిమిత్తముచేత సురా పానము చేయబడు చుండెను. యుధిష్ఠిరుని యశ్వమేధ వర్ణన మందు సురాపానము యొక్క వర్ణన మున్నది. ఇట్లే ద్రోణ పర్వములోని ఊడశరాశీ యోషాఖ్యాన మందు 44వ యధ్యాయమున సురాపానముచేసిన వర్ణన మున్నది. మరియు నీ యన్ని వర్ణనములును భారతీయకాలముకంటెఁ బ్రాచీనములయియున్నవి. మహాభారత సమయమున బ్రాహ్మణులు ‘నిత్యం సురా బ్రాహ్మణానాం’ యీ నియమము మన్నింపబడియుండెను. మరియు నితర లోకులయందుఁగూడ కేవలము ఉత్సవ సమయమందు మద్యపాన వ్యసనము కనబడుచుండెను. కాని యితర సమయములయందు లోకులు మదిర త్రాగెడివారు కారు.

ఈ ప్రకారము గా భారతీయ కాలమందు భారతీయార్యుల భోజన వ్యవహారమందు మిక్కిలి గొప్ప మహత్త్వము యొక్క యంతరము తటస్థించెను. భారతీయార్యులకై యీ సంగతి మిఁగుల భూషణాహమై యున్నది. భారతీయార్యులు విశేషించి బ్రాహ్మణులు మద్య మాంసములను దినుటను ద్రాగుటను మానివైచిరి. వంజాబు దక్క హిందు దేశములో నితర ప్రాంతములనుండలి లోకులందఱు యందును, చెప్పు శడిన ప్రకారముగా, నానిమమము యొక్క పాలనము చక్కగా జరుగుచుండెను- దేని నార్యావర్తమని చెప్పుచున్నారో యీ దేశములోని యీ

చారము లన్నిటికంటె శ్రేష్ఠమై యున్నవి-ఈ సంగతి ప్రాచీనకాలమందు ఇదే కారణముచేత జెప్పబడుచుండెను. చెప్పబడిన విధముగా, ఆర్యా వర్తము యొక్క విశేషించి బ్రహ్మర్షి దేశముయొక్క రీతిరివాజులు, వివాహ నియము, వర్ణవ్యవస్థ మఱియు ఖానపాన వ్యవహారమునకు సంబంధించిన కఠిన నియమములు దేశమంతటను ప్రామాణికములుగా విశ్వసించబడుచుండెను మఱియు నన్యాయ ప్రాంతముల యందు వీని కంటె గొంచెముగా భిన్నములైన యాచారములుండెను. పంజాబులోని బాహిక ప్రజలయందు పూర్వకథనము ననుసరించి, మాంసభక్షణము విషయమై యనాచారముండెను. మఱియు పంజాబులో బాహిక ప్రజల యందు సురాపాన సంబంధమున గూడ ననాచారముండెను. ప్రతి చతుష్పథమందును రాజద్వారమందును గూడ కల్లుదుకాణములు తెరవబడుచుండెను. కలారీలకు గొడులను పేరు వ్రాసిద్దమై యుండెను. కర్ణవర్షములోని శల్యకర్ణ భాషమువలన నీ సంగతులు ప్రకటమగుచున్నది. ఈ విధముగా జరిగిన తరువాత గూడ పంజాబు ప్రాంతము నా సంగతి విషయమై మహాభారత సమయమున బాగై యుండును. ఎందుచేత? శల్యుడు తనయు త్తరముతో చెడ్డవారన్ని చోట్లను నున్నారను నభిప్రాయమును ప్రకటించియున్నాడు.

సారస్వతుల మత్స్య భక్షణము

పంజాబు వారి నంటి మఱియు ఎవరి యాచారము సాధారణముగా ధర్మశీలమై న బ్రాహ్మణుల యాచారము కంటె భిన్నమై యుండెనో యటు వంటి యింక నొకమాదిరి జనుల యుల్లము మహాభారతమందు గలదు. ఈ యుల్లము సారస్వతులదియై యున్నది. బ్రాహ్మణులు మత్స్యముల దిన రాదని మునుపు చెప్పబడియున్నది కాని దీని కవవాదముగా సారస్వతులపేరు మహాభారతమందు చెప్పబడియున్నది. సారస్వతులనగా సరస్వతీతీరమున నున్న బ్రాహ్మణులు, వారిప్పటికిని మత్స్యభుక్కులై యున్నాడు. సారస్వతా భ్యాసముఁ బట్టి వీరు మహాభారత సమయము నుండియే మత్స్యముల దినచుచున్నారని తెలియుచున్నది, పండ్రెండేండ్ల వఱకు

వర్షము కురియక పోకగా సారస్వత ఋషి సరస్వతీ నదిలోని మత్స్యములను తిని పొట్టపోసికొని వేదముల సంరక్షించెను, దేశదేశములకుఁ బోయిన బ్రాహ్మణులు తిరుగ వచ్చి సారస్వతుని యొద్ద వేదములఁ బఠించిరి. ఈ ప్రజల పేరు సారస్వతులని తటస్థించెను. సరస్వతీ ప్రదేశము లోని యొక భాగమునకుఁ బేరు ప్రాచీనేకాలమును గుడమని యుండెను. ఈ కారణము చేత నచ్చటి బ్రాహ్మణులు గౌడులని కూడఁ జెప్పఁబడఁదొడగిరి. ఈ గౌడ బ్రాహ్మణులు బంగాళమునకుఁబోయి నివసించిరి. మఱికొంత మంది సారస్వత బ్రాహ్మణులు కోంకణమందు స్థిరపడిరి. ఈ రెండు స్థానములందలి గౌడుల యందును. సారస్వతుల యందును నేటికిఁ గూడ మత్స్యహారము ప్రచలితమై యున్నది.

బియ్యము మొదలైన ధాన్యములు

సాధారణ రీతిని మహాభారత ప్రజలు ముఖ్యముఖ్యములైన ధాన్యములను దినుచుండిరిఁ ధాన్యము, బియ్యము, గోధుమలు, జొన్నలు, పేలపిండి మొదలైనవి. ముఖ్యములై యుండెను. ధనవంతుల యందును క్షత్రియుల యందును అన్నముతో మాంసమును గలిపి దానినిపుడు పులావు అని చెప్పుచున్నామో దానిని తినెడి యాచాలము విశేషముగా నున్నట్లుగపడుచున్నది. ధృతరాష్ట్రుడు సభావర్షమందు దుర్యోధనునడిగి యున్నాఁడు “అచ్చాదయసి ప్రావారాన్ అశ్వాసి విశితౌదనం” నీవు మంచిమంచి వస్తుములను ధరించుచున్నావు. మఱియు మాంసాదనమును అనఁగా పులావును దినుచున్నావు; మతి దుర్బలుఁడనెందులకగుచున్నావు? ఇంతకంటెను విశేషించి చక్కని క్లోక మొకటి యుద్యోగ వర్షములోని విదుర నీతియందుఁ గలదు.

అధ్యానాం మాంసం పరమం మధ్యానాం గోర నోత్తరమ్ ।

తైలోత్తరం దరిద్రాణాం భోజనం భరతర్షభ ॥

ధనవంతులైన వారు తమచు మాంసము విశేషముగా నున్న భోజనమును జేయుచున్నారు; మధ్యమ స్థితిలోని వారి భోజనమందుఁ జాలు, నేయి

మొదలైన గోరసము యొక్క సమృద్ధి యుండును; ఇంకఁ జేదవారు తైల మధికముగా నున్న భోజనమును జేయుచున్నారు, భిన్నభిన్న ప్రాంతము లందు భిన్నభిన్న విధములైన యన్నముల విశేషత యుండును. హిందూ దేశమందలి వర్తమాన కాలికమైన వరిస్థితి యందు ఈ సంగతి స్పష్టముగా నగవడుచున్నది, ఇట్టి భేదము ప్రాచీన కాలమందు అనఁగా మహాభారతసమయమున నుండి యుండును. మొట్టమొదట ఆర్యుల నివాసము హిమాలయ పర్వతము యొక్క క్రింది భూమి యందుండెను. పిదప పంజాబు నుండి మొదలుకొని సరిగా మిథిల దేశము వఱకు నయ్యెను. ఈ దేశమందు ముఖ్యమైన పంట ధాన్యపుదియై యుండెను. మఱియు నీ ప్రదేశ మందప్పటికి బ్రశస్తమైన బియ్యమున్నవి. ప్రాచీనకాలమందు అనఁగా భారతీయ యుద్ధశూణ్యమున నార్యుల భోజనమందు ముఖ్యముగా బియ్యము యొక్క సమృద్ధి యుండుట స్వాభావికమై యున్నది, ఈ ప్రదేశముల నుండి మెల్లమెల్లగా నార్యులు దక్షిణమువై పువేడి ప్రదేశములకు వ్యాపించిరి. ఇచ్చటి ముఖ్యోత్పత్తి బియ్యపుదికాదు. యవధాన్యపుది మఱియు గోధుమలదియై యుండెను, అట్లీ యిప్పుడును గలదు. వనపర్వమందు (అ. 188) కలియుగ వర్ణనములోఁ చెప్పియున్నాడు—

యే యవాన్నా జనపదా గోధూమాన్నాస్త తై వచ |
 తాన్దేశా న్సంక్రయిష్యన్తి యుగాన్తే పర్యవస్థితే ||

ఏ దేశమందు ముఖ్యముగా యవలు గోధుమము పుట్టుచున్ననో మఱియు నేదేశమందు వీనిని లోకులు దినుచున్నారో, ఆ దేశములయొక్క యాశ్రయమును, కలియుగము వచ్చిన తరువాత లోకులు చేయుదురు. ఈ దేశములు గంగకు దక్షిణ తీరమధ్యమందున్న హిందుస్థానము, గుజరాతు మొదలైనవై యున్నవి. ఈ రెండిటి యందు నార్యుల నివాసమువిమ్మటనై యుండెను, వ్రాయఁబడిన వాక్యము వలన నీసంగతి చక్కగా నగవడుచున్నది

ఈ దేశమందు ధాన్యముయొక్క యుత్పత్తి మిక్కిలి తక్కువగా నగుచున్నది. ద్రవిడ్రులు, మధ్యమ శ్రేణిలోని వారునైన లోకులు విశేషించి బియ్యము తినుటయే లేదు; అట్టిచో, గంగకు త్తరప్రదేశమున నుప్పు యాద్యులకు నన్నము దొరకకపోవుటచేత ఈ దేశమందుండుట యొకవిధమైన యభాగ్యమేయని తెలియుచుండును. దీనిఁబట్టి, కలియుగములో నీదేశముల యందు లోకులు నిండుదురని వర్ణితమై యున్నది. వ్రస్తుత కాలమున గోధుమ భోజనము బియ్యము కంటె శ్రేష్ఠముగా విశ్వసించబడుచున్నది; కాని మహాభారత సమయమున నింతకంటె విపరీత స్థితి కనఁబడుచున్నది; గోధుమలు, బియ్యము రెండే శ్రేష్ఠమైన ధాన్యములై యున్నవి. పేలపిండి యొక్క ప్రశంస మహాభారతములో ననేక స్థలముల ముందున్నది. పేలపిండి యద్యపియు త్తమ ధాన్యముకాదు మఱి దానికింత ప్రశంసమహాభారతములో నెందులకు వచ్చెనో తెలియును. వేచఁబడిన పేలపిండిని దినెడు నాచారము మహాభారత సమయమందుండెను. పేలపిండిలోఁ జక్కెరను గలిపి కొన్ని వద్దాములు అడ్డు మొదలై నవి. చేయఁబడుచుండి యుండును. మహాభారతమునస్త్రీలకును; తమ కొఱకుఁ బేలపిండి చేసికోఁగూడదనియు, రాత్రియెంటరిగాఁది నఁగూడదని దనియు నుపదేశించఁబడియున్నది. మంచిది వైని వర్ణింపఁబడినట్లుగా, విశేషించి యీ పేలపిండి తియ్యగా నుండు యుండును. వరి అనఁగా నేటి పేలపిండియై యున్నది.

గోరసము యొక్క మహిమ

జనసమూహములో గోరసము విశేషముగా భక్షించు వ్యవహారముండెను పాతా, నెయ్యి తఱచు గోవులదే వినఁబడుచుండియుండెను. గేదెపాలనువయో గించినట్లు పత్తనమొందును లభింపకున్నది, దీనిఁబట్టి, ఆ సమయమందుగేదెలు లేనే లేకుండవని యూహింపరాదు. కాని దున్నలు గేదెలు నింద్యములుగా గణింపఁబడుచుండెను. ఇదిగాకొండ దేశమందు గోవంశమునకు విశేషవృద్ధి యుండుటచేత నావుపాలకు లోటు లేకుండెను. (వనవ 136) అధ్యాయమందు కలియుగములో గోవులు నష్టమై పోవుటచేత గొర్రెలు, మేకలు పేతుకఁబడునని వర్ణనమున్నది. “దుహంతా శ్చావ్యజ్జైడకం గోమనష్టాసు పురుషాః”

కొన్ని జంతువులపాలు శాస్త్రదృష్టిచేత నిషిద్ధముగా విశ్వసించబడుచుండెను. బ్రాహ్మణులు (అజ) గొట్టె, గుట్టము, గాడిద, ఒంటె, మనుష్యుల [స్త్రీ] లేడి వీనియొక్క పాలు త్రాగగూడదని చెప్పబడియున్నది. ఇదే విధముగా ఆవు ఈనిన తరువాతఁ బది దినములవఱకు దానిపాలు త్రాగఁగూడదు. చల్దిది యన్నము, ప్రాతపిండి, చెఱుకు, శాకము, పాలు, వేచఁబడిన పేలపిండితోఁ దయారుచేయఁబడిన పదార్థములు, చాల రోజులవఱకు నిలువయున్నచో, వానిని దినఁగూడదు. [శాంతివ. అ. 36] కూరల్లలో వెల్లుల్లి, ఉల్లిపాయకూడ వర్జ్యములని చెప్పియున్నాఁడు. పంజాబువారి విషయమై వర్ణింపఁబడిన యనాచారములో, వారు వెల్లుల్లి, ఉల్లిపాయ లేడివట్లు వర్జ్యమున్నది.

భోజనము చేయునపుడు మౌనము

భారతీయోర్యులంతఱు భోజనముసాధారణముగాఁగిరిమితముసాధ్యము [శుద్ధము]నై యుండును. గ్రీకువారు వారి భోజనము విషయమునఁ గొంత యాలోచనతోఁ గూడిన వర్ణనమును జేసియున్నారు. “హిందూస్థానవాసుల భోజనమునకు నియత సమయములేర్పి. మఱియు సమాజమందంతటను బ్రసిద్ధమైన భోజనముకూడ లేదు” మహాభారతములోని కొన్ని వచనములఁ బఠి యో యాక్షేపఱు సత్యముగా నగవడుచున్నది. ప్రౌఢుటను సౌజవేశను భోజనము చేయఁగూడదు. ఇదే నియమమున్నది; మఱియు అహోరాత్రుల మధ్య కేవలము రెండు మాటలే భోజనము చేయవలయును. చాల శర్యాయములు కూడదు. కాని భుజించుటకు నేదియు నిశ్చితకాలము అగవడదు. ఇది గాకుండ నీ నియమముకూడఁ జేయఁబడియున్నది—“ప్రాజ్ఞుభో నిత్యమగ్ని యాత్ వాగ్యతోన్నమకు త్సయన్.” [అనుశాసన ప. 10] భుజించు సమయమున మాటాడఁగూడదు వంటను నిందింపఁగూడదు. ఈ కారణముచేత సామాజికమును బ్రసిద్ధములైన విందు, వీనివట్ల భుజించువారు చిన్నచిన్నవ్యాభ్యాసములఁ చేయుచున్నాఁగో లేక భాషించుచున్నారో, ఏవి ప్రాచీనకాలమంధును అట్లే ఈ సమయమందుఁగూడఁ బాశ్చాత్యదేశములయందు జరుగుచున్నచో మహాభారత సమయమున, వీనియందు బ్రచలితమై యగవడదు. గృహస్థులు ఒక్క భోజన గృహమందే వేఱువేఱు ప్రాంతములయందుఁబ్రస్తుత

మున భుజించుచున్నట్లే పూర్వకాలమందును చేయుచుండిరనుట సత్యమై యున్నది. కాని యుద్ధిష్ఠిరుఁడు చేసిన యశ్వమేధ సమయమున వేలకొఱది బ్రాహ్మణులును, క్షత్రియులును, వైశ్యులును భోజనము చేసినవర్ణనమున్నది. దీనిఁబట్టి సామాజిక భోజనములు లేనేలేకుండెననియుఁ జెప్పఁజాలము. కాని ఇట్టి భోజనములయొక్క, వంటకములయొక్క సమయమునఁగూడ భుజనము చేయువారు మౌనవ్రతముతోనే భుజించుచుండిరనుటలో సందేహము లేదు.

భోజనములోని భిన్నభిన్న పదార్థములు

ఇట్టి సమయములందు భోజనములో ఆ మామూలు వస్తువులే యుండఁజాలవు. అప్పుడు వివిధములైన రుచికర పదార్థములు చేయుచుండియుండురు. ఇది గాకుండ శ్రీమంతుల భోజనములందుఁగూడ భిన్నభిన్నములైన స్వాదిష్ఠ పదార్థములు తయారగుచుండియుండును. ఆశ్రమవాసి పర్వమంది వర్ణన మున్నది.

ఆరాలికాః నూపకారో రాగఖాండాలికాస్తథా |

ఉపాతిష్ఠన్త రాజానం ధృతరాష్ఠ్రం పురాయథా ||

ధృతరాష్ట్రునకు, మునుపటియుట్లే యుద్ధిష్ఠిరుని దగ్గఁగూడ ఆరాలి కులు, నూపకారులు. రాగఖాండాలికులు పశ్యాన్నములను దయారుచేసివడ్డించు చుండిరి, [ఆశ్రమవాసి ప. అ. 1] ఇందు మూఁడువిధముల వంటవాండ్రు చెప్పఁబడియున్నారు. ఆరాలికులును నూపకారులును తియ్యతియ్యని పదార్థ ములను చేయకుండియుండురు. తీపిపదార్థములును లేకఖాండవరాగములును లేక రాగఖాండవకులు అను పేరుతోనేమహాభారతమందువర్ణితములై యున్న వి టికాకారుఁడు, చక్కెర, పెసలు, సొంటి వీనితో ఈ పదార్థములు చేయఁబడు చుండెనని వర్ణించియున్నాడు. గుజరాతీ భాషలో ఖాండవ=చక్కెర [హిందీ యందును ఖాండవ]=చక్కెర శబ్దము ప్రసిద్ధమైయున్నది, కాని రాగమునకర్థము చెప్పజాలము. తీపివస్తువులను దయారు చేయువారు రాగఖాండకులును, కూరలు. ఒకవిధమగు పులును, పెరుగుపచ్చడి (పచ్చళ్ళు) తయారుచేయు

వారు నూపకారులునై యుండిరి. నూనకబిల్బముచేత చప్పు యొక్క బోధమగు చున్నది. ఆరావికులు మాంసమును చండుచుండి యుండురు. అగుఁగాకభక్త్య వదార్థములుకాకుండ వివిధములైన పేయములు అనఁగా త్రాగుట కర్హములైన వలుచని పక్వాన్నములు పాయసము, గడ్డకట్టిన సౌలు మొదలైనవి చేయ జడుచుండి యుండును. కాని యీ పేయములు ఏవేవై యుండెనో, యీవర్ణన మెచ్చటను దొరకకున్నది. పేయములు తఱచుతీపివై యుండుననుటమాత్రము నిర్వివాదమై యున్నది. ధృతరాష్ట్రుని భోజనమందు వర్ణనము కలదు.

మైరేయ మత్యు మాంసాని సౌతకాని మధూని చ ।

చిత్రాన్భక్త్య వికారాంశ్చ చక్రక్షస్యయథా పూ ॥

(ఆశ్రమవాసవ. అధ్యాయ 1)

దానము చేయఁబడు నాహారముతో అప్పము లి ఊం ద్రము లి వర్ణ వ్రము కనఁబడుచున్నది. భోజనమధంలి యన్ని పస్తువులలోను ఘృతము శ్రేష్ఠమై యుండెనని చెప్పనవసరములేదు. ఇప్పటి వాక్యము “అయురేవ మృతం” ప్రసిద్ధమేయై యున్నది. కాని భారతమంతు “మృత శ్రేయ ఉద శ్చిత్తః” అనువచనము వచ్చియున్నది. అనఁగా మ జ్జి గ కం టె నే యి శ్రేయస్కరమనుట కిది యుదాహరణమై యున్నది. ఈ ప్రకారముగా మహా భారతమందు కొంత యుల్లేఖము ప్రసంగము ననుసరించి వచ్చి యున్నదో దాని యాధారము మందు మహాభారత సమయమున భారతీయులేమి తిను చుండిరి విచారించఁబడెను. ఇప్పుడు భోజనము యొక్క కొన్ని విశేష నియము లను జూడవలసియున్నది.

భో జ న ని య మ ము లు

తినుట, త్రాగుట విషయమై యే కొన్ని విశేష నియమములు చెప్పఁ బడియున్నవో వాని నిచ్చట జూపుట బాగుగా నుండును. “రాజ యొక్క

నింట భోజనము చేయుచుండిరి; కాని శూద్రులయింట భోజనము చేయుటకుండెను. శూద్రునింట భుజించినయెడల బ్రహ్మవర్చసము లోపించుననుసంగతి స్పష్టముగా జెప్పబడియున్నది. ఇదిగాకుండ గమసాలియింటికిభోజనము చేయుటకై పోవుటకు నిషేధముండెను. కమసాలివద్ద నేమి దోషముండియుండునో యిది చెప్పుట కఠినమై యున్నది. చాకలి, వైద్యుడు, మాదిగ వద్రంగి వీరి విషయమున నిట్టి నియమమే యున్నది. కాని ఈ నిషేధమునకు గారణము ఆ వృత్తులయందేదైన విశేషమైన యవగుణముండియుండును. ఈ వ్యాపారులధుండు ఏ ప్రాణి హింసయగుచున్నదో లేక ఏ అమాంగళ్యమగుచున్నదో, ఒకప్పుడు అందుపై ధ్యానముండియుండును. రాజాధికారియొక్కయు, వడ్డి వ్యాపారము చేయువాని యొక్కయు సన్నము తినఁ గూడదని చెప్పబడియున్నది. ఇది ధ్యానింపఁదగిన విషయమై యున్నది. ఇదిగాకుండ నితర నియమములవల్ల, అన్నము తినివేయుటవలన నెంగిలియై పోవునను విచారము, ప్రస్తుతకాలమునవలె, అప్పుడుకూడ నుండెనని మనకు నగవడుచున్నది. మఱి, శుభ్రత స్వర్చము లేక నిర్లేపముయొక్క భేదాభేదములు ఆ కాలమందు స్పష్టముగా నగవడవు. తుట్టుతుడ కివిషయముమైన వర్ణనమెచ్చుటను గనవడదు. అనఁగా ఉచ్చిష్టదోషము అరువురియందును సమానముగా మాన్యమై యగువడుచున్నది.

భోజన సంబంధమున నేనంగతులు తెలియఁగలవో యవి ప్రోగుచేసి పాఠకుల యెదుర నుంచఁబడినవి. ఇప్పుడు భారతీయ ప్రాచీనార్యుల యొక్క వస్తు భూషణ సంబంధమైన రివాజు పర్ణింపవలసియున్నది.

వ స్త్ర ము లు, భూ ష ణ ము లు

ప్రాచీనకాలమందలి ప్రజల భిన్నభిన్న రీతులు మొదలైనవానివిషయమున ఏ యత్యంత మహత్త్వములును మనోరంజకములునైన సంగతి దెలిసికొనుటకై యుండఱును తక్కువ యగుచున్న దోయిదివారివస్త్రములయొక్కయు భూషణములయొక్కయు సంబంధముననున్నది. ప్రాచీనకాల ప్రజల శారీరక వర్ణనము లేక వారి రంగుయొక్క వర్ణనము ఇంత మహత్త్వముతో నిండినదికాదు

ఏందుచేత? తమ తమ పూర్వజుల శారీరక పరిస్థితులను నడుమ విశేష మైన యంతరము తటస్థించుననెడి సంభావన యుండదు. కాని వస్తుముల విషయమున మనుష్యుని పరిస్థితియందు భిన్న భిన్న కారణములచేతను మనుష్యుని కల్పనచేతను చాల భేదము తటస్థించుటకు విశేష సంభావన యున్నది. ఇది గాకుండఁ బ్రాచీన లోకుల సంగతులను జెప్పువచ్చి వారియొక్క వస్తు ప్రావరణములయొక్క వర్ణనము పురాతన గ్రంథములయందు బొత్తిగా ననంపూర్ణమై యున్నది; ఏందుచేత? ఉపన్యాసాదులయందుఁ దక్కి స్త్రీపురుషుల వర్ణనము ఇతర గ్రంథములయందు లేదు. భిన్న భిన్న పరిస్థితుల యందు మతీయు సంపన్నతయుభిన్నతా కారణమునింక, వివిధములైన దుస్తులయు వద్దతులయు నుత్పత్తిని మనము చూచుచున్నాము ఇందుచేత ఒకపరిస్థితిగల లోకులు మతీయొక పరిస్థితిగల వారి దుస్తుల కల్పనను జేయుఁజాలదు ఉదాహరణార్థము, ఫారిస్ నగర నాగరకతతో శిఖరముందుఁ గూర్చున్న పాశ్చాత్య స్త్రీలకు, హిందుస్తాన మందేదో యడవి జాతిలోఁబుట్టిన స్త్రీల దుస్తులయొక్క కల్పన యగుట సంభవముకాదు. మనికట్లు మొదలుకొని మోచెయ్యి వ అ కు నిత్ర డిగాజులు దొడుగుకొన్న, గళమందుఁ తెల్లని రాతిపూసలు మణులవలె కట్టుకొన్న చినిగిన పాత గుడ్డను మొలకు జుట్టుకొని తలపైఁ జిన్న నల్లగుడ్డను జుట్టుకున్న యొకతెను జూచి ఫారిస్ నగరవాసి యగు సంగసకు నాశ్చర్యమగు ఇచ్చోటనున్న యిట్టి స్త్రీలకు, వివిధ చిత్రవిచిత్ర వస్తువు డనుండితులగు పూల లంగాలుగల యాంగ్లే యస్త్రీల దుస్తులయొక్క కల్పన కారణమదుఏందు ఈ కలరచనయొక్క ఏకృంగారముండునో ఆ లోపీని ఏమి యూహించఁగలఁడు యది అట్లుండెను పాఠకుల యెదుర, ప్రాచీనకాలికులైన భాంతీయార్య స్త్రీలయుఁ బురుషులయొక్కఁ జిత్రవటములు, వీనిని ధరించువారు సమాజముందుఁదిరుగుచున్నారో అట్టి దుస్తులతోడను నగలతోడను నలంకరించి యున్నది యున్నట్లుగా నిలఁబట్టుబడునేని మిక్కిలి మనోరంజకమగును కాని యీ పని సామాన్యము కాదు, ఇందుచేత? మహాభారతమందు వస్తుములయు భూషణములయు వర్ణనము బొత్తి గాఁ దక్కువయున్నది ఏవియేనియున్నను అవి ఒక చోట లేవు కొంత యొకచోట నున్నది, కొంతయొక చోట ఇందుచేత వానసోక చోటికిఁజేర్చి యీ పని చేయవలసియుండును ఇట్లు చేసిననుగూడఁ తిరుగ నయ్యది యవూర్థముగనే యుండును

పురుషుల దుస్తులు రెండు

మహాభారత సమయమున భారతీయార్య పురుషులకు దుస్తులు బొత్తిగా సాదు తక్కువయుండెను రెండు దోవతులే వారి దుస్తులై యుండెను ఒక ధోవతి నడుమక్రిందుగాఁ గట్టుకొనఁబడుచుండెను. రెండు వది శరీరము పైని మనసు నచ్చినవిధముగా వేసికొనఁబడుచుండెను భారతీయార్యుల యీ పురాతన దుస్తులు ఇప్పటికిని వెనుకబడిన భాగములయందును బ్రాచీనాచార పరాయణులయందును బ్రత్యక్షములై యున్నవి. ప్రాచీనకాలము నందుఁ బాశ్చాత్యులైన గ్రీకులయొక్క రోమనులయొక్క దుస్తులుకూడ నిదే విధముగా నుండెను, ఈ ధోవతులు లేక వస్త్రములు తయారుచేయుట మిక్కిలి సరళమై యుండెను, దీనిఁబట్టి వీనియొక్క వ్యాపారము ఆ సమయమున అయియుండును. ధనవంతులకేమి దరిద్రులకేమి యందఱకు నిదే మార్గమై యుండెను మఱియు మఱియు ధోవతులను దాల్చు వద్దతి ఒక్క విధముదియే యై యుండెను. ఇంతియే భేదము, గొప్పవారి ధోవతులు నూలివి సన్నవి మఱియు సుందరములునై యుండును. సామాన్యుల దోవతులు సాధారణపు దళసరివి యై యుండును. లాగులు తొడుగుకొను వద్దతి ప్రాచీనకాలమందు లేకుండెను. ఇప్పటి విధముగనే, తఱచు ధోవతి కట్టుకొను వద్దతి యుండెను. ద్యూతసభా వర్ణనముఁ బట్టి యీ సంగతి ప్రకటమగుచున్నది. ద్రావది రాజసభకుఁ బట్టుకొని తీసికొని రాఁబడెను మఱియు దాసియని పిలిచి యామె యవమానింపఁ బడెను. ఆ సమయమున దుర్యోధనుఁడు తన తొడఁ దెరచి చూపెను. అతఁడు లాగు తొడుఁగుకొను చుండెనేని యిట్లే విధముగాఁ జేయఁగలిగి యుండెను. ఈ విధమైతే దోవతి కట్టుకొనిన యవస్థయందే కాఁగలదు. నడుమునను ప్రైభాగము ఎల్లప్పుడు సుత్తరీయముచేత మూయఁబడియే యుండుట ఎంత మాత్రములేదు, అది తెరచియే యుండెడిది. ధన వంతుల దోవతులు మిక్కిలి సన్నవి యగుచుండెను మఱియు అవి ప్రావారములని చెప్పఁబడు చుండెడివి. శరీరముఁ గప్పనట్టి యుత్తరీ యముయొక్క వర్ణనము బొత్తిగా దక్కువగనున్నట్లునున్నది. పురుషుల

యొద్ద నుత్తరీయ వస్త్రముండెడిదనుట మాత్రము నిర్వివాదము. సాధారణపు పనులయందు నుత్తరీయము వలన నేమాత్రపు డిబ్బందియు లేకుండి యుండును, ఇందు నిమిత్తమై విద్యార్థులకు, కుడిచేయి ఉత్తరీయమునుండి బయటికి వెడలించి యెదుట మూపుపైని ఉత్తరీయమందు ముడివేయవలయునను నియమమగపడుచున్నది. మనుస్మృతి యందీ నియమము ధృతపాణిఃస్యాత్” ఈ రూపమునఁగలదు. డిక్కారూఁడు దీని కర్థమును, ఉత్తరీయమునుండి వెలువలికి వెదవిరచి యుండవలయునని చేసియున్నాఁడు. ఈనియమము కేవలము బ్రహ్మచారులకై యున్నది. దీనిఁబట్టి యితరులకై యుత్తరీయమును గప్పుకొను వద్దతి మఱియొక విధముగనే యుండియుండునని తెలియుచున్నది. యుద్ధసమయమున యోధులు వుత్తరీయము నేవిధముగా ధరించుచుండెడివారో చెప్పఁజాలము. కాని వారు బ్రహ్మచారులవలెనే కుడిచేయిఁ బైకిఁ దీసికొని యెడము మూపుపైని ముడివేయుచుండి యుందురు. రోమను ప్రజలయందు (పొగా) ధరించెడి రీతి యెట్లుండెనో యట్టి రీతి యే యిచ్చట నగుటయు సంభవమై యున్నది. లేదేమి, ప్రాచీన చిత్రములయందు వుత్తరీయముయొక్క రెంకొనలు వెనుకవైపున నెగురుచు నగపడు చుండుట యేదైతేఁ గలదో, అదికూడ యధార్థము కాఁగలదు.

చెప్పఁబడిన రెండు వస్త్రములు గాకుండ భారతీయారుల దుస్తులలో నితర వస్త్రములు లేకుండెను. లాగు, లేక చొక్కా యాసమయమున లేనే లేకుండెను. వస్త్రము చేదించి, వివిధములైన వస్త్రములను కుట్టునట్టి కలయే భారతీయ కాలమందు లేకుండెనని మనకుఁ దెలియుచున్నది. ఆ ఊకాలమున బట్టలు కుడ్డెవని తెలియక యుండెను, ఇట్టి విశ్వసింపవలసి యున్నది. ఇది పశ్చిమదేశపు వ్యాపారమైయున్నది, మఱియు అది యావైపునుండియే హిందూస్థానముకుఁ దీసికొని రాఁబడినట్లు అనుమానము చేయుఁబడఁగలదు. సంభవమై యున్నది. అలెగ్జాండ్రకు సహచరులైన గ్రీకులే దానిని దీసికొనివచ్చి యుందురు. లేక యంతకంటె బ్రధమమున నొకప్పుడు చక్కనై యొక్క సమయమున పరియనులు సింధువు యొక్క వచ్చుమ వైపు భాగమును గెలిచినపుడు పాశ్చాత్యుల సహవాస

మున హిందుస్థానమునకు ఈ వల వచ్చియుండును. ఎందుచేత? మహా భారములో కుట్టువని వానియొక్క పేరు ఏ శిల్పముయొక్క సంబంధమునను రాలేదు. సంస్కృతమందు కుట్టువని వానికై తున్నవాయ అను శబ్దమున్నది. కాని మహాభారతమందు ఈ శర్లమే రాలేదు. కమసాలి, కుమ్మరి, కంచరి, చెప్పలు కుట్టువాఁడు మొదలైన వారిపేరులైతే మహా భారతమందుఁ గలవు, కాని తున్నవాయునిది లేదు. రామాయణమందు తున్నవాయ శబ్దమున్నది. దీనిఁ బట్టి మహాభారతమున కనంతరము రామాయణమునకుఁ బూర్వమును ఈ వల భారతవర్షమునకు వచ్చియుండును. అలగ్నాండ్రకాలమున గ్రీకులు శాసనము పంజాబునందుఁ జాలకొలఁది దినములుండెను. కాని మహాభారత కాలమునకుఁ బిమ్మట లైస్త్రియని గ్రీకులు క్రీ. పూ 200 వర్షమునకు దాదాపునఁ బంజాబును జయించి యక్కడఁ చాలయేండ్ర పఠకు రాజ్యము చేసిరి. ఆ సమయమునఁ బ్రజలు ఈ వనిని నేర్చుకొని యుందురు, పూర్వము చెప్పినట్లుగా, ఇప్పటి రామాయణముయొక్క సమయము క్రీ. పూ దాదాపు రెండువందల యేండ్రకు మునుపటిదియై యున్నది. తున్నవాయుఁడు లేక కుట్టువనివాఁడు అను శబ్దము వచ్చుట సహజమే యై యున్నది అయినను ఇది ఏ మాత్రమును నిశ్చయాత్మక ప్రమాణము కానేరదు. ఎట్లైన వగుఁగాక, భారతీయ యుద్ధ సమయమునఁ గుట్టింపఁబడిన వస్త్రములు— లోపల దూదిపెట్టి కుట్టిన చొక్కాలు, అంగీలు మొదలైనవి, లేకుండెను. ఈ స్థితియే మహాభారత సమయమున నుండెను. భారతీయార్య పురుషుల దుస్తులలోఁ గేవలము రెండు వస్త్రములుండెను— ఒకటి కుట్టుకొనుటకు రెండవది కప్పుకొనుటకు ఇవి గాకుండఁ దలమీఁదికి దల గుడ్డ యుండెను. ఈ మూజింటి వర్ణనము ఒక్కచోట ముందు శ్లోకములోనున్నది:—

ఉష్టిషాణి నియచ్ఛన్తాః పుండరీకనిభైః ॥ కరైః

అంతరీయోత్తరీయాణి భూషణానిచ సర్వశః ॥ (ఉ. అ. 153-20)

స్త్రీలయొక్క దుస్తులు

స్త్రీలెట్టి వస్త్రములను ధరించుచుండిరో యిప్పుడు చూడవలయును. ప్రాచీన కాలమందు హిందుస్థానములో కుట్టుపిద్య కళ లేనప్పుడు, ఇప్పుడు స్త్రీగా మొదలైన వస్త్రములను ధరించుచున్నట్లు అప్పుడు లేకుండెనని ప్రకటించుచున్నది; పురుషులవలె, కాని వారి వస్త్రములకంటె బాడవై నవి, స్త్రీలకు రెండు వస్త్రములుండెడివి. కుట్టుకొను వస్త్రమును గట్టుకొని పూవుమీద వేసికొను పద్ధతి యుండి యుండును. ప్రస్తుత సమయమున దక్షిణ దేశపువారు, బంగాళా దేశపువారు, మదరాసువాసులైన స్త్రీలు ఏ ప్రకారముగాఁ జీరలు కట్టుకొను చున్నారో, ఆ ప్రకారముగాఁ బ్రాచీనకాలమందు భారతీయార్య స్త్రీలు చీరలను గట్టుకొనుచుండి యుండురు. ఇదిగాకుండ ఉత్తరీయము స్త్రీలకు రెండవ వస్త్రముగా నుండెను. దీనిని శిరస్సునుండి కప్పుకొను రీతియుండెను. సంయుక్త ప్రాంతమందు నేటికిఁ గూడ స్త్రీల యుత్తరీయమున్నది, కాని దక్షిణపు వైపున నియుది నష్టప్రాయమై యున్నది. దీనికి బదులుగా, కట్టుకొను వస్త్రమే, దానిచేతనే యుత్తరీయముయొక్క సనికూడ జరిగిపోవునందు మణియు స్త్రీలు దాని కొనచేతఁ దలనుగూడఁ గప్పుకోవఁ గలుగునంత పొడుగైనదిగాఁ జేయఁబడి యున్నది. ప్రాచీన కాలమందు స్త్రీలు వెలువలికి బోవునపుడు—ఇప్పటివలె— ఉత్తరీయముయొక్క యావవ్యకత యుండెడిది.

భృతరాష్ట్రుని యంతఃపురమునుండి ద్యూత సభకు ద్రావదిని లాగుకొని వచ్చిన వర్ణనముఁ బట్టి పైని వ్రాయఁబడిన యనుమానములు బలబడుచున్నవి. ఆమె మాటి మాటికిని అడకువతో జెప్పెను:— “నేను ఏకవస్త్రనై యున్నాను. నన్ను సభకుఁ దీసికొని పోకుము.” ఈ సమయమున నామె ముట్టుతకూడ నై యుండెను. అట్టిచో, వెలువలికిబోవు సమయముననే యుత్తరీయమును గైకొను సలవాటు నుండెననుట నిర్వివాదముగా నగపడుచున్నది. యద్యపి ఆమె ఏక వస్త్రయై యుండెను అయినను ఆమెను లాగుకొని సభకుఁ దీసికొని రాఁబడినను, మణియు

నచ్చట కర్ణుండు ఆమెకు వస్త్రముకూడ లాగివేయమని దుశ్శాసనుతోఁ జెప్పెను; దుశ్శాసనుండు కూడ నిట్లుచేయుటకు యత్నించెను. దీనిఁబట్టి కట్టుకొనెడి వస్త్రమును లాగి వెడల్పించుటకు వీలగునట్లు ధరించుచుండిరని తోచుచున్నది. వ్రస్తుతకాలమున ఊత్తర హిందుస్థానమందలి స్త్రీలకు లంగాలున్నట్లు లేకుండెను. భారతీయార్య స్త్రీలు మహాభారత సమయమున రవికె తొడుగుకొను చుండిరో లేదో యను ప్రశ్న మిప్పుడిచ్చట గలుగుచున్నది: ఎందుచేత? కుట్టుకుండ రవికె కానేకానేరదు కనుక. మహాభారత సమయమున రవిక తొడుగుకొను వద్దతి స్త్రీలయందు లేకుండెనని మన యూహయై యున్నది. ఈ రీతి, ఈ సమయమున, కేవలము మదరాసు స్త్రీలయందుఁ గలదు. కాని ఈ యూహకుఁ గూడ విరుద్ధముగా కంచుకి శబ్దము బహుప్రాచీనముగా విశ్వసింపఁ బడఁగలదు. అయినను కంచుకి రాజసభలోని యొక విశేషాధికారియై యున్నాడు. మఱియు అతడు గూడ ప్రాచీన కాలమందగ వడడు. అతఁడు ఒక కంచుకము అనఁగా కుట్టిన కోటు తొడుగుకొను చుండెడివాఁడు, ఇందు చేత వానికాపేరు కంచుకి యై పోయెను, మరియు నీ కంచుకిగూడ, పారసీక చక్రవర్తుల రివాజు ననుకరించుట వల్ల వచ్చినవాడుగా నగవడుచున్నాడు. ఈసమస్త విషయముల మీఁదను విచారింపగా, మహాభారత సమయమున భారతీయార్య స్త్రీలు రవిక తొడిగెడువారు కారని మనమతమై యున్నది.

హోమరు ప్రాచీన కాలమందలి గ్రీకు స్త్రీపురుషులకు వర్ణించిన దుస్తులు, అనేకాంశములయందు, చెప్పబడిన, భారతీయార్యుల దుస్తులకు సమానములు గనే యున్నవి. హోమరు చేత వర్ణింపఁబడిన స్త్రీల యొక్క దుస్తులు "శిరస్సునుండి కప్పుకొనఁబడిన ముసుగు మఱియు నడుమునకు నలువ్రక్కలఁ జుట్టఁ బడిన యొక వస్త్రము. ఈ వస్త్రము హిందుస్థానపు చీరవలెఁ బొడవైనట్లుగా ఇంటనేసికోఁబడిన ఊన్ని బట్టయై యుండెను. మఱియు అది యెచ్చటను నేయఁబడినదియుఁ గుట్టఁబడినదియుఁగా కుండెను. ఈ వస్త్రము నడుమునకు నలువ్రక్కల, నడుమునకుఁబెట్టుకొనుపటకాచేత బిగింపఁబయుండెడిది. మఱియు ఈ వస్త్రము మూపుపై నొక ముడితో దృఢపఱువఁబడుచుండెను. రెండుచేతు

లును భుజములును వెలువలికిఁ గనఁబడు వెడలుచుండెడివి. పురుషుల దుస్తుల యందును రెండే వస్త్రములుండెను. అవును, వాని నడుమునకుఁ జుట్టును పటకా కాకుండెను, కాని రోమను ప్రజలకు వలె శరీరముపైని వడియున్న మంచి హొడుగుగానున్నది.” ఈ వర్ణనముఁ బట్టి, ప్రాచీనార్య స్త్రీ పురుషుల దుస్తులు చాలవర కొకమాదిరిగానే యుండెనని తెలియుచున్నది. స్త్రీల యొక్క ముసుగు మన యిచ్చటి యుత్తరీనుమనునట్లున్నది. ఈ యుత్తరీయముచేత స్త్రీలు తమ శిరస్సును, వీపును, బుజములను లేక మడుమనాక సర్వ శరీరమును గప్పుకొనుచుండిరి. ఏడ్చునపుడు లేక వనిచేయునపుడు గ్రీసు స్త్రీలు హోమరు చేసిన వర్ణము ననుసరించి, తమ యుత్తరీయమును బ్రత్యేకముగా యొకచోట చేర్చుచుండిరి. ఇట్లే, సీత కూడఁ దన యుత్తరీయమును సుగ్రీవాదినాసరులు నడుమను బడవైచి యుండెనని రామాయణము లోని వర్ణనమున్నది. తాత్పర్యమేమనఁగా, భారతీయార్యుల యందును గ్రీసు వారి యందును గూడ స్త్రీల యుత్తరీయము ఇచ్చ వచ్చినట్లుగా నెప్పుడు వడిన నప్పుడు ఇచ్చ వచ్చినప్పుడెల్లఁ దీసి పైచోటకును గప్పుకొనుటకును వీలుగా నుండెను. ఇదిగాకుండ, ఇరువుర వర్ణనమందును కంచుకముయొక్క లేక చొక్కా యొక్క ప్రసంగము లేదను సంగతియు రెండుదేశముల స్త్రీలకు సరిగా నున్నది. హోమరు చేసిన వర్ణనముఁ బట్టియు, శిల్పకారులు నిర్మించిన ప్రాచీన గ్రీసు స్త్రీల బొమ్మలను బట్టియు, నిట్లే తోచుచున్నది.

ప్రస్తుతకాలమున దక్షిణదేశపు స్త్రీలు ఏ విధముగా లాగువేయు చున్నారో, ఆ విధముగాఁ బ్రాచీన కాలమందు చీర కట్టుకొనఁబడుచుండిరో లేదో యనునది ఒక మహత్త్వము గల ప్రశ్నమై యున్నది. ద్రావది యొక్క వస్త్రావహారణ సమయమందు, ఇట్టి లాగు ఉన్నయెడల అయ్యదియేవిధము గను బాచిలాగబడుననెడి శంకను గలిగింపదు. యీ యనుమానముఁ బట్టి, గోచీ పెట్టు వద్దతి లేకుండ యుండునని తెలియుచున్నది. గోచీ యొక్క కల్పన “స్త్రీల యొక్క వివాహము మాంజీబంధన స్థానమున నున్నది. ఇందు వలన బయలుదేతీయున్నది. దక్షిణమున వివాహితలైన కాంతలే మొలనూలు కట్టుకొనుచున్నారు. అచ్చట వివాహితయలయందు గోచీపెట్టు వద్దతియిపుడుఁ గూడ గనబడుచున్నది.

పేదలు మఱియుఁ బనివారునగు స్త్రీలయందు ఉత్తరీయమును దాల్చెడి వద్దతి మహాభారత నమయమున లేకుండెను. ద్రౌపది యేసమయమును సైరంద్రది వేషమందు విరాటనగరమునకు వెళ్ళి రాణియగు సుధేష్ఠ యొక్క నౌకరీచేసెనో, ఆ సమయమున నామె రాణియెదుట సేక వస్త్రయై నిలఁబడెను. (వాసశ్చపరిధాయైకం కృష్ణా సుమలినం మహత్.) పనిచేయు వృత్తి యగుటచేత మురికిమాసిన యొకటి పొడుగుపాటి బట్టను పనిచేయు నాడువాండ్రు కట్టుకొంచుండిరి. ఋతుమతివేళ యందులేకయింటిపనిపాటులు చేసికొనునపుడు ఇతర స్త్రీలు కూడ సాధారణముగా నుత్తరీయము వేసికొన కుండిరి. వెలుపలికిఁ జోవు సమయమున నుత్తరీయ వస్త్రము శిరసు నుండి కప్పుకొనఁబడుచుండెను. దాక్షిణాత్య స్త్రీలు ఇల్లు వెడలునపుడు శిరమును గొంచెముగా వస్త్రము పచ్చడముతో మూయుచుండుటయేదికలదో, అది కూడ నుత్తరము యొక్క యవశిష్టాచారముగనే తోచుచున్నది. సంయుక్త ప్రాంతముమొదలైన వానివై పుననై.తే శిరస్సెల్లపుడు మూసియేయుండును. ఈ యుత్తరీయము తఱచుగా రంగువేసినదిగానే యుండుచుండెను. మఱియు దానిపైని వివిధములైన యాకారములు గలిగియుండుటచేతను వెలగలది యగుచుండెను. విధవలకై కేవలము తెల్లని యుత్తరీయమును ధరింపవలయునను నియమముండెను. ధృతరాష్ట్రునితో, నతని కోడండ్రు వనమందుఁ గలిసికొనుటకుఁ జోయినపుడు వారి వర్ణనము ఇతర స్త్రీలకంటె భిన్నముగా “శుక్లోత్తరీయా నరరాజపత్న్యః” ఈ శబ్దములచేతఁ జేయఁబడి యున్నది. దుర్యోధనుని విధవలైన భార్యలు తెల్లని యుత్తరీయములను గప్పుకొని యుండిరి; దీనిఁబట్టి యితర కాంతల యుత్తరీయములు రంగువేసినవై యుండియుండునని యనుమానము కలుగుచున్నది. యీసంబంధము మునుపటి యిప్పటి పద్ధతులలో నధిక భేదము తటస్థింపియున్నది. మహా భారత కాలమునాఁడు విధవల వస్త్రములు తెల్లరంగువిగా నుండవలయుననియు సౌభాగ్యవతులు రంగు బట్టలను ధరింపవలయుననియు నియమము కనఁబడుచున్నది. ఈ సమయమునఁ గొన్ని ప్రాంతముల యందు విధవ కాంతలవస్త్రములకు విశేషముగా ఎఱుపురంగు కనఁబడుచున్నది. ఈ రంగు విశేషించి పంన్యాసినుల కాషాయవస్త్రముల యనుకరణమై యుండును. గుజ

రాజీలయందు విధవల వస్త్రముల రంగు నలువగుచున్నది. ఈ వస్త్రము మిక్కిలి సాధారణమును మట్టి నలుపు రంగుచేత సద్దకమువేయబడిననదిగను నున్నది. మఱి వట్టి తెలుపుబట్ట (దక్షిణమందు) తఱచు వ్యవహరింపఁబడదు. ప్రస్తుత దినములలో, కాంతల వస్త్రములు సరిగ అంచుకలవి కావలయునను నియమమున్నదో, ఆ యీ సంగతియుఁ బ్రాచీన సమయముందుఁ గూడ నుండియుండును. చివరకు ఈ వస్త్రముల మీఁద వివిధములైన చిత్రములు కలిగి యుండుచుండెను. కాళిదాసోక్తి “పథూ దుకూలం కలహంస లక్ష్మణమ్” అనునది యిచ్చట జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది.

స్త్రీల కేశరచన

కాంతలమస్తకమునకై యింగ్లీషుకాంతలకువలెనేవిధమైనభిన్నాచ్ఛాదనమును లేకుండెను. అవును, కాంతలకేశములు విరియుఁబోయఁబడి యిటునటు పడుచుండెడివి కాకుండెను. అవి చీర యొక్కకొనకు లేక యుత్తరీయమునకు లోపలనుండెను. పొరశీకాంతలకువలెమస్తకమందలికేశములు ఎల్లప్పుడునువస్త్రంచేత బంధింపఁబడినవి గాకుండెను. అయినను సమస్తలోకులకువలె స్త్రీ శీరస్సునందు విరియుఁ బోసి యున్న వెండ్రుకలమీఁద సమాజములోని యందఱ దృష్టులు పడఁ గూడదను నియమము భారతీయార్యులయందుఁ గూడ నుండెను. ఇందుచేత మస్తకమును వస్త్రముయొక్క యంచుచేత లేక యుత్తరీయముచేత మూసెడి వద్దతి భారతీయార్యులయందుండెను. స్త్రీల కేశరచనకుఁ బేరు సీమంతమని యుండెను. సీమంతము లేక కేశముల పావట, సౌభాగ్యవతులైన స్త్రీలే పావట తీయుచుండిరి; విధవ స్త్రీలిట్లు చేయకుండిరి. అనేక స్థానముల యందిట్టి ప్లనమున్నది. ఆశ్రమవాసి పర్వమందు దుర్యోధనుని విధవస్త్రీల యే “ఏతాస్తు సీమంత శ్రోతుహా యాః” పర్వనమున్నదో దానిని టీకారుఁడు సహితము అబద్ధమని చెప్పియున్నాడు, మరియు దీనికి బదులుగా ఏతాస్త్యసీమస్త శ్రోతుహా యాః, అని పాఠముండవలయును. మహాభారత సమయమున విధవలకు పావట నిలుపునధికారములేకుండెను. అనేక యుద్ధ సమయముల యాపర్ణసములభించుచున్నది.

సంహారే సర్వతో జాతే వృథివ్యాం శోకసంభవే ।
 బహ్వీనా ము త్తమ స్త్రీజాం సీమంతోద్ధరణే తథా ॥

(శల్య పర్వం - 21)

ఎక్కడ భయంకరమైన సంహారము జరిగెనో యక్కడనే యనేకోత్తమ కాంతల సీమంతోద్ధరణము జరిగెను." ఈ వర్ణనములబట్టి విధవలకు ముఖ్యమైన లక్షణము సీమంతము లేక పాపట లేకుండుటగా నగపడుచున్నది. పానిపట్టు యుద్ధముయొక్క వర్ణనములో నొక లక్ష తలకట్టులు పోయె నని వ్రాసియున్నాఁడు. అనఁగా విధవ యైనందులకుఁగా నిప్పటి ముఖ్యలక్షణము తలకట్టు తీసివైచుటయని యూహించఁబడుచున్నది. ఇదేవిధముగా మహాభారతసమయమున విధవలకు ముఖ్యమైన గుర్తు అయి యుండెను. సీమంతము లేకుండుట. ఈలక్షణముబట్టి ప్రాచీన కాలమందు శిరోముండనము చేయఁబడుచుండె నని యెంచఁబడఁ జాలదు. ఇక్కడఁ గేవలము సీమంతముయొక్క యుద్ధరణము విలక్షితమై యున్నది. శిరోముండన మనునర్థము ఇక్కడ వివక్షిత మని విశ్వ సింఘటకై యుపకాశములేదు. ధృతరాష్ట్రుని విధవలగు కోడండ్ర వర్ణనమందు వారికిఁ గేశములున్నవి. దీనిఁబట్టి; ఆఖరునకు క్షత్రియవిధవలకుమాత్రమైనను శిరోముండనము చేయఁబడుచుండెడిది కాదు. శిరోముండన వ్యవహారము, సంన్యాసినుల యనుకరణముచేత - వారి కాషాయపద్మముల వలె - తటస్థించి యుండునని యనుమానము పొడముచున్నది. అగుఁగాక, విధవలకు సీమంతము లేకుండెను అనఁగా, వారి కేశములు దువ్వకుండ అట్లె కట్టివేసెడు వద్దతి యుండియుండును. మహాభారతసమయమున సౌభాగ్యవతు లయిన కాంతలు వెండ్రుకలను, జక్కగా దువ్వెన్నతో దువ్వి, నడుమను పాపటచేత రెండుభాగములు చేసి జడ వేసికొనెడి వద్దతి యుండెను. జడ యొకటిగానో లేక మూడు పాయలుగానో యుండెడిది. రామాయణమందు సీతయొక్క వర్ణనము "ఏక వేణీ ధర"యని చేసి యున్నాఁడు. అనఁగా ఎవరై మగఁడు దూరమున నుండునో యామె కేశములయొక్క యిట్టి ఏకవేణీ యొక్క వర్ణనము చేయఁబడుచుండెను. ఇతర కాంతలకు వీఁపుపైఁబడునట్లుగా మూఁడు వేణు లుండియుండి యుండును. మూర్యాడీలయందు ఈవ్యవహారము నేఁటివఱకు నగపడుచున్నది. కాలినాలి చేసికొను బీడకాంతల యందు వేణీబంధన వద్దతి ప్రాచీన సమయ

మందు లేకయుండును. ద్రౌపది సైరంధ్రీ వేషమును ధరించు సమయమున కేశములను కేవలము ప్రోగుచేసి, యొకపైపున ముడివేసి కుడివైపున దానిని దూర్చినట్లు వర్ణనమున్నది.

తతః కేశాన్ సముత్థిస్య వేల్లితా గా ననిందితాన్
కృష్ణా న్నూత్నా స్పృధూన్ దీర్ఘాన్ సముత్థత్య తుచిస్మితా
జుగూహి దక్షిణీ పార్శ్వే మృదూ ససితలోచనా॥

(విరాటపర్వం, అ. 8)

ఇందులోనున్న “జుగూహి” శబ్దము వలన ఆ కేశములమీఁద నామె రుమాలు లేక వస్త్ర ఖండమును చుట్టి వెండ్రుకలను దాచె నని సందేహము కలుగుచున్నది. తన సుందరకేశములను దాచుటకై యామె యాయుక్తిని జేసియుండును. సాధారణముగా కాంతల కేశములు వీపుపై న ప్రేలాడుచుండి యుండును. సౌగ్యవతులయిన కాంతల కేశరచన విషయమై యిదే తెలియు చున్నది. ఈ సీమంతము లేక పొవట నడుమను కుంకుమపువ్వు లేక కుంకుమ నిండించు నలవాటుండెను. ఇదిగాకుండ యద్యపి కాంతల నొసటను కుంకు మము పెట్టెడి యాచారము తప్పక యుండియుండును. ఉద్యోగ పర్వమందు పొండవ శ్రీకృష్ణులసంఖాషణ సమయమున ద్రౌపది తన తుమ్మెద రెక్కలవలె నల్ల గానున్న సువాసితము లయిన కేశములను చేతఁ బట్టుకొని శ్రీకృష్ణునికిఁ జూపెనని వర్ణనము కలదు. దీనిఁబట్టి యీ వెండ్రుకల వేడి బంధింపబడియుండెనా లేదో యని ప్రశ్నముకలుగుచున్నది; కాని విశేషించి యామె కేశములు విరియఁబోసినవై కాకయుండును. “కేశపక్ష” శబ్దము వలన బంధించియున్న కేశములు కైకొనఁబడఁగలవు.

పురుషుల తలగుడ్డ

పురుషుల తలవెండ్రుకలు శిఖాబద్ధమైయుండెను. వెలుపలికి రాకపోకల సమయమునఁ దలగుడ్డను దాల్చెడు వద్దతి చూడఁబడుచున్నది. భారతీయారుల తలగుడ్డ వారికిఁ బ్రత్యేకచిహ్నమయియుండెను. మరియు ఒక పొద్దు గయినదియు, గొంచెము వెడల్పయినదియు నయిన వస్త్రము శిరస్సునుండి

కప్పబడి యుండును: ఇదియే తలగుడ్డయై యుండును. యుద్ధమునకై బయలుదేరిన భీష్మునియొక్కయు మరియు ద్రోణునియొక్కయు నేవర్ణనము చేయఁబడి యున్నదో, అందు శిరస్సు మీఁదఁ దెల్లని తలగుడ్డ తాల్చిన యుల్లేఖనమున్నది. తలగుడ్డకై ఉష్ణిష శబ్దము వాడఁబడి యున్నది. ఉవా హరణార్థమై యీ వర్ణనముఁ జూడుఁడు- “ద్రోణాచార్యుఁడు తెల్లని కవచము వస్త్రము మరియు శిరోవేష్టనము (ఉష్ణిషము) ధరించి ధనుష్టంకారమును చేయుచుండిరి.

“ఉష్ణిషీ వరిగృహీతాం మాద్రీ పుత్రా పుఖౌ తథా ॥”

(అను. అ. 188-14)

ఇందు భీష్ముని రెండు తలగుడ్డల వర్ణన మున్నది. దీనిఁబట్టి తెల్లని తల గుడ్డ ముదునలి మానిసులు ముఖ్యముగా ధరించుచుండిరిని ప్రకటమగుచు న్నది. ఇంతియేకాదు, ఇఁక నేమంటేని కవచముకూడఁ దెల్లది యైనట్లు వర్ణన మున్నది. అనఁగా పడుచువారు తెలుపుకంటే మరియొక రంగుగల దుస్తులను ధరించుచుండిరి. గ్రీకుల ధ్యానము భారతీయార్యులకు విశేషముగా శిరోభూ షణమైనతలగుడ్డ మీఁదికిఁ బోయి యుండెను. ఈ తలగుడ్డ యితర దేశీయుల కంటె విలక్షణముగా నుండుచుండును. గ్రీకు గ్రంథకారుఁ డయిన అరాయాసు వ్రాసియున్నాఁడు- “హిందుస్థానపువారు ఒక వస్త్రము నడుమునకు నలువ్ర క్కల మోకాలు క్రిందికి మడచు వఱకు ధరించుచున్నారు. ఇంకొక వస్త్రమును గూడఁ గైకొనుచున్నారు. దీనిని శిరస్సుపైఁ గప్పకొనుచున్నారు”- ఈ వర్ణనమందు తలగుడ్డయు సుత్తరీయము నొకటిగానే తెలియుచున్నది. కాని యీ కల్పన విశేషించి యసత్యమైయున్నది. ఒకప్పుడు పౌరజనులు ఈ విధ ముగా శిరస్సును గప్పకొని యుందురు. దోపతి లేక యుత్తరీయమే శిరసు మీఁదఁ గప్పకొనుచుండుట మాత్రము వ్రస్తుత దినములలోఁగూడఁ జూడబడు చున్నది. కాని సాధారణముగాఁ నిందు శరీరము బాగుగాఁ గన్పట్టుచునేయుం

దును. సంపన్నులయిన వారియందు తలగుడ్డయు నుత్తరీయమును పేరు వేతుగా నుండియుండును. ఇంకొక గ్రీకుచరిత్ర లేఖకుఁడు హిందుస్థాన వాసులను వర్ణించుచు వ్రాయుచున్నాఁడు- “హిందుస్థానపువారు ఒక సన్న బట్టను దమ కాళ్ళవఱకు ధరించుచున్నారు. మరియు దమ తలమీఁద నూలు బట్టను గప్పుకొనుచుండిరి. అట్లు కాళ్ళకుఁ జెప్పులు తొడుగుకొనుచుండిరి”. శిరస్సునఁ జుట్టుకొన్న తలగుడ్డ విశేషించి సాదామైన ఆకృతి కలిగి వుండును. మరియు దానిని వ్రతి మనుష్యుఁడును దన చేతితో నీ విధముగానే చుట్టుకొనుచుండి వుండును. వ్రస్తుత కాలమునఁ దలగుడ్డ పుట్టుకొనుట ఏ విధముగాఁ గవ్వకార్యమై యుండెనో అట్లుగా ఆ కాలమందుఁ దాకపోయి యుండును. మామూలు వద్దతి యిప్పుడుకూడ నిదియే యై యున్నది— బీదజనులు తమ చేతితోఁ గలగుడ్డఁ జుట్టుకొను చున్నారు. లేక తలగుడ్డను గట్టుకొనుచున్నారు. అవును, రాజుల మస్తకముమీఁద వగడిలేక తలపొగ లేకుండెను. వారి మస్తకములమీఁద నెల్లప్పుడును ముకుటముండుట సహజమై యున్నది. భీమునికిని దుర్యోధనునికిని గదాయుద్ధము జరిగినపుడు, వారిద్దఱు మస్తకములమీఁదను ముకుటములున్న పర్జనము కలదు. మఱియు యుద్ధములో నీ ముకుటములమీఁదఁ గూడ దెబ్బలు తగులుచుండి యుండునని తెలియుచున్నది. దుర్యోధనుఁడు గ్రొండ పడినపుడు ఆతని ముకుటము కదలికూడ నుండలేదు. ఇది వింతగా నున్నది. పిశేషించి ముకుటమును బాగుగా ఘటితము చేసికొని స్థాపించెడెడి యెవ్వనొక (వ్యవస్థ) యేర్పాటుండి యుండును. శిరస్సు క్రింది దివి పడుకాతోఁ గట్టబడి యుండును లేక మరియొకైన నొక బందోబస్తు ఏర్పాటుండియుండును. క్రిందఁ బడియున్న దుర్యోధనుని తలమీఁది ముకుటమందు భీముడు తన్నియుండెను, ఈ వర్ణనముఁబట్టి ముకుటమును బంధించి యుంచినట్లభిప్రాయము కలుగుచున్నది. ఇదే విధముగా కర్ణార్జునుల యుద్ధవర్ణనమందును, అర్జునుని తలమీఁది ముకుటము క్రిందఁ బడిపోయినపుడు. అతడు తన తెల్లని వస్త్రమును జుట్టుకొని కేశము

అను దాచెనని వ్రాసియున్నాడు. [కర్ణ. ఆ. 80] దీనిఁ బట్టి మహాభారత సమయమందు, వ్రతి మనుష్యుని శిరమందును ముట్టుకొన్న వస్త్రము— వగడ్డి లేక సాఫా— తప్పక యుండి యుండెను నాచారము కనబడుచున్నది.

నూత్నలో నేసిన, పట్టుతో నేసిన మరియు, ఉన్నితో నేసిన వస్త్రములు. సాధారణ రీతిగా కప్పుకొనుటకును, ధరింసుకొనుటకును, శిరమైనఁ జుట్టుకొనుటకును ఈ వస్త్రములు నేయఁ బడుచుండి యుండును. ఆ సమయమందు హిందుస్థానమున వ్రత్తివంట యగుచుండెను. మరియు మిశ్రము లేక పర్షియా దేశమందు ఆ వంట తేకుండెను. ఈ స్తంగతి మరియొకచోట వ్రాసుబడును. అనగా గ్రీసువారికి ఈ ద్రోస్తుచూచి చాల నా శ్చర్య ము కలిగెను. ఈ వస్త్రములుగూడ మిగుల సన్న విగా నుండెను. కాని ధనికులు మరియు విశేషించి స్త్రీ వట్టువగు బట్టలను ధరింపఁచుండిరి. మహాభారతమునందు స్త్రీల వర్ణనము పితకౌశేయ వాసిని అని మూతనూటికిని వేట్టుచున్నది. శ్రీకృష్ణుని వర్ణనమందొక గూడ పితూరబరము అనగా పట్టువస్త్రము ధరించెయున్న వర్ణనము ఆకృడకృడ అభించుచున్నది. అర్జునుఁడు తొలుదొల్ల సుభద్రను ఇంద్రప్రస్థమునకుఁ దీసికొని వచ్చినపుడు, ఆమె ఎఱ్ఱపట్టుబట్టను గట్టుకొని యుండెను. మఱియు ఈ ద్రస్సులో నామె గోవకన్యవలె నచ్చుచుండెను.

సుభద్రాం త్వరయామాస రక్తకౌశేయః శాసినీం |
పార్థః ప్రస్థావయామాస కృత్వా గోపాలికావపుః || (ఆ. ఆ. 221-10)

దీనిఁబట్టి గోవుల వస్త్రములు ఇతరుల కంటెఁ గొంతభిన్నమునై యుండి యుండుననియు వారి కాంతలు భీరలను గట్టుకొను వద్దతి కూడఁ గొంచెము వేఱు విధపుదియై యుండునని యుఁ గనఁబడుచున్నది. మహాభారతముఁ బట్టి ప్రజలు ఉన్ని బట్టలఁ గూడ ధరించుచుండిరని తెలియుచున్నది. ఉత్తర మందు కుంజాబు, కాశ్మీరము ఈ శీతలపు దేశములలో కప్పుకొనుటకు, ధరించు

టకు లేక శిరస్సును జుట్టుకొనుటకు ఉన్ని వస్త్రములు వాడుకలోనికి దీసికొని రాబడి యుండుట ఆశ్చర్యమేలేదు. ఆ సమయమున గూడ నూక్ష్యములైన కంబళములకై వంజాబు, కాశ్మీరము ప్రసిద్ధములై యుండెను. నూలితోనేయ జడిన వస్త్రము లింతకంటెను సన్నవి యగుచుండెననుట నిర్వివాదమైయున్నది. "సామానం బృహతీ గౌరీ సూక్ష్మ కంబలవాసినీ" (క. అ. 44 శ్లో. 18) ఈ వ్యాఖ్యముఁ బట్టి వంజాబునందు సన్నని ఉన్ని బట్ట ధరింపఁబడుచుండెనని స్పష్టముగా నగవడుచున్నది. ఈ విధముగా భిన్నభిన్న ప్రాంతముల నీటిని గాలిని శీతోష్ణస్థితి ననుసరించి హిందుస్థానమందు నూలితోను ఉన్నితోను సేసిన బట్టలు ధరింపఁబడుచుండెను. పట్టుబట్టల వాడుక మాత్రమన్ని స్థానముల యందు నుండి యుండును.

నారచీరలు

ఇది గాకుండ వస్త్రములలో నింకను గొన్ని భేదములుండెను. ఈ వస్త్రములు నారచీరలు చర్మములునై యుండెను. వీనిని వైఖానసులు, యోగులు లేక అడవిలో నివసించు మునులును వారి పత్నులును ధరించుచుండిరి. రాముఁడును సీతయు వనవాసమునకై తమూరై నపుడు, వారికి ధరించుటకై కుశనామకతృణములచేత నిర్మింపఁబడిన పల్కలము లీయఁబడియున్నవి. ఈ వర్ణనము రామాయణములో నున్నది. సీత కుశచీరములను ధరించుట నెఱుగకుండెను. ఆమె ఆ పని యొక్క చిక్కులోఁ బడియున్నపుడు, రామచంద్రుడు ఆమె కౌశేయ వస్త్రమునకు పైనుండియే గళమందుకుశచీరమును గట్టెను. ఈ మనోవేధకమైన వర్ణనము రామాయణమందున్నది. మహాభారతమందు పొండవులు వనవాసమునకై బయలుదేతినపుడు వారు అజినములనెడియుత్తరీయములను ధరించిన వర్ణనమున్నది.

తతః పరంజితాః పార్థా వనవాసాయ దీక్షితాః ।

అజినాన్యత్తరీయాణి జగృహుశ్చయథాక్రమమ్ ॥

ఇచట ధరించిన వస్త్రములు మార్చిన వర్ణనములేదు. అజినము విశేషించి మృగచర్మము చేతనే నిర్మింపఁబడుచుండియుండును. ద్రౌపదియొక్క

వస్త్రము ను త్రమమైనదిగనీ యుండెను. ఆమె మట్టి యేభిన్నవస్త్రమునైనను ధరింపలేదు మునుల స్త్రీలును మునులును గూడ కుశభీరము అను లేక వల్కలములను ధరించుచుండిరి. దీని వర్ణనము వందల కొలదిచోటల నున్నది. వల్కలము లేవస్తువు చేతఁ జీయుఁబడుచుండెనో యిది చెప్పుట కఠినమై యున్నది. రామాయణమువల్లనైతే అవి కుశతృణములచేత దర్శగడ్డిచేత నిర్మింపఁబడుచుండెననియే తెలియుచున్నది. కాని యిప్పుడు బాలతృణముల వస్త్రము లెట్లుండుననెడి ప్రశ్నము స్వాభావికమేయై యున్నది. కాని కుశ తృణముల వస్త్రము నిర్మింపఁబడుచుండెననుటలో నందేహములేదు. ధృత రాష్ట్రుఁడు వానప్రస్థుఁడై వనవాసమునకు వెడలినపుడు అతఁడు అజినములను వల్కలములను ధరించి వెళ్లి యుండెను.

అగ్ని హోత్రం పురస్కృత్య వల్కలాజిన సంవృతః ।

వధూజన వృతో రాజా నిర్యయౌ భవనాత్తతః ॥ (అశ్ర. అ. 25)

ఈ వర్ణనములో అజినము వల్కలములురెండిటియొక్క యుల్లేఖమున్నది. వల్కలము ధరించుటకును అజినమును కప్పుకొనుటకును నువయోగపడుచుండె నని తెలియుచున్నది. పూర్వకాలమందు కేవలము కొందఱు ఋషులు, వాన ప్రస్థులు వై ఖాసనులు మాత్రము అజినములను గప్పుకొనుచుండిరి. ఇంతియే గాకుండ బ్రహ్మచారులు గూడ వానినే కప్పుకొనుచుండియుండుదురు. ఎందుచేత ఇప్పటికిఁ గూడ యజ్ఞోపవీతసంస్కారమందు వటువునకు అజినమునకుమాటుగా మృగచర్మము యొక్కయొకచిన్నముక్కను జందెముతోపాటుగ్భరింపవలసి వచ్చుచున్నది. అజినములు మృగచర్మపువి యగుచున్నవి యితరములును గలుగుచున్నవి. కాని వల్కలములు ఏ వస్తువు చేతఁ దయారు చేయఁబడు చుండెనో యిది చెప్పఁజాలము. రామాయణమందు కుశచర్మముల వర్ణన మున్నది. కాని కుశతృణముల యొక్క దోవతివంటివస్త్రమెందులకందయారు చేయఁబడగలదో? ఈ యిబ్బందిచేత కొందఱు లోకులు, హిమాలయమండు భిన్నమగు నొక విధమైన వృక్షము యొక్క తాట బెరడు చేత వల్కలము

ములు చేయబడుచున్నవని చెప్పియున్నారు. ఈ గాట యొక్క వెడల్పు పొడివట్టా తీయఁబడుచుండెను. మఱియు అందు అతుకు కూడఁ గలిసికొత్త, గలగుచుండెను కాని బెరడు బట్ట యొక్క వర్ణము రామాయణమందునులేదు. మహాభారతమందునులేదు. ఇంకను గూడ మహాభారతమందును సంస్కృతము లోని వరదలకొలది ప్రాచీన గ్రంథముల యందును పల్కలముల యుక్తము మాటిమాటికిని లభించుచున్నది. మఱియు నిట్టి వస్త్రముల యొక్క యుపయోగము ప్రాచీన కాలమందు నిస్సందేహముగా నగుచుండెను. వస్త్ర మానమున మాత్రము ఎచ్చటను పల్కలముల నుపయోగించుచున్నట్లగు పడదు. మఱియు ఇట్టి వస్త్రముల నెవ్వఁడును జూచియే యుండలేదు. ఇంత జరిగిన తరువాతఁ గూడ అన్యతమాణములఁ బట్టి, ప్రాచీన కాలమందు పల్కలముల యుపయోగము అగుచుండెనని నిశ్చయమగుచున్నది. మఱియు అవి కుశతృణముల చేతనే చేయఁబడుచుండెనని కూడ నిశ్చయ మగుచున్నది. మొదటి గ్రీకు చరిత్రలేఖకుడైన హిరోడోటస్సు వ్రాసియు న్నాడు—“వనములో నివసించు హిందుస్థానపువారు ఒక విధమై బాల తృణముల (ముంజతృణముల వంటివి) తో దయారు చేయఁబడియున్న వస్త్రములను ధరించుచున్నారు. ఈ మానము నదినుండి కోసి తీసికొని వచ్చిన తగువాతఁ గొట్టఁబడు చున్నది. మఱియు అప్పుడు జంటుఖానా వలె నయ్యది నేయఁబడు చున్నది. ఈ విధముగా మోటు జంటుఖానా వలెఁ జేయఁబడిన వస్త్రమును వారు లోపల ధూది పెట్టిన చొక్కావలె ధరించుచున్నారు.” ఈ వర్ణనముఁబట్టి యీ వస్త్రములు కేవలము దోవ తులు వలె లేకుండెననియు; అయినను జియూ జనులు శరీరఘనకు నలువొక్కలను చుట్టుకొనఁగలిగి యుండిరనియు బ్రకటమగుచున్నది. ఇది కారణముచేత వనవాసులైన మునులును వారి పత్నులును ఈ వస్త్రముల నుపయోగించుచుండిరి. వానియొక్క యుపయోగము కమాజము నకుఁ బోవుటకై తగినది గాని శోభకుఁ గాని కాకుండెను,

కాంతి పర్వముయొక్క 198 వ అధ్యాయముందు లిన్న లిన్న వస్త్రముల నామములు ఒక క్షోకములో వచ్చియున్నది. ఆ క్షోకమిది—

క్షౌమంచ కుశచీరంచ కౌశేయం వల్కలానిచ ।

ఆవికం చర్మ చ నమం యన్యస్యాన్ముక్త వివసః ॥

ఇందు క్షౌమము, కౌశేయము, ఆవికము గృహస్థుల వస్త్రములై యున్నవి. మఱియు కుశచీరము, వల్కలము, చర్మము వానస్యస్థులవి తవస్సులవి యై యున్నవి. టీకాకారుఁడు క్షౌమమున కర్థము అత సీ సూత్రమయమని చేసి యున్నాఁడు. కాని క్షౌమము వృత్తియొక్క నన్నిని వస్త్రముగా నగవడుచున్నది. కౌశేయము - పట్టు, ఆవికము - ఉన్ని ప్రసిద్ధములై యున్నవి. కుశచీరము కుశతృణములదియగుచున్నది. కాని పల్లాలము దేనిది చర్మము కేవలము లేడి మొదలైన వాని చర్మమై యున్నది. పై క్షౌకముఁ బట్టి కుశచీరము యొక్క యుల్లేఖము రామాయణమందు వలె మహాభారతనుండుఁ గూడ నున్నది. మఱియు వల్కలములు ఒకప్పుడు భూర్ణతృక్కు చేతఁ గూడఁ జేయఁ బడి యుండును.

పా ద పాఠ్య ణ ము

హిందుస్థానవాసులు విశేషించి గ్రీకులవలె, దక్షిణము వైపున మద్రాసు మొదలైన చోట్లను ఇప్పుడుగూడఁ దొడగఁబడుచున్నట్లే చెప్పులను దొడుగు కొనుచుండిరి. ఇందుఁ గేవలము అడుగుభాగమే యడుగు భాగముగా నున్నది. పైని బొటనప్రేలు మొదలైనవి దూర్బులకై ఉచ్చులున్నవి. మఱియు నచట దీనిపేరు వహణ, అయియున్నది. అవి గట్టివిగూడ నగుచుండెను. రాముఁడు భరతుని కేపాదుకలను ఇచ్చి యుండెనో యవి కుశతృణములవియై యుండెను. దీనిఁబట్టి వనవాసులైన మునులకుఁ దఱచుగా నన్ని వస్తువులును విశేషించి కుశతృణములవి యగుచుండెనని తెలియుచున్నది. ఆసనము, వస్త్రములు, పాదుకలు మొదలైనవి కుశతృణములవిగాఁ జేయఁగలుగుచున్నవి. యీ యన్ని

వస్తువులును సులభముగనే ఖర్చులేకుండఁ దయారగుచుండివి. అరాయన్ అను గ్రీకు చరిత్రకారుఁడు వహణ, (చెప్పల) యొక్క పర్ణసమును బాగుగాఁ జేసియుండెను. "హింసుస్థానవాసులు తెల్లని చర్మముతోఁ జేయఁబడిన వలుపొదరక్ష ధరించుచుండిరి.

వానిమీఁద వివిధములైన పనులు చేయఁబడుచుండెను. మరియు వాని యడుగుభాగములు మిక్కిలి దళసరివియై యుండుచుండిన," ఈ చెప్పల యాకారము లేక స్పష్టి యొట్లగుచుండెనో యిది తెలిసికొనుటకై యిప్పుడు ఈపాయమేమియును లేకుండెను. విశేషించి పాదములు ప్రాసాదము లుగా నుండి యుండును. మరియు ప్రాసాదములైన గ్రీకులు. రోమ నులు ఏ విధమైన చెప్పలు తొడుగుకొను చుండిరో ఇది బొమ్మలలో చూడఁబడుచుండెను. ఆ విధముగానే యిచటఁ గూడనుండియుండును.

పురుషుని శిఖ

జనసమూహ మందు తలపై వెండ్రుకలు, గడ్డము, మీసములు నుఁచు కొను పరిపాటి మఱి యొట్లుండెనో యిది యిప్పుడు చూడవలయును. బ్రాహ్మణులు విశేషించి గడ్డము మీసములు నుంచుకొని ముందనము చేయించుకొను చుండియుండురు. మఱియు శిరస్సుపైఁ గూడ వెండ్రుకలు సొప్పుగా ఛేదించి కేవలము కొంచెము శిఖ నుంచుకొనుచుండియుండురు. ఈ విషయమై స్పష్టమైన వర్ణనములు ధ్యానమునకు రాకున్నవి. ఋషుల విషయముననెల్లప్పుడును వారి మస్తకముమీఁద జటలున్నట్లు వర్ణనము కనఁబడుచున్నది. కాని గడ్డము విషయమున జాడ కొంచెమైనను దొరకుడలేదు. కాని ఈ ఋషులు లేక తపశ్చర్య చేయవారు శిరోజములను క్షౌరము చేయించుకొనని యుప్పుడు, వారు గడ్డము మీసములు కూడ నుంచుకొనుచుండియే యుండురు. గడ్డము మీసములు నేర్పఱుచుటకై మంగలివానికి వానితో స్పర్ధము గూడ నేవిధముగను గాకుండియుండును. మహాభారత మందు క్షురకర్తల యుల్లేఖమున్నది. నళిని కంతనము లేక గోరుగల్లు యొక్క యుల్లేఖము ఈపనిచేయులందు దొరకుచున్నది. అట్టిచో కేశములను నిర్మించు వృత్తిని జేయు మంగళ్ళు ప్రాచీన

కాలమందుఁ గూడ నుండిరనుట నిర్వివాదము. అబష్టుని యుల్లేఖము కర్ణ శల్యుల భాషణములో నున్నది. రాజులు శిరోజములను ఖైరము చేయించు కొనునుండిరని యనుమానముఁ బట్టి తెలియుచున్నది. శిరోజములనుజేయించు కొనకుండెడి రీతి క్షత్రియులలో నిపుడు గూడఁ జూడఁబడుచున్నది. శిరోజములను జేయించుకొనునపుడు రాజుల యొక్క శిఖమంగలి వాని చేతిలోనికివచ్చు చున్నదని కారణముగాఁ జెప్పఁబడుచున్నది. ఇది కారణము కావచ్చును. కాక పోవచ్చును; కాని రాజులలో శిరోజములను జేయించుకొనని పద్ధతి యిపుడు లేదు తుదకు ఇపుడు గూడ నుండెను. మఱియు అది ప్రాచీన కాలమందుఁ గూడ నుండియుండును; ఎందుచేత ? రామచంద్రుఁడు వనవాసమునకుఁబోవు నపుడు గంగాతీరమునతనయొక్క లక్ష్మణునియొక్క కేశములజటలనుద్వారగా, కేవలము మేడిపొలనంటించి, చేసెను గనుక తలమీఁది వెండ్రుకలు బాగుగాఁ బొడుగుగా నెదిగినవై యుండనిచో వెంటనే యా సమయమున జటలుగా నెట్లు చేయఁగలిగి యుండరు. కాని రాజులు గడ్డముంచుకొను విషయమున నుండేహమే యగుచున్నది. శివాజికి గడ్డమైతే ప్రసిద్ధమై యున్నది. శిరోజములవలె విశేషించి భారతీయార్య క్షత్రియులు గడ్డముగూడ అట్లుంచుకొని యుండురని తెలియుచున్నది. ముండనము చేయించుకొను పద్ధతి మాత్రము సంన్యాసులకుండెను, బుష్ణముంతయను గడ్డము మీసములు ఖైరము చేయించుకొను ప్రతమైతే సంన్యాసులకుండెను. కాని వారివిధముగా నెందులకుఁ జేసికొనుచుండిరో తెలియదు. సంన్యాసుల ఈ లక్షణమునే బౌద్ధ సంన్యాసులు లేక భిక్షువులు కూడ నంగీకరించిరి. మఱియు క్షే న సంన్యాసులు శిరస్సంతయు ఖైరము చేయించుకొనుచుండిరి; మఱియు ప్రాచీనకాలపు ఋషులను బ్రాహ్మణులను కపాలముమీది గడ్డము మీసములవియన్ని వెండ్రుకలుంచుకొని యుండిరి. గృహస్థులైనవారు గడ్డము ఖైరము చేయించుకొనిశిఖ యుంచుకొనుచుండిరి. క్షత్రియులు శిరణముల, గడము మీసము వెండ్రుకలుంచుకొనుచుండిరి. వైశ్యులయందును శూద్రులయందును నెట్టి యాచారముండెనో నిశ్చయపూర్వకముగాఁ జెప్పఁబడజాలదు. సుందోపనుండులనెడి రాక్షసుల విషయమై యీ పర్వనమున్నది, “తతస్తుతౌజబాభిత్వా మౌలినా సంబభూవకుః” (అ. 309. 3) దీనిఁబట్టి తపస్సు చేయునపుడు ఒడలు వెంచుకొనఁబడుచుండెననియు తపము పూరియైపోయిన తరువాత గృహస్థాశ్రమ

మండు శిరస్సుమీద పిలక యుంచుకొను రివాజు అన్ని పర్వసములనుండును నుండెనని తోచుచున్నది. ఈ పూర్ణమైన వర్ణసములకుఁ గొంత సహాయము గ్రీసు గ్రంథకారుల వర్ణసములబట్టియు లభించుచున్నది. మహాభారత వర్ణసములు ఉపన్యాసములవలె చిన్నతములుగను మిక్కిలి సూక్ష్మములుగను వ్రాయఁబడ లేదు. కనుకనే యీ విషయమై నిశ్చయాత్మకమైన సంపూర్ణ యథార్థము చెప్పుట కఠినమైయున్నది సరియే; మరల సమకాలికులైన గ్రీసు గ్రంథకారుల తేజములఁబట్టి యధికముగా సంక్షేపమయి పోవుచున్నది. గ్రీసుచరిత్రకారుఁడు అరాయను, హిందుస్థానపువారికి గడ్డమున్నదనియు దానికి వారు రంగు వేయుచున్నారనియు స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు. అతఁడుజెప్పుచున్నదేమనగా “కొందరు గడ్డమునకుఁ దెలుపురంగు వేయుచున్నారు. దీనిఁ బట్టి వారు తెల్లనివే తెల్లనివిగాఁ జూపుచున్నారు. అనగాపొదములుమొదలు మొదలుకొని తలవఱకు మిక్కిలి తెలుపు; తెల్లని దోవకులను గట్టుకొనుటయు గప్పుకొనుటయు ననెడి వర్ణకుల వర్ణసములయే యున్నది. మఱియు తెల్లని తలగుడ్డయొక్క యుల్లేఖము కూడ అయియే యున్నది. కొందరునీలవర్ణము గల గడ్డమునకు తంగు వేయుచున్నారు. కొందరు ఎఱుపు గడమునకు రంగు వేయుచున్నారు. మరికొందరు ఆకువచ్చదై గడ్డమునకు వివిధమైన రంగులవేత రంగులు వేసెడి వర్ణతియిపుడుకూడ నగపడుచున్నది. సంయుక్త ప్రవేశములవైపున పంజాబువైపునఁ గొందఱు లోకుల విశేషించి ముసల్మానులు. గడ్డము రంగు వేయఁబడినదై యగుచున్నది. సమస్త వర్ణసములబట్టి క్షత్రియులకు, బ్రాహ్మణులకును, గృహస్థాశ్రమములో నున్నంతవరకు మహాభారత సమయమున గడ్డములుండి యుండునని యనుమానింపఁబడఁగలదు. శిరోజముల విషయమున యరాయనైతేయుల్లే కము చేయలేదు. కాని కర్ణిఆఫ్ రూఫను అను పేరుగల యితిహాసకారుఁడు చేసేయున్నాడు. అతఁడు వ్రాయుచున్నాడు. “హిందుస్థానపువారు తమ శిరోజములను దువ్వెనతో దువ్వెచున్నారు కాని కొందఱు తక్కువమంది వానిని క్షరముకూడఁ జేయించుకొనుచున్నారు గడ్డపు వెండ్రుకను వారెన్నడును జేయించికొనరు కాని మొగము మీది వెండ్రుకలను ముఖము నున్నగా నుండునట్లు చేయించుకొనుచున్నారు [మేక్కిండలుచేసి యుక్తాండరు ఆశ్రమములయొక్క వర్ణసము] ఈ వర్ణసములబట్టి తఱచుగా శిరోజములను జేయించుకొను రివాజు తేజురెనుమరియు

మ హా భా ర త మీ మాం స

ని యిలిహానారూఁడు యద్యపి గడ్డము విషముమై యీ రివాజును జెప్పలేదు అయినను అదిరూడ నుండియుండును ఏ లోకులు శిరోజములను జేయించు కొనుచుండిరో వారు గడ్డములుకూడ నుంచుకొనకుండియుండురు మీనములై తేని యందఱు నుంచుకొనియుండురు.

వ్రస్తుకాలమున అగ్నిహోతులైనవారు గడ్డముమీనములు పూర్తిగా క్షౌరము చేయించుకొనుచుండిరి, ఇది విధమునాఁ బ్రాచీనకాలమందు గృహస్థులు గడ్డమును మీనములను జేయించుకొనవలయువను నియమముండియుండును. శిరస్సుపై న్ని శిఖ వక్షుక్రాశమయి విడివిడియితరాశములవారు అందఱును నుంచుకొనియుండురు, శిఖయొక్కయులై శము మహాభారతమందనేక స్థలములలో నున్నది ముసల్మాను మతములో గడ్డము నుంచుకొనుట యావశ్యకమై నదిగా కర్మింబియున్నది మరియు వారు శిరస్సుమీఁద శిఖయొక్క గుడ్డుకూడ నుంచుకొనకుండిరి. అట్టి విధానమును పరిశీలింపఁగా నేటి హిందూమత కల్పనకు ఖాత్తిగా విరుద్ధమై యున్నదనుట యేదికలదో అది మహాశయ్యుడైన మహమ్మదుయొక్కయే విధియని తోచదు. ద్రోణ పర్వము [అ. 120] మందు ఈ క్లోకమున్నది.

దశ్యూనాం శిరస్తాజైః శిరోభిర్లున మూర్ధజైః |

దీర్ఘకూరైచ్చిర్మహీ కీర్ణా బిబర్హై రండ జై రివ ||

దీనిఁబట్టి కాంభోజులు మొసలైన యుత్తరదేశపు మైచ్చులు శిఖాముండ శము చేయించుకొని గడ్డములనుంచుకొనుచుండిరి. అనఁగా అది మైచ్చులబహు పురాతనమైన యూర్తయై యున్నది మహాభారత సమయమున క్షత్రియులు తమిదగా శిరోజములను శ్కృతువులనుంచుండిరి మరియు ఇతర లోకులుసాధారణముగా శిఖనుంచుకొని మిగిలిన శిరోజములను శ్కృతులను క్షౌరము చేయించు

చుకొనుచుండిరి సనాతనధర్మలై బౌద్ధ సంన్యాసులందరును కిరోజములను జ్ఞానము చేయించుకొని శుభ్రముగా నుండుచుండిరి. మరియు తాపనపుంగవులు మొదలైన వనవాసులందరును కేశములనున్నిటిని బెంచుకొనుచుండిరి దీనిఁ బట్టి గ్రీకువారు వ్రాసిన వివరణము క్షత్రియులకొఱకును తపస్సుల కొఱకును విశేషోపయుక్తమైనదిగా మన్నింపవలసియున్నది.

ద్రస్సు యొక్క నిరాడంబరత

పైని జెప్పఁబడిన వర్ణనముఁబట్టి మహాభారత సమయమున హిందుస్థాన వాసులైన యాద్యులు ద్రస్సు విషయమున బౌద్ధిగా నిరాడంబరతతో నుండి రనియు వారియొక్క వర్తమాన కాలపు వంశస్థులు ఏ విధముగా నింట లోపలలేక పల్లెలలో వస్త్రములు ధరించి ప్రస్తుత దినములలోఁగనఁ బడుచున్నారో, ఆ స్థితి ఆ కాలము ద్రస్సుదియై యుండెననియు సిద్ధ మగుచున్నది. ప్రస్తుత కాలమున హిందుస్థానములోని హెచ్చు తరగతివారు ధరించుచున్న ద్రస్సు హిందుస్థానమునకు వెలుపడిదియైయున్నది. ఇదిగ్రీకులు పర్షియనులు, ముసల్మానులు మఱియు నిచ్చటి ఇంగ్లీషువారు వీరినుండి గైకొనఁబడి యున్నది. విశేషించి ముసల్మానులకు నంతకంటెఁగూడ సభి కముగా ఇంగ్లీషువారికినకలై యున్నది. ఏడవ శతాబ్దముందు చీనా యాత్రికుఁ డైన హువినుసాంగు హిందుస్థానమునకు వచ్చియుండెను. ఆ సమయము వలన ఇది ఇచ్చటివారి యాచారములును రీతి రివాజులు ఏవి యుండెనో, వానిని అతఁడు మిగులఁ బూర్ణముగా వ్రాసియున్నాడు. -“ఇచ్చటి లోకులు ఇంట ధరించుటకును సమాజములో ధరించుటకును వస్త్రములయందు కుట్టు పని కొంచమైనను లేదు. రంగుల విషయమునఁ జూడఁగా మిగులఁ బూర్ణ మైన తెలుపురంగునకై విశేషాదరము గలదు; మఱియు అత్యధికమైన వేళ్లు రంగులయందు నద్దకము వేయుటలో లోకులకు బౌద్ధిగా నిష్ఠములేదు. పురుషులు నడుమునకు చుట్టుప్రక్కలనొక పొడుగు వస్త్రమునుచుట్టుకొనుచున్నారు.

మఱియు మూఁపుమీఁద మఱియొక వస్త్రమును వేసికొని కుడి మూఁపును గనఁ బడునట్లుంచుకొనుచున్నారు. స్త్రీలు ఒక పొడుగుపాటి చీరను, మూఁపుల నుండి తీసుకొని పొదములవఱకు శరీరమంతయు దాగియుండునట్లును అది విస్తార ముగాఁ జుట్టుకొని యుండునట్లును ధరించుచున్నారు. తలవెండ్రుకలు శిఖవేసి కొని మిగిలిన శేశముల వేలాడవేసుకొనుచున్నారు. కొందఱు లోకులు మీసాలు క్షారము చేయించుకొనుచున్నారు. లేక వేఱువేఱు రీతులనుంచుచున్నారు ఈ వర్ణనములఁబట్టి ముంగీలు, కురితీలు, నలూకాలు, ప్రజామాలు మొదలైన వస్త్రములు ముసల్మానుల కాలమున నీదేశమునకు వచ్చియుండును. ధనికులు లైన రాజులును దరిద్రులందఱును దోపతులనువయోగించుచుండిరి. కానివారిలో భేదమువిలువగలవఱవని నూలివియుమోటువియుయనగువస్త్రము లదియై యుండెను. శేక ధవవంతుల వస్త్రములు వట్టువి లేక ఉన్నివి యగు చుండెను. మరియు దరిద్రులకు సాధారణపు నూలివి. వేఱువేఱుజాతులయొక్క వస్త్రులయొక్క మనుష్యులు వివిధములగు నయ్యవిమేమస్తులుగా ధరించుచుండిరి. లేక వారికిఁగొంత విశేషమైన గుర్తు ద్రస్సు లేక యలంకారమందు నుండుచుండెను. విరాటుని యింటికిఁ జాండవులు వివిధములైన దుస్తులను ధరించి వేర్వేరు రూపములకుగాను సేవకులైనప్పుడు ప్రతివారి వర్ణనము ఇట్లు న్నది. యుద్ధిస్తీరుఁడు బ్రాహ్మణ వేషమును అనఁగా బూర్తిగా సాపుతెల్లని దోపతులను గప్పుకొని చంకలో గోళీలు, పాచికలు పెట్టుకొని ద్రువమనిఁగంటికి వచ్చెను. భీముఁడు పంటవాడై, నలుపురంగుగల దోపతి ధరించి మిల్లిగరిట, గరిటె, కత్తి వట్టుకొని వెళ్లెను; ద్రావది యొకతియే మురికిబట్టలను గట్టుకొని తన శేశములయందు ముడి వేసికొని యొకబట్టక్రిందఁగుడి చేయి దాచుకొని సైరంధ్రియొక్క దుస్తులతో సుధేష్ట యెదుటికి వచ్చెను. అర్జునుఁడు భృహన్నుల వేషమును ధరించియుండెను. అనఁగా స్త్రీల యాభరణములను దాల్చి యతఁడు చెవులయందు గుండలములను ధరించియుండెను. మణికట్టులయందు బుజములయందును శంఖ భూషణములను ధరించియుండెను. తలవెండ్రుకలను భుజముమీఁదను విరయఁబోసి యుండెను. సహదేవుఁడుగొల్లవారి వేషము ధరించియుండెను కాని వారిని విశేషము వర్ణింపలేదు, అశ్వశిక్షకుఁడై యున్న నకులుని విశేషమునుగూడ వర్ణింపలేదు. అతనిచేతిలోఁ గేవలము కొరడా యున్నట్లు వర్ణనమున్నది. వివాహ సమయమున సుభద్ర గోపకన్యకయొక్క

వేషమును ధరించియుండెను. ఇది మునుపు వ్రాచుఁబడియున్నది. ఈవేరు వర్ణనములఁబట్టి వస్త్రముల ధరించుటలో భిన్నభిన్నములైన వర్ణకులు మాత్రము వస్త్రులకు లేక జాతులకు సూచకములై యుండును. ఇవిగాకుండ వారి యలంకారములును చేతిలోనియువకరణములును వస్త్రుల సూచకములై యుండును.

అలంకారములు

భారతీయార్యుల వేషము ఎంత సామాన్యమైనదిగా నుండెనో, వారి అలంకారములునంతయే భిన్నభిన్న రూపములవియు విలువగలవియునై యుండెను, వారి వేషముయొక్క వినయమును గ్రీకులు వర్ణించినట్లే వారి అలంకార ప్రేమయొక్క వర్ణనమునుగూడ గ్రీకు చరిత్రకారులుచేసియున్నారు మహాభారతకేసు మునుఁబురుషులకును స్త్రీలకునునలంకారముల ధరించుటలో పెద్ద కోరిక యుండెను. మరియు నాకాఁమున హిందుస్థాన మందుబంగారము నకు, ముత్యములకు, రత్నములకును నెట్టి సమ్పత్తి యుండెనో, దానిని వివరింపఁగా హిందుస్థానపు వారికి భూషణములు ధరించుటవల్ల నున్న యపేక్ష గురించి యాశ్చర్యమెంతమాత్రమును గలుగనేరదు. సామాన్యమైన తరగతిలోని జనులు బంగారుతోను వెండితోను జేసిన నగలను ధరించుచుండిరి. అంతయేకాదు ఇకనేమంటేని నువర్ణ వికారమైన నగలతో గోవులను, ఏనుగులను, గుఱ్ఱములను గూడ సింగారించుచుండిరి. కాని ధనవంతులు విశేషించి ధామణులను రిస్తేదారులను యంగనలును ముత్యములు, రత్నములు, వస్త్రములు మొదలైన వానిచేత సంఘటితములై యున్న భూషణములను ధరించుచుండి హిందుస్థానమందు విపులముగాఁ బుట్టెడి ముత్తెములను మిల్లను అది ముత్తెముగాఁ జెప్పియున్నాడు; మరియు గ్రీకు చరిత్రకారులు. హిందుస్థాన వాసులు స్వప్రవంచముయొక్క యభిరుచినిఁమార్చుచేసియున్నాడు లోకులకు ముత్తెములకై మేరలేని వెలనిచ్చుట నేర్చి యున్నారు అని చెప్పి

యున్నారు. అగుచో గాత; మహాభారత సమయమున నెట్టియెట్టిభూషణములను ఈయోగము స్త్రీ పురుషులు చేయుచుండిరో యిప్పుడు చూడవలయును.

రాజలోకము, రత్నములతో బచ్చితమైయున్న బంగార ముకుటములను మస్తకములపై ధరించుచుండిరి. ఈ కిరీటములే తరహావియ్యగుచుండెనో నిశ్చయపూర్వకముగాఁ జెప్పఁజాలము. మరియు య్యవి పాశ్చాత్యలముకుముల వంటివి కాక, ఈ సమయమున గూడ ముకుటముల చిత్రములు చేయబడుచున్నట్టి యుండియుండునని యంచనా యగుచున్నది. ముకుటము మస్తక మంతటిదియై యుండును. మరియుఁ బై ని రానురాను పన్నగిట్టి నదియై యుండును. కర్ణపర్వములో వర్ణనను ని కిరీటముయొక్క వర్ణనమున్నది. దానిఁ బట్టి అది బంగారపుదియు, ముత్యములు, వజ్రములు నావీనదియు నుపయుక్తమును మిక్కిలి ప్రశస్తమైన నిర్మాణము గలవియునై యుండెను. ధరించు వానికది సుకదాయకమై యొండెను. దీనిఁ బట్టి ద్రానిలోపల మెత్తనిపొర యుండెనని తెలియుచున్నది. ఇదిగాకుండ రాజులు చెవులయందు వజ్రకుండలిముల ధరించుచుండిరి. ఈ కుండలముల యాకారము గుండ్రనిదియై యుండును. కంఠమునందు ధరించుటకై సుత్యములయొక్క రతనములయొక్కయు హారములుండెను. భుజములయందు ధరించుటకై కేయూరములు లేక యుంగదములుండెను. ఈ బాహుపురులు బాహువునంతను గప్పివేయుచుండెనని తెలియుచున్నది. ధనపంతులైనవారు మణికట్టునందుఁ గంకణములు ధరించుచుండిరి. స్త్రీల భూషణములు కూడ నిట్టివే యగుచుండెను. కాని మిగుల వెలగలవి యగుచుండెను, స్త్రీలకు ముకుటములు లేక కిరీటములు లేకుండెను. రాజుల స్త్రీలకు మాత్రము ముకుటములు లేవు కాని హారముల గట్టుటకై యొక పట్టము లేక బంగారపుది బిగువుగా రత్నములు తావడము చేసిన, ఫలకమగుచుండెను ముత్యము నిదీ కారణమువేత రాజుయొక్క ప్రధాన స్త్రీని పట్టపురాజి యని చెప్పెడి వాడుక యుండెను. ఇది గాకుండ స్త్రీల ఘ్నుఖ్య భూష

జములు నడుమున ధరించుటకై కాంచి లేక రశన మఱియు పొదము లకై నూపురములు నుండెను. చెవులకై కుండలములును బాహువులకై కేయూరము లుండనేయుండెను: కాని స్త్రీల యీ భూషణములకు నామము కేయూరములు కుండలములే యై యుండును. రామాయణములోని యీ శ్లోకము ప్రసిద్ధమై యున్నది—

కేయూరే నాభిజానామి నాభిజానామి కుండలే ।

నూపురే త్యభికారామి నిత్యం పాదాభిపందనాత్ ॥

“సీతయొక్క కర్ణకుండలములను బాహు కేయూరములను నేను గుర్తు వట్టలేను; అవును పొద నూపురములను జక్కగా గుర్తింతును. ఎందుచేత? నేను నిత్యము చరణములకే వందనము చేయుచుంటిని. గనుక.” ఈ శ్లోకము లోనిది లక్షణవాక్యమై యున్నది. ఈ యుద్దాహరణములబట్టి చెవులయందును బాహువులయందునుగల స్త్రీ భూషణములకుఁ బేరులు కేయూరములు కుండలములనియే యుండెను, స్త్రీల కంఠములందు వివిధములైన హారములు వడియుండెడివి, మఱియు ఈ హారములు నాభివఱకు ప్రేలాడుచుండెను. నడుమునకు ధరించెడి పటకా (వడ్డాణము) కఠినమైనదికాదు, త్రాచువలె వంగునది యై యుండును. ఎందుచేత? ఈ రశనకై ‘దామ, నూక’, శబ్దములు, ప్రయుక్తమై యగవడుచున్నవి. ఏ విధముగా గ్రీకు స్త్రీల నడుము పటకాయొక్క వర్ణమున్నదో అట్లే లేక నేటి మహారాష్ట్ర స్త్రీలయొక్క నడుమునకుఁ బెట్టుకొను పటకావలె, ఈ రశన లేకుండెను. ప్రాచీన రశన యైతేని మార్వాడీ స్త్రీలు ఏ విధమైన మొలనూలు ధరించుచున్నారో యట్టిదియై యుండును; లేక పేర్వీరు పురాతనపుటిండ్లఁ గనఁబడుచున్న స్త్రీ మూర్తుల నడుమునందు నేవిధమైనది కనఁబడుచున్నదో, యట్టిదియై యుండును” రశనా దామముయొక్క యుపయోగము పస్త్రమునుజ క్కపెట్టుటకై కాక

మ హా భా ర త మీ మాం స

శేవలము శోభకొఱకుగా నగుచుండి యుండును. ఇప్పుడు, పొద నూపురము లెట్లుండెడివో చెప్పజాలము. వానియొక్క నిర్మాణము దాక్షిణాత్య స్త్రీల మొలనూలి వలెనని మాత్రము విశ్వసించఁ బడఁ జాలదు, ఎందు చేత నూపురముల జుమ్ము జుమ్ముఅను ధ్వనియొక్క వర్ణన మనేక కావ్యము లందుఁ గలదు. అట్టివో అవి బంతులవలె నుండి యుండును. ఇది గాకుండఁ బొదముల పై భాగముఁ (మీగాళ్ళు) చాలవఱకు పోనిచేత కప్పఁబడి యుండును.

మఱి అక్షయనికై యవి గుర్తింపఁబడుట సంభవముకాదు. ప్రే ని వ్రాయఁబడిన వర్ణనముతోపాటు, ప్రాచీన కాలమందలి గ్రీసు కాంతల విషయమై హోమరు వ్రాసిన వర్ణనమందుఁ గూడ నధికమైన సామ్య మగ పడుచున్నది. ఎందుచేత? ఒడ్డాణము, గళమలదలహారము, జెవులు కుట్టించి యుండుంపఁబడు భూషణములు, చాలవఱకు నొక విధముగనే యున్నవి గనుక, అవును, పొదములయంద నూపురములను ధరించినట్టి వర్ణన మును హోమరు చేయలేదు. పశ్చిమ దేశములందుఁ జలి యెక్కువగా నున్న కారణముచేతఁ బొదములంతయుఁ గప్పివైచి యుంచె డ్డి వర్ణతి యుండి యుండును. మ రి యు దీనిఁబట్టి పొదభూషణములయొక్క యుల్లేఖము కాకుండియుండును.

వ్రస్తుత కాలమున హిందుస్థానమందు సౌభాగ్యవతులైన స్త్రీలందఱును నాసికయం దీభూషణములు ముక్కుపోగులు ధరించుచున్నారో, వాని యుల్లేఖము భారతమందుఁగాని రామాయణమందుగాని యున్నట్లు జ్ఞప్తి లేదనియు నిచటఁ జెప్పవలసియున్నది. ఒకవేళ నెప్పటవైన యుల్లేఖము కలదేమో చెప్పజాలము. కాని యుల్లేఖము లేనంత మాత్రముననే మహా భారత సమయమున ముక్కుపోగులు లేనేలేకుండెనని చెప్పజాలము; ఎందు చేత? నేని విషయమై తప్పక యుల్లేఖముండి తీరవలయునునియమమున్నదో

దాని విషయమై యుల్లేఖము లేకుంటలో మహాత్వమున్నది. ఈ సంగతిని మనము చాలచోటుల వ్రాసియున్నాము. మఱియొకటి, మహాభారతమందు, కాంతల యొక్క సమస్త భూషణముల వర్ణనము ఎచ్చటనులేదు. ఉపన్యాసముల యందువలె కాంతాపురుషుల కేశవేశముల వర్ణనము మహాభారతమందుఁ గనఁబడదు. కనుకనే, ప్రాచీన సమయమందు ముక్కుప్రోగు అనేనగలు లేనే లేకుండెనని విశ్వసింపఁజాలము. ముక్కు ప్రోగులను బెట్టుకొనెడు నలవాటు తఱచుగా హిందువులయందే యున్నది. మఱియు ఈ శబ్దము కూడ నవమౌక్తికము, వలన బయలుదేఱినదిగా నగవడుచున్నది. అనఁగా ఈ శబ్దము ఇచ్చటిదేయైయున్నది. అట్టిచో ఈ భూషణము కూడ భారతీయార్యులదే కావలయును. ఇదే సంగతి యిప్పటి యితర భూషణము పట్లఁ గూడఁ జెప్పవలసియున్నది.

మహాభారతములో భూషణములపట్ల నేవర్ణనమున్నదో, దానినిపోషించుటకై గ్రీకు లేఖనములు విశేషాధారములైనవే దొరకుచున్నది. ఇతిహాసకారుఁడైన కర్ణిఅస్రూఫను “కర్ణములయందు రత్నములు వ్రేలాడుచుండిన భూషణములను ధరించు వర్ణి హిందువుల యందుఁ గలదు మరియు పెద్ద తరగతి వారు లేక ధనవంతులు తమ బాహువుల యందును మణికట్టుల యందును బంగారు కడియములను ధరించుచున్నారు.” అని వ్రాసియున్నాఁడు. ఇతిహాసకారుఁడైన స్రేబో “హిందువుల వస్తుప్రావరణాదుల విషయములఁ గూడఁగా నెక్కుసారశ్యమున్నది, అయిననువారికి భూషణముల ధరించుటలో చెడ్డకోరిక యున్నదని వ్రాయుచున్నాఁడు. వారు బంగారపు కలాబత్తుకనగిషి పని గల బట్టలను రత్న భూషణములను ధరించుచున్నారు. ఇటువంటి సన్న బట్టల రంగులదైన వానిని పూవులల్లిన వానిని ధరించుచున్నారు.” అని వ్రాయుచున్నాఁడు.

ఆ స న ము లు

మహాభారత సమయమున నాసాప్రకరములైన యాసనముల యుపయోగమెట్లుగుచుండెనో చివర నిప్పుడు చూడవలసియున్నది. ఆ సమయమున

నిప్పటికుర్చీలు లేకుండెననుట మాత్రము స్పష్టమైన సంగతి యై యున్నది. కాని ప్రాచీన కాలమందు జనులు ఎన్నఁడును నేలవై ని గూరుచుండెడి వారు కాకుండిరి. మహాభారతమందు నాననముల వర్ణన మొక్కవగా నున్నది. ఈ యాననములు చక్షుష్కొడములైన కుర్చీలవల్ల గుండుచుండెను. రాజులు వారి రాజులును ఈ న్న కాననములమీఁద తీక జురికములమీఁదఁ గూర్చుండుచుండిరి. మఱియు నీ వర్ణకములు కుర్చీల కలఁదఁ బొడవుగా నుండుచుండెను. శ్రీ కృష్ణుడు శారవ సభకు జోయి నపుడు "తతః జ్ఞానబాసనములం బర్వంక సుఖవిష్కృతం బివిహాన్తతా స్తిర్థ మఖ్యపావిశదచ్యుతః" అని యీ చిత్రనమునున్నది. (ఉద్యో. ఆ, 108). ఈ వర్ణకములమీఁద, సింహాసనములు వడియుండెడివి. మఱియు అందుపై ను తెల్లని జుప్పలులు వలనఁబడె యుండెను. జ్ఞానబాసనముల కై దిండుకొక కృష్ణ సుతంజెను. ప్రాచీన స్వయంబర క్రమములను జేటు జేటు మాంకములమీఁద రాజులు కూర్చున్న వల్లనమున్నది. ఈ కుంభముల మీఁదఁ గూడ నొక్కవ విజానగల, పెద్ద పెద్ద వరు పులు వరతల్పాడి యుండెను. ప్రస్తుత దినములలో నిశ్చి వర్ణకములు కూర్చుండుటకై యువయోగింబుటలేదు; ఇందుచేత వానికి సతాసరియైన కల్పన కూడఁ జేయఁబడఁజాలదు. అయినను బంగాళము, యుక్త వ్రదీము నీ వైపు పెద్ద పెద్ద (బల్లలమీద) నాననములను బైచి కూర్చుండు వర్ణక తొపుడు కూడఁ గలదు. ఇదిగాకుండ ఇష్టేటుల యలదు నేపిథముగా ప్రభుత్వానన మున్నదో అచ్చటనే ప్రచురమైన వర్ణకములును వాడుచున్నవి. రాజులు కూర్చుండుటకై సింహాసనము నున్నట్లు కూడ వర్ణనము కలదు. ఈ సింహాసనముక కుర్చీయై యై యున్నది. కాని యిది బలగోరముచేతను రత్నమునీతను భూషితమై యుండెడిది. నాలుగు కోళ్ళ లుండును సింహముఖవలల వరదీ ముఖములుండెచుండెను; మఱియు హానిమీఁద నానములుండుచుండెను. దీనా యాత్రికుండైన హానిసాంగు వర్ణింబియున్నాడు, "రాజుల సింహాసనములు మిక్కిలి యెత్తె నవి కాని డాబుగా లేకున్నది. మఱియు వానియందుఁ జిన్న ముత్యముల జాలరులు కూర్చుంబడిన్నవి. సింహాసనము నొద్ద, రత్నభూషితమైన ప్రాదపీఠమగుచున్నది. అసఁగా కాళ్ళుంబుకొనుటకై చిన్న కుర్చీ యగు చున్నది." రాజులు బంగారపు వల్లకియందుఁ గూర్చుండె యుట

నటు సంచరించుచున్నారు. మఱియు ఈ పాలకీలను మనుష్యులు మూపులమీఁద నుంచుకొని తీసికొని పోవుచుండిరి; దీనిఁబట్టి దీనిని నర వాహనములని చెప్పఁబడి యున్నవి. సప్తర్షుల యొక్క నహుషునియొక్క కథ యందు నిట్టిదే నరవాహనము కలదు. దీనిఁబట్టి తఱచుగా రాజులే యీ వాహనముల నుపయోగించుచుండిరని తెలియుచున్నది. ఈ కారణముచేత ఈ పాలకీలు బంగారపు తొడుగుల చేతను రత్నముల చేతను సుశోభి తములుగాఁ జేయఁబడు చుండెను. శేషించిన వాహనముల విచారమన్య స్థానములయందుఁ జేయఁ బడును.

ఈ వ్రాకారముగా మహాభారతము వలనను అప్పటి గ్రీకు లేఖ ములలో లిఖితములై న వర్ణనముల వలనను మనకు భారతీయార్యుల వస్తుము లయు భూషణములయు విషయమునఁ గొన్ని గొన్ని సంగతులు తెలియుచు న్నవి.

రీ తి - రి వా జు లు

భారతీయార్యుల విషయమున నిప్పటివఱకు వ్రాయఁబడియున్న సంగ తులఁబట్టి, భారతీయ యుద్ధసమయమున హిందూస్థానమునకు వెలువలనుండెడి వచ్చిన యార్యులతో నిచ్చటనున్న నాగులు మొదలయిన యనార్యులకు సంపూర్ణమైత్రి కాకుండెనని తెలియఁగలదు. భారతీయసమయమున నీ మైత్రి యయ్యెను. మఱియు మహాభారత సమయమునభారతీయార్యులయొక్క అనార్యులయొక్క ఒక సమాజ మేర్పడియుండెను; అట్లె భిన్న భిన్న జాతులుక్షేమ ముతో నొక్కచోటనుండ నారంభించి యుండెను. వారి (వివాహము) పెండ్లి పెడకులయందు ఆర్యానార్యులు రెండురీతులకు మిశ్రణము అయియుండెను. ఇదే ప్రమాణముచేత వారి శీలము నందును రీతులయందును రెండు జాతుల వారికి మిశ్రణముకలిగి మహాభారతసమయమున రెండుజాతులకు నొకజీవము అయిపోయి యుండెను; పాశ్చాత్యార్యులు గ్రీకువారితో హిందూస్థానమునకు వచ్చినపుడు వారికి నిచ్చటి యే రీతితోడను భిన్న భిన్న భావము కనఁబడలేదు. మరియు వారు భారతీయార్యులలో జేసిన వర్ణనమందు ఆర్యానార్యుల భేదభా

వము కొంచెమైనను జూవలేదు. మహాభారతమందుఁగూడ ఆర్యావార్య భేదము విశేషించి జాతిదికాదు, మంచిచెడ్డలదియై యున్నది. ఆ శబ్దము నేటికిఁ గూడ జాతివాచకముగా నుండుట మరల ధ్యాసమీయఁ దగిన సంగతియై యున్నది. అయినను లోకుల శీలమును రీతులను విచారించునపుడు ఇట్టి భేదము చేయుటకై మనకు నావశ్యకత లేదు.

వే శ స్త్రీ లు

భారతీయ సమాజమందు స్త్రీ పురుషుల యాచరణ మొకటి మరియొక దానిమీఁద బంధమున విగుల నధికమై యుండెనునవి మొదటి సంగతియై యున్నది. స్త్రీలు పాతివ్రత్యధర్మము నుత్తమరీతిని జాలిండుట కలవాటు పడి యుండిరి; పురియు పురుషులుకూడ స్త్రీలవిషయమై తమవ్రతమును బూర్తిగా జాలించుటకై తత్పరులు నుద్యుక్తులునై యుండిరి; స్త్రీలు లేక పురుషులు ఈ వ్రతము నుల్లంఘించునెడలనిర్దోషకును సమానమైనపాతకము విశ్వసితప బడుచుండెను. ఇది సమస్త భారతీయసమాజమునకును బద్ధతియై యుండెను; రాజులకును, ధనవంతులకును ననేకస్త్రీలు మాత్ర మగుచునే యుండిరను సంగతి యొకటియే దీని కవవాదమై యుండెను; కాని, ఇది గ్రామముల నీ లోకులమందు వేశస్త్రీల నుంచుకొనుటయుఁ బద్ధతియై యుండెను; ఈ విషయమున వేశస్త్రీ లెవరో వేశ్యలు కాకుండి రని చెప్పబడవలయును; వారు ఒక పురుషునివారయ్యెయుండునట్లుంచుకొనుచుండిరి; మరియు ఇట్టి కారణముచేత, పరివారములో వారికి గౌరవము వివాహిత లయిన స్త్రీల కంటెఁ గొంచెముమాత్రమే తగ్గియుండెడిది. అజ్ఞాతవాసమునుండి బయటఁబడిన తరువాత యుద్ధిష్టిరుండు హస్తినాపురములోని స్వజనమునకు సంధిని చర్చించుటకై వచ్చిన సంజయునిచేత వేర్వేరు లోకుల విషయమై కుశల వ్రచ్చు సందేశములఁ బంపించెను. అందు తమ కర్తవ్యము ననుసరించి తమ మిక్కిలి పెద్దలైన బంధువులకును వేశస్త్రీలకును గూడఁ గుశలమంగళముల సందేశమును బంపి, వారి విషయమై యుద్ధిష్టిరుండు తన యాదరమును వ్యక్తపఱచియున్నాఁడు. యుద్ధిష్టిరుండు వారి యొక్క మొక్కువైన మార్మిక పర్ణనమును ఈ శబ్దములతోఁ జేసియున్నాడు.

అలంకృతా వస్త్రవత్యః సుగంధా అభీభత్వాః
 సుఖితా భోగవత్యః! లఘు యాసాం దర్శనం
 ఛాక్ చ లఘ్యై వేశస్త్రీయః కుశలం తాత వృచ్చేః

(ఉద్యో. ఆ. 30)

“అలంకారముల ధరించెడు మంచుమంచి వస్త్రములదాల్చెడునానావ్రకార ములైన సువాసనల ద్రవ్యములను రామకొనెడు సుఖసమ్పద్దిగలకాని మర్యాదా శాలురైన, అన్ని విధముల యువభోగములను భోగించెడిరూపకులను సుందర భూషణులైన వేశస్త్రీలను నా తరపున కుశలము నడుగుము” ఈ షర్లన ముఁబట్టి ఆ స్త్రీలు మర్యాదశాలురై యుండిరనియు యుద్దిష్టించుని కాదరహితములు గూడనై యుండిరనియుఁ బ్రకటమగుచున్నది. ప్రాచీనసమయముందు రాజుల సభలలో, ప్రతి శుభ సమయములందును, వేశస్త్రీల గానాదికమగు చుండెను. ఇందుకై రాజ సభలలో నిటువంటి స్త్రీల యావశ్యకత యుండెను. హిందూ దేశపు రాజుల యీ యాచరణము, జన సమూహమయొక్క సరళ వ్యవహార చరిత్రములో, గ్రీకుల కాశ్చర్యకరమై కనఁబడెను. వారు వ్రాసె యున్నారు. -“రాజుల భోగ విలాసము లేక వైభవము (వాయ బెప్పినదాని ననుసరంచి) వృథావి యంతటను దానికి పోటీలేనంత పెరిగిపోయెను. ఈభోగ విలాసము హత్తిగా న్నందఱకు వెల్లడిగా జరుగుచున్నది. ఎందుచేత? రాజు వెళ్ళిన షోట్కెల్ల షారిజో బంగారు పల్లకీలలోఁ గూర్చున్న వేశస్త్రీల గుంపు లకు గుంపులుగా నిశనంచుచున్నారు. నగర పంక్తి నములో వీరి క్రీడి, రాజీల సంఘముకంటె కొంచెము వెనుకఁబడి వెళ్ళుచున్నది. ఇంతమాత్ర మే యంతరమగుచున్నది. రాజసభలలోఁబున్న వేశస్త్రీలు గల రాజులయొక్క నడవడికయందుఁ గొలఁదియొ గొప్పయొ బెద్ద పరిణామము తప్పదనుటలో సందేహము లేదు. ఎందుచేత? రాజసభలలో ననేక శుభసమయములయందు వారి దర్శనము తటస్థించుట ప్రకటమయై యున్నది గనుక అయినను కుటుంబములోని స్త్రీలకుఁ బ్రభుత్వమెల్ల పుడు నుండియుండు ననియు ఈ వేశస్త్రీలు కేవలము దర్బారుల యాడంబరమునకే యుపయోగించుచుండియుండు రనియు నిశ్చయపూర్వకముగాఁ జెప్పఁబడఁ గలదు.

ద్యూ త ము

హిందుస్థాన క్షత్రియుల రెండవ దోషము వారికున్న ద్యూతప్రేమయై యుండెను. ప్రాచీనకాలమందలి జర్మనులు ఏ విధముగా మద్యము త్రాగుట యందును ద్యూతమాడుటయందును నాసక్తులై యుండెడివారో, అట్టి భారతీ యార్య క్షత్రియులును ద్యూతమాడుటయందుఁ జెడ్డ కోరిక గల వారై యుండిరి. వారియొక్క యీ కోరిక, ఎవరైనను జూదమాడుటకై పిలిచి నపుడు దాని కంగీకరింపకుండుటయనెడు వని క్షత్రియుల కవమానకరముగా నుండునంతగా హెచ్చిపోయి యుండెను. ఈ కల్పనచేతనే యుద్దిష్ఠిరుఁడు జూదమాటుకై వివశుఁడు కావలసివచ్చెను; మఱియు నింతకంటెను ముందు నకుఁ బోయి వారు అందుఁ బ్రవీణతను సంపాదించుటకుఁ గూడ యత్నించిరి. మద్యము, ద్యూతము రెండు వ్యసములనుండియు రక్షింపఁ బడుటకై నారదుఁడు యుద్దిష్ఠిరుని జాగ్రత్త గలవానిగాఁ జేసియున్నాడు. శ్రీకృష్ణుఁడు సహితము యుద్దిష్ఠిరునికి, ద్యూతమువలన రెండనర్థములు కలుగుచున్నవి- అందొకటి కలహము, రెండవది వ్యర్థముగా ద్రవ్యము స్వాహా అగుటయు అని తెలిపియున్నాఁడు. భారతీయ యుద్ధ సమయమున నీ దోషమెక్కువగా నుండెను. మఱియు యుద్దిష్ఠిరునివలె బలరాముఁడు కూడఁ ద్రాగుటచే జూదరి యై యుండెను. మహాభారత కాలమందు ఈ వ్యసనము క్షత్రియులయందు దౌలఁగియుండును, మఱియు దానియొక్క చిహ్నము మాత్రము నేఁటివఱకు నగపడుచున్నది. ఇంతకంటె నెక్కువగా ప్రాచీనకాలమందు క్షత్రియుల సొంగ త్యమువలన ద్యూతమాడునట్టి బ్రాహ్మణులు కూడ నుండిరి. ఎందుచేత? వేద ములోఁ గూడ నొక ద్యూతకారుని సూక్తమున్నది. మఱియు యుద్దిష్ఠిరుఁడు బ్రాహ్మణుఁడై విరాటరాజుయొక్క ద్యూతకారుఁడై యుండెను.

శుద్ధా చ రణ ము

ఈ రెండవపాదములను విడిచిపెట్టి, భారతీయార్య సమాజమంతటి యొక్క యాచరణము శుద్ధమును సరళమునై యుండెను. గ్రీకువారుకూడ

ఈ సంగతిని వ్రాసియుంచియున్నారు. వారు హిందుస్థానమువారు సమస్త వ్యవహారములందును మిక్కిలి సత్యమైనవారుగను సత్యవ్యక్తులుగను నున్నారని వ్రాసియున్నారు. హావీనుసాంగు హిందుస్థానమువారి యాచారము సహజముగనే శుద్ధమును సరళమునై యుండెనని వ్రాసియున్నాడు. ఈ విషయమై వారిపైని ఏమియు ఎక్కువ యన్యాయమును జేయలేదు. హిందుస్థానమంతటి యొక్క సత్యప్రియత్వ విషయమున గ్రీకులుకూడ సాక్ష్యమును వ్రాసియుంచియున్నారు. అనగా మహాభారత సమయమున గూడ హిందుస్థానము వారియందుఁ బ్రాచీన భారతీయార్యులయందు లేదా సత్యప్రియత్వస్థిరమై యుండెను. భారతీయార్యుల యాచారము చేతఁ గూడ సరళముగా నుండిరి. మఱియు వారియొక్క ప్రాతఃకాల స్నానము మొదలైన యాచారములు కూడ శుద్ధములై యుండెను. ప్రతిదినము కాలు సేతులు కడిగి కొని భోజనము చేయుటకుఁ బోవుటకై వారియందుఁ బద్ధతియుండెను, భోజనములో మిగిలిన యన్నమును దిరుగ లెవరికిని వడ్డింపుట కుపయోగపఱువకుండిరి, వంటపాత్రము లెల్ల పుడును తోమి కడిగి సాపుగా నుంచఁబడుచుండెను, మఱియు మట్టిపాత్రలై నచోఁ బారవేయఁబడుచుండెను; స్నానమైన తరువాతను వాటిని ముట్టుకొనకుండిరి; మఱియు మలవిసర్జన స్థానమునకుఁ బోయినతరువాత స్నానముచేయు పద్ధతి యుండెను. ప్రతిదినము నను ఉతుకఁబడిన వస్త్రములు ధరింపఁబడుచుండెను." ఇవి మొదలుగా సంగతులను హావీనుసాంగు వ్రాసియున్నాడు, సారాంశము స్వచ్ఛముగా నుండెడి, భారతీయార్యుల పద్ధతి బహు ప్రాచీనకాలమునాటిదియై యున్నది.

స్పష్టిక

భారతీయార్యులయందు సత్యవాదిత్వముతో పాటు మరియొక ప్రశంసనియ్యమైనగుణము సాపుగా విషయమును జెప్పివేయుట కూడనై యున్నది. మహాభారతము నందలి స్త్రీపురుషులంనఱు నేవిధముగా సత్యవాదులై

వున్నారో, అట్టి హృదయమును విస్పష్టముగాఁ జెప్పుట యందును వారు ముందు వెనుకాడకుండిరి: భిన్నభిన్న భాషణముల యననరములందు ఈ స్పష్టవాదిత్వ మగవడుచున్నది; మఱియొకని వ్యర్థముగా ననత్యమైన ఘృతి గావించి, చేతులు నలిపెడి దైన్యము క్షారతీయార్యులయందు లేకుండెను.

పెద్దల యాదరిము

క్షారతీయార్యులయందు, సమస్త జనసమాజమందు, పెద్దల నాదరించుట మహత్త్వ లక్షణమై యుండెను, ప్రాచీనకాలమందు ప్రతిదినము ప్రొద్దున లేచి చిన్నలు, పెద్దలకు సొష్టాంగ వందనములఁ జేయుచుండిరి. పెద్దలఱజ్ఞును శిరసావహించుట చీన్నవారికి కర్తవ్యమై యుండెను. యుధిష్ఠిరుఁడు పెద్దన్న గారై యుండెను. ఇందుచేత వారి యశ్రుణును సోదరు లేవిధముగాఁ భావించుచుండిరో, దాని వర్ణనము ద్యూతనమయమందు మిక్కిలి స్పష్టముగా నున్నది. ద్రోపది యొక్క దురవస్థఁ జూచి భీమసేనుఁడు తనను లేక సోదరులను బందెముగాఁ బెట్టి జూధములో నోడిపోయినపుడు నిలవలేని యంతక్రోధము గల వాడయ్యెను. భీమసేనుఁడు, యుధిష్ఠురుని హస్తమును గాల్చివై చినను దఱుగ నియంతక్రూరుఁడయ్యెను. అపుడర్జునుఁడు అతనికి, ఇతఁడు సాక్షాత్తుగాఁ బెద్దన్న గారును ధర్మాత్ములతో శ్రేష్ఠుఁడనై యున్నాడని చెప్పి శాంతి పఱచెను. (ప. అ. 18) భీష్ముఁడు కూడఁదనతండ్రి మీఁది భక్తిని, జన్మమంతయు నవివాహితుఁడనుగా నుండునని ప్రతిజ్ఞ చేసి, వ్యక్తము చేసెను. భీష్ముని పితృభక్తి విషయమై యిచటఁ గొంత యింకను వివేచించుటసమంజసముగా నుండును.

భీష్ముని పితృభక్తి

భీష్ముని చరిత్రములో ఆ మహావ్రతిజ్ఞయే మిగుల నుదాత్త విషయమై యున్నది. ఈ ప్రతిజ్ఞను వారు తండ్రి విషయమునఁ జేసి

యుండిరి. ఈ ప్రతిజ్ఞబట్టి మన యెదుటకె, మహాభారత సమయమున తండ్రికోసము పుత్రులెట్లు చేయుటకు మిక్కిలి సంసిద్ధులై యుండు చుండిరో యీ స్థితి యొక్క చిత్రము వచ్చుచున్నది. రాముఁడుకూడఁ దండ్రికోసము వారి ప్రతము యొక్కయు పూర్వదత్తమైవ వననము యొక్కయు సత్యత్వములను రక్షించుటకై రాజ్యమును ద్యజించి వనవాస మును స్వీకరించెను. కాని యది పదునాల్గు సంవత్సరముల మఱునకే మల్లెరాజు దగ్గఱ, నేను జన్మ మంతయు వివాహమును జేసికొనను రాజ్యమును జేయనని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. 'ఇట్టి ప్రతిజ్ఞను పూర్వమెప్పు డును ఎవరును జేయలేదు ఇప్పుడును జేయుటలేదు. ముందుకూడ నెవ రును జేయరు.' (ఆ. అ. 100) సారాంశమేమనగా సత్యవతికిఁ దన సంతతికి రాజ్యముల విషయమై యున్న యాశంకను మొదలంటఁ జెరికినై చెను. ఇంతియేగాక, తన భావినంతతి వారివల్లఁ గూడ నామె సంతానము నిర్భయముగా నుండుటకై ఆయన వివాహమును జేసికొనక ఆమరణాంతము బ్రహ్మచర్యమును ఖాళించుటకై భీష్మప్రతిజ్ఞను గావించెను; మఱియు దానినతఁడు అంతమువఱకు నిర్వహించెను. భీష్ముని యీ యాచరణముఁ బట్టి ప్రోచిన సమయమున సాధారణముగా పుత్రుని కిఁ దండ్రియెడల నేదికర్తవ్యముగా నూహించఁబడుచుండెడిదో కొంత కల్పన కాగఱదు. భీష్ముని యాచరణ మంత్యతోదాత్తమై యుండెను. దాని ఛాయ సమస్త మహాభారతమండీకాక, హిందుస్థానములో భవిషత్వ మామిమందుఁ కూడఁ బడినదై యగవడుచుండెను. భీష్ముడు, రాముఁడు మొదలైన, వారి యాచారము నేఁటికిని వేలకొలఁది సంవత్సరముల నుండి హిందూ సమాజముయొక్క హృదయ పటలమందు నంకితమై యున్నది. మఱియు హిందుస్థానమందలి పితృపుత్ర సంబంధము, హిందు స్థానములోని బతివత్సీ సంబంధమువలెనే, అత్యంతము ఉదాత్తమును బవిత్రమును నై యున్నది. కాని యిటీవల కొందరి కుల్పిత కల్పనల చేత భీష్ముని యీ త్యాగమునకు గౌఠత రావలసిన యావశ్యకత కలిగి యున్నది. వాస్తవమున నిది మిగుల హానికరమైన సంగతి యై యున్నది. భీష్ముని చరిత్రమును తుచ్ఛముగాఁ జూపెడి యీ ప్రయత్నము

పిచ్చివారిది వలె నున్నదని గూడఁ జెప్పఁ జాలుదుము. భీష్ముఁడు స్వయముగా సంతానము నుత్పాదించి తేజశ్శాలియైనసంతతి నుత్పాదించవలసియుండెను. అతఁడు ముసలివాఁడైన శంతనుని వివాహముచేసికొననిచ్చెను, అందువలన హింసమైన సంతానము కలిగెను. మఱియు నిందుచేత భారతీయుద్దము జరిగి హిందుస్థానమున కత్యధికమైన హాని తటస్థించెను. అని కొందఱాక్షేపకారుల వాదమై యున్నది. కాని స్వదేశప్రేమవల్ల బుట్టినయీవాదము, మరియొక విధముగా స్వదేశమునకు హాని కలిగించి, పితాపుత్రుల నడుమను మనయుదాత్త కల్పనకు వినాశము తెచ్చుచున్నది; ఈ సంగతి వారి ధ్యానమునకు రాకన్నది, ఈ వాదము అసత్యము కూడనై యున్నది, పరియైనదికాదు భీష్మునికి తేజస్వియైన సంతానము తప్పక కలుగుననెడి సంగతి సత్యమా? ఇప్పుడు మాత్రమీ వ్రక్షము మీఁద నెక్కువ విఖ్యాంఘనలసిన యావశ్యకత లేదు. మహాభారతమందే చెప్పబడియున్నది: “రణభూరుఁడును రణప్రియుఁడునైన భీష్మునికి, సంతానము కలుగకముందే, రణమందే మృత్యువు ప్రాప్తించనుటకు సమ్మతమేమిటి?” ఇంతేగాకుండ భీష్మునికి సంతానము కలిగియల్పావస్థయందే ఆజ్ఞాకాలములలోనే చావదనుటకుఁ గూడ నేమి ప్రమాణము? కాంగల సరిగతుల విషయమున నేమియు నిశ్చయపూర్వకముగాఁ గొంచమైననుజెప్పజాలము; ఇదిగాకుండ ఇంకను మరియొక జవాబున్నది. శంతనుఁడుయధ్యపివృద్ధుడై యుండెను. అయినప్పటికి అతఁడేమాత్రమును నిటువంటి పనికిరాని వృద్ధుఁడు కాకుండెను. అతని సంతానము బలహీనమగునని యెట్లు చెప్పబడఁగలదు; ఇదిగాకుండ ధృతరాష్ట్రుఁడును, పాండురాజును ఏమాత్రము విచిత్రవీర్యుని కొడుకులు కారు, వారు తపోబల సపన్నుఁడైన వేదవ్యాస మహర్షికి సంతానములై యుండిరి. మరియు వారేమాత్రమును నిర్భయులు కారు. పాండవులును కౌరవులుగూడ వీర్య వంతులై యుండిరి. వారి నాశమైతే కేవలము మూర్ఖపు పట్టువలన జరిగెను.

దుర్యోధనుఁడు కేసరివలె, తేజస్వియు రాజనీతియందు మిగుల నిపుణుఁడునై యుండెను. కాని మితిమీరిన మహత్త్వాకంక్షయేయిరువుర వినాశమునకుఁ గారణభూతమై యున్నది. మనుష్యుని యుందిట్టి దుర్గుణోత్పత్తి యీశ్వరేచ్ఛయొక్క విలాసమై యున్నది. ఇందుఁదల్లిదండ్రుల కవరాధములలోగాని పౌర

పొటులలోగాని యేదియుఁ గారణము కాదు. శ్రీశ్రీని ప్రతిష్ఠవంటి యొక సంకతి భారతీయ క్షత్రియుల భవిష్య దితిహాసమందు జరిగియున్నది. ఉదయపురమందలి గొప్ప క్షత్రియ కుటుంబమందు అష్టమరాణాయును పేరుగల యొక రాణా యుండెను. ఇతనికి శ్రీశ్రీనియంతటి తేజస్వియుఁ బితృభక్తుఁడునగు నొక పుత్రుఁడుండెను. అతనిపేరు చందుఁడుకమారు ఇతనికై ఒక రాజకుమారియొక్క ఫలదానము వచ్చెను. ఆ సమయమున చందుఁడు వేటకొఱకై వెళ్ళియుండెను. క్షత్రియాచారముననుసరించి కన్యావక్షమందలి పురోహితుఁడు తీసుకొనివచ్చిన కొబ్బరిమొక్కను పొరపొలువలన నతఁడు రాజునెదుట నుంచెను. అప్పుడు రాజు వలికెను. “మునలివానియెదుట ఈ నారికేళము నెందుకుంచుచున్నావు?” ఇందుచేత రాజపుత్రుఁడైన చందునికి ఆ కుమారియొక్క నారికేళమును బుచ్చుకొనుట యుక్తమైనదిగా నచ్చలేదు. అతఁడు చెప్పెను- ఏ బాలిక తండ్రికిఁ జ్రేమాన్నదమగునో, ఆమెను నేను గ్రహింపజాలను. అప్పుడు పురోధనుఁడు ఈమె గర్భమునుండి జన్మించిన సంతానమునకు రాజ్యాదికారమీయఁబడునని ఈ షరతుమీఁద రాజున కీబాలిక వివాహము చేయఁబడఁగలదని చెప్పెను. ఇందుమీఁదచందుఁడుతనయొక్కతన సంతానముయొక్క రాజ్యపు స్వాతంత్ర్యమునువిడుచుకొనితనతండ్రికాకన్యతో వివాహము చేసెను. ఆ రాజకుమారికిఁ బుట్టినవాఁడే పిదప నుదయపురపురాజు సింహాసనముపై నెక్కెను. ఇంతియేగాక వాడత్యంత ఐరాక్రమవంతుఁడు గాఁదయారయ్యెను అతని వంశము కూడ నేటివరకు నున్నది. సారాంశము. అఖమరాణాకు. మునలితనమందు వివాహము చేయుటవలనఁ గొంచమైనను నష్టము కలుగలేదు. చందునియొక్క వంశమునకుఁ జేరు వర్తమానమువలన చందావతమనియై యున్నది. మరియు ఉదయపురముయొక్క దర్బారు నందు ఈ కుటుంబమునకు మొరటితరగతి సన్మానము ప్రాప్తమై యున్నది. మొదటనెపుడు వీరికిఁ బట్టాభిషేకము ప్రారంభింపఁబడెనో అప్పుడు వెంటనే మహారాణాకు అగుఁగాక; చందుని యీ కార్యముపైనిధ్యానముంచినచోలోకుల యాచరణమునందు భీష్మని యత్యంతోదాత్తమైన చరిత్రముయొక్క విలక్షణమునుత్తమమునైన ప్రభావమెంతగాఁ బడుచున్నదో విదితము కాఁగలదు. కేవలము మహాభారత సమయమందేగాక మహాభారతమునకుఁ బిమ్మటనుగూడ హిందూ సమాజమందు పితాపుత్ర సంబంధ మత్యంతము ఉదారపూర్ణమై

యున్నది, తండ్రియొక్క యాజ్ఞను పాలించుటయు నతని నెక్కువగా సన్నానించుటయు భారతీయులు ఉత్తమ పుత్రుని లక్షణముగా నెంచుచుండిరి; మరియు నిట్టి యాచారమును పెద్ద సోదరునితోపాటు చిన్న సోదరులుకూడ జేయుచుండిరి. మరియు పెద్ద సోదరుని పితృతుల్యునిగా నెంచుకొని యతని యాజ్ఞానుసారము నడచుచుండిరి. కేవలమువయోవృద్ధుఁడునుజ్ఞానవృద్ధుఁడునగు మనుష్యునికి లేచి నమస్కరించుట పిన్నవారల కర్తవ్యమని పూర్ణముగా విశ్వసించఁబడుచుండెను. విద్వాంసుఁడైన బ్రాహ్మణుని రాజులుకూడ మన్నించుచుండిరి. దారిలో బ్రహ్మ క్షత్రియులకు సమ్మేళనమగునెడల బ్రాహ్మణుని కైక్షత్రియుఁడు దారినియవలయుననియు నిర్దుమముండెను. మహాభారతములో ననేక స్థలములందు ఎవరికెవరు దారి యీయవలెనో అనగా దారి నుండి తొలఁగవలయునో యీ విషయమై మార్కికమైన యుల్లేఖమున్నది. ఈ ప్రకాశముగా మహాభారత సమయమున వృద్ధుల నావరించుట విషయమున సమాజమునకు మిక్కిలి ధ్యానముండెను.

భారతీయార్యులు తమ మనోగత భావములను వ్యక్తము చేయుటలోఁ గొంచెమైనను ముందువెనుక లాడకుండిరి. మనస్సుననొకటియుమాటయందు మరియొకటియుఁ గలిగియుండుట యనునది వారి స్థితికాకుండెను. మనోభావమును వ్యక్తము చేయు పద్ధతి యనేక ప్రకారములై యుండెను; మరియు తదనుసారముగా భారతీయులు తమ యభిప్రాయములను బ్రకటించుచుండిరి. క్రోధముయొక్క యావేశమందు దంతములు చటవటలాడించుట, పెదవి కొలుకుట లేక చేతులు నలుపుట మొదలైనవాని వర్ణనము మహాభారతమందు నున్నది. ఇదీ విధముగా ఆనందముచేత ఒకరు రెండవవారి యరచేతిమీఁద సరచేయి వాయించుట, సింహనాదము చేయుట లేక వస్త్ర మెగురవేయుట మొదలగు సంగతులు మహాభారతమందు వర్ణింపఁబడియున్నవి.

తతః ప్రహపితాః సర్వే తేస్యోన్యాంశ్చ తలాస్తదుః |
సింహనాదరవం చక్రకుః వాసాం స్యాదుధువుశ్చపా ||

దుఃఖమునందేడ్చుట లేక క్రోధమునందొట్టు పెట్టుకొనుట మొదలైన వాని వర్ణనము మహాభారతములో నెడతెగకుండనున్నది. సారాంశమేమనగా ప్రస్తుత పరిస్థితియందు ఏ పనులు తక్కువ తరగతి వారివిగా నెంచబడుచున్నవో అవి స్వాభావికముగాఁ జిన్నపెద్దలందఱకునువర్ణితములై యున్నవి. అనగా స్వతంత్రులును దృఢులులైన బ్రజల యభిప్రాయములును రాగ ద్వేషములును ఏ విధముగాఁ దీవ్రములై యున్నవో మరియు సయ్యవివారి యొక్క స్పష్టము నిర్ణయములైన భావమును వ్యక్తము చేయుచున్నవో ఆ విధముగనే మహాభారత సమయమున భారతీయులుకూడఁ జేయుచుండిరి.

ఉద్యోగశీలము

మహాభారత సమయమున సమస్త జనసముదాయమునకును ఏ విధముగను, జగత్తును నిరాశాపూర్ణమైన దృష్టితోఁ జూచెడి స్వభావము లేకుండెను ప్రస్తుత కాలపు హిందుస్థానమువారియందు ఏ విధముగా నిరాశావాదిత్వము యొక్క తత్వము వ్యాపించియున్నదో అట్టిది ప్రాచీనలోకుల స్థితికాకుండెను. మహాభారతములో ననేక స్థానములయందు మనుష్యునియొక్క దైవము బలవత్తరమో లేక కర్మత్వమో యను వాదమున్నది; మఱియు నీ దేహము యొక్క నిర్ణయము ఎల్లప్పుడును కర్మత్వము లేక ఉద్యోగముయొక్క యే పక్షమందుఁ జేయఁబడినదై దొరకనున్నది. దైవము కుంటిది మనుష్యునికి తన యుద్యోగముమీఁద నెల్లప్పుడును నమ్మిక యుండవలయును. మహాభారతములో మొదటి పర్వముయొక్క మొదటి యధ్యాయమునకుఁ జీవర మహాభారత సారస్వరూపమున మనుష్యునికి ధర్మమునందు మరియు దానితోపాటు గనే యుద్యోగమునందు ఎల్లప్పుడును దృష్టి యుండవలయుననియే యుపదేశము చేయఁబడియున్నది. 'ధర్మే మతిర్భవతువః సతతోష్ఠితానాం.' నేను ఎల్లప్పుడు ఉద్యోగము చేయుచునే ధర్మముపైని శ్రద్ధ యుండుటకై చెప్పఁబడియున్నాను. ఈ విధముగనే ధ్యానముంపఁదగిన యొక వాక్యము మహాత్మాకాండయే సంపత్తికి మూలమని కూడ నున్నది. అనిర్వేదః శ్రీయో మూలం లాభస్య చ శుభస్య చ. (ఉద్యో. అ. 38) అనుశాసనపర్వముయొక్క

యాజవల్క్యే యధ్యాయుమందు భీష్మునితో నిదే సరకమైన ప్రశ్నము చేయబడి యున్నది. “ఉద్యోగము ప్రధానమా లేక దైవమా?” ఇందుపైని భీష్ముడు ఉద్యోగము వక్షమునఁ దీర్చు చెప్పుమఁ గొన్ని మహత్వయు క్తములై నవిషయములను చెప్పి యున్నాఁడు. “దేవతలు సైతము కర్మములచేత నుచ్చస్థితికిఁ బోయి యున్నారు. ఏ పురుషుఁడు ఎచ్చట యెట్లుండవలయునో, లేక యనుభవించుట యెట్లుండవలయునో, లేక యుద్యోగ మెట్లుచేయవలయునో యెఱుఁగఁగఁడో, మఱియు ఏ సమయమందుఁ బరాక్రమము చూపవలయునో లేక తపశ్చర్యను జేయురీతి నెఱుఁగఁగఁడో, వానికి సంపద యెన్నడును లభింపదు. ఏ మనుష్యుఁడు ఉద్యోగము చేయకుండనే దైవముపై భారము వైచి కూర్చుండునో, వాఁడు నపుంసకుఁడు లేక స్త్రీ వలె దుఃఖి యగుచున్నాఁడు.” 11వ యధ్యాయమందు నొక మిక్కిలి చక్కని సంవాదమున్నది. ఈ సంవాదము ద్రవ్యదేవత యగు లక్ష్మికిని రుక్మిణికినినడుమచేయింపఁబడి యున్నది. రుక్మిణి భాగ్యదేవత నడిగియున్నది. “నివృత్త నివసించుచున్నావు?” దేవి యుత్తరమిచ్చెను.

వసామి నిత్యం సుభగే ప్రగల్భే దక్షి నరే కర్మణి వర్తమానే ।
 అక్రోధనే దేవవరే కృతజ్ఞే జితేంద్రియే నిత్యము దీర్ఘసత్త్వే ।
 నా కర్మశీలే పురుషే వసామి న నా స్తికే సాంకరికే కృతఘ్నే ॥

నేను కర్తవ్య దక్షుఁడును, నిత్యము నుద్యోగియు, అక్రోధములేనివాడును దేవతారాధన తత్పరుఁడును, ఉపకారమును మఱువనివాఁడును, ఇంద్రియ నిగ్రహము కలవాఁడు మఱియు నెల్లపుడు నేమియుఁ జేయనివాఁడు నగు పురుషుని యందు నివసించుచున్నాను. ఎవరు నిరుద్యోగియో, దేవతలపై నెవరికి క్రద్ధలేదో, ఎవరు వర్ణ సంకరమును జేయుదురో మఱియుఁ గృతఘ్నుడో నేను వారియందు నుండను.

ఈ వర్ణనముఁ బట్టి భారతీయ కాలమందునుద్యోగవంతుఁడైన మనుష్యుఁ ట్రుకంస నికి యగుచుండెనని ప్రకటమగుచున్నది. కాని మెల్లమెల్ల గాలోకుల

యొక్క యీ స్వభావమునందు భేదము తటస్థించుచు వచ్చెను. మఱియు మహాభారత సమయమున భారతీయుల స్వభావము బొత్తిగా మారిపోయెను. సాధారణముగా లోకులు సోమరులును నిరుద్యోగులునై పోయిరి. దేశమంతట యొక్క వాతావరణము ఖేడిదగుట చేతను భూమి సారవంతమగుటచేతను ఆన్నము చౌకయయ్యెను. ఈ కారణము చేత స్వభావము మాటిపోయి యుండును.

ఇదిగాకుండ దేశమంతటనుజనసంఖ్య మిగులఁ పెరిగియుండెను. ఇందుచేత సమాజములలో ననేకములు ఒక భాగమున మిక్కిలి దరిద్రములై పోయినవి. ఈ కారణముచేతఁగూడ నిటువంటి స్వభావము కాగలిగెను. మఱియు మనుష్యులు దైవముమీందవిశ్వాసముంచి నిరుద్యోగులై పోయిరి. మహాభారతమున సౌతి సమయమందు సౌతి కలిపిన యక్ష ప్రశ్నాభ్యాసముయొక్క యారంభమందు ఈ స్థితియొక్క యుల్లేఖముగవడుచున్నది. ఆనందము కలవాఁడు ఎవడు? ఇందుపై ని యుద్ధిష్ఠిరుని యుత్తరమిచ్చియై యున్నది.

పంచమేహని వషేవా శాకం వచతిస్యేగృహే।

అన్యథే చాప్రవాసీ చ సవారిచర మోదతే॥

ఓ యజ్ఞా! వీ మనుష్యుఁడు అయిదారు రోజులకై నను వట్టి శాకమును స్వయముగాఁ దనయింట పండుకొనుచున్నాఁడో మఱియు ఎవనికిఁ బుణ్యము లేదో ఎశనికిఁ ఆస్య దేశమునకుఁ బోనవసరములేదో ఆ మనుష్యుఁడు ఎల్ల పుడును ఆనందించుచున్నాడు." (ప. ఆ. 313) ఆలోచించిచూడఁగా ఇందు వర్ణితమైన తత్త్వము సత్యమై యున్నది. అయినప్పటికిని దారిద్ర్యముననుజ్ఞ పించి కూడ నిరుద్యోగముగానే దినములను గడిపెడి మహాభారతమునాఁటి ప్రవృత్తి ఈ సంవాదము వలన పూర్తిగా స్పష్టమగుచున్నది.

కాని మహాభారతమునాఁటి తొలుతటి భారతీయారులు మిక్కిలియాశావాదులు ఉత్సాహవంతులు, ఉద్యోగులునై యుండిరి. వారు సత్యముగా

స్పష్టముగను మాటాడుచుండిరి. ముఖపీఠి మాటలు వారికి బొత్తిగా రుచింప కుండెను. వారియొక్క వృత్తి కేవలము స్వాధీనమైనదే కాకుండ, మఱియెవని కంటెను వారు తమ శుద్ధము, సరళమునైన తక్కువ ఖర్చుతో నుండు వద్ద తిలోఁ దీసిపోవువారు కాకుండిరి. క్షత్రియులయందు లేక రాజులయందు మద్యద్యూతముల వ్యసనము దక్క నితరులయందు వ్యసనములేక దుర్గుణము తఱచు లేకుండెను. ఈ సంగతి నిర్విరామముగా నగవడుచున్నది.

చౌ ర్య ము లే కుం డుట

దొంగతనమనెడి ప్రవృత్తి భారతీయార్యులయందు మిక్కిలిఁ దక్కువగా నుండెను. మొగస్తనీసు ఆశ్చర్యముతో వ్రాసియున్నాడు- “వంద్రగుప్తుని యొక్క ప్రచండమైన సేనాశిబిరమందు నుమారు నాలుగు లక్షల మనుష్యులుండియుండురు; కాని ప్రతిదినము బొత్తిగాఁ దక్కువ చౌర్యములు జరిగినట్లు వార్త వచ్చుచుండెను. మరియు దొంగిలించఁజెడిన యాస్తి రెండువందల రూపాయలకంటె నెక్కువ వెలగలది కాకుండెను.” దొంగతనము బొత్తిగా తక్కువ యుండెననియు నదికూడఁ జిన్నచిన్నదనియు నభిప్రాయము సమస్త లోకులయందును నియుములును శాసనములును మిక్కిలి తక్కువ గనే యున్నవి. లోకులు వానిని సంపూర్ణముగా మన్నించుచున్నారు. గ్రీకులలో నేవిధముగా దస్తావేజునఁదు సాక్ష్యము మరియు మొహరు వేయఁబడు చున్నదో యిట్లుగా నీలోకులయందు లేకున్నది. వ్యాయాససమునకు నెదుఱి కిని లోకులు మిక్కిలి తక్కువ యభియోగములను దీసికొని పోవుచున్నాడు. దీనికెఁగారణము హిందుస్థానపు ప్రజలు ఏ సమయమున తాకట్టుంచుచున్నారో లేక ఋణమిచ్చుచున్నారో ఆ సమయమునఁ గార్యభారమును నమ్మకము మీఁదనే యుంచుచున్నారు.” సమకాలికులైన గ్రీసువారు హిందుస్థానమున కును వచ్చి కండ్లారఁజూచియే యీ సాక్ష్యమును వ్రాసివైచియున్నారు. దానివలన మహాభారత కాలికులైన హిందుస్థానమువారి మర్యాద విషయమై

మఱియు వారి నీతివిషయమై మన మనస్సుసంధు మిక్కిలి మంచిప్రభావము వడుచున్నది. హిందుస్థానమువారి వర్తమాన పరిస్థితిని జూచుచున్న మనము వారియొక్క యుల్లిఖితమైన స్వభావమునందు నధికమైన యంతరము తటస్థించియున్నదని విశ్వసింపవలయును. ఇచటనిపుడు ఈ యంతరమెపుడు ఎట్లు తటస్థించెననునది చారిత్రకము, కాని మహాత్త్వ పూర్ణమై ప్రశ్నముకలుగుచున్నది. అయినను ఇచట నీ ప్రశ్నముపై ని విచారించుట మన కర్తవ్య సీమకు మీఱియున్నది.

కొన్ని దేశములవారియొక్క భిన్నభిన్న గుణ దోషముల విషయమున మహాభారత సమయమందుఁగూడ విశేష ప్రసిద్ధి నుండెనని యిచటఁ జెప్పవలసియున్నది. మరియు నిట్టి భేదములు లోపల స్వభావమునందు భిన్న భిన్న ప్రాంతములలోఁ బ్రస్తుతము నఁ గూడఁ జూడఁ బడుచున్నవి. కర్ణవర్ష (అధ్యాయ 46) మందు కర్ణుఁడు శల్యుని నిందించుచున్నాఁడు. ఆ భాషణములో శ్లోకము వచ్చియున్నది.

బ్రహ్మాంఘోపాచాలాః శౌరవేయాశ్చ ధర్మ్యమ్ ।

సత్యం మత్స్యాః శౌరశేనాశ్చ యుజ్ఞమ్ ॥

ప్రాచ్యైదాసా వృషలా దాక్షిణాత్యాః ।

స్త్రీనా బాహ్లికాః సంకరా వై సురాష్ట్రాః ॥

“పాంచాలదేశపు వారు వేదాధ్యయనమునకై ప్రసిద్ధులై యున్నారు. కురుదేశమున వారు ధర్మాచరణము కొఱకుఁ బసిద్ధులైయున్నారు. మత్స్య దేశస్థులు సత్యమునకును శూరసేన దేశీయులు యుజ్ఞమునకును బ్రసిద్ధులై యున్నారు. కాని ప్రాచ్యులు అనఁగా మగధదేశ వాసులు దాసస్వభావము వారుగా నగుచున్నారు. మఱియు దాక్షిణాత్యులు అధార్మికులగుచున్నారు. వంజాబులోనిలేక బాహ్లికదేశములోని లోకులు చోరులు, మఱియు సురాష్ట్రము వారి యందు వర్ణ సాంకర్య మెక్కువ యున్నది.” ఈ వాక్యముఁజట్టి ఆ దేశీయుల గుణదోషముల యెడల, మహాభారతమునాఁటి పరిచయము లభించుచున్నది; పాంచాల దేశీయుల వేదాధ్యయనము వైదిక కాలము

నుండియుఁ బ్రసిద్ధమై యున్నది. మఱియు మహాభారతమునకుఁ బిమ్మటఁ గూడ అహిచ్ఛత్రము పాంచాల రాజధానిలోని బ్రాహ్మణులను భిన్నభిన్న దేశములకు కేవలము వేదమునే చెప్పుటకై, తీసికొని పోయినట్లు ప్రమాణము ఇతిహాసమందు దొరకుచున్నది. అధార్మికత్వ విషయమున దాక్షిణాత్యులు ప్రసిద్ధులై యుండుట యాశ్చర్యపు సంగతియై యున్నది. ఒకప్పుడు మాతుల కన్యా పరిణయము మరియు పలాండు భక్షణము ననెడి దోషములు వారి యందు బ్రాచీనకాలము నుండియుఁ బ్రసిద్ధమై యుండెను.

శీలముయొక్క మహత్త్వము

ఆలోచింపఁగా నీ సంగతియున్నది అయినప్పటికిని మహాభారతమందు భారతీయులకుఁ బూర్ణముగా మన శీలముత్తమమైనదిగా నుండవలయు ననెడి విషయముమీఁదను ధ్యానముండుచుండెను. బ్రాహ్మణునియందు సచ్చీలము లేకున్నయెడల మరివాఁడు బ్రాహ్మణుడే కాదు; అనఁగా వానితో బ్రాహ్మణతుల్యముగా వ్యవహరింపక శూద్రతుల్యముగావ్యవహరింపవలయును అని యిప్పటి మతమై యుండెను. యక్షప్రశ్నములోని, క్రింద వ్రాయఁ బడిన శ్లోకములు మహత్త్వము కలవై యున్నవి.

శృణు యక్ష కులం తాత నస్వాధ్యాయో న చ శ్రుతం |
 కారణం హి ద్విజత్వే చ వృత్త మేవ న సంశయః ||
 వృత్తం యత్నై న సంరక్ష్యం బ్రాహ్మణే న విశేషతః |
 అక్షిణప్పత్తో న క్షీణోవృత్త తస్తు హతోహతః ||
 చతుర్వేదోపి దుర్వత్తః నశ్రూద్రాదతిచ్యతే |
 అగ్ని హోత్రపరోదాంతః సబ్రాహ్మణ ఇతిస్మృతః

(వనవ. అ. 313)

ఈ పర్వనముఁబట్టి మహాభారత నమయమున శుద్ధమైన వ్యవహార

మునకెంత మూల్యముండెనో కనబడును. బ్రాహ్మణత్వమునకై కులము, వేదాధ్యయనము లేక విద్యతయ్యుం గారణము కానేవుర; వృత్తముఅనగా ఆచరణము లేక శీలమే కారణముగా విశ్వసింపబడుచుండెను. చతుర్వేదములను బఠించిన బ్రాహ్మణుండు కూడ దుర్వత్తుండగునేని యతఁడుశూద్రునికంటె గూడనెక్కువనిందు్యుండై యున్నాడు. సంపత్తికినై శ్వర్యమునకును మూలము వృత్తము లేక శీలమేయైయున్నదనియే ఖారతీయార్యుల దృఢనిశ్చయమై యుండెను. శాంతిపర్వములోని 124వ యధ్యాయమందు యుధిష్ఠిరుండు లక్ష్మి యేవిధముగాఁ బ్రాప్తించునని యడిగియున్నాడు. ఆ సమయమున భీష్ముండు ప్రహ్లాదునియొక్కనిండ్రునియొక్క సంవాదమునువర్ణించియున్నాడు ఆ సంవాదములో నీతత్వమే ప్రతిపాదితమై యున్నది. ఈ నుందరమైన యాఖ్యానమందు అనురుఅను బరాభవించుటకై యింద్రుండు బ్రాహ్మణరూపమునఁ బ్రహ్లాదునియొద్దకు వెళ్ళి యతని శీలమును గోరెను. ప్రహ్లాదుండెప్పుడు ఇంద్రునికి శీలమునిచ్చెనో, అపుడు అతని దేహమునుండి శీలము వెలువలికి వెడలెను. మఱియు దానితోపాటుగనే శ్రీలేక లక్ష్మియు వెడలిపోయెను. ప్రహ్లాదుండాశ్వర్యముతో నీవెవరవు, మరియెచటికిఁబోవుచున్నావు అని యడిగెను. అపుడు లక్ష్మి “నేను లక్ష్మిని; ఎచట శీలమున్నదో యచటనే నేనుగూడ నివసించుచున్నాను. మరియు నచటనే ధర్మము, సత్యము అట్లు బలముసహితము వాసము చేయుచున్నవి. ఎపుడునీవు నీ శీలము నిండ్రునికిచ్చివైతివో అపుడు ఇవన్నియు నాతోపాటు, నిన్ను విడిచిపెట్టి, ఇంద్రునివైపు పోవుచున్నవి.” అని యుత్తరమిచ్చెను. మంచి యాచరణమునకును మరీయు దానితోపాటు నిశ్చయపూర్వకముగాఁ బ్రాప్తించునట్టి ధర్మము, సత్యము బలము మున్నగు నైశ్వర్యములకును బ్రశంస యింతకంటె నధిక నుందరమగు రీతిని అగుట సంభవము కాదు.

రణమందు లేక వనమందు దేహత్యాగము

ఖారతీయార్యుల సమస్త ప్రయత్నము ఏ విధముగా నెల్ల యాయుర్దాయమునను ఉదాహరణముతో నుండుటకు నగుచుండెనో, ఆ విధముగా

వారికి, మనకు నుదాత్త మగు వద్దతివలన మృత్యువుకూడఁ బ్రాప్తింఁచుగాక యని కూడ మహత్త్వాకాంక్ష యుండెను. ఇంటిలో రోగియై యుండి యేదో యొక రోగముచేతఁ బ్రక్కమీఁదఁజనిపోవుటను బ్రహ్మ క్షత్రియులు మిక్కిలి యభాగ్యముగ విశ్వసించుచుండిరి.

అధర్మః సుమహానేష యద్యచ్ఛయామరణం గృహే |

అరణ్యేవా విముచ్యేత సంగ్రామే వా తనుంనరః ||

క్షత్రియునికై మరణించుటకును చివరిస్థానము అరణ్యము లేకసంగ్రామమై యున్నది. గదాయుద్ధ సమయమందు ఈ యుత్తరమునే దుర్యోధనుఁడు పొండవులకు, వారు అతనిని శరణుజొచ్చుమని చెప్పినపుడు ఇచ్చి యుండెను. యుద్ధములో మరణించుట క్షత్రియులకొక యధికానందముగ మరియు పుణ్యఫలముగను నచ్చుచుండెను. భగవద్గీతమందు సుఖినః క్షత్రియాః పార్థలభంతే యుద్ధమీదృశం, అని చెప్పఁబడియున్నది. యుద్ధములో మరణించుట యేనారికి సంభవించదో. వారువృద్ధత్వమందునింటిలో ముక్కుచు మూల్గుఁడ గూర్చుండకుండిరి. వారు తపస్సు చేయుటకై యరణ్యమునకుఁ బోవుచుండిరి. మరియు తపోమార్గమున నచటనే శరీరమును ద్యజించుచుండిరి. ఈ విధముగా నరణ్యమునకుఁబోయి ధృతరాష్ట్రుఁడు దేహమును ద్యజించెను. మరియు అంతఃపునఁ బొండవులు సైతము ఈ యుభిప్రాయముతో మహాప్రస్థానమును గావించిరి. క్షత్రియులవలెనే ఇంటిలోఁ జనిపోవుటను బ్రాహ్మణులకూడ సభాగ్యముగా నెంచుచుండిరి; మరియు నెవరు ధనవంతులగుచునుండిరో వారు సుహృప్రస్థానముఁగూడ లేక చితియందు శరీరమును దగ్ధము చేసికొని లేక బిత్తివ్రమైన నదియందు జలనమాదిని గైకొని ప్రాణత్యాగము చేయుచుండిరి. మరియు లోకులు పనమునకుఁబోయి సంన్యాసములగుచుండిరి మరియు సంన్యాస వృత్తితో మరణములను బ్రతీక్షించుచుండిరి ఈ సంగతులు మనకు నసంభవములని తోచవచ్చును కాని గ్రీకులు చరిత్రకారులు ఇట్టి ప్రత్యక్ష వర్ణన నములను వ్రాసియుంచారు. ఇరువురు బ్రాహ్మణులు రోగులై యున్నపుడు చితిను రగిలించుకొని రాజుఁబెట్టి యందు నాసందముతోఁ గూర్చుండిరి; సికింద

రునితో పాటు వెళ్ళిన కలనస్ నామకడైన యోగి యొక్క మరణవర్ణనను స్ట్రైబో యనెడు గ్రంథకారుడు చేసి యున్నాడు. పసుకాసి యనెడు వట్టన మందు అతడు రోగియై యున్నపుడు అతని జీవితములో సన్యుతి మొట్ట మొదటి రోగముగా నుండెను. తన యాయువు యొక్క 71వ యేండుననతడు రాజుయొక్క ప్రార్థన నంగీకరింపక, దేహాంతమును జేసికొనెను. ఒక చితి తయారు చేసి దానిపై ని బంగారపు ముకమును వైసెను. మతీయు నంను మీద సుఖముగా బరుండి, ఉత్తరీయమును గప్పుకొని యుతఁడు కాటి యందు నివ్వంటించుకొనెను. అతఁడు ఒక చిన్నగదిని కట్టించుకొని అందు ఆకులు ఆలములు నుంచి పిదప అందు నివ్వంతుంచుకొనెను. అని కూడ కొందఱు చెప్పుచున్నారు. అతఁడు అత్యుత్సాహమున, పెద్ద హడావిడితో, ఆ చోటికి పచ్చి చితియందు దుమికెను. పిదప సతఁడు కొన్యువని మండ నారంభించెను,” హిరోడోటస్సు ఇట్లు పర్ణించియున్నాఁడు. “హిందూదేశపు యోగులు ఏ విధమైన హింసను జేయురు మతీయు ఏ విధమైన దీజములను నాటరు. వారు వట్టి వనస్పతుల పూయుకుండఁగాచెడిచెట్ల యాధారమునఁ దమ జీవితమును గడపుకొనుచున్నారు, మరియు నింటిలో నుండఁడు, పనమండు నివసించుచున్నారు. వారితో నెవరినైనను ఒక రోగముచేత గ్రస్తుఁడైనపుడు వాఁడరణ్యమునకు నేకాంతముగా బోయి మొదలకుండఁ బడియుం డును. మరి వాఁడు మరణించెనో లేక బ్రతికియున్నాడో యెవరును సమా చారము తెలిసికొనరు.” మహాభారతములో నీ ప్రకారముగా, అనేకమైన దేహ త్యాగ వద్దతుల యొక్క వర్ణనమున్నది. ఇంతియేకాదు, వారియొక్క విధి ధర్మశాస్త్రమందుఁ గూడ నున్నది. మహాప్రస్థాసవిధి ధర్మగ్రంథములయందును వైదిక సాహిత్యమందును వర్ణితమై యున్నది. ఈ విధముగాఁ జితాకోహణము చేయు విధియు నదియందు జలసమాధిని గైకొను విధియు పర్ణితములై యున్నవి హిరోడోటస్సు చేసిన మరణ ప్రకార వర్ణనము ప్రాయోపవేశన వద్ద తియై యున్నది. శ్వాసము నరికట్టి ప్రాణములను విడిచివైచుట ప్రాయోప వేశనమై యున్నది. ఈ విధి చేతఁ బ్రాణత్యాగము ఆ సమయమున ఆత్మ హత్యగా నూహింపఁబడుచుండెను.

శ వ న ం స్కా ర ము

మహాభారత మందు యుద్ధములోఁ బ్రతిదినముఁ యుద్ధమందు మరణించిన వీరుల శరీరముల యొక్క వ్యవస్థ ఏర్పాటు ఆ దినముననే జరిగిన వర్ణనము ఒకేదినముఁ గూడఁ జేయఁబడినట్లు కనఁబడదు. యూరపులో మహాభయంకరమైనయుద్ధమందుఁగూడ ఈ విషయమై చేయ గలిగినంత ప్రయత్నము చేయఁబడి యున్నది. కాని భారతీయ యుద్ధమందుఁ ఇట్టి ప్రయత్నము చేయఁబడినట్లు కనఁబడదు. ఇంక వైగా, శవములను దీనుటకై నక్కలకు ఆరణ్యమందలి ఘాతుక జంతువులకును బూర్తిపూర్తిగా అదను ఈయఁబడుచున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. దుర్యోధనుఁడు, కర్ణుఁడు, ద్రోణుఁడు మొదలైన మహారాజులును మహాయుద్ధాలలోను మరణించిన పిమ్మట వారి శవములను శీఘ్రముగాఁ జాతిపెట్టెదరు లేక కాల్చివేసెడిప్రయత్నముబొత్తిగా జేయఁబడలేదు. ఇందు కొఱకుఁ బూర్తిపూర్తియైన యవసరముండెను. మఱియు రెండు వైపుల నుండి ఈ పనికై యనుమతి లభించుటలో హాని యేమియు లేకుండెను. మఱియు ఇట్టి వ్యవస్థ యేదియుఁ జేయఁబడకుండుట యాశ్చర్య విషయమై యున్నది. యుద్ధము ముగిసిపోయిన పిదపగాంధారి చేసిన రణభూమి వర్ణనమందు పెద్దపెద్ద రాజుల శవములను ఎముకలను గద్దలును నక్కలును ఈడ్చుకొనిపోవుచున్నట్లు చెప్పియున్నది. చిత్రముగా నగపడుచున్న యీ స్థితికి సముచితమైన కారణము శాంతివర్షముయొక్క 28వ యధ్యాయములోని యొక మహత్తరమగు శ్లోకమందుఁ గనఁబడును.

అశోచ్యోహి హతః శూరః స్వర్గలోకే మహీయతే ।
 నహ్యన్నం నోదకం తస్య న స్నానం నావ్యశౌ చకమ్ ॥

రణములో మరణించిన శూరులకై విలపింపఁ గూడదు, మఱియు వారి కన్నముగాని నీరుగాని యీయఁగూడదు. వానికై స్నానముచేయగూడదు,

సూతకమును పట్టగూడదు." ఈవిచిత్ర శ్లోకము బట్టి ఇతర విధమైన మృత్యువు కంటె యుద్ధమువలని మృత్యువు పుణ్యకారకముగా విశ్వసించబడుచుండెనన్న సంగతి యొక్క కల్పన కాంగలదు. మఱియు మృతక సంబంధమైన సమస్త విధియు నెందులకు విడిచిపెట్టబడుచుండెనో యీ సంగతికి గూడ గారణ మగ వడంగలదు. వదునెనిమిదవ నాటి యుద్ధము ముగిసిపోయిన తరువాత యుధిష్ఠిరుడు ఇతర లోకులును గంగకు వెళ్లి యిచ్చిన నిలాంబలికినాశ్చర్య మగుచున్నది. రణాంగణమందును మరణించిన బ్రసిద్ధవసిద్ధులైన యోధుల యొకక్క శవములు వెదకి కాల్పబడెను, ఇట్లు తరువాతి వర్ణనమున్నది; ఇది కూడ నాశ్చర్య విషయమై యున్నది. ద్రోణుడు, కర్ణుడు మొవలైన వారి శవములు అనేక దినముల తరువాత గూడఁ బూర్తిగా దొరకి యుండును. మంచిది; మహాభారత సమయమందుఁ గూడ యుద్ధములో మరణించిన వీరుల యొక్క కిము హింసములైన పశుపక్షుల గుండ శవములను భక్షింపఁజేయుటయై యుండెను. ఎందుచేత ? గ్రీకులు పంజాబులోని తక్షశిలా నగరముయొక్క చుట్టుకక్కల వద్దతి శవములను వ్రద్దలు తినెడుచోట నరణ్యములో నుంచుచుండిరని వర్ణించియున్నాడు. దీనిఁబట్టి పై వీరుల యొక్క శవముల యేర్పాటు చక్కగా సగపడుచున్నది. మఱియు పంజాబులోని కొందఱయందు ఈరానుల యాచరణము నేడుకూడ జరుగుచుండెను సింధునది కవతలి యూర్వులును ఇవతలి యూర్వులును పూర్వమెప్పుడునమా నముగనే యుండిరి. పంజాబులోని యూర్వులయందు సంస్కరణము కాలేదు మరియు గంగా యమునా నరస్వతి తీరస్థులైన యూర్వులయొక్క సభ్యత మిక్కిలి చాల మునుపు చూడఁబడియున్నది. వీరియందు శవములను తగులబెట్టడి వద్దతి పూర్ణముగాఁ బ్రచలితమై యుండెను. దీనిఁబట్టి ఇంకను కొంచెము వెనుకబడియున్న రీతులఁబట్టి భారతీయూర్వులు పంజాబు వారిని నిందించి వారిని ధర్మబాహ్యులగా నెంచుచుండిరి. కొందఱు విశేష త్యక్తులు జలసమాధిని గైకొనుచుండిరి, ఇది మరియొకచోట వ్రాయఁబడును,

గ్రీకులు హిందుస్థానములోని మృతుల విషయమున నింకను గొన్ని రీతుల యుల్లేఖమును జేసియున్నారు. "హిందుస్థానమువారు మృతులనుదే

మ హా భా ర త మీ మాం స

శివీ యేవిధమైన స్మారక చిహ్నమును నేర్పజేసెను. వారి మతమున మృత్యు వ్యక్తులయొక్క సద్గుణముల తప్పియే వారికి గొప్ప స్మారకమై యున్నది. మరియు మృతవ్యక్తులయొక్క స్మృతి యిట్టి సద్గుణములచేతనే స్థిరమగుచున్నది. ప్రాచీనకాలమువలె స్మారక భవనములు హిందుస్థానమందెక్కడఁ బడకుండుటకిది కారణమై యుండును. బ్రీసరు దేశమందుఁ జెట్టివెట్ట వరాశ్రమ కాలురై న రాజులయొక్క చురి వారు సద్గుణులై నను సరియే ధుర్గుణులైనను సరే న్మరణార్థమై కట్టబడినవి (విద్యుద్దీపిణి) ధీఃశివతకుఁ బ్రత్యక్షమై యున్నవి కాని హిందుస్థానముందు ఈ కల్పమునకు లేకుండెను; ఇంతువలన నిట్టి మందిరములు కట్టబడలేదు. హామీతుశాస్త్రిగారు వర్ణించినట్లు యిట్లు. - "మృతవ్యక్తుల యంత్య సమీపింతు. సభ్యయభ్యుత్త-కారి. బంధువులు మిక్కిలి యెక్కువగానే ఉచ్చుచున్నార్యు. తొమ్మిది దుష్కౌశలతలైనారు. మరియు ఖేంద్రకలను బీకుకొను చున్నార్యు. ఈ తీరియొక్క యవశిష్టాంశము తొన్ని జాతులయందు విశేషియి. గుజరాతీలయందుఁ గనబడుచున్నది, మహాభారత సమయముందుఁ గూడ నీవిధమైన వద్దతి యుండియుండునని తెలియుచున్నది. "అశోచ్యోహిహతః పురః" శోకమును బట్టి పూరులుగాక యితర మృతుల విషయమై శోకించెడు వద్దతి మహాభారత సమయముందును నుండి యుండునని తెలియుచునచిది.

వా హ న ము లు

ముఖ్యముఖ్యమైన రీతుల విషయమై యింతవభకు నుల్లేఖము జరిగెను ఇప్పుడు మరికొన్ని విషయముల మీఁదఁ గూడ ధ్యాసమీయవలసి యున్నది. ధనవంతులకు సన్నిహితకంటె నెక్కు. ప్రముఖమైన వాహనములు ఏ నుఁ గు లై యుండెను. బాణులు, రాజులు విశేషముగా ఆఁడేనుఁగులమీద స్వారిచేయు చుండినవి వర్ణించియున్నాడు. గ్రీకు చరిత్రకారుఁడైన ఆరాయను వ్రాయుచున్నాఁడు- "సాధారణ జన సమాజమందు ఒంటెలు, గుఱ్ఱములు, గాడిదలు స్వారికి నువయోగవడుచున్నవి. కాని ధనవంతులు ఏనుగులనుండు(కొను)

చున్నారు; ఎందుచేత? ఏనుఁగులు రాజుల వాహనములై యున్నవి గనుక. ఏనుఁగు తరువాత పెద్దవారియందు, నాలుగు గుఱ్ఱములతోఁ గూడిన బండికి గౌరవమున్నదిఁ జంటయొక్క దర్జా మూఁడవ తరగతిదియై యున్నది. మరియు ఒక గుఱ్ఱమును మాత్రము కట్టి బండియందు (గూర్చుండుటయైతేని యొక లెక్కయేలేదు.) (గూర్చుండుట యావాహదములోనిదే కాదు) లెక్కలోనిదే కాదు. ఈ చివరి వాక్యముఁబట్టి సంయుక్త ప్రాంతములోనివియు పంజాబువైపువియునైన నేఁటి ఒకే విధమగు గుఱ్ఱబండ్లు మిక్కిలి ప్రాచీనములై యుండునని తెలియుచున్నది. అర్జునుఁడు, భీష్ముడు మొదలైన వారును మఱియితర యోధులును గూర్చుండెడి నాలుగు గుఱ్ఱముల బండ్లు ప్రస్తుతమున దృగ్గోచములగుటలేదు. ఈ నాలుగు గుఱ్ఱములునేవిధముగాఁ బరువెత్తుచుండెడివో నాలుగు నొక వరుసయందీ లేక ఏవి ముందర రెండు వెనుకను బోవుచుండెడివో యీ సంగతియొక్క కల్పన చేయబడలేదు. ప్రాచీన కాలమందు బండి లాగెడివని గాడిదలచేతఁ జేయింపఁబడుచుండెను. మఱియు వానిమీఁద స్వారికూడ నగుచుండెను. అవును, ప్రస్తుత దినములలో వాని యుపయోగము నిషిద్ధముగా నెంచబడుచున్నది. ఆదివర్షమందు పురోచనుని వారాణావతమునకుఁ బోవుటకై గాడిదల వండిపై గూర్చుండి వెళ్లుమని చెప్పబడియున్నది.

సత్వం రా సభయు క్షేన స్యందనేనాశుగామినా।

వారణావత మద్వైవ యథాయాసి తథాకురు॥

(ఆదివ. 248)

ఇచ్చట టీకాకారుఁడు రాసభములు అనఁగా కంచరగాడిదలు అయి యుండునని చెప్పియున్నాఁడు. కాని యిది వాని పొరపొకై యున్నది. కంచర గాడిదలకు అశ్వతరియను స్వతంత్ర శబ్దమున్నది. మఱియు ఈ అర్థములో అది మహాభారతమందుఁగూడఁ బ్రయుక్తమై యున్నది. సమృత్యమువ

గృహ్లాతి గర్భమశ్వతరీ యథా॥ (శాం. అ. 141-7) ప్రాచీనకాలమందువంజాబు నందును మంచి గాడిదలుండెను. టికాకారునికీసంగతి తెలియకుండెను. మఱియు మహాభారతమందును రామాయణమందును యుద్ధిష్ఠిరునికి భరతునికి ఉత్తరపువైపు రాజులచేత గాడిదలు కానుకలుగా నీయఁబడివని వర్ణన మున్నది. భారతీయ యుద్ధ సమయమున నొకప్పుడు గాడిదను ముట్టుకొనఁ గూడదను నియమముండియుండును; మఱియు వంజాబులో మాత్రమీ నియమమిప్పుడు కూడ లేకున్నది. దక్షిణపువైపు వంశమున గాడిదలు మంచివి కావు. ఇందుచేత నీ నియమము ప్రబలిపోయెను, ఎందుచేత? ఒకచోట మహా భారతమందు గాడిదలను అస్పృశ్యములనుగాఁ జెప్పియున్నాఁడుకనుకమహా భారత సమయమున సామానుబండ్లు లాగుటయందు ఎద్దలయొక్క యువ యోగమగుచుండెననుటలో సందేహము లేదు. అశ్వశ్రామయొక్క రథమును వెంబడించి బాణమొలతో నిండియున్న, ఎనిమిదెనిమిదెద్దలబండ్లు పోవుచుండె నని వర్ణనమున్నది. చారణులును ధాన్యపు పర్తకులును ఎద్దలను బరువు మోయు వనికి నువయోగవఱచుచుండిరని మఱియొకచోఁ జెప్పఁబడి యొ యున్నది. “గౌర్వోధారం ధావితారం తురంగీ”- ఈ ప్రసిద్ధమైన శ్లోకము ఈ విషయమునకు ద్యోతకమై యున్నది బరువు వేయుటకెద్దలుపయోగకఱడు చుండెను మఱియు ఆవులు పాలిచ్చుచుండెను ఈ కారణముచేత రాజులు గోబృందమును బాలించుచుండిరి వనపర్వములో దుర్యోధనుఁడు తన గోపము దాయమును జూచుటకై వెళ్ళియుండెను. దానియొక్క వర్ణనము మిక్కిలి మనోహరముగా నున్నది, “అతఁడు ఆవులకు నెద్దలకను గుర్తులు వేయిం చెను మరియుఁ బెద్దపెద్ద అపుపెయ్యలకను చిన్న యావుదూడలకను గూడ గుర్తులు వేయించెను పూఁడిండ్ల వయసుగల కోడుదూడలను వేఱుచేయిం చెను” ఎక్కువ బరువువేయు పనియందు ఈ యెద్దలు తఱచుగా నువయోగ వఱువఁబడుచుండెను ఇవట గొల్ల వారు పొడియునాడియుండమ కూతుండ్రను అలంకరించి వేషసం వేయించియు దుర్యోధనుని యెదుట నాటలాడించిరి

ఈ వర్ణనములబట్టి యప్పటి శూద్రుల చిత్రములు, ప్రస్తుత కాలమునవలె, కండల యెదుట నిలబడుచున్నవి పిమ్మట ఈ గోపాలురు దుర్యోధనుని వేటాడించిరి.

వేట

వేటాడు వద్దతి ప్రస్తుత దినములలో హిందుస్థానమందుఁ బ్రచలితమైనట్టి వర్ణితమై యున్నది. నలుపక్కలనుండి తోలుకొనివచ్చి జంతువులను బహిరంగము వైపునకు వచ్చుటకై యుగతికములఁగాఁ దెచ్చెడి వద్దతి యాఁమముమందుఁగూడ నిప్పటివలెనే యుండెను కాని మెగస్థనీజు రాజులయొక్క వేట గొంత భిన్నముగా వర్ణించియున్నాఁడు అది యిచ్చట సుద్ధరించుటకుఁదగి యున్నది “వందలకొలది స్త్రీలు రాజునకుఁ జట్టుప్రక్కల నిలబడియున్నారు మరియు ఈ చక్రమునకు బయటను జేతులతో బల్లెములు చట్టుకొని సైనికులు నియుక్తులగుచున్నారు. దారిలో రెండువైపులను త్రాడుకట్టి రాజునకు మార్గము వేఱుచేయఁబడుచున్నది పిదప నీ త్రాడుల నడుమను నెవరైనను స్త్రీ పురుషులు వత్తురేని వారికిఁ బ్రాణదండము విధింపఁబడుచున్నది రాజు నెదుట నగర సంకీర్తనమందు సగరాలును గంటలును వాయింపుచున్న సైనికులు వడచుచున్నారు ఈ విధముగా నాడంబరముగాఁ రాజుల వేటకై బయలుదేరుచున్నారు నాలుగువైపులను నావరించి యున్న ప్రదేశమందు వారు వేటాడుచున్నారు మరియు నెత్తుగా నిర్మింపఁబడియున్న యొక మండపము (బహుశా పరంజా) మీఁదనుండి ప్రాణములను విడుచుచున్నారు వారితోఁగూడ నాయుధధారిణులైన యిద్దఱుముగ్గురు స్త్రీలు ప్రహారుదిరువారై యున్నారు. బహిరంగమైన మైదానమునకు వేటకై రాజు వెళ్ళినట్లైతేని యేనుఁగు మీఁద స్వారి వెడలి వేటాడుచున్నాఁడు.” సమస్త క్షత్రియులకును వేటయందు మేరలేని యుల్లాసముం

డెను; మఱియు భోగవిలాసములలో మునిగియున్న రాజులు సహితము, మిక్కిలి బందోబస్తుతో, ఆవరింపబడియున్న ప్రదేశమునందు వేసాడుచుండిరి.

పాట.

మహాభారత సమయమున హిండుస్థాన నివాసులు గానమందుఁ జేసేమ గలవారై యుండిరనుటలో సందేహమేమియునులేదు. మఱియు, గానము యొక్క ముఖ్యవాద్యము వీణయై యుండెను. మహాభారత ప్రజేతకు గానమందు మంచి జ్ఞానముండెను. క్రింది శ్లోకముఁ బట్టి యీ సంగతి సిద్ధమగుచున్నది.

వీణేవ మధురాలాపా గాంధారం సాధు మూర్ఖతీ ।

అభ్యభాషత పాంచాలీ భీమసేన మనిందితా ॥ (విరా. ఆ 17)

వీణవలె మధురముగా గానము నాలపించుచున్న ద్రావది, గాంధార స్వరమూర్ఖునను జేయుచుఁ మాటాడఁ దొడఁగెను. ఇందులో, వీణ యొక్క షడ్జ స్వరమందు అగ్నమైయున్న తీగనుండి గాంధార స్వరము, వెనుకనుండి మూర్ఖ నాదారమున బయలుదేలుచున్నదను సంగతి చూపబడియున్నది. క్షత్రియు బాలికలకు, గానము నృత్యము రెండు కళలును నేర్పబడుచుండెను ఈ సంగతి మరియొక చోటున వ్రాయబడియున్నది. ఇప్పుడిట్టి పద్ధతి ప్రచలితము కాకున్నది.

ఘోషా.

మహాభారత సమయమున భారతీయుల యందు ఘోషా పద్ధతి యుండెనా లేదా? ఈ ప్రశ్నముపేరఁ మరియొక స్థానముందు విచారము చేయుఁ బడియున్నది. భారతీయు యుద్ధ సమయమున క్షత్రియుల లేక బ్రాహ్మణుల యొక్క ధ్వజ నడుమను ఘోషా పద్ధతి లేర యుండును. కాని మహాభారత

సమయమున నిట్టి స్థితి తప్పక యుండెను. మహాభారతమందు లేక రామాయణమందు ఏ యవసరమునను ద్రౌపది లేక సీత హెషాలో నున్నట్లు వర్ణనములేదు. హెషా యున్న యెడల ద్రౌపదిమీఁద జయద్రధునియొక్కయు సీతమీఁద రావణుని యొక్కయు దృష్టియే పడకయుండును. అయినను, మహాభారత కాలికమైన వర్ణనమందు ఈ శోకమున్నది.

అదృష్ట పూర్వాయానార్యః పురాదేవగదై రపి ।

పృథక్ జనేన దృశ్యం తే తాస్తదా నిహతేశ్వరాః (స్త్రీ పర్వ. అ. 10)

ఈ శ్లోకమును బట్టి విధవలైన స్త్రీలు వెలువలికి వెడలఁ గలుగుచుండిరని తెలియుచున్నది. మరియు స్త్రీలకు అనఁగా సౌభాగ్యవతులైన స్త్రీలకు సుత్రరీయ ధారణము చేయవలసినవచ్చుచుండెను. అందు వారు తమ ముఖమును దాచుకొనుచుండిరి. కాని కాళిదాసుని సమయమున నింతకంటెఁ గూడ విశేషించి హెషా రివాజు కలదు. అతఁడు తన శకుంతలకు ఉత్తరీయము గాకుండ మూఁడవదియైన యొక మేలిముసుగు పస్త్రమును అనఁగా ముసల్యాను స్త్రీలవలె నొక పొడవు వెడఱును గల యుత్తరీయమును గప్పి యున్నాడు. కాని మహాభారతము నాఁటి వర్ణన మా విధముగాఁ జేయబడలేదు. మహాభారతమునాఁటి శకుంతల, క్రాహ్మణ స్త్రీ వలె మేలిముసుగు లేనిదై యుండెను. దాని ముఖముమీఁద ఆ సమయమున సుత్రరీయము కూడలేకుండెను. ఈ వర్ణనమును జూడలేదా—

సంరం భామర్ష తామ్రాక్షీ స్ఫురమాణౌష్ఠ సంపుటా ।

కటాక్షైర్నిర్దహంతీవ తిర్యగ్రాజానమై క్షత ॥ (ఆది. అ 74)

సంతాపము వల్లఁ బెదవినదల్పుచు నామె రాజు వైపుకునులెఱ్ఱ చేసి, క్రేగన్నులతో దహించుచున్నదివలె జూచెను." దాని ముఖము మీద ముసుఁగున్న యెడల నీ వర్ణనము కొంచెమైనను నువయోగింపక యుండును. క్షత్రియ కాంతలకుఁ దక్క, బ్రహ్మ, వైశ్య శూద్ర కాంతలకు హెషా లేకయుండును. ఎందుచిత ? సౌధారణముగాఁ యొక్క పని యుత్తరీయమునితనేయై పోవుచుండెను.

ఇంకొక మహాత్త్వము గల యంతరము ఇటీవలి సమయమందు కాళిదాసు సమయమునను మహాభారత సమయమునను మహాభారతము నాఁటి కాంతలు తన వతిని, పేరుపెట్టి, పిలుచుచుండిరి; మరియు కాళిదాసు నాఁడు వతిని ఆర్యపుత్రుఁడని అనఁగా “మామగారి కొడుకు” అని పిలిచెడి యాచారముండెనని యుగవడుచున్నది. ప్రస్తుత దినములలో ఆ శబ్దము కూడ వ్యవహరింపఁబడుటలేదు. మరియుకటి యేల, ప్రస్తుతమున నందఱయందును వతివత్తులు చరస్పరము వీ నామముతోడను మరియుక విశేషణముతోడను గూడ సంబోధించుటలేదు. కాని మహాభారతములో ద్రావది, సీత, దమయంతి, సావిత్రి మొదలైన పెద్దపెద్ద వతివ్రతలైన కాంతలు కూడఁ బతియొక్క పేరును మరియు నది కూడ నేక వచనాంతము శెట్టి పిలిచియుండిరి. దృశ్యసే దృశ్యసేరాజన్ ఏష దృష్టోసి నైషధః. (ననవర్వ. ఆ. 13) వరం వృణేజీవతు సత్యవానయం యథామృతాహ్యేవ అహం వతిం వినా, (వనప. 291) “ఉత్తిష్టోత్తిష్ట కింవే షీ భీమసేన మృతో యథా.” (విరాటప. 17) ఇత్యాద్య నేకోదాహరణముల నీయఁ గలము. కాని మహాభారతము నాఁడు కూడ ప్రస్తుతపు రీతి యొక్క సూచన కొంతయై యుండెను, ఈ యనుమానమునకై యవకాశమున్నది. ఎందుచేత క్రింది శోకములో నున్న వర్ణనము అప్రకృత వ్యవహారపుదిగా నూహించి చేయబడినది.

శ్వశ్రూ శ్వశురయో రగ్రీ వహూః ప్రేష్యానశాసత |
 అన్యశాసచ్చ భర్తారం సమాహ్వో యాభిజల్పతి || (కాం. 229)

“అత్త మానులయొక్క ఎనుట కోడలు సేవకుల మీఁదనధికారము చేయుచున్నది. మరియు భర్తను బిలిచి యతనితో భాషించుచున్నది.” ఈ వర్ణింపఁ బడిన యుద్ధండత యొక్క యాచరణము మహాభారత సమయమందుఁ గూడ నిండ్యముగా నెంచఁబడఁదొడఁగి యుండెను. పూర్వకాలమందు. పురుషులయొక్క కాంతలయొక్క అనఁగావతివత్తుల సంబంధము, వివాహము నాఁటి కిద్దఱును బ్రౌదులై యుండి కారణముచే, విశేషమిత్రత కలవారుగను ఆదరయుక్తమైన స్వాతంత్ర్యము కలవారుగను సుండియుందురు. కాని పిమ్మట మెల్ల

మేల్లగాఁ అస్వతంత్రత మిక్కిలి యుత్పన్నమయ్యెను. మఱియు పతి యొక్క లేక పత్ని యొక్క నామమును నుచ్చరించుట నాగరకత సెత్తకమిం చుటగా నెంచబడెను. అయినను ఇటీవలి యాచారమందుఁ గూడఁ గొంత యాదరము కలిగెను.

తోటలు, చిన్న తోటలు

భాంతీయార్యులకు మహాభారత కాలమునఁ దోటలను చిన్న తోటలను వేయుటకై విశేషమైన కోరిక యుండెను. హిందుస్థానమందలి సుత్యుష్ట మైన వాతావరణమందును పృక్షహీనమైన మైదానమునను దోటలను వేయుట నిజముగాఁ బుణ్యకార్యమై యుండినది, మఱియు నీ తోటలలోనికి విహారము నకై వల్లెటూరి కాంతాపురుషులు కూడ నేగుచుండిరి. భాంతీయ కాలమునఁ గొన్ని దేశములలోని తోటలు ప్రసిద్ధములై యుండెను. అంగదేశముతోని చంపారణ్యము యొక్క యుఉజ్జయినిమందలి ప్రియకారణ్యముయొక్కయు నుల్లేఖము అస్వస్థానమునందుఁ జేయఁబడియుండినది, మృచ్ఛకటిక నాటక మందే తోటలలో కాంతాపురుషులు దిరుగుటకై యేగుచుండిరిను సంగతి కొంత వ్రాయఁబడియుండినది. ఇంతేకాక రామానుజములలోని యయోధ్యాకాండము నందుఁ గూడ ఈ వర్ణన ముండినది నారాజుకే జనపదే పుద్వ్యానాని సమాగతాః సాయాహ్ని క్రిడితుం యాంతి కుమారో హేమభూషితాః || సుపర్ణాలంకార ములచేత భూషింపఁబడిన బాలికలు సంధ్యాసమయమున వారు కలిసి యాడుకొనుటకై రాజులేని చోటునందు వెళ్ళుచుండినారు. ఈ వర్ణనముఁ జది వూర్వకాలమందు కాంతలు తోటలలోఁ దిరుగుటకై, ఇప్పటి విధముగనే వెళ్ళుచుండిరిన్నప్పమగుచుండినది. ప్రతిపట్టణమునను జుట్టునక్కలగుందు బెద్దపెద్ద తోటలుండుచుండెను మరియు వానిలో నుత్పన్నములు చేయుటకై కాంతాపురుషులు పోవుచుండిరి. ద్వారకకు సమీపమున, రైవతాకపర్వతమీఁద

యాదవులైన స్త్రీ పురుషులు ఉత్సవము చేయుటకై వెళ్ళుచుండిరి. దీని వర్ణనముమహాభారతమందున్నది,

వి శే షా చా ర ము లు

మహాభారత సమయమునఁ గొందఱు లోకులయందు విశేషాచారము లుండెను. మహాభారతములోని కొన్ని వర్ణనములఁబట్టి యీ సంగతి యొక్క జాడ లభించుచున్నది. “ఆపీడినోరక్త దంతా మత్తమా తంగ విక్రమాః! నానా విరాగవసనా గంధ చూరావచూర్ణితాః॥ (కర్ణవ. అ, 12) ఇది దక్షిణమువైపున నున్న కేరళము, పాండ్యము, ఆంధ్రము మొదలైన దేశములలోని వారి వర్ణన మై యున్నది. శిరస్సుపండుఁ బూలదండలను జుట్టుకొనియున్నారు. దంతములకు నెఱుపురంగు వేసికొనియున్నారు. ఇదే విధముగా వివిధములైన రంగులు వేసిన దోపతులను ధరించికొని శరీరమునందు నుగంధ చూర్ణము లను రాఁచుకొనియుండిరి. ఈ వర్ణనము ప్రస్తుతకాలపు మద్రాసువారికిఁ గూడఁ బూర్ణముగా నుపయుక్తమగుచుండెను. వీరు శిరస్సును ఒట్టిది గా నుంచుకొనుచుండిరి; పూలమాలలను మాత్రము శిరస్సుయందుంచుకొను చుండిరి. శరీరమపైని గూడ నేమియు నుంచుకొనరు. చందనము మాత్రము రాఁచుకొనుచుండిరి. రంగు వేసిన దోపతులను దాల్చెడి పద్ధతి మరియే భాగమందును లేకుండెను; మరియు వీరు ఏనుఁగువలెబలిసేనవారును ధృవకాయులును గూడ నై యుండిరి. ప్రాచీనపద్ధతులేవిధముగా వెంటఁబడి సాఁగి వచ్చుచుండెనో యీ సంగతికిది యొక యుదాహరణమై యుండెను పంజాబువారిదికూడ దొక పద్ధతి వర్ణింపఁబడినది. ఆరీతి ఈ లోకులు దోసిలితో నీరు త్రాగిడి రీతియై యుండెను. దోసిలితో నీరు త్రాగుట యితర ప్రాంతముల నుండు, ఈ సమయమున నిషిద్ధముగా నెంచఁబడుచున్నది; మరియు ప్రస్తుత కాలమునఁ గేపలము దరిద్రులు దోసిలితో నీటిని ద్రాగు చుండిరి.

నమస్కారము, కరస్పర్శము

పెద్దలకుఁ జిన్నవారు నమస్కరింపవలయుననునది యార్యుల పద్ధతియై యుండెను. కాని సామాన్యముగాఁ గేవలము హస్త స్పర్శము చేసెడి యాచారమగపడుచుండెను. ఉద్యోగవర్తమందు బలరాముఁడు పొండవులతోఁ గలిసికొనుటకై వచ్చినప్పటి వర్ణనమిదియై యున్నది.

తతస్త్వం పొండవోరాజాకరే వస్పర్శ పాణినా

[22 ఉద్యో. అ. 157

యుద్ధిష్ఠిరుఁడు బలరాముని కరస్పర్శమును జేసినపుడు శ్రీకృష్ణులు అతనికి నమస్కరించిరి. మరియు వారు విరటునికిని ద్రువదునికిని నిరువుర రాజులకు నమస్కరించిరి. దీనిఁబట్టి పై యనుమానము జనించుచుండెను బలరామునిచ్చట “నీలకౌశేయవానశః” అని చెప్పియుండెను. బలరాముఁడు నల్ల వట్టు వస్త్రమును శ్రీకృష్ణుఁడు వచ్చు వట్టువస్త్రమును ధరించుచుండిరి. సాధారణ రీతిని నమస్కారము కొంచెము వంగి రెండుచేతులను జోడించి చేయఁబడుచుండెను; కాని ద్రోణవర్తములోని వర్ణనముఁబట్టి నూతులు మొదలైనవారు రాజునకు నమస్కారమును జేయునపుడు మోకాలినానుకొని నేలపైని శిరస్సునుంచి చేయవలయునని ప్రకటన మగుచున్నది. [ద్రోణ. అ 82] గురువుయొక్క చరణములను చేతులతో ముట్టుకొని బ్రహ్మచారి నమస్కరింపవలయును ఈ విధియొక్క వర్ణనము మరియుక చోటున జరిగియే యుండెను సాష్టాంగ నమస్కారము తఱచుగా దేవతలఁ నులేకయుమలకును లేక గురువు మొదలైన వారికిని జేయఁబడుచుండెను

ఉత్తమమైన యాచారము

శాంతివర్తములోని 228వ యధ్యాయమంద మంచి పద్ధతులేవి యున్నవో; మరియు నమస్కారము చేసినతరువాత నిట్టి చెడుపద్ధతులున్నవో అగుచున్నవో వర్ణింపఁబడి యున్నవి ఇచ్చట వానియొక్క సంక్షిప్తమైన అను

వాదమీయఁబడుచున్నది. "మునుపు దానవులుకూడ దానము, అధ్యయనము హోమముచేసిదేవతలయొక్క, ఆతిథులయొక్క, వెతరులయొక్క యుఁజూజను జేయుచుండిరి, ఇండ్ల నువిక్కిలికక్షము గనుఁచుచుండిరి. ఇంద్రియములను వశమందుంచుకొనుచుండిరి. సత్యమును భాషించుచుండిరి. ఎవనిమీఁదను మాత్పర్యమును లేక యీర్ష్యను జేయఁకుండిరి. తమ స్త్రీలను, పుత్రులను, పరివారమును బోషించుచుండిరి. క్రోధమునకు వశులు గాకుండిరి. వరులదుఃఖము చేత దుఃఖితులగుచుండిరి. సేవకులను మంత్రిలను సంతోషపఱచుచుండిరి. ప్రీయములను భాషించుచుండిరి యోగ్యతకుఁడగునట్లుగా నందఱునుగౌరవించుచుండిరి. ఉపవాసమునందును తవస్సునందును వ్నభాషముగనే వారికి బ్రవృత్తి యుండెను. ప్రాతఃకాలమున నెవరును నిద్రపోయియుండువారు కాకుండిరి. తెల్లవారగనే మంగళకరమైన వస్త్రపులఁజొది, క్రాహ్మణులను ఋజించుచుండిరి. అర్ధరాత్రిని నిద్రలోఁ గడపుచుండిరి పొగలెవరును గొద్దిఁచువారు కాకుండిరి. దీనులు, వృద్ధులు, దుర్బలులు, రోగులు, స్త్రీలు వీరియందు ఎల్లఁడును దయయుంపఁబడుచుండెను. మఱియు వారికి నాదాయములో భాగమీయఁబడుచుండెను. అతి వృద్ధులైన వారి సేవ చేయఁబడుచుండెను" ఇది మొదలుగా మంచి వర్ణములఁజేసిన తరువాత దైత్యులనుండు విపరీతకాల మయ్యెననియు; ఈ గుణములు మునుపటికంటె విషరీతములయ్యెననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. అప్పుడు, వారిలో నుండి ధర్మము వెడలిపోయెను. "అసమయమున సభ్యులైన పురుషులును వృద్ధులు నైన లోకులు ప్రాచీనసంగతులను జెప్పఁదొడగిరి; అనఁగా అప్పుడు ఇతరుల వారి నుపహసించుచుండిరి. మఱియు వారి శ్రేష్ఠ గుణములపై ని మత్సరము జేయుచుండిరి. మిక్కిలి వృద్ధులైనవారు వచ్చినపుడు, ఎప్పటియట్లు ప్రత్యుత్తానము చేసి సమస్కరించి వారికి నాదరసత్కారములఁ జేయుచుండిరి. ఎవరు సేవకులు కాఁగూడదోవారు కూడ సేవకత్వమును బొంది నిర్లజ్జతతో, దానిఁబొందుటలో నానందము ననుభవించుచుండిరి. సేవ కృత్యములను జేసి యెవరు ఆధికధనము సంగ్ర

హించుచుండిరో వారు వారికి మిక్కిలి నచ్చదొడగిరి, రాత్రియందువారు ప్రబలముగా మాటాడదొడగిరి. కొడుకు తండ్రీయొక్కయు భార్య భర్త యొక్కయు నాజ్ఞలేకుండ వ్యవహరింపకొచ్చిరి. అనార్యులు ఆర్యుల యాజ్ఞ మీటి వ్యవహరింపఁజుంపఁ తల్లి, తండ్రి, స్వస్థు, అత్తభి, గురువు వీరిని పూజ్యులనుగా నెంచి ఆవరింపఁబడిరి. బాలురను బోషించుట విడిచివేయఁ బడెను. బలి, భిక్షయు వేయఁబడనే భోజనము చేయఁబడుచుండెను. దేవతల యొక్క యుజ్జము చేయఁబడకుండెను. పితరులకును అతిథులకును అన్నములో నుండి యుపశేషము ఈయఁబడకుండెను. వంట చేయువాడు వవిత్రతను రక్షింపకుండెను. సిద్ధము చేయఁబడియున్న భోజన వదార్థములను జక్కగా మూతపెట్టి యుంచఁబడకుండెను, పాలు మూత లేకుండనే యుంచఁబడుచుండెను. చేయి కడుగుకొనకుండనే నేయి ముట్టుకొనఁబడుచుండెను. కతులు ఎలకలు మొదలైన ప్రాణులు తినిపోవఁబడగెను. గోడలును నిండ్లును బూర్తిగా ధ్వంసమైపోవఁదొడగెను. కాని మవి యలుకఁ బడకుండెను. కట్టబడియున్న జంతువులకు నాహారము లేక నీరు నిమ్యుంబడకుండెను. చిన్నచిన్న పల్లలు మొగముకేసి కసుపెట్టికొని చూడఁపలయును, అయినను తినుబండారములను దాము స్వముముగాఁ దినివేయుచుండిరి. సేవకులకుఁగూడః భాగమీయఁబడిరి. రాత్రియఁబలును వారి మధ్యమునఁ గలహము జరుగుచుండెను. నికృష్టుల శ్రేష్టుల సేవించుటను జాలఁపఱుపిడిచి వైచియుండిరి. వవిత్రత్వము లుట్టమై పోయెను. పేదవేత్తలకును నొక చుక్కైన నెఱుంగఱి బ్రాహ్మణులకును మానాపమానము లొకమాదిరిగనే యుండఁదొడగెను. దాసీలు మరావారి మలై పోయిరి. మరియు వారు హారములను, అలంకారములను, వేషములను మరావారులకు ధుచించునట్లుగా ధరింపఁ జొచ్చిరి. ఉచ్చవర్ణములందు వ్యాపారము నుద్దోగమును జేయువారు కఠఁబడుట యారంభమయ్యెను. మఱియు శూద్రులు తపోనిష్ఠులైరి శిష్యులు గురువుల సేవ మానివైచి గూర్చుండిరి. మఱియు శిష్యుల మిత్రులు గురువులైరి. తల్లివండ్రులు నమస్తుతై, పుత్రుని అన్నమునకై యాచింపఁదొడగిరి.

అత్త మామలు చూచుచుండగనే కోడండ్రు లోకులమీఁద నాజ్ఞ చెల్లింపఁదొడ
గిరి. మఱియు పతిని కేకలు వైచి వానితో భాషించుకొనుటకును వాతికాజ్ఞయిచ్చు
కొన నారంభించిరి తండ్రి కొడుకును బ్రసన్నునిజేయుటకై యత్నింప నారం
భికచెను మఱియు భయముచేతఁ బుత్రులకుఁ దమ సంవత్తునుబంచిపెట్టి కష
ముతోఁ గాలమును గడవఁజొచ్చెను మిత్రులు వరస్పరము ఒకరింకొకరిని
గేలిచేయఁదొడఁగిరి మరియు అందరులు శత్రువులుకాఁదొడఁగిరిసారాంశమేమ
నఁగా దైత్యులీ ప్రకారము నాస్తికులు, కృతఘ్నులు, దురాచారులు, అమ
ర్యాదశీలురు, నిస్తే జన్ములై పోయిరి” ఉల్లిఖితమైన వర్ణనముఁబట్టి మన
యెదుట, మహాభార నమయమున నేయే యాచరణములు చెడ్డవిగా నెంచఁ
బడుచుండెడివో వీనికి సంబంధించిన కల్పన నిలఁబడుచున్నది.